

Kucsera Tamás Gergely

**Az országos felsőoktatási hallgatói képviselet és a
magyarországi hallgatói önkormányzati modell fejlődéstörténete
1988-2008**

Doktori értekezés

Témavezető: Dr. Kákai László
habilitált egyetemi docens

Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar
Interdiszciplináris Doktori Iskola
A kormányzás területi, történeti és társadalmi dimenziói
Politikatudomány Program
Pécs, 2010

Tartalomjegyzék

TARTALOMJEGYZÉK	3
ELŐSZÓ ÉS KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS	5
BEVEZETÉS	6
Az értekezés céljáról	6
Az értekezés módszertanáról	6
Az értekezés szerkesztési elveiről	8
Az értekezés hipotéziseiről	9
Az értekezés elméleti háttéréről	10
Az értekezés tárgyának történeti beágyazottságáról	15
CIVIL TÁRSADALMI ÖNMOZGÁSOK MAGYARORSZÁGON	21
Civil önmozgások, trendek az 1970-es évektől az 1989-90-es társadalmi-politikai átalakulásig	21
Modellek és jellemzések a civil társadalomról	23
A FELSŐOKTATÁSI AUTONÓMIA FOGALMÁRÓL ÉS A KÖZTES SZERVEZETEKRŐL	26
AZ EURÓPAI HALLGATÓI KÉPVISELETI TÍPUSOK ÉS MODELLEK, VALAMINT AZ ORSZÁGOS HALLGATÓI KÉPVISELETI SZERVEZETEK KONTINENTÁLIS EGYÜTTMŰKÖDÉSE	31
A kontinensen működő országos hallgatói képviseletek típusai és az európai szövetség	31
A nemzeti hallgatói érdekképviseletek Európában	32
A FŐISKOLÁSOK ÉS EGYETEMISTÁK MOZGALMÁTÓL A KORPORATÍV HALLGATÓI ÉRDEKKÉPVISELETIG	38
A kezdetek: 1985-1988	38
Az OFÉSZ – útkeresés: akció és/vagy absztrakció	39
Az intézményesülés útján	47
Az intézményesült hallgatói képviselet első időszaka	55
Az intézményesült hallgatói képviselet második időszaka	66
Az érett szervezet első időszaka	90
Az érett szervezet második időszaka	97
A korporatív szervezeti lét időszaka	114

Az országos hallgatói képviselet megítéltségéről, ismertségéről, valamint a hallgatói képviseleti rendszer 2000-es évek végi jellemzőiről_____128

A HALLGATÓI KÉPVISELETI CÉLOK MATERIÁLIS VONATKOZÁSAI: A JUTTATÁSOK, ILLETVE A KEDVEZMÉNYEK, A HALLGATÓKNAK SZÓLÓ SZOLGÁLTATÁSOK, A DIÁKHITEL ÉS A TANDÍJ-ÜGY_____133

Előzmények és keretek_____133

Inkább elvek, mint összegek_____133

A tandíj-ügy először_____134

A tandíj-ügy másodszer_____138

A diákhitel_____143

A Bursa Hungarica-ügy_____144

A kollégiumi térítés ügye_____147

Próbaper az államilag finanszírozott hallgatóktól szedett térítések ügyében_____149

A tandíj-ügy harmadszor_____150

Az utazási kedvezmények_____159

AZ ORSZÁGOS HALLGATÓI ÉRDEKKÉPVISELET IFJÚSÁGI TEVÉKENYSÉGE A HAZAI IFJÚSÁGÜGY ÉS A KORMÁNYZATI IFJÚSÁGPOLITIKA TÖRTÉNETI KERETÉBEN_____164

BEFEJEZÉS ÉS HIPOTÉZISVIZSGÁLAT_____183

A hipotézisvizsgálat és a záró gondolatok elé_____183

Hipotézisvizsgálat_____188

Az országos felsőoktatási hallgatói képviseletről és a magyarországi hallgatói önkormányzati modellről összegzőképpen_____191

A doktori értekezés eredményeinek jövőbeni tudományos és társadalmi hasznosíthatóságáról_____192

FELHASZNÁLT IRODALOM_____193

MELLÉKLETEK_____205

Előszó és köszönetnyilvánítás

A következő oldalakon olvasható írás a modern magyarországi hallgatói képviselet történetét igyekszik összefoglalni. A történet csepp a tengerből, mert miközben a korábbi írásaimat, jegyzeteimet, forrásaimat rendeztem, szerkesztettem, feldolgoztam, sok személyes emlék tört fel bennem. Újragondolhattam egy, a politika iránt érdeklődő fiatalember véleményformálódásait, a körülöttem élők – családom, barátaim – és hazám elmúlt két évtizedének történetét is; és tehettem mindezt egy számomra kedves témán keresztül.

A történetnek magam is részese, egy kissé talán formálója is voltam, formális szereplőként, hallgatói képviselőként 1995-2000 között, de azóta sem távolodtam el sem a felsőoktatástól, sem a hallgatói képviselet szervezeteitől, hiszen oktatóként az előbbivel, kutatóként, felkért előadóként vagy képzőként az utóbbival kapcsolatban állok, kisebb-nagyobb megszakításokkal.

Mindez egyszerre könnyűvé és nehézé tette az írást. Könnyű volt dolgozni, mert számos olyan első kézből származó információ állt rendelkezésemre, amely – feldolgozásra várt eddig, de – megteremtette a kutatás és az összegző írás lehetőségét. Nehéz is volt mindez, hiszen számos irat, dokumentum újabbak és újabbak felkutatására ösztökélt – hiszen tudtam létükről és csak ezek feldolgozását követően éreztem, ha nem is teljesnek, de már valóságközelinek azt a leírást, amelyet a hallgatói képviselet történetéről, változásairól adtam, illetve adhatok.

Köszönöm elsőként *Szabó Andreának*, akivel másfél évtizedes közös munka és barátság köt össze, hogy mindig kritikusan – de segítőkészen – fogadta közös munkálkodásunk általam készített „részeredményeit”, köszönöm továbbá *Kákai Lászlónak*, hogy közel tíz esztendővel első munkánk után újra találkozva biztatott ezen írásra, témavezetőként szerepet vállalva abban. Köszönet *Kriston Renátának*, *Kocsis Miklósnak* és *Bauer Bélának* a segítő, terelgető iránymutatásokért, véleményekért.

Köszönet végül feleségemnek, *Mártának* – a türelmen túl – a szakmai és a nyelvi felügyeletért, végül három leányomnak, hogy legalább amikor aludtak, nem törték meg az alkotás csöndjét.

Visegrád, 2010. április 10.

Bevezetés

Az értekezés céljáról

A kortárs magyar felsőoktatási hallgatói képviselet történetét bemutató és elemző jelen írás alapvetően eseménytörténeti munka, amelyet át- és átszőnek elemző szövegrészek, mivel a szervezettörténet mellett a szervezeti változás folyamatainak a bemutatása kiemelt jelentőségű cél volt. A dolgozat „felülről” szemléli a hazai hallgatói érdekképviseletet: az országos mozgalom, majd szervezet(ek) felől, és nem a helyi-intézményi hallgatói önkormányzatok felől vizsgálódik. Azaz nem tekintem feladatnak a felsőoktatási intézmények hallgatói önkormányzatainak tipizálását, az intézményen belüli és kívüli (helyi, megyei települési önkormányzat, politikai és civil szervezeti világ) tevékenységeinek a leírását.¹

Az értekezés megírásában ösztönzőleg hatott, hogy a magyarországi érdekképviseletek között és a civil szervezeti világban jelentős súllyal megjelenő hallgatói önkormányzati rendszer, illetve országos képviselet a politikai elemzések tárgykörén kívül rekedt. Ez már önmagában figyelemre méltó jelenség, de ennek a mélyebb kutatását megint nem tekintettem a vizsgálat direkt témájának, bízva abban, hogy a kutatás-elemzés során a téma természetében megtalálom erre a jelenségre – a hallgatói önkormányzatiság politikai elemzetségének, a politológiai kanonizáció hiányának okára – a választ. (Az OFÉSZ – HÖKOSZ – HÖÖK történet politikatudományi feldolgozottságát, a „kanonizáció” hiányát jelzi, hogy sem az 1988-1992 közötti, sem az 1995-ös, sem a 2006-2007-es főiskolásgyűlési tüntetésekről érdemi elemzés nem található a Magyarország Politikai Évkönyve sorozatban.)²

Az értekezés módszertanáról

A fentiekben leírtak szerint a tárgy vizsgálatát, a téma bemutatását alapvetően eseménytörténeti rendben teszem meg. Ennek oka kettős: Egyrészt a korábbiakban elvégzett

¹ Az intézményi hallgatói önkormányzatokról sem készültek átfogó elemzések. Az előbbi általános megállapítás alól kivétel: Jancsák Csaba – Matiscsák Attila: A hallgatói mozgalmak és az önkormányzatiság a '80-as, '90-es években – két esettanulmány, in Ifjúsági korszakváltás – Ifjúság az új évezredben (szerk.: Gábor Kálmán), Szeged, Belvedere, 2004, 150-165. o.

² Említések (cikkekben, kronológiákban): Magyarország Politikai Évkönyve 1990 (szerk.: Kurtán Sándor – Sándor Péter – Vass László), AULA-OMIK, 750. old; Magyarország Politikai Évkönyve 1992 (szerk.: Kurtán Sándor – Sándor Péter – Vass László), Demokrácia Kutatások Magyar Központja Alapítvány, Economix Rt., 1992, 212. old; Magyarország Politikai Évkönyve 1996 (szerk.: Kurtán Sándor – Sándor Péter – Vass László), Demokrácia Kutatások Magyar Központja Alapítvány, Economix Rt., 1996, 121.o., 307. o., 404-405. o. Egyetlen elemző visszaemlékezés olvasható a sorozatban: Ekler Gergely: Tandíjtörténet, in: Magyarország Politikai Évkönyve 2006 (szerk.: Sándor Péter – Vass László), Demokrácia Kutatások Magyar Központja Alapítvány, Economix Rt, 2007, 652-661. o.

kronológiai kutatásaimon túl érdemi adatgyűjtés nem zajlott a témában, de az elmúlt években a szerzőtársammal elvégzett munka kiegészítése, pontosítása alapvetően szükséges volt a jelen dolgozat elkészítéséhez, mégis mindezek miatt elmondható, hogy a témáról ilyen átfogó munka még nem készült – ez adja a disszertáció új tudományos eredményeit, eredetiségét –, ez az alapozás szükséges előfeltétele minden további témát kutató tudományos munkának; másrészt a kronológia átfogó elemzését követően megállapítottam, hogy a hazai hallgatói mozgalom, illetve szervezet történetében a felsőoktatási tematizálás jelenik meg állandó elemként, ezen belül is hangsúlyos a hallgatói egyéni és kollektív jogok kérdésének, valamint a hallgatói térítéseknek-juttatásoknak – ide sorolva a tandíj és diákhitel ügyét is – köre. Az egyéb szakmai tevékenységek önálló elemzése a szervezeti funkciókon, ezek változásain mutatható be, önálló elemzésük fragmentálná a narratívát, ez alól egyetlen kivétel van: az ifjúságpolitika, amely – az ifjúsági szervezeti identitáselemből fakadóan – szinte a kezdetektől állandóan fellelhető tevékenységi körként volt jelen a hallgatói képviselet munkájában.

A doktori értekezés kronológiai részei a Hallgatói Önkormányzatok Országos Konferenciája által 1998-ban, a *Hallgatók a demokráciáért 1988-1998 – A hallgatói mozgalom tíz éve*³ címen megjelent, illetve a *Tizenöt éves a hallgatói mozgalom*⁴ címet viselő, 2003-ban kiadott, valamint az *A magyarországi főiskolai-egyetemi hallgatói mozgalom története 1988 – 2006*,⁵ továbbá a *Húsz esztendő a magyarországi felsőoktatási hallgatói mozgalom 1988 – 2008*⁶ és *A magyarországi hallgatói mozgalom húsz esztendejéről*⁷ című kötetekre, valamint az azóta elvégzett kiegészítő kutatásokra (tisztségviselői beszámolókra, belső elektronikus levelezések elemzésére, honlapvizsgálatra) támaszkodnak.

A kronológia átfogó feldolgozását az utóbbi három kötetben – szerzőtársammal – már elvégeztem, ezért ezeknél a szövegrészeknél az eredeti források megjelenítését elhagytam, ettől akkor tértem el, amikor a korábbi időszakok – digitálisan még kevésbé feldolgozott – kiemelkedően fontos forrásait lábjegyzetben megadtam; továbbá akkor jelöltem az

³ *Hallgatók a demokráciáért 1988-1998 – A hallgatói mozgalom tíz éve* (szerk.: Bajnai Zsolt – L. Simon László), HÖOK, Budapest, 1998

⁴ *Tizenöt éves a hallgatói mozgalom* (szerk.: Szabó László – Lasztovicza László), HÖOK, 2003

⁵ Kucsera Tamás Gergely – Szabó Andrea: *A magyarországi főiskolai-egyetemi hallgatói mozgalom története – 1988-2006*, HÖOK a Hallgatókért Alapítvány, Budapest, 2006

⁶ Kucsera Tamás Gergely – Szabó Andrea: *Húsz esztendő a magyarországi felsőoktatási hallgatói mozgalom* Budapest, HÖOK a Hallgatókért Alapítvány, 2008

⁷ Kucsera Tamás Gergely – Szabó Andrea: *A magyarországi hallgatói mozgalom húsz esztendejéről*, Budapest, HÖOK a Hallgatókért Alapítvány, 2008

elsődleges forrást, ha az azóta lefolytatott kutatásaim során – a korábbi írásokban nem szereplő – eseményekkel egészítettem ki az eseménytörténetet.

A téma feldolgozásakor a hazai főiskolai és egyetemi hallgatói önkormányzatiság társadalmi és politikai környezetének, beágyazottságának vizsgálata elkerülhetetlen volt, mint ahogy a hazai felsőoktatás- és ifjúságpolitika, továbbá a civilszervezeti világ változásainak elemző bemutatása is.

A bevezetés a hipotéziseken túl a dolgozat tárgyának politikaelméleti, valamint történeti megalapozását is adja, majd az első fejezet röviden áttekinti a politikai-társadalmi átmenet idején a magyarországi civil társadalom fejlődési folyamatait. A dolgozat ezt követő három fejezete közül az első a hallgatói képviselet történetét, változásait tekinti át, a második az érdekképviseleti tevékenység materiális célkitűzéseit, a harmadik az országos szervezet ifjúságpolitikai tevékenységét.

A disszertáció készítésekor használt módszertanról elmondható, hogy az alapvetően interdiszciplináris, mert a közelmúlt eseménytörténetét a szak- és közpolitikai elemzéseken, továbbá a dolgozat tárgyához kötődő korábbi szervezetszociológiai és politikaszociológiai kutatások újraelemzésén túl a kvalitatív és kvantitatív módszerekkel lefolytatott – politológiai és szociológiai szakcikkek, statisztikai adatok másodelemzése, továbbá elsődleges források és dokumentumok elemzése, interjúk feldolgozása, survey kutatások analízise – vizsgálatok kaptak helyet, mindezekben belül is hangsúlyos elemként a kortárs politikátörténeti jelleg miatt az oral history eljárás alkalmazása, a korábbi szervezeti vezetőkkel készített interjúk részbeni bemutatása és elemzése.⁸

Az értekezés szerkesztési elveiről

A politikaelméleti, szervezetszociológiai és politikaszociológiai szövegrészek döntően az eseménytörténetbe ágyazottan elemző-magyarázó jelleggel, illetve a történeti alfejezetek végén összegző jelleggel kaptak elhelyezést.

⁸ A dolgozat módszertanát – illetve a korábbi, megalapozó kutatásokét meghatározta azon felfogás, amelyet legplasztikusabban Setényi János mutatott be a Politika és oktatáskutatás Magyarországon című cikkében, amelyben javaslat formájában kifejti, hogy a modellépítő, tapasztalati és anekdotikus elemzési szintről elmozdulva egy olyan elitkutatásra volna szükség, amely az oktatáspolitikusok és az oktatást kutatók csoportjaival összeállítja a politika és a tudomány tengelyén 1985-2000 között tevékenykedő befolyásos „közbülsők” listáját, ezekkel mélyinterjúkat készítve értékel. Setényi János: Politika és oktatáskutatás Magyarországon, Educatio, 2001./1. 14. o.

A dolgozat szerkesztési elveiről, valamint struktúrájáról elmondható továbbá, hogy mivel az eseménytörténeti szövegrészek – a jellegükönél fogva is – fragmentáltak, nem törekedtem alfejezetek sokaságával továbbszabdalni az írás textúráját.

Az értekezést, a korábbi szövegrészek megállapításait csak részben megismétlő, a leírtakat szintetizálni kívánó, továbbá a hipotéziseket igazoló és/vagy cáfoló összegző fejezet zárja.

Az értekezés hipotéziseiről

A dolgozatom alapját adó elemző kutatás hipotézisei az alábbiak:

1) A rendszerváltozás idején elinduló felsőoktatási hallgatói önkormányzati mozgalom fáziskéséssel „érkezik” a kialakuló civil társadalomba. ***Feltételezem: Annak ellenére, hogy a 80'-as évek első felében már történtek alternatív, önszerveződő főiskolai-egyetemi szerveződések („repülő egyetemek”, szakkollégiumok stb.) a hallgatói képviseleti rendszer nem kapcsolódott szervesen ezekhez; a korábbi szerveződésekben részt vevő személyek az 1988-as esztendőre már a demokratizálódó-pluralizálódó közélet más szegmenseiben tevékenykedtek, így a rendszerváltozás idején a hallgatói önkormányzati képviselők mind helyi, mind országos szinten a közéleti eliten kívül rekedtek.***

2) ***Feltevésém szerint a felsőoktatási hallgatói önkormányzati érdekképviselet a vizsgált időszakban alapvetően elitista szakmapolitikai célokat, követeléseket fogalmaz meg.*** A rendszerváltás óta átfogó – vagy egyes részterületet tárgyaló – felsőoktatási koncepciók alapján tevékenykedő szervezetnél mindvégig másodlagos a sajátos helyzetű társadalmi réteg érdekvédelmi feladatait ellátó szervezeti identitás és kommunikáció.

3) ***Feltevésém szerint a mozgalmi jelleg szinte azonnal eltűnik, a kettős tagság funkciója kiüresíti a szervezetet.*** Az első felsőoktatási törvény 1993-ban rendezte az intézményi és kari hallgatói önkormányzatok jogi helyzetét, majd az 1996-os és a 2006-os jogszabályváltozások a teljes intézményesülés folyamatát jelzik.

4) *Feltevés szerint a kezdetektől korporatív jellegű szervezet a vizsgált időszak végére teljes egészében azzá lett.* A hallgatói önkormányzati vezetők az intézményi és országos felsőoktatási irányítói-vezetői réteghez tartoznak, ezzel csökken a hallgatói képviseletek nyomásgyakorló-érdekképviseleti képessége.

5) *Feltevés szerint bár a hallgatói önkormányzatok országos szervezete 1989 és 1996 között a helyi hallgatói önkormányzatokat – rekrutálva a tagszervezeteket – felülről hálózatosította, mégis kizárólag egy gyenge konföderációs modell szerint működött;* továbbá működik ma is, a törvényi meghatározottságú kötelező tagönkormányzati időszakban is.

Az értekezés elméleti háttéréről

A hallgatói önkormányzatiság hazai történetének áttekintésekor néhány elméleti kérdést is tisztáznom kellett – munkám módszertani megalapozottságát – biztosítandó.

Munkám középpontjában egy szervezet történetének leírásán keresztül a szervezet életút-elemzése áll.

Már a történeti megközelítéssel is választottam, hiszen a politikatudomány egyik legfőbb megosztottsága a politikai intézmények és entitások elemzésén keresztül megjeleníthető:

Egyfelől a múlt század közepétől meghatározó formális racionális választáselméletek, funkionalista és csoportelméletek általános törvényekre és kategorizálásra irányuló törekvései állnak, másfelől – az általam is preferált – történetileg orientált elemzések helyezkednek el. Ez utóbbiak az eseménytörténetre és a (szervezeti) kulturális változásokra (fejlődésekre) helyezik a hangsúlyt.

Mindkét álláspont kizárólagossága, mint egyedül üdvözítő álláspont és módszer jelentős elméleti és gyakorlati területek, kérdések és válaszok elvesztésével járhat.

A racionális választás elmélet, vagy a játékelmélet megkerüli a kérdést: Miért választják egyáltalán a racionális és önérdekű individuumok a szervezetbe tömörülést, a kollektív szinten megfogalmazott érdekek kooperáción alapult megjelenítését.⁹

Továbbá ezen elméletek azt sem magyarázzák, hogy az esetek döntő többségében miért nem szüntetik be a kooperálók az együttműködést, ha nem tűnik nyereségesnek vagy ha

⁹ Birnbaum, Pierre: States and Collective Action: The European Experience, Cambridge, Cambridge University Press, 1988, 18. o.

akkor is nyereségesnek tűnik, ha az adott résztvevő – potyautasként – nem venné ki részét a munkából, költségekből.¹⁰

A fenti teóriák megmagyarázzák egy-egy helyzetre, hogy miért stabil az az adott egyensúlyi állapot, de hogy miért ez az egyensúlyi állapot állt be – illetve miért nem más – akár az adott intézményen, szervezeten belül, akár szervezetközi szinten, erre már kevésbé adnak választ.¹¹¹²

Mindez nem azt jelenti, hogy kizárólagosan a történeti szempont határozza meg értekezésem, mert ha így lenne, figyelmen kívül hagynám azokat az érdemi hatásokat, amelyeket – az előbb leírtak mellett – a behaviorista és racionális választás elméletek adtak a politikatudománynak. Ezen elméletek nélkül nem lehetne értelmesen feltenni azokat – a történeti elemzéseket is nagymértékben segítő – kérdéseket, hogy mely politikai intézmény, entitás fontosabb a másiknál, mely alkalmasabb arra, hogy a racionálisan cselekvők a kollektív cselekvés szintjén is hatékonyak és eredményesnek ítéljék cselekedeteiket.

Mindezek mellett azt az álláspontot nem osztom, hogy a politikatudományi vizsgálódásnak kizárólag a változások kulturális eredetét kell elemeznie, a történeti folyamatokba ágyazottan,¹³ mert mindezek mellett szükség van arra is, hogy elemzéseink során felismerjük, melyek azok a tényezők, amelyek a hatékony társadalmi intézmények, szerveződések létrehozásának lehetőségét – a kollektív cselekvés problémáját túlhaladva – hordozzák, de olyan módon, hogy normatív mozzanatot is tartalmazzanak.¹⁴

Értekezésem témájának történeti feldolgozása alapvetően közpolitikai narratívában zajlik, ezért szükséges a közpolitikai folyamatok – igen széles – szervezeti körét megjelölni: a döntéshozók (a törvényhozásban, a kormányzatban, az önkormányzatoknál) a döntések végrehajtói (az állam- és közigazgatásban), valamint azon szervezetek és csoportok, amelyek a döntések tartalmát, a megvalósítás módját (pl.: a végrehajtás ütemezését) befolyásolják (a szakértői körök, a bíróságok, a politikai pártok, a társadalmi szervezetek, az érdekvédelmi csoportok, valamint a lobbi szervezetek).

A XX. század első harmadától az állami szolgáltatások egyre szerteágazóbbakká váltak, mivel az igazságszolgáltatási, irányítási és szabályozási funkciók mellett különböző társadalompolitikai (jóléti, oktatás, stb.) szolgáltatások is megjelentek, és a gazdasági életbe

¹⁰ Hechter, Michael: Principles of Group Solidarity, Berkley, California, University of California Press, 1987, 10 és skk. o.

¹¹ Scharpf, Fritz W.: Games real actors could play, Rationality and Society, Vol. 2 Num. 4., 1990, 474. o.

¹² Tsebelis, George: Nested Games: Rational Choice in a Comparative Perspective, Berkeley, University of California Press, 1990, 28. o.

¹³ Olstrom, Elinor: Rational choice theory and institutional analysis: Toward Complementary, American Political Science Review, Vol. 85. Num. 1. March 1991, 242. és skk. o.

történő közvetlen beavatkozások is megtörténtek az állam részéről. A kiszélesedett állami szolgáltatások biztosíthatóságát súlyosan érintették az 1970-es években – majd azt követően – jelentkező gazdasági válságok, amelyek következtében a közpolitika terén megfigyelhető, hogy a közigazgatási szervezetek és közintézmények mellett egyre jelentősebb a társadalmi szervezetek, nonprofit (néhány esetben forprofit) intézmények szerepe is. Így a különböző nyomásgyakorló csoportok (pressure groups) szerepe – bár az általános választójog elterjedésével korábban csökkent – a jóléti állam nyilvánvaló működési zavarai szerint ismét megnőtt, így a „poszt-parlamentáris” demokrácia korára a közpolitikai témákat – az adott kérdés felmerülésétől, majd a problémaartikulációtól, a döntéshozatal és a megvalósítás folyamatáig – a közintézmények és a nyomásgyakorló csoportok közötti alkufolyamatok sora határozza meg. Ezt a gyakorlatot írta le poliarchia elméletében *Robert A. Dahl*, aki szerint a modern ipari-jóléti, demokratikus államokban a hatalom a különböző gazdasági, társadalmi és politikai csoportok között oszlik meg, de olyan módon, hogy egyik csoport sem kerül domináns helyzetbe.¹⁵

Dahl elméletéhez kapcsolódik *Anthony Downs Public Choice* elmélete¹⁶, amely szerint a közpolitikai folyamatban az állami vezetők (és a politikai pártok vezetői) versenyeznek a politikai támogatásért, a szavazatokért olyan módon, hogy a különböző nyomásgyakorló csoportok igényeit minél inkább igyekeznek kielégíteni; az állam itt egy egyensúlyteremtő nyomásgyakorló szervezetként határozható meg.¹⁷

A fentiekből fakadóan kiemelt jelentőségű az értekezés vizsgálati szempontjait befolyásoló elméletek közül a korporatív elméletek köre.

A korporatív felfogásban mindenképp meg kell különböztetni a korporativizmus állami és társadalmi változatát.¹⁸ A korporativizmus történelmi állami változata a fasiszta Olaszországban, a náci Németországban, a francoista Spanyolországban, valamint a szovjet típusú politikai-gazdasági-társadalmi berendezkedésű országokban volt jelen.

A társadalmi korporativizmus az 1970-es években a gazdasági válságjelenségek, az egyes nemzetgazdaságok közötti növekvő rivalizálást kényszerítette ki, ekkor az állam a konfliktus-minimalizálásra törekedve egyre szorosabb kapcsolatot alakított ki az

¹⁴ Elster, Jon: A társadalom fogaskerekei, Osiris-Századvég, Budapest, 1993, 117-127. o.

¹⁵ Dahl, Robert A.: Who Govers? Democracy and Power in an American City, 1961

¹⁶ Political Theory and Public Choice: The Selected Essays of Anthony Downs, Edward Elgar Publishing Incorporated, 1998

¹⁷ A pártpluralista modellről: Körösi András: Politikai képviselő a vezérdemokráciában, in: Körösi András: Vezér és demokrácia, L'Harmattan, Budapest, 2005, 225. o.

¹⁸ Philippe C. Schmitter: Still the Century of Corporatism?, Review of Politics No. 1., 1974

érdekképviselői szervezetekkel, ez az úgynevezett neokorporativizmus vagy liberális korporativizmus.

A liberális demokráciára, mint politikai berendezkedésre épülő jóléti társadalmakban az érdekérvényesítési gyakorlatok – plurális jellegüket megtartva – átalakulnak, az intézményesített kapcsolatok az érdekképviselői szervezeteket¹⁹ „kormányközeli” teszik, így a neokorporatív rendszerekben a nem-állami szereplők épülnek be az államba,²⁰ míg a történelmi korporatív rendszerek esetében az állam „gyarmatosította” a társadalmi képviseletet.

A korporatív elméletek és a civil társadalom elméletek közös vonatkozásai meghatározóak az értekezés tárgya, valamint annak temporális beágyazottsága miatt, mivel az elmúlt évszázad utolsó negyedében nagy jelentőséggel bírtak azok a társadalmi mozgalmak, amelyek céljai – és az ezekhez rendelt egyéni és csoportos kommunikációs, valamint cselekvési-viselkedési tartalmak és formák²¹ – már nem, pontosabban nem csak a korábbi jóléti és emberi jogi törekvéseket meghatározó civil szervezeti célmeghatározást mutatják. Ilyenek többek között a zöldszervezetek, a békemozgalmak, és a nemzeti sajátosságok megőrzését célul kitűző szerveződések.

A fentiekben – nagy általánosságban – leírt működési elvű és célú szervezetek a korábban társadalmi témaként ismert topikok politikai diskurzusból történő beemelésére törekednek; ezen mozgalmakat nevezik „új társadalmi mozgalmaknak”.²² Ezen mozgalmak

¹⁹ A civilszervezetek „politikai ambícióiról” általában lásd: Kondorosi Ferenc: Civil társadalom Magyarországon, Politika+Kultúra Alapítvány, Budapest, 1998, 161. o.

²⁰ Mindennek kormányzati munkára gyakorolt hatásairól: Csizmadia Ervin: A politika és az értelmiség – Pártok, agyrösztyök, hálózatok, Századvég Kiadó, Budapest, 2003, 275. o.

²¹ Ezekkel kapcsolatosan alkotta meg Samuel H. Barnes és Max Kaase a politikai cselekvések átalakulásával kapcsolatban a posztkonvencionális cselekvési formák fogalmát, ide sorolva mások mellett a lakásfoglalásokat, a tömegközlekedés szabotálását, az aláírások gyűjtését. A szerzőpáros kiemeli az új politikai viselkedési formák generációs jellegét és sajátosságait (pl.: a magasabb iskolázottsággal való együttjárást, a mediatizált világba való beleszületettségét), hangsúlyozva, hogy az új formák az „uralkodó kurzust” megjelenítő magasabb életkorú generációkkal való szembenállást is hangsúlyossá kívánják tenni, intergenerációs konfliktust mutatva. Erről bővebben: Barnes, Samuel H. – Kaase, Max: Political Action. Mass Participation in Five Western Democracies, Sage Publications, London, 1979.

A fent nevezett szerzőpáros elmélete nagyban támaszkodik Karl Mannheim azon álláspontjára, amely szerint a nemzedéki élmény, a történelmi-társadalmi sajátosságok alapján eltérő, és mindez megteremti a generációk közötti konfliktus lehetőségét. Mindezekre alapulóan került kifejtésre az ifjúsági korszakváltás elmélete; a Ronald Inglehart-féle posztmaterialis generációs elgondolás; továbbá Jürgen Zinnecker teóriája, amely szerint az ifjúság önálló társadalmi réteggé vált az előző évszázad utolsó harmadában. Bár az értekezés tárgyát tekintve az ifjúsági korosztállyal kapcsolatos, a téma feldolgozásánál csak érintőlegesen jelenik meg az ifjúságszociológiai vonatkozás, ezért a következőkben az itt leírtaknál részletesebb kifejtést nem kapnak ezen eleméletek. Minderről bővebben: Gábor Kálmán: Az ifjúságszociológia irányai – Ifjúságszociológiai kérdőjelek, in: Süss a társadalomban (szerk.: Bauer Béla), Új Mandátum Kiadó – ELTE TOFK, 2000, 153-174. o.

²² Moores, Colin - Sears, Alan: The new social movements and the withering away of state theory, in: Organizing Dissent: Contemporary Social Movements in Theory and Practice (szerk.: Carroll, William K.) Toronto, Garamond Press, 1992, 52-68. o.

egyfelől részt kívánnak a politikai döntéshozatalból, másfelől nem a korábbi időszakok központosító szervezeti formáit öltik magukra, hanem – önálló helyi csoportokon alapuló, azok működési autonómiáját meghagyó – hálózatos szervezetek.

A habermasi „az életvilág gyarmatosításának” fogalma köré épített értelmezési keretben^{23 24} elemezni lehet az új társadalmi mozgalmak jelenségét: mivel az állami és a korporatív intézményeket a sajátos technikai racionalitásuk elválasztotta a mindennapi élettől (ennek milyenségétől és belső logikájától), így működésük sok esetben nem-cél szerinti eredményekhez vezet, mégis teljes érvényességre kívánnak törekedni. Ezen az értelmezési kereten belül az új társadalmi mozgalmakat az állami szervezetek gyarmatosítási törekvéseivel szemben megjelenő, a kollektív – döntően normatív és esztétikai tartalmú – döntések lehetőségének biztosítását célzó jelenségekként lehet értelmezni. Ezt az értelmezést erősíti Michel Foucault elmélete is, amely szerint a túlszabályozott, bürokratizált társadalmi berendezkedés, a hatalom önmagánál fogva és önmagával szemben kiváltja az ellenállást.²⁵

Továbbá Claus Offe államfelfogása is említendő, mint elméleti keretet adó teória, hiszen ez utóbbi szerző szerint a társadalmi nyilvánosság elől elzárt döntéselőkészítés, bürokratikus ügyintézés tényével, gyakorlatával szemben lépnek fel a társadalmi mozgalmak.²⁶

A fentiek alapján megállapítható, hogy az elmúlt évszázad utolsó évtizedeiben kialakult a civil társadalom fogalmának egy új szemantikai tartalma, amelyben a korábbinál jóval hangsúlyosabb elemként jelenik meg a politikai jellegű konzultáció elve és gyakorlata, amelynek a színtere maga a civil társadalom;²⁷ a civil szervezetek a korábbiakban nem képviselt témákat emelnek be – a korábbiaktól eltérő módon – a társadalmiasított politikai, vagy sokkal inkább az átpolitizált társadalmi párbeszédbe.

A civil társadalom e fogalmi töltettel volt használatos a közép-európai térség 1980-90-es évekbeli társadalmi-gazdasági-politikai átalakulása során, így hazánkban is, ezért rövid bemutatása szükséges volt itt az elméleti bevezetőnél, illetve szükséges lesz a hazai vonatkozások tekintetében a társadalom-, illetve politikai eseménytörténeti áttekintése is.

²³ Habermas, Jürgen: *Theorie des Kommunikativen Handelns*, Suhrkamp, Frankfurt, 1995

²⁴ Habermas, Jürgen: *A társadalmi nyilvánosság szerkezetváltása*, Századvég-Gondolat, Budapest, 1993

²⁵ Foucault, Michel: *Il faut défendre la société*, Cours au Collège de France, 1976, Hautes Études, Gallimard Seuil

²⁶ Offe, Claus: *Contradictions of the Welfare State*, Mass., MIT Press, Cambridge, 1984

²⁷ Arato, Andrew – Cohen, Jean L.: *Civil Society and Political Theory*, Mass., MIT Press, Cambridge, 1992

Az értekezés tárgyának történeti beágyazottságáról

A felsőoktatás nemzetközi és hazai történetét számos kiváló tanulmány, kötet foglalta már össze, erre jelen írás nem is törekszik, csak jelzésértékkel mutatja be a jellemzőket az alábbiakban.

A modern európai felsőoktatás kezdete a XIX. század kezdetére tehető, amikor az aufklerista eszmék hatására kialakult az állami egyetemi-főiskolai modell francia (napóleoni), valamint a porosz (humboldtí) változata.²⁸ A napóleoni modell az erős állami befolyásra, de a korábbi egyházi felügyelet teljes megszüntetésére alapozott; a humboldtí koncepció középpontjában az állam által biztosított autonómia állt, amelynek a gyakorlati-tartalmi feltöltése az egyetemi polgárok dolga, felelőssége.²⁹

Az elmúlt másfél-két évszázadban a fent nevezett modellek jelentős változáson mentek át. A felsőoktatás nemzetközi trendjei szerint az 1960-as évektől lehet tömeges felsőoktatásról beszélni Nyugat-Európában és a tengerentúlon, ez a létszámbővülés a későbbiekben – a jóléti államok visszaszorulásának időszakában – is folytatódott.³⁰

Lukács Péter P. H. Coombs-t idézve jelzi, hogy a felsőoktatással szemben – a II. világháború óta világszerte – tapasztalható óriásira nőtt „fogyasztói igények”, ezek önmozgása mára visszafordíthatatlan változásokat eredményezett, ezen önmozgás az oka a lezajlott-lezajló változásoknak, nem a munkaerőpiaci kereslet, vagy az állami tervezés.³¹

Mindezek végeredményeként mára Európa-szerte a szolgáltatásként felfogott és szervezett tömegfelsőoktatás jellemző.

Mindezeket a folyamatokat (amelyek világszerte éreztetik hatásukat)³² csak felerősítette a Bologna Folyamat,³³ valamint az Európai Unió Lisszaboni Stratégiája.

²⁸ Mindez nem azt jelenti, hogy a fenti két modell kizárólagos volt Európában. Bár az említettekhez képest később, de Angliában is lezajlottak a felsőoktatási reformok a XIX. század közepétől. A liberalizált intézményeken belüli egyházi befolyás visszaszorult, a nyitottabb intézmények szélesebb társadalmi körből engedték be a hallgatókat, a szakegyetemek is megkezdték a működésüket. Minderről bővebben: Csinády Judit: Felsőoktatási reformok és jelentőségük a Viktoriánus kori Angliában, in: Neveléstörténet 2007/9. 69-85. old.

²⁹ Tóth Tamás: A napóleoni egyetemtől a humboldtí egyetemig, in: Az európai egyetem funkcióváltozásai (szerk.: Tóth Tamás), Professzorok Háza, Budapest, 2001, 95-124. o.

³⁰ Polonyi István: Egyre többet, egyre kevesebbet?, in: *Educatio* 2000./1. 43-61. o.

³¹ Lukács Péter: Piaccá lett felsőoktatás, in: *Élet és Irodalom*, 2002. 6. 9. o.

³² Symes, Colin – Boud, David – McIntre, John – Solomon, Nicky – Tennant, Marc: Working Knowledge: Australian Universities and „real World” Education, in *International Review of Education* Nr. 46./6., 565-579. o.

³³ The Bologna – Towards the European Higher Education Area, Brussels, 2009, in: http://ec.europa.eu/Educational/higher-educational/doc1290_en.htm (2009. dec. 10.)

A modern magyarországi hallgatói képviseleti mozgalom és önkormányzatiság történetét vizsgálva elengedhetetlen néhány – a főtéma szerinti vizsgálathoz szükséges – eseményt, tendenciát kiemelni (a bemutatás teljességének igénye nélkül), mégis fontos fogalmak és folyamatok kerülnek röviden bemutatásra.

A hazai felsőoktatás történetét vizsgálva a tanszabadság kérdésről elmondható, hogy a XX. század elején – bár a felekezeti hittudományi és jogakadémiák kivételével – a felsőfokú oktatás állami kézben volt, az egyetemek nagyfokú belső szabadsággal rendelkeztek: a professzorok testülete alkotta a kari és egyetemi tanácsokat, választotta a dékánokat, rektorokat.

Az egyetemek oktatói törzskarát a rendes és rendkívüli tanárok alkották, akiket az uralkodó nevezett ki, de a magántanári és a doktori cím adományozása az intézmények hatáskörében volt.

Az egyetemi és a kari irányító testületek határoztak az oktatási, oktatásszervezési kérdésekről, míg a tanárok iránymutatása mellett, de a kínálatból szabadon válogathatott a hallgató, mind a kurzusok, mind a tananyag tekintetében.³⁴

A két világháború között – döntően gróf Klebelsberg Kunó kultuszminisztersége idején – a vidéki egyetemek fejlesztésének köszönhetően mind a képzett hallgatók létszámát, mind a képzési struktúrát tekintve megerősödött a szegedi, pécsi, debreceni felsőoktatás, ezzel ismét – valamint helyesebb belső arányokat mutató módon – intézményhálózattá lett a Trianon utáni magyar felsőoktatás.³⁵

A hazai felsőoktatási hallgatói képviselet történetével kapcsolatosan mindenképpen megemlítendő, hogy 1919-ben megalakult a *Magyar Ifjak Nemzeti Egyesülése*, amely újraszervezve, szélesebb alapokon 1920-ban megújult: *Magyar Egyetemi és Főiskolai Hallgatók Országos Szövetsége (MEFHOSZ)* néven. Első elnöke *Antal István* volt, aki a háború alatt több miniszteri posztot is betöltött.³⁶ A szervezetből fél év után kilépett a *Turul*, majd megalakult a katolikus *Emericana*. Így alakult ki a három meghatározó szervezet: a MEFHOSZ (ettől az időtől a felsőoktatási intézmények kari diáksegítő szervezeteinek összefogására irányult a tevékenysége), a *Magyar Nemzeti Diákszövetség* (a *Turul* meghatározó befolyása alatt; ez törekedett a különböző diákszervezeteket összefogó szövetséggé válni), valamint az *Emericana* (mint katolikus szervezet). A képviseleti profilt

³⁴ Szabó Miklós: A közoktatás fejlődése, in: *Iskola és társadalom* (szerk.: Andor Mihály), Wesley János Lelkészépző Főiskola – Új Mandátum Kiadó, Budapest, 1998, 23. o.

³⁵ Mann Miklós: Oktatáspolitikusok és koncepciók a két világháború között, Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum, Budapest, 1997, 32-37. o.

³⁶ A háború után halálra ítélik, amely ítéletet életfogytiglanra változtattak, 1960-ban közkegyelemmel

erősítette az 1922-ben alakult *Országos Diáknyomorenyhító Akció*, amely a három szövetségen keresztül egészítette ki azok jóléti és szakmai tevékenységét (menzakedvezmény, állásközvetítés, diákcsera-akciók).

A MEFHOSZ 1926-ig ellátta a magyarországi hallgatók nemzetközi képviselőjét is; diákcsera-utaztatási irodát működtetett, továbbá a 30'-as évektől jelentős könyvkiadói tevékenységet folytatott.

A harmincas-negyvenes évek fordulóján a MEFHOSZ legjelentősebb szervezete, a budapesti, politikai-együttműködési téren nyitott a *Márciusi Front* irányába. A szervezet a politikai baloldal harmadik utas és keresztényszocialista irányzatai, szervezetei felé mozdult el.³⁷³⁸

1942-ben megalakult a Magyar Ifjúság Nagybizottsága, illetve a Diákegység Mozgalom, amelyek céljaik szerint a népi írók munkásságát kívánták a diákság körében megismertetni; az utóbbi háborús ellenállási szervezete a Szabad Élet Diákmozgalom volt.

A második világháborút követő újjáépítési időszak mikéntjét jelentősen meghatározta az 1948-as kommunista-sztálinista hatalomátvétel. Megszűnt az intézmények belső önrendelkezése, a vezetőket – az államot is irányító – pártközpont helyezte pozícióba, de emellett az intézményi párttitkár jelenlétével kettős irányítás létezett az intézmények falain belül.

Mind szociális, mind ideologikus célok mentén indult meg a hallgatói létszám fejlesztése, a bővülés mögött a paraszti és munkás származású fiatalok felvétele állt. A felvételi eljárások alapvetően „káderezések” voltak, másodlagos – sokszor még az sem – volt a szakmai rátermettség, felkészültség.

A hallgatói létszám bővülése mellett általánosságban elmondható a képzési kínálat szélesedése is (de voltak ideológia alapján betiltott szakok is, mint például a szociológia és a pszichológia). De az is elmondható, hogy a létszámbővülés mellett az intézményfejlesztés elmaradt, továbbá az állami felügyelet is elaprózottá lett: 1953-re 32 intézményt 11 minisztérium vagy főhatóság felügyelt.³⁹

A II. világháborút követően – 1945 nyarán – a szabadon működő – azaz be nem tiltott – döntően egyházakhoz tartozó főiskolai-egyetemi közösségek megalakítják a *Magyar*

szabadult.

³⁷ Vida István: A munkásmozgalom másik oldala: keresztény szakszervezeteink, in: Félbemaradt reformkor, Róma, 1990, 82. o.

³⁸ A két világháború közötti hallgatói szervezetek társadalmi-politikai-kulturális beágyazottságáról értékes adatokat közöl: Pintér István: Válasz és a Márciusi Front, Elhangzott a Válasz című folyóirat megalakulása 75. évfordulója alkalmából a Politikatörténeti Intézetben lezajlott emlékkonferencián, 2009. május 14-én; www.polhist.hu/letoltes/pinter1.pdf (2010. 02. 02.)

Egyetemi és Főiskolai Egyesületek Szövetségét (MEFESZ). A szervezet pártoktól független felsőoktatási csúcsszervezetként határozta meg magát, de elmondható, hogy a koalíciós pártokhoz köthető személyekből állt országos elnöksége. Jellemző, hogy a legnagyobb taglétszámú hazai diákszervezetnek, a *Katolikus Diákszövetségnek* a felvételét elutasították, a szervezet vezetője 1945-48 között *Jónás Pál* volt;⁴⁰ a baloldali világnézetű, korábbi antifasiszta ellenálló, akit, miután a MEFESZ elnökségről történő lemondását az *Államvédelmi Hatóság* kieroszakolta, letartóztattak, 1953-ig internáltak, majd szabadulását követően emigrációba kényszerült.⁴¹

A MEFESZ 1948-ban a nevét a *Magyar Egyetemisták és Főiskolások Egységes Szervezetére* változtatta; majd 1950-ig a kommunista párt ifjúsági szervezetének a *Dolgozó Ifjúság Szövetségének* a megalakulásáig működhetett. A MEFESZ 1956 októberében újra megalakult *Magyar Egyetemisták és Főiskolások Szövetsége* néven (az újjáalakulás előtörténetéhez mindenképpen hozzátartozik a *Petőfi-kör* '56 májusában elinduló vitasorozata, amely ideológiai-identitásbeli alapját biztosította a diktatúraellenes felsőoktatási hallgatói szerveződésnek).⁴²

Az ismételt megalakítás 1956. október 16-án Szegeden történt,⁴³ majd a forradalom kitöréséig néhány nap alatt országsszerte alakultak MEFESZ-szervezetek (illetve megfogalmazták a forradalmi ifjúság 16 pontját); ezt követően a szabadságharc végéig szabadon működött az országossá vált szervezet.⁴⁴ A MEFESZ-t 1957 tavaszára ellehetetlenítették⁴⁵, a főiskolai-egyetemi ifjúsági közéleti térben helyét elfoglalta az akkor alakult Kommunista Ifjúsági Szövetség (KISZ), amely az állampárt által biztosított előjogokkal 1985-ig hegemon módon, majd azt követően folyamatosan visszaszorulva, kiüresedve volt a magyarországi ifjúság – így a főiskolások és egyetemisták – képviseleti szerve.

³⁹ Ladányi Andor: A magyar felsőoktatás a 20. században, Akadémiai Kiadó, 1999, 79-85. o.

⁴⁰ Varga József: Bűnös nemzet vagy kényszerű csatlós? – Adalékok Magyarország és a Duna-medence kortörténetéhez II., Budapest, 1992, 257. o.

⁴¹ Jónás Pál: „Ki hal meg előbb: Sztálin vagy mi?”, Jónás Pál interjú, készítette Hegedűs B. András, 1986, 1956-os Intézet OHA, 90. részlet, in: www.rev.hu/sulinet45/szerviz/oha/jonashtm/ (2009. dec. 21)

⁴² Hegedűs B. András: A jegyzőkönyvek elé, in: A Petőfi Kör vitái hiteles jegyzőkönyvek alapján I. Két közgazdasági vita (szerk.: Hegedűs B. András, Rainer M. János) (Politikatudományi Füzetek), Kelenföld Kiadó – ELTE, Budapest, 1989, 7-36. o.

⁴³ Minderről részletesen: Kiss Tamás: Magyar Egyetemisták és Főiskolások Szövetsége 1956 – Szeged, második, bővített kiadás, Belvedere Meridionale, Szeged, 2002

⁴⁴ A rendszerváltozás idején meghatározó személyiségek ekkor egyetemistaként vagy fiatal egyetemi oktatóként, kutatóként vettek részt a MEFESZ tevékenységében; csak példálózva: Andorka Rudolf, Berecz János, Erdélyi Tibor, Für Lajos, Pomogáts Béla, Szabó Iván, Székelyhídi Ágoston.

⁴⁵ Székelyhídi Ágoston: A MEFESZ és a KISZ 1956-57-ben, in: Hitel 2007. május, 35-38. o.

A hazai felsőoktatás intézményrendszerének egészére visszatérve megállapítható, hogy a második világháború utáni következő fejlesztési hullám 1959-ben indult – jogszabályi háttérét csak az 1961. évi III. törvénnyel teremtették meg –, ennek eredménye csak számokban volt mérhető, hiszen három év alatt – 1962-re – másfélszeresére nőtt mind a köz-, mind a felsőoktatásban tanulók száma, viszont az irányítás összeomlott, és a pénzügyi-gazdasági terhek melletti eredménytelenség okán 1965-ben a pártállami vezetés leállította a folyamatot. Mindez azt eredményezte, hogy az államszocialista berendezkedés végéig nem volt érdemi reform, fejlesztés az oktatás területén.⁴⁶ A kudarc következménye továbbá, hogy amíg 1950 és 1953 között 87 százalékkal emelkedett.

A hetvenes években a diplomások növekvő száma mögött a főiskolai végzettségűek adták a bővülmenyt, az intézményhálózat egyetemi része stagnáló számú hallgatót bocsájtott ki,⁴⁷ majd a létszámcsökkenés is megindult a hetvenes évek második felében: 1976-1986 között 11 százalékkal csökkent a hallgatói létszám;⁴⁸ amikorra a fejlett államokban mindenhol már általános – és beállt rendszerű – a tömeges felsőoktatási képzés.⁴⁹

A fentiek alapján összességében megállapítható, hogy a két világháború között már kialakulnak diákjóléti, valamint egyéb szolgáltatások a képviselt hallgatók irányába, a hallgatók nemzetközi cseréjét is segítik a hallgatói szervezetek. A hazai hallgatói képviselet a kommunista hatalomátvételig nem volt monopolizált, de a plurális képviselet lehetősége – 1948-at követően – 1985 után, valójában a rendszerváltozás idején alakult ki, ekkorra tört meg a Magyar Szocialista Munkáspárt ifjúsági szervezetének hegemon helyzete.

Megállapítható az is, hogy 1988-ig nem volt ideológiamentes a hazai felsőoktatási hallgatói képviselet, hiszen az I. világháborút követően vallási és politikai világnézet mentén szerveződtek a jelentősebb képviseleti szervezetek; 1945-től pedig a direkt politikai jelenlét, meghatározottság állt fenn – az 1956-os forradalom idején is megvolt a protest (politikai) jelleg –, több mint négy évtizeden keresztül.

A fentiek okán a magyarországi hallgatói képviselet története is a hazai civil társadalom történetébe illeszkedik, hiszen fragmentált, bármiféle folyamatosság kimutatása csak a kontinuitást láttatni akaró rekonstrukciós kísérletek torzítása lehet, ezért is tűnt és tűnik indokoltnak a dolgozat történeti korlátait megadó témaválasztása; továbbá elfogadva *Nagy Péter Tibor* álláspontját, miszerint: „Mínt hogy az egyes aktorok által kialakított

⁴⁶ Polónyi István – Tímár János: Tudásgyár vagy papírgyár, Új Mandátum Kiadó, Budapest, 2001, 56. o.

⁴⁷ Róbert Péter: Bővülő felsőoktatás: ki jut be?, in: *Educatio* 2000./1. 79-94. o.

⁴⁸ Ladányi Andor: A felsőoktatás mennyiségi fejlődésének nemzetközi tendenciái, Felsőoktatási Koordinációs Iroda, Budapest, 1992, 43. o.

⁴⁹ Gábor Kálmán – Dudik Éva: Középosztályosodás és a felsőoktatás tömegesedése, in: *Educatio* 2000./1. 95-

álláspontokat, az adott egyének érték és értelmezésrendszerén átszűrt rétegértelmezésekkel, vagy társadalmi értelemben vett csoportok értékével magyarázzuk, ezért az oktatástörténet politikatudományi megközelítése szűkebb értelemben is társadalomtörténeti vizsgálódás.”;⁵⁰ a dolgozat során hangsúlyosan jelenik meg a történeti szemléletmód.

114. o.

⁵⁰ Nagy Péter Tibor: Az oktatás társadalomtörténetének politikatudományi megközelítése, in: Nagy Péter Tibor: Neveléstörténeti előadások, Oktatókutató Intézet – Kodolányi János Főiskola, Budapest – Székesfehérvár, 1997. 39. o.

Civil társadalmi önmozgások Magyarországon

Civil önmozgások, trendek az 1970-es évektől az 1989-90-es társadalmi-politikai átalakulásig

A szocializmus évtizedeiben a politika a valós társadalmi önszerveződések elnyomására, illetve kvázi-társadalmi szerveződésekkel való helyettesítésére törekedett.⁵¹ Magyarország – de ugyanez elmondható a Közép-Európa térségében létezett többi szocialista állam vonatkozásában is – politikai rendszerében az alternatív civil mozgalmak építkezése már az 1970-es évek közepén megfigyelhető volt; igaz, hogy a második nyilvánosság szűk mezsgyéjén, de lépésről lépésre erősödtek meg azok a csoportok, mozgalmak, amelyek aktivistái lettek később a rendszerváltoztatás utáni időszak gazdasági és politikai elitjének a tagjai; az 1980-as évek már a civil társadalom újjászerveződésének az időszaka. A civil társadalom önszerveződésének ekkor két fő célkitűzése volt: egyrészt a polgári – egyéni és kollektív – jogok kitágítása, másrészt a pártállami hatalom béklyóinak lazítása, eltávolítása.

A nyolcvanas évek első felében – az egypártrendszer gyengülésének jeleként – az egyre nyilvánvalóbb politikai és társadalmi, majd általánossá váló gazdasági válság idején a civil társadalom tovább erősödött.

Egyes értelmezési kísérletek mindezt – nem minden alap nélkül – egy „szerves” átmenetként írják le: „...az akkori politikai rendszer hivatalos-formális szocializációs mechanizmusai már összeomlóban voltak, teljes legitimációs vákuumba kerültek, de éppenséggel ez egy olyan alternatív szocializációs mező létrejöttét segítette elő, amely közvetve-közvetlenül a kilencvenes évek demokratizálásának előzményeül szolgált.”⁵²

A fenti idézet szerzője szerint ez az állapot „az elmúlt évtizedek nyomorúságos és ellentmondásos mivolta ellenére is szerves fejlődés megléte...”^{53 54}

Az önszerveződések első hullámában a zöld – és béke – mozgalmak, a repülőegyetemek, a szakkollégiumok, főiskolai és egyetemi klubok kezdték meg tevékenységüket, majd –

⁵¹ Mindezt annál is könnyebb volt megvalósítani, hiszen az 1920-as évvel kezdődő Horthy-korszak nem volt a civil önszerveződések „melegágya”, nem is beszélve az ezt felváltó – és tragikus hatásaiban epizódjellegűnek éppen nem mondható – nyilas uralomról.

Az 1945-47-es – a második világháborút követő – tiszavirágéltű demokratikus újjáépítési törekvés nem adott érdemi alkalmat, lehetőséget a hazai civil társadalom megerősödésének. Mindennek a statisztikai és a jogi vonatkozásairól részletesen: Domaniczky Endre: A jogállam és a civil szektor Magyarországon, különös tekintettel a helyi önkormányzatokra, Publikon Kiadó, Budapest, 2009, 22-35. o.

⁵² Ágh Attila: A politikai kultúra, mint a rendszerváltás rejtett dimenziója, in: Állam és polgár (szerk.: Csepeli György – Kéri László – Stumpf István) MTA Politika Tudományok Intézete – Magyarországi Politikai Képzési Központ, Bp., 1992., 24. o.

⁵³ uo.

⁵⁴ Az értekezés során később megvizsgálandó, hogy vajon „szerves fejlődés” nem jellemzi-e a KISZ – hallgatói képviselő (önkormányzatiság) váltóidőszakát.

részben ezekből – mintegy második hullámként a közéleti (politikai) irányultságú szerveződések is megjelentek.⁵⁵

A civil szervezetek létrejöttében számos alkalommal alapul szolgáltak az állampárt egykori szatelitszervezetei – *Úttörőszövetség, Kommunista Ifjúsági Szövetség (KISZ)*,^{56 57 58} *Magyar Honvédelmi Szövetség* stb. –, ezek részben átalakultak és civil szervezetként működtek, részben anyagi-infrastrukturális és nem utolsósorban személyi alapját adták a kialakuló társadalmi szervezetnek. Erről a jelen írás szempontjából is meghatározó átalakulásról elmondható, hogy az államszocialista berendezkedés közéleti szereplőinek jelentős hányada a különböző új szervezetekben szétszóródott; de így „tovább építhették immár pártkeretek nélkül maradt személyes hálózatukat. Egy részük valóban a független civil társadalom kiépítésén munkálkodott, míg más részük fenntartotta politikai kapcsolatait. Ennek elhúzódó hatása kimutatható a pártok és a civil szervezetek gyakran bizalmatlan kapcsolatában, illetve a civil szervezetek politizálásában (különösen az önkormányzati választásokon).”⁵⁹

A fentiekben leírt helyzet a társadalmi-politikai átalakulásoknak (rendszerelváltás/rendszerelváltozás/rendszerelváltoztatás) dilemmája is, Robert A. Dahl *A pluralista demokrácia dilemmái* című írásának bevezető gondolata ezen helyzetre értelmezve is revelatív: „Független szervezetekre nagy szükség van a demokráciában, legalább a nagy léptékű demokráciában. Valahányszor demokratikus eljárás módhoz

⁵⁵ Szabó Máté: A társadalmi önszerveződés Magyarországon, in: Pártok és pártrendszerek, (szerk.: Szoboszlai György) Budapest, A Magyar Politikatudományi Társaság évkönyve, 1989, 74. o.

⁵⁶ Stumpf István a KISZ funkcióit – többek között az alábbiakban határozta meg:

- szervező-mozgósító
- érdekvédelmi
- politikai szocializációs és politikai képzési, káderpótlást biztosító.

Stumpf István: Ifjúság és politika, in: Rendszerelváltozás és ifjúság (szerk.: Gázsó Ferenc – Stumpf István) MTA PTI, 1992, 24. o.

⁵⁷ „A KISZ tömeges méretekben bocsájtotta ki azt a vezetőtipust, akinek a legnagyobb „előnye” a személyes kapcsolatokban való jártasság, a konfliktusokkal fenyegető kezdeményezések elfojtása és a homogenitás látszatának fenntartása... A KISZ-ből való kiábrándulás, az autonóm politikai cselekvés iránti igény eredményezte az ifjúság mozgalmi szférájának látens pluralizálását. Az 1981-es Budapesti Egyetemista-Főiskolás Találkozón (BEFÖT) sikertelen kísérlet történt egy Független Ifjúsági Szövetség (FISZ) megalakítására. Ez a kudarc mintegy kiindulópontja lett a középiskolás és egyetemi autonóm szerveződéseknek.” Idézet: Stumpf István: Ifjúság és politika, in: Rendszerelváltozás és ifjúság (szerk.: Gázsó Ferenc – Stumpf István) MTA PTI, 1992, 24. o.

⁵⁸ A Kádár-rendszer utolsó másfél évtizedének főiskolai és egyetemi hallgatói szerveződéseiről, megmozdulásairól kevés politikatudományi tanulmány készült, ezek közül megemlítenéd: Bajomi Iván: Fejtetőre állított világ, avagy beleszólhatnak-e a diákok abba, hogy miként oktassák őket, in: Ifjúsági Szemle 1984/4. 57-67. o., illetve Balog Iván: Egyetemi hallgatói mozgalmak Szegeden a nyolcvanas években, in: Civilizációs korszakelválás és ifjúság (szerk.: Gábor Kálmán), JATE, Szeged, 1993., 135-159. o.

⁵⁹ Kákai László: Kik is vagyunk mi? Civil szervezetek Magyarországon, Publikon Kiadó, Pécs, 2009, 6. o.

folyamodnak egy akkora egységben, mint a nemzetállam, ahhoz mindannyiszor elengedhetetlen autonóm szervezetek létrejötte.”⁶⁰

Itt – az idézett szövegrésznél – a demokratikus berendezkedés előfeltétel, amely előfeltétel a szocialista blokk átalakuló társadalmi-politikai és gazdasági rendszerében még nem volt meg.

Az utóbb idézett szerző így folytatja: „De ezek a szervezetek nem csupán következmények, a nemzetállami kormányzat demokratizálásának közvetlen folyamányai. Nélkülük nem volna lehetséges magának a demokratikus eljárásnak a működése sem, ...”⁶¹

Tehát a szerző szerint egymást tételezik fel a demokrácia és a független szervezetek. Ezen állítást elfogadva – ez alapján – megállapítható, hogy az átmenet társadalmi-politikai környezetében csak átmenetszerű, azaz korlátozott értelemben független szervezetek alakultak, működhetek inkább az 1980’-as évek végén, a kilencvenes évek elején.

Mindennek a helyzetnek más aspektusait kiemelő – de az „átmenet” veszélyeit érzékeltető – megfogalmazása Csepeli Györgytől: „A demokratikus politikai szocializációnak különös jelentősége van az átmenet idején. Demokraták nélkül nincs demokrácia. Igazi demokratákká csak a fiatalok válhatnak, akik nem járhatták ki a félelem iskoláját. Ha csak spontán folyamatokra bízunk a demokratikus politikai szocializációt, nem lehetünk nyugodtak az eredményben.”⁶²

Modellek és jellemzések a civil társadalomról

Az értekezés tárgyát tekintve a hazai szakirodalomból néhány – a civil társadalmat tipizáló – leírás releváns, ezek jelzés értékű megjelenítése az alábbiakban szükséges.

Stumpf István a társadalmi önszerveződéseket négy csoportba sorolja:

1. országos civil érdekegyeztetési tömörülések, fórumok
2. réteg- és szociális érdekképviselők,
3. korporatív szervezetek, amelyek leginkább átlátható szervezeti és intézményi struktúrákkal és döntési kompetenciákkal rendelkeznek,
4. nonprofit szervezetek⁶³

A korporatív szervezetek (kamarák, iparszövetségek) között is vannak olyanok, amelyek az érdekképviselő mellett – számos esetben delegált jogköröket birtokolva – kiterjednek a

⁶⁰ Dahl, 9. o.

⁶¹ uo.

⁶² Csepeli György: A szabadság iskolája, in: Állam és polgár (szerk.: Csepeli György – Kéri László – Stumpf István) MTA Politika Tudományok Intézete – Magyarországi Politikai Képzési Központ, Bp., 1992, 91. o.

⁶³ Stumpf István: A politikai rendszer egyensúlyzavarai, in: Politika és társadalom 1989-1999, (szerk.: Kulcsár

kormányzati politikai megvalósítására is. Ezek általában országos szervezetekben jelennek meg az egyeztetések során, de nemcsak a döntések előkészítésében, befolyásolásában vesznek részt, hanem szerepet vállalnak a legfontosabb politikai döntések végrehajtásában is.⁶⁴

Bullain Nilda négy típusú nonprofitsektor-modellt különített el egymástól⁶⁵, amelyből az első a korporatív (kontinentális) modell, amelyet intézményesült és az állammal szorosan összefonódott szektor jellemez (Németország, Franciaország, Ausztria, Benelux-államok); jelen dolgozat témáját tekintve különösen fontos, hogy a Bullain Nilda-féle korporatív (kontinentális) modellre jellemző normatív támogatási rendszer és a társadalmi egyeztetési mechanizmusok egyre erősebben jelennek meg hazánkban.⁶⁶

Mindennek a folyamatoknak és jellemzőknek egy másik olvasata is lehetséges: „Magyarországon a civil szféra fejlődését – a rendszerváltás logikájából adódóan – a mennyiségi növekedés és egyidejűleg az erős „pártosodás”, ideologizáltság jellemzi. A domináns mennyiségi fejlődésben nem kis szerepet játszanak az anyagi szempontok, a különféle formákban kapható támogatások, közpénzek.”⁶⁷

A rendszerváltást megelőző szerveződés jelentős része a kialakuló új politikai elit rekrutációs-bázisát adta; továbbá az is megállapítható, hogy a generációs alapon történő kivonulás a civil szférából a (párt)politikaiba az ifjúsági korosztályt érintette leginkább. Erről Stumpf István így írt: „Az egyetemi szakkollégiumok, klubok, környezetvédelmi és békemozgalmak jelentették az új generáció politikai szocializációjának intézményes kereteit. Tekintve, hogy az új társadalmi mozgalmak aktivistái többségükben az egyetemi hallgatók, illetve a fiatal értelmiség soraiból kerültek ki, relatíve függetleníteni tudták magukat a pártállami rendszer politikai integrációs és szocializációs mechanizmusaitól és a társadalmi munkamegosztás kemény kényszerétől.

...A [90'-es] parlamenti választásokat megelőző pártosodási hullám megakasztotta a civil társadalom önszerveződési folyamatát. Az új társadalmi mozgalmak legjobb erőit a parlamenti helyekért versengő frissen alakult pártok vezetői között találhatjuk, a társadalom

Kálmán), Magyarország az ezredfordulón sorozat, MTA, 1999, 108 és skk. o.

⁶⁴ Im. 94. o.

⁶⁵ Bullain Nilda: Átfogó jogi reformkoncepció: Lépések egy értékalapú civil jövőkép felé, in: Civil Szemle I. évf./1. 2005, 14-20. o.

⁶⁶ Bartal Anna Mária: Nonprofit elméletek, modellek, trendek, Századvég, Budapest, 2005, 207. o.

⁶⁷ Báger Gusztáv – Kovács Árpád: Vázlat a politika és a társadalmi-gazdasági szervezés kapcsolatáról, in: Nemzeti Érték 2007. Tél, 21. o.

problémáira orientált gondolkodásmód helyét átvette a hatalomért folyó harc. Az éppenhogy talpra állt civil társadalom újra térdre esett.”⁶⁸

⁶⁸ Stumpf István: Generációs kihívás egy új politikai-szocializációs erőterben, in: Állam és polgár (szerk.: Csepeli György – Kéri László – Stumpf István) MTA Politika Tudományok Intézete – Magyarországi Politikai Képzési Központ, Bp., 1992., 102-104. o.

A felsőoktatási autonómia fogalmáról és a köztes szervezetekről

Az egyetemi autonómia fogalma az egyik legtöbbet használt, de ennek ellenére kevésbé definiált kifejezés az oktatáspolitikában.

Az autonómia szó görög eredetű, az 'auto' (ön) és a 'nomosz' (törvény) szavak együttese jelentése szerint saját törvények szerinti öntörvényűségre, önállóságra utal;⁶⁹ jelenleg valamely intézménynek, szervezetnek, közösségnek azt a jogát jelenti, hogy belső ügyeit függetlenül (illetve kisebb-nagyobb kompetenciával), saját rendtartása, szabályozása szerint – választott vezetői útján – maga intézze. *Gergely Jenő* szerint az autonómia az egyének kisebb vagy nagyobb létszámú – közös cél, adottság, érdek, ideológia vagy vallás mentén – önszerveződéssel létrejött közösségeinek sajátja, amelyeknek működését a maguk által alkotott szabályok a hatályos állami törvények keretei között biztosítják, s ehhez függetlenségüket biztosító, pénzügyi forrásaikat tekintve csak részben korlátozó anyagi eszközökkel rendelkeznek.⁷⁰

Az autonómia fogalmi vizsgálata esetében két felfogás különböztethető meg: Az originarius elmélet szerint az autonómia az egyes közösségeket „eredendően” (sui iuris) megilleti, azaz az autonómiát nem az állam határozza meg, az nem az államtól származik; a derivatív elmélet szerint az autonómia forrása mindig egy magasabb (állami, egyházi, stb.) hatalom. Mindezek értelmében az autonómia csak akkor és annyiban létezik, amennyiben a kompetenciák forrása a saját hatalmából valamennyit átruház⁷¹. (A szakirodalomban felmerül olyan nézet is, amely szerint egyik felfogás sem abszolút érvényű⁷²).

Az egyetemi autonómia és a privilégiumok kivívásának és megőrzésének állandó törekvése elválaszthatatlan minden egyetemi intézménytől,⁷³ a felsőoktatási autonómia története kezdetben felfogható a pápai, a helyi egyházi és/vagy világi, illetve az uralkodói érdekek erőteréből történő intézményi-közösségi kimozdulási kísérletnek, bár *Borbély Gábor* szerint az egyetemek – a városi vagy királyi alapításúak is – egyházi testületek

⁶⁹ A szó elemzéséről lásd: Barakonyi Károly: Rendszerváltás a felsőoktatásban, Akadémiai Kiadó, Budapest, 2004, 49. o.

⁷⁰ Gergely Jenő: Az autonómiáról általában, in: Autonómiák Magyarországon 1848-2000 (szerk.: Gergely Jenő), L'Harmattan Kiadó, Budapest, 2005, 19. o.

⁷¹ Barakonyi: i. m. 50. o.

⁷² Gergely: i. m. 20. o.

⁷³ Ferencz Sándor: A középkori egyetem, in: Az európai egyetem funkcióváltozásai (szerk.: Tóth Tamás), Professzorok Háza, Budapest, 2001, 45. o.

voltak: az Egyház joghatósága alá tartoztak, szabadságuk nem tanszabadságot jelentett, hanem azt, hogy klerikus tagjaik ellen a világi hatóságok nem járhattak el.^{74 75}

A XIX. századi felsőoktatás gyakorlati és elméleti kereteinek kialakítói– elsősorban *Alexander von Humboldt*, *Friedrich Carl von Savigny*, *Johann Gottlieb Fichte* és *Friedrich Wilhelm Joseph Schelling* – is megkérdőjelezték a „parttalan szabadság” elméletét.

A XX. században *Pierre Bourdieu* *Az oktatási rendszer ideológikus funkciója* című írásában, nem a formális, hanem a tartalmi autonómiát kérdőjelezi meg, azáltal, hogy nem tagadja az intézményi önrendelkezés nagy szabadságfokát, viszont állítja, hogy mindez a fennálló renddel való nagyfokú azonosulásnak – az a társadalmi pozíciók újratermelését biztosító intézményi identitásnak és működésnek köszönhető, annak – a következménye.⁷⁶

A felsőoktatási autonómia – maga a fogalom egyidős az első egyetemek megalakulásával – tekintetében különös hangsúlyt kap az a funkció, amely biztosítja a kulturális jogok – a tanszabadság és a tudományos élet szabadsága – érvényesülésének lehetőségét. A hazai szakirodalomban – *Fábri György* álláspontját elfogadva– a felsőoktatási intézményi diskurzus fogalomkészletének kitüntetett elemei a tudományosság és az autonómia.⁷⁷

A felsőoktatási autonómia fogalmát helytelen összetéveszteni az akadémiai szabadsággal, amely inkább a kulturális jogok szabadságjogi karakterével áll közelebbi kapcsolatban. Az – intézményinek nevezett – autonómia öngazgatást jelent, az akadémiai szabadság pedig az egyén tevékenységére vonatkozik, bár értelmezhető az intézmények szintjén is.

Barakonyi Károly szerint lehet beszélni az egyetemek autonómiájáról (vagy egyetemi önkormányzatról), az oktatók autonómiájáról (az oktatók kutatási és oktatási szabadságáról), valamint a hallgatók autonómiájáról,⁷⁸ *Hamza Gábor* szerint a felsőoktatási autonómia olyan testületek, szervezeti egységek (kiváltképpen a kar) létét feltételezi, amelyek viszonylagos függetlenséggel rendelkeznek. *Hrubos Ildikó* az autonómiával járó felelősséget hangsúlyozza, míg⁷⁹ *Alain Renaut* megkülönbözteti az egyetemi autonómia „belső” és

⁷⁴ Borbély Gábor: Doktrinális konfliktusok a késő középkori egyetemeken, in: *Az európai egyetem funkcióváltásai* (szerk.: Tóth Tamás), Professzorok Háza, Budapest, 2001, 47. o.

⁷⁵ Minderről bővebben: Kocsis Miklós: A felsőoktatási autonómia fogalmáról és annak középkori gyökereiről, in: *Tudásmenedzsment* 2008. november, IX. évf. 2. sz., 41-54. o.

⁷⁶ Bourdieu, Pierre: *Az oktatási rendszer ideológikus funkciója*, in: *Az iskola szociológiai problémái* (vál.: Ferge Zsuzsa – Háber Judit), KJK, Budapest, 1974, 65-93. o.

⁷⁷ Fábri György: Egyetemi átalakulás és tudományos gondolkodás a mai Magyarországon, in: *Az európai egyetem funkcióváltásai* (szerk.: Tóth Tamás), Professzorok Háza, Budapest, 2001. 144. o.

⁷⁸ Barakonyi: i. m. 52. o.

⁷⁹ Hrubos Ildikó: A 21. század egyeteme, in: *Educatio* 2006/4. 668. o.

„külső” formáit: a külső autonómia problémája elsősorban az állam és az intézmény, illetve az egyetem és a társadalom viszonyában vetődik fel, addig a belső autonómia fontos – ám tagadhatatlanul nehezebben értelmezhető – fogalma főként az egyetem és az akadémia, univerzitás és fakultás, fakultás és diszciplína, valamint oktatás és kutatás, illetve tudomány és nevelés bonyolult kérdéskörének viszonylatában jelenik meg.⁸⁰

A fentiek alapján a hazai jogi szabályozást és gyakorlatot vizsgálva elmondható, hogy Magyarországon az egyéni és kollektív autonómiák együttese jelenti a felsőoktatási autonómiát.

Az 1990-es évek előtti évtizedekben az európai államok oktatási kormányzatai jelentősen csökkentették a felsőoktatási intézményrendszerre gyakorolt direkt befolyásukat (az állami költségvetési támogatások csökkentésével párhuzamosan, illetve ennek okán).

Az 1993-as felsőoktatási törvény a korábbinál jóval szélesebb autonómiát biztosított a felsőoktatási intézményeknek; tette mindezt akkor, amikor a nemzetközi trend megfordult, már az erősebb állami beavatkozást, irányítást mutatta (mind a minőségbiztosítás, mind a gazdálkodás terén).⁸¹

Mindezek azért relevánsak a jelen nemzetközi és hazai felsőoktatási autonómia vitáiban, mert azokban rendszeresen feltűnnek az egyetemek középkortól meglévő autonómiájára történő hivatkozás alapelvei (amely mint a korábbiakból is látszik, csak distinkciók mentén használható), pl.: a *Magna Charta Universitatum*;⁸² minderről Barakonyi Károly ezt írta: „a szenvedélyes megnyilatkozások alapján a szemlélő néha azt hiszi, hogy valamilyen szent, parttalan egyetemi szabadságról van szó, aminek a magasztossága a keresztes háborúk céljaival vagy Petőfi lángoló szabadságszeretetével áll közeli rokonságban”;⁸³ de mindezek alapján látható, hogy az egyetemi autonómia és a privilégiumok kivívásának, valamint megőrzésének állandó törekvése elválaszthatatlan a felsőoktatási szféra lététől és törekvéseitől.

Az autonómiával kapcsolatos kérdés, hogy a felsőoktatást befolyásoló társadalmi változásokra milyen felsőoktatás-irányítási válaszok születtek, ezek mennyiben befolyásolják az autonómia „gyakorlatát” és szabályozottságát. A változások értelmezhetőek

⁸⁰ Lásd erről Tóth Tamás: A napóleoni egyetemről a humboldti egyetemig, in: Az európai egyetem funkcióváltásai (szerk.: Tóth Tamás), Professzorok Háza, Budapest, 2001, 105. o.

⁸¹ Halász Gábor: Oktatáspolitikai Magyarországon 1990 és 2005 között, in: Szakpolitikák a rendszerváltozás utáni Magyarországon 1990-2006 (szerk.: Pesti Sándor), Rejtjel Kiadó, Budapest, 2006, 220. o.

⁸² A probléma aktualitását mi sem jelzi jobban, mint az európai egyetemek autonómiáját rögzítő kiáltvány, az 1988-as Magna Charta Universitatum szövege, bővebben: Barblan, Andris: Academic co-operation and mobility in Europe: how it was, how it should be. CEPES 30th anniversary - special issue of Higher Education in Europe, 2001

⁸³ Barakonyi Károly: Rendszerváltás a felsőoktatásban, Akadémiai Kiadó, Budapest, 2004, 48. o.

az intézmények vagy kormányzat, valamint azoknak a szervezeteknek a szintjén, amelyek az intézményi és kormányzati tevékenység szintjei között jöttek létre, egyfelől, hogy az állam igazgatási funkcióinak jelentős részét átvegyék, másfelől, hogy az intézmények autonómiáját biztosítsák;⁸⁴ kiegészítve vagy szükség szerint részterületenként és részfeladatokban helyettesítve az állam hasonló funkcióit, feladatait. Bár az is elmondható, hogy különböző gyakorlatok mentén az államok továbbra is ellenőrzik a felsőoktatási rendszert, és amennyiben szükséges, akár direkt beavatkozásokat is (struktúraátalakítás, pályázati és normatív pénzügyi források rendszerének módosítása stb.) véghezvisznek. Mindezek következményeként új szervezeti kör végzi az⁸⁵ irányítást, ezeket „köztes szervezeteknek”⁸⁶ nevezik. E szervezetek egyfelől lehetővé teszik, hogy a közvetlen kormányzati ellenőrzés valóban csökkenjen a felsőoktatás fölött, másfelől megteremtik a lehetőségét, hogy az intézmények önrendelkezése megnövekedjék; ezekről Halász Gábor így ír: „Az értékifejezés és egyeztetés bizonyos fórumai a politikai-közigazgatási rendszer alkotta pólus és a másik két pólus [az oktatási rendszer és a külső társadalmi csoportok] határvidékén helyezkedik el, azaz legalább annyira tekinthetők szakmai vagy társadalmi, mint politikai természetűnek.”⁸⁷

Végül, de nem utolsó sorban –az áttételeken keresztül – a kormányzati befolyás áttételesen továbbra is megmarad(ha)t a felsőoktatás felett; így a hazai felsőoktatás esetében az intézményi, helyi, központi szintű változások élesen különválaszthatóak. A magyar oktatásügy egészének vizsgálata alapján megállapítható, hogy a folyamatok központilag tervezettek, a végrehajtásért is az állami-politikai centrum felel, vállal felelősséget.⁸⁸ Az egyetemi szféra – köztes testületeken keresztüli – önrendelkezésének történeti gyökerei is vannak: „...tudósokból, kultúrpolitikusokból és adminisztratív erőkből alakuló kollegiális korporatív szervezetekre (Suprauniversitas, Überuniversität) van szükség, hogy a kultuszminisztérium hatékony felügyelete alatt önkormányzati úton lássák el a tudományos igazgatás magasabbrendű tennivalóit” – állította Klebelsberg Kunó.⁸⁹ A klebelsbergi gondolat a rendszerváltoztatás idején is megfogalmazódott a *Kritika és koncepció* címet

⁸⁴ Gergely Jenő: Az autonómiáról általában, in: Autonómiák Magyarországon 1848-2000 (szerk.: Gergely Jenő), L'Harmattan Kiadó, Budapest, 2005, 24. o.

⁸⁵ Kozma Tamás: Kié az egyetem?, Új Mandátum Könyvkiadó, Budapest 2004. 53. o. A folyamat más társadalmi alrendszerben is megfigyelhető.

⁸⁶ A kifejezés Kozma Tamás alkotta meg; ugyanezen szervezeteket Barakonyi Károly „a felsőoktatás működésének szabályozásában, irányításában, ellenőrzésében részt vevő szerveknek” nevezi.

⁸⁷ Halász Gábor: Az oktatási rendszer, Műszaki Könyvkiadó, Budapest, 2001, 93. o.

⁸⁸ Halász Gábor – Lukács Péter – Nagy Márta: Oktatáspolitikai és oktatásirányítási, Kozma Tamás (szerk.): Oktatáspolitikai – A tervezés és döntés anatómiája, Budapest, Oktatókutató Intézet, 1986, 9-13. o.

⁸⁹ Klebelsberg Kunó beszéde az intézményi vezetők ülésén 1931. április 22-én, Idézi Ladányi Andor: Klebelsberg felsőoktatási politikája – Alkotások és tervek IV., Magyar Felsőoktatás 2001. 1-2. sz.

viselő – az OFÉSZ vezetése – által készített programban: „...az állami feladatvállalásban elsődlegesen a szakmai kompetenciával is rendelkező bizottságok, tanácsok rendszere [kell, hogy] kapja a döntő szerepet, valamint a szféra önkormányzata, azaz a Rektori és Főigazgatói Konferenciák, az OFÉSZ, a nem munkavállalói típusú korporációk által létrehozott és működtetett, komoly döntési jogkörrel bíró testületek hálózata. A felsőoktatás generális képviselőjét legcélszerűbben a Rektori Konferencia láthatná el, beleértve ekkor természetesen a Főigazgatói Konferencia és az OFÉSZ képviselőit is”.⁹⁰

A magyarországi felsőoktatási köztes szervezetek⁹¹ működésével kapcsolatosan megállapítható, hogy a rájuk vonatkozó jogi szabályozás iránya az elmúlt évtizedekben megfelel a fejlettebb – nyugat-európai és tengeren túli – felsőoktatás-irányítási modellekkel kapcsolatos követelményeknek, gyakorlati működésük azonban „identitászavart” mutat; példa erre, hogy a felsőoktatási jogalkotásban szerepet játszó köztes szervezetek az esetek döntő többségében nem a felsőoktatás érdekében, hanem az őket delegáló szervezetek szempontjainak megfelelően cselekednek, diszfunkcionálissá téve saját működésüket. Ilyen módon nem egy autonómia allokációnak – új szinten megjelenő autonómiának – tekintik magukat a testületek, hanem az őket alkotók konkuráló részautonómiáit kívánják a felsőoktatás egészében megjeleníteni, így köztes szervezeti funkció helyett érdekkijárókként vagy érdekképviselőkként jelennek meg. Így általános az a helyzet, hogy ezen szervezeti körben az érdekképviselői funkció elnyomja az igazgatási jelleget, így ezen szervezetek inkább konkurálnak, mint kooperálnak. Ennek a gyakorlati jelentősége, hogy az állam igazgatási kényszere, kötelezettségei felerősöd(het)nek, különösen, ha „beavatkozásbarát” az oktatási kormányzat, mindezek vége az is lehet, hogy az egymás tevékenységét kioltó versengő szervezetek túlerősített érdekképviselői profilja is kevésbé válik eredményessé, különös tekintettel vonatkozik ez az ezen szervezeti körben legtöbbet tevékenykedő országos hallgatói képviselői szervezetre.⁹²

⁹⁰ Kritika és koncepció – A hallgatói önkormányzatok felsőoktatási koncepciója. Budapest 1991.

⁹¹ Nevezetesen a Felsőoktatási Érdekegyeztető Tanács (FÉT), a Felsőoktatási és Tudományos Tanács (FTT), a Magyar Felsőoktatási Akkreditációs Bizottság (MAB), a Magyar Rektori Konferencia (MRK), az Országos Doktori Tanács (ODT), az Országos Kredittanács (OKT), valamint az Országos Tudományos Diákköri Tanács (OTDT). A felsoroltakon kívül – törvényben nem nevesített szervként – fejt ki tevékenységet 2006 őszétől a Felsőoktatási Kerekasztal (FK). Klasszikus érdekképviselői szervezetek, de a hazai köztes szervezetek közé illeszkedve fejtik ki tevékenységüket a Doktoranduszok Országos Szövetsége (DOSz), a Felsőoktatási Dolgozók Szakszervezete (FDSZ), valamint a Hallgatói Önkormányzatok Országos Konferenciája (HÖÖK), tehetik ezt különösen azért is, mert a köztes szervezeti kör – alapfunkciójától eltérően – érdekképviselői tevékenységet is ellát, úgyhogy az is helyes megfogalmazás lenne, hogy a köztes szervezetek ékelődnek be az érdekképviselői szervezetek közé.

⁹² A felsőoktatási köztes szervezetekről részletesebben lásd: Kocsis Miklós: Köztes szervezetek a felsőoktatási igazgatásban, Közjogi Szemle 2010. 2. sz. 53-60. o.

Az európai hallgatói képviseleti típusok és modellek, valamint az országos hallgatói képviseleti szervezetek kontinentális együttműködése

A kontinensen működő országos hallgatói képviseletek típusai és az európai szövetség

Az európai hallgatói érdekképviseléseknek három fő típusa különböztethető meg, természetesen a főbb jellemzők átfedésben is lehetnek, így a gyakorlatban a kevert jellemzőkkel rendelkező hallgatói képviselések figyelhetők meg, illetve kerülnek bemutatásra.

Első típus: A szakszervezeti típusú hallgatói képviselések

Erre a típusra jellemző az önkéntes tagság, az esetek jelentősebb részében előfordul tagdíj. Esetenként ideológiai alapú érdekképviselés, ezek között számos a történelmi távlatú szervezet (a portugál *Associação Académica de Coimbra*,⁹³ 1887-es alapítású szervezet a legrégebbi hallgatói érdekképviselés⁹⁴), ezen képviselések – ideológiai alapon elkülönülnek és – egymással vetélkedő országos szervezetekbe tömörülnek. Ilyen típusú hallgatói képviseleti szervezetek jelenleg leginkább Franciaországban működnek.

A második típus: A politikai/ideológiai alapú hallgatói képviselések

Ezek esetében az intézményi választásokon a hallgató „pártlistákra” szavaz, „parlamentáris rendszerben” működik a szervezet (frakciók, koalíciók vannak). Ezek tulajdonképpen a politikai pártok „felsőoktatási szervezetei”, a helyi képviselésekből – delegáció – útján kialakuló országos szervezet is átpolitizált; ilyen hallgatói képviseleti berendezkedés jellemző Németországra és Ausztriára.

A harmadik típusú hallgatói érdekképviselések az (önszabályozó) hallgatói önkormányzatok, amelyeknek a tagsága törvény által előírt, illetve kötelező önszerveződés. A pártpolitikától deklaráltan függetlenek, törvény szerinti jogosítványokkal bírnak intézményi és országos szinten egyaránt. Magyarországon és Észtországban működnek ilyen szervezetek.

Az európai szövetség – jelenleg *European Students Union (ESU)*⁹⁵ néven – 1982 óta létezik, egy ernyőszervezet, amelynek 45 hallgatói nemzeti unió a tagja, összesen 37 országból. 1982. október 17-én hét nemzeti hallgatói szervezet Stockholmban hozta létre a

⁹³ www.academica.pt (2009. dec. 11.)

⁹⁴ Schöberl Márton közlése alapján

⁹⁵ www.esib.org (2009. dec. 12.)

West European Student Information Bureau-t (WESIB). 1990 februárjában a 17. találkozón „elhagyta” a W-betűt (*ESIB*), ezzel is jelezve, hogy nyitott Európa keleti része felé. 2007 májusában látták elérkezettnek az időt, hogy nevet változtassanak: *European Students Union* lett az új elnevezés.

Az ESU célja a hallgatóság oktatási, szociális, gazdasági és kulturális érdekeinek európai szintű képviselete. Legfőbb partnerei az *Európai Unió*, *Európa Tanács*, *UNESCO*, *Bologna Follow-up Group*;⁹⁶ a szervezet működésében során kiemelt hangsúlyt kap a „policy-making”, képzések, felmérések, kutatások szervezése.

A tagszervezetté válás szervezeti jellemzői, kritériumai a következők: A szervezetet hallgatók működtetik, vezetik és ellenőrzik; az ESU tagszervezete – illetve ezek esetleges tagszervezetei az egyéni tagság felé – semmiféle politikai, vallási, szociális, etnikai vagy szexuális orientációhoz kötődő megkülönböztetéssel nem élhet⁹⁷; vezetőit demokratikus választás útján kell választania, demokratikus keretek között kell működnie; döntéshozatalában autonóm és független kell, hogy legyen. Országoként legfeljebb két tagszervezetet vesz fel szavazati jogú tagként, de van olyan eset is – pl. Magyarország – , amikor mindkét szavazatot egy szervezet bírja.

Az ESU legfőbb döntéshozó szerve a közgyűlés (*Board Meeting*); politikai vezető testülete az elnökség (5/7 fő; gender balance): A szervezeten belül több szakmai testület, szakértői bizottság működik: Bolognai folyamat bizottsága (*BPC*), a felsőoktatás „üzletiesedésével” foglalkozó bizottság (*CoCo*), nemi esélyegyenlőségi bizottság (*GEC*). Ezekon túl több munkacsoport is működik a szervezeten belül: oktatási, esélyegyenlőségi, nemzetközi, szociális, hallgatói mobilitással foglalkozó. Ezeket a bizottságokat nem személyek, hanem szervezetek vezetik; feladataik a határozatok, állásfoglalások előkészítése, információk áramoltatása a szervezeten belül. Az ESU – általában évente – kongresszusokat (*European Student Convention*) szervez, amelyeken deklarációkat fogad el.

A nemzeti hallgatói érdekképviseletek Európában

Az Európában működő országos hallgatói szervezetek két típusa különböztető meg:

Az első, amelyek esetében egy országos szervezet létezik, a második, amikor több országos szintű szervezet van az adott országban.

Néhány példa az egy országos szervezetre:

⁹⁶ www.bologna-bergen2005.no (2009. dec. 12.)

⁹⁷ Ezen alapszabályi rendelkezésnek ellentmond a tagszervezetek jelentős részének identitása, a politikai bal-jobb tengelyen elhelyezkedés, a feminista, zöld stb. jelzők használata, célok megjelölése.

-pártpolitika-mentes, kötelező tagság (egy – törvényi nevesítésű – országos szervezet) – pl. Magyarország;

-pártpolitika-mentes, de önkéntes tagság (egy – törvényi nevesítésű – országos szervezet) – pl. Portugália;

-az országos szintről szerveződő, rivalizáló szervezetek politikai-ideológiai alapon differenciálódnak – pl. Franciaország;

-szakszervezeti logika mentén szerveződő helyi szervezetek korlátozott számú országos képviselőbe csatornázódnak a szervezeti értékek alapján – Hollandia;

-politikai alapon szerveződő, de unikális, jogszabályi beágyazottságú országos szervezet – pl. Ausztria;

-nem-politikai szerveződési elvek mentén, kötelező egyéni tagsággal kialakuló intézményi hallgatói képviselőtestek, amelyek nem automatikusan tagjai az országos szervezetnek – pl. Svédország;

-nem-politikai alapú – automatikus egyéni, de nem kényszertagságon alapuló – intézményi hallgatói képviselőtest, szolgáltatási profilú képviselőtestével tartja meg tagjait, nem kötelező az országos szervezeti tagság (de jellemző) – pl. Egyesült Királyság;

-szakmai alapú érdekképviselőtest, egyéni kényszertagság intézményi szinten, szervezeti kényszertagság az országos képviselőtestben, mindkét esetben tagdíjfizetési kötelezettség – Finnország.

A fentiek közül az erős sajátosságokat mutatók, valamint további néhány eset kerül a következőkben bemutatásra.

Franciaországban centralizált a felsőoktatás intézményrendszere, korlátozott a helyi/intézményi döntéshozatal, ebből következően felülről lefelé építkezők a hallgatói szervezetek (az országos szervezetek alapítanak helyi csoportokat, ideológiai alapon rekrutálnak tagokat – pártosodás), a képviselőtesti stílusuk miatt (alapvetően szociális alapú a tematizációjuk, tömegdemonstrációk, sztrájkok szervezése a jellemző érdekképviselőtesti tendenciájuk) a szakszervezeti világhoz tartoznak, de jellemző az erős politikai identitás, a tevékenység nem a hallgatók általános érdekében, hanem az ideológia célok irányába alakul. A személyes tagság szinte kizárólag politikai döntés, az egyéni hallgatói érdekre ugyanis kevés hatással van (mivel intézményi érdekképviselőtestet a szervezetek ritkán folytatnak, a csoportok működése az országos szervezet munkáját segíti). Az országos szervezetek erejét a tüntetések sikeressége, az azon részt vevők létszáma – azaz a megszerzett-megszervezett társadalmi támogatás – mutatja és nem a tagság mérete. Franciaországban működő hallgatói

szervezetek: az *Union Nationale Inter-Universitaire (UNI)*⁹⁸, jobboldali, 26.000 taggal, 1969-től jelen van a *CNESER*-ben és a *CNOUS*-ban, amely az egyik legnagyobb, az egyetemistákat ösztöndíjakkal segítő szervezet, de ezen kívül a külföldi diákok segítésével, biztosításaival stb. is foglalkozik; az *Union Nationale des Étudiants de France (UNEF)*,⁹⁹ ¹⁰⁰ amely 1907-ben alakult, majd 2001-ben újraalakult, baloldali kötődésű, 30.000 tagja volt 2009-ben, képviselteti magát a *CNOUS/CROUS*-ban; a *Confédération Étudiante (CÉ)*¹⁰¹, amely ugyancsak baloldali kötődésekkel bír, kb. 4.000 tagja¹⁰² volt 2009-ben, a *Fédération des associations générales étudiantes (la FAGE)*,¹⁰³ ¹⁰⁴ amely jobboldali kötődésű, a küldetésnyilatkozata szerint a diákok erkölcsi nevelésére helyezi a hangsúlyt; végül a *Promotion et Défense des Étudiants (PDE)* : „független és apolitikus”, de a FAGE-vel gyakran szövetségben lép(ett) fel. Ezek a hivatalosan elismert hallgatói képviseleti szervezetek, amelyek szakszervezeti vagy egyesületi (*syndicat étudiant*; *d'association étudiante*) formában működnek.¹⁰⁵

Hollandiában intézményi hallgatói szakszervezetek működnek, amelyek országos szervezetekbe,; az *Interstedelijk Studenten Overleg*-be (*ISO*)¹⁰⁶ és a *Landelijke Studenten Vakbond*-ba *LSVb*¹⁰⁷ tömörülnek – értékrend alapú (a stílus, a politikai motiváció, a prioritások szerinti) választási lehetőséggel.

Ausztriában a felsőoktatási intézményekben politikai szervezetek működnek és látnak el elsősorban szolgáltatási célokat, így pl. a kereszténydemokrata *AktionsGemeinschaft (AG)*¹⁰⁸; a szocialista-feminista: *Verband Sozialistischer StudentInnen (VSSTÖ)*¹⁰⁹; zöld (női): *Grüne und Alternative StudentInnen (GRAS)*¹¹⁰.

A rendszerük parlamentáris: a hallgatók „pártlistákra” szavaznak, a hallgatói parlamentben frakciók és koalíciók alakulnak, és értelemszerűen a többséget szerző „kormánypárt” képviseli a hallgatókat az intézményi testületekben. A helyi szervezetek választják a szintén politikai színekben induló országos vezetőket, akik a törvényi

⁹⁸ www.uni.asso.fr (2009. dec. 11.)

⁹⁹ www.unef.fr (2009. dec. 11.)

¹⁰⁰ http://fr.wikipedia.org/wiki/Union_nationale_des_%C3%A9tudiants_de_France (2009. dec. 15)

¹⁰¹ www.confederation-etudiante.org (2009. dec. 11.)

¹⁰² http://fr.wikipedia.org/wiki/Conf%C3%A9d%C3%A9ration_%C3%89tudiante (2009. dec. 15)

¹⁰³ www.fage.org (2009. dec. 12.)

¹⁰⁴ http://fr.wikipedia.org/wiki/F%C3%A9d%C3%A9ration_des_associations_g%C3%A9n%C3%A9rales_%C3%A9tudiantes

¹⁰⁵ Minderről bővebben: <http://www.uni.asso.fr/spip.php?article941> (2009. dec. 15)

¹⁰⁶ www.iso.nl (2009. dec. 11.)

¹⁰⁷ www.lsvb.nl (2009. dec. 11.)

¹⁰⁸ <http://www.aktionsgemeinschaft.at/18.0.html> (2009. dec. 11.)

¹⁰⁹ <http://www.vsstoe-wien.at/wir-ueber-uns/> (2009. dec. 12.)

¹¹⁰ http://www.gras.at/index.php?option=com_frontpage&Itemid=1 (2009. dec. 12.)

nevesítésű *Die Österreichische Hochschülerinnen und Hochschülerschaft (ÖH)* elnevezésű szervezetet működtetik.¹¹¹

Svédországra jellemző, hogy az intézményekben – döntéshozatalában független, önszabályozó – hallgatói önkormányzat működik, kötelező tagsággal; erős az érdekvédelmi profil, pl. az oktatók hallgatói véleményezése, de a szolgáltatások, saját üzemeltetésű létesítmények (étterem, nightclub stb.) is jellemzik a rendszert.

Az intézményi HÖK önkéntes módon tagja az országos képviselőt ellátó *Sveriges förenade studentkårer*-nek (SFS).¹¹²

Az Egyesült Királyságban törvény által létrehozott intézményi hallgatói képviselők működnek, automatikus hallgatói tagsággal, amely tagságot a hallgató megszüntetheti; a testületek látják el az intézményen belüli képviselőt, továbbá képzéseket, vitafórumokat, önkéntes programokat szerveznek, sportolási lehetőségeket, tanácsadást, segítségnyújtást, szociális szolgáltatásokat biztosítanak, segélyvonalakat működtetnek, állásbörzét tartanak. Finanszírozásukat az intézményi keretből és saját bevételeikből biztosítják.

Az Egyesült Királyságban a *National Union of Students*-nek (NUS UK)¹¹³ csaknem minden intézményi hallgatói önkormányzat a tagja (több, mint 700 tagszervezet); az országos szervezet több mint száz alkalmazottal dolgozó irodaházat tart fenn Londonban. Munkáját munkacsoportokba (team) tömörülve végzi, tevékenységének területei a következők:

- kampányok (bármilyen, ami hallgatói ügy lehet; a határokon akár messze túlnyúló ügyek is);
- kutatás (az oktatásügy teljes területét érinti);
- sajtó és PR (a széleskörű kapcsolatrendszer építése és fenntartása; lobbitevékenység ellátása);
- jogi segítségnyújtás („jogsegélyszolgálat”);
- képzés (évi 3-4000 HÖK-ös képzése);
- NUS projects (akciók, ad hoc feladatok ellátása)
- rendezvényszervezés;
- liberalizációs osztály (alapvetően nemi jellegű: gender & LGB);

¹¹¹ A Német Szövetségi Köztársaságban hasonló az érdekképviseleti rendszer, mint Ausztriában, ezért nem kerül külön bemutatásra. Az eltérés az érdekes. A Deutsche Studentenwerk 58 tagszervezettel működik a szövetségi államban, amely a politikai képviselőtől függetlenül, politikailag neutrális, szolgáltatásalapú tevékenységet (irodai szolgáltatások, munkaszervezés, szociális szolgáltatások, klubok, stb.) folytat. www.deutschestudentenwerke.de (2009. dec. 12.)

¹¹² www.sfs.se (2009. dec. 12.)

¹¹³ www.nus.org.uk (2009. dec. 12.)

- szórakoztatás;
- NUS-tulajdonú cég üzemeltetése (NUS Services Limited);
- biztosítási társaság üzemeltetése (Endsleigh-hallgatói biztosítótársaság).

Finnországban a *Suomen ammattikorkeakouluopiskelijakuntien liitto - SAMOK ry* (SAMOK)¹¹⁴ (a finn alkalmazott tudományok egyetemeinek szövetsége) 1996-ban Helsinkiben jött létre.

Eredetileg a finn alkalmazott tudományokat oktató egyetemi hallgatói szervezetek, valamint a technológiai, marketing és szociális/egészségügyi tanulmányokat végző hallgatók hozták létre; már Finnországban intézményi szinten általános és kötelező a tagság (a külföldi ösztöndíjas hallgatóknak is, 3 hónap ott-tartózkodás után); a képviselő pártpolitika-mentes, az intézményekben „hallgatói parlamentet” választanak, amely széles körű jogosítványokkal képviseli a hallgatókat, valamint szolgáltatásokat is szervez. A tagok a szervezettől kapják diákigazolványukat (utazási, egyéb kedvezményekre jogosít), a kötelező tagság ellenére tagsági díjat kell fizetniük (30-85 EURO/év).

Az országos szervezetben is kényszertagság van, itt is tagdíjat kell fizetni. Az évente egy alkalommal megrendezett kongresszus (1 szavazat/1000 hallgató) dönt a költségvetésről, a tagdíj mértékéről, meghatározza az éves munkatervet, megválasztja a tisztségviselőket. A szervezet vezetése professzionalizálódott, a héttagú elnökség politikai és döntéshozatali mandátummal bír; a tagok saját szakterülettel rendelkeznek, félállású alkalmazottként dolgoznak. Állandó titkárságot tartanak fent; a munkavállalókat az elnökség választja hároméves periódusra; szakmai háttérmunkát végez egy főtitkár vezetésével, a szakterületekre osztott feladatok stábjá két oktatási referensből, két szociális referensből, egy nemzetközi referensből, egy információs és PR referensből áll. A SAMOK-ot magas szintű szakértői munka, széles körű elismertség, komoly érdekképviseleti tevékenység jellemzi; képzéseket és tematikus tréningeket tartanak.

A fentiekben túl megemlítené az „észak-európai modell” (Norvégia, Dánia), amely esetében jellemző, hogy az egyetemi és a főiskolai képviselő elkülönül.

Érdekességképpen megemlítené még néhány európai országos hallgatói képviselői szervezet.

A VSS – *Verband der Schweizer Studierendenschaften*; UNES – *Union des Étudiant-e-s de Suisse*; USU - *Unione Svizzera degli Universitari* (VSS-UNES-USU)¹¹⁵, amelyet Svájcban – Zürichben, 1920. június 19-én – alapítottak meg, a svájci hallgatói társadalmat

¹¹⁴ <http://www.samok.fi/> (2009. dec. 13)

¹¹⁵ <http://www.vss-unes.ch/d/organization.html> (2009. dec. 13)

képviseli. A Titkárság Bernben van, a szövetség hivatalos nyelve német és francia, részben pedig angol és olasz. Normaszerű alapelv a tagok egyenjogúságának tiszteletben tartása, és egymás támogatása egyéni és közös akciókban, szervezeti szinten a hallgatók anyagi és szellemi érdekeinek képviselete nemzeti és nemzetközi szinten egyaránt.

Egy másik sajátos hallgatói képviselet a máltai. Az ország mérete lehetővé teszi, hogy Máltán egy szervezet egyszerre elláthassa az intézményi és az országos képviseletet is. A máltai *Kunsill ta' l-iStudenti Universitarji (KSU)*¹¹⁶ 1901-ben jött létre, ezért a legrégebb országos hallgatói szervezatként tartja magát számon Európában. A KSU foglalkozik az intézményi hallgatói képviselettel, csakúgy mint a nemzeti politikával; reprezentálja az összes máltai főiskolai és egyetemi hallgatót.

Az utolsó érdekesség a hallgatók luxemburgi képviselete az *Association des Cercles d'Etudiants Luxembourgeois (ACEL)*¹¹⁷, amely 1984-ben jött létre, politikailag és ideológiailag neutrális, a hallgatók szociális és jogi helyzetét kívánja javítani; valamint az *Union Nationale des Etudiant-e-s du Luxembourg (UNEL)*¹¹⁸, amely képviseli a luxemburgi származású, valamint a Luxemburgban tanuló főiskolai és egyetemi hallgatókat, a szervezet hasonlóképpen politikailag semleges. A két szervezet érdekessége, hogy több külföldi hallgatót képviselnek, mint anyaországát.

A fenti három példából látható, hogy igen változatos szervezeti-szerveződési formákat ölt a főiskolások és egyetemisták képviselete Európában, nemzeti sajátosságokat (társadalmi körülményeket, kulturális hagyományokat figyelembe vevő módon) – atipikus szervezeteket ugyanúgy meg lehet figyelni – mint jól elkülöníthető jellemzőkkel bíró szervezettípusokat.

¹¹⁶ <http://www.ksu.org.mt/en/about-ksu.html> (2009. dec. 14.)

¹¹⁷ <http://www.ancel.lu/index.php?&articles=ancel&menu=1&submenu=-1&espace=1> (2009. dec. 14.)

¹¹⁸ <http://unel.lu/?q=node/197> (2009. dec. 14.)

A főiskolások és egyetemisták mozgalmától a korporatív hallgatói érdekképviseletig

A kezdetek: 1985-1988

Akár az állampárti berendezkedés folyamatos gyengülése következményének is tekinthető az a tény – több más, de jelen értekezés szempontjából kevésbé fontos intézkedés mellett –, hogy az 1985-ben összeülő utolsó népköztársasági törvényhozás elfogadta az 1985. évi I. törvényt az oktatásról, amely még egységben kezeli a köz- és felsőoktatás témáját,¹¹⁹ de amely lehetőséget teremt a *Kommunista Ifjúsági Szövetség (KISZ)* főiskolai és egyetemi intézményi szervezetei mellett alternatív felsőoktatási helyi szervezetek megalakulására.

A fent nevezett törvény alapján a 24/1986. (VIII. 31.) számú – a felsőoktatási intézményekben működő KISZ-szervezetek, továbbá a hallgatói közösségek és a hallgatói képviselők jogairól szóló – művelődési miniszteri rendelet az intézményi szervezeti és működési szabályzatoktól (SZMSZ) eltekintve, az összes intézményi és kari szintű szabályzat (ösztöndíj-, vizsga-, tanulmányi és fegyelmi ügyek) estében, valamint a hallgatókat közvetlenül érintő oktatásszervezési intézkedések (vizsgarend és vizsganapok) vonatkozásában is egyetértési joggal ruházta fel a hallgatói képviseleteket; továbbá ugyancsak a művelődési miniszternek a felsőoktatási intézmények szervezetéről és működéséről szóló 20/1986. (VIII. 31.) számú rendelete a főiskolai és egyetemi tanácsokban egyharmados képviseleti arányt biztosított a hallgatók képviselőinek.

A fenti jogi szabályozás eredményeképpen az 1986-os esztendőttől – számos esetben az intézményi KISZ szervezetből kiindulva, vagy annak támogatásával – megindul a hallgatói önkormányzatok megszerveződése. Az önkormányzatiság, azaz az autonómia gondolatát a hazai felsőoktatásban – szervezett formában – a rendszerváltoztatás előtt először a képzésben részt vevő hallgatók fejezték ki egymástól lényegében független, elzárt közösségekben, de mégis országos szinten.

A helyi KISZ szervezetek folyamatos szerepvesztése, kiüresedése, légiesülése mellett az 1986-1988 közötti időszakra jellemző folyamatok, az intézményi/kari hallgatói önkormányzatok helyi, de országos hatású demonstrációi voltak, mindezen folyamatok az *Országos Felsőoktatási Érdekképviseleti Szövetség (OFÉSZ)* megalakulásához vezettek. A kezdetben nem csak hallgatói, hanem oktatói, felsőoktatási dolgozói tagságot is rekrutáló

¹¹⁹ Még a Németh Miklós vezette kormány idején, 1990 elején az Országgyűlés a törvény módosításával megszüntette az állam oktatási intézményalapítási monopóliumát, így a kilencvenes évek első felében

szervezet volt az OFÉSZ, amely később teljes egészében hallgatói-ifjúsági szervezetté vált.^{120 121} Ez a tény azt hozta magával, hogy az országos nyilvánosság szintjén még működő KISZ-szel szemben egy dinamikus és valós társadalmi támogatottsággal bíró, alternatív szerveződés jelent meg, valamint konfrontálódott az utóvédharcait folytató pártállami ifjúsági szervezettel; így közelítőleg két esztendő párhuzamosság után a pártállami felsőoktatási-ifjúsági szervezet agóniájának idején megjelentek azok a hallgatói képviselők, akik országos képviselőként léptek fel, hivatkozva az intézmények egy részében már létező – politikától független – hallgatói önkormányzatokra.

Az OFÉSZ – útkeresés: akció és/vagy absztrakció

Budapesten néhány lelkes fiatal – köztük az OFÉSZ későbbi alapító elnöke, Fábri György – 1986 őszétől kezdte el szervezni a hallgatói önkormányzatot – HÖK-öt – az *ELTE Bölcsészettudományi Karán*, az akkori kari KISZ szervezet kereteiből indulva, kihasználva a fentiekben már említett 1985. évi I. oktatásról szóló törvényt és a fentiekben már említett 24/1986. (VIII. 31.) számú művelődési miniszteri rendeletet, amelyek lehetőséget adtak a KISZ főiskolai és egyetemi intézményi szervezetei mellett alternatív felsőoktatási helyi hallgatói szervezetek megalakítására is.

1988. április 22-24. között *Országos Felsőoktatási Ifjúsági Parlamentet* tartottak a Veszprémi Egyetemen, ekkor minden korábbinál élesebben merült fel a felsőoktatási hallgatói érdekek KISZ nélküli képviseletének igénye. Ezt követően 1988 nyarán határozták el az ELTE BTK hallgatói önkormányzati vezetői – néhány más budapesti egyetem addigra már ugyancsak megalakult hallgatói önkormányzataink képviselőivel –, hogy elindítanak egy országos mozgalmat, és úgy gondolták, hogy ehhez egy országos megmozdulás lehetne a megfelelő „antré”. Ezzel időben párhuzamosan zajlottak a *József Attila Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán* szervezett hallgatói demonstrációk.¹²² Az első, 1988.

megindult a nem állami köz- és felsőoktatási intézmények megalapítása, fejlesztése.

¹²⁰ „... az OFÉSZ kezdeti időszakára volt jellemző. A szervezetbe azért került bele mindenki, mert mint ahogy mondtam: mi a felsőoktatás egészében gondolkodtunk. Szerettük volna, ha az OFÉSZ-nak lenne egy hallgatói tagozata és egy oktatói tagozata. Az oktatói tagozat meg is alakult, de náluk korántsem volt olyan aktivitás, mint a hallgatók körében. Az oktatók azt szerették volna, hogy mi szervezzük meg őket, de erre nekünk nem volt kapacitásunk. Így végül, mindenféle konfliktustól mentesen, az oktatói tagozat felbomlott. A hallgatók önszerveződési képessége azonban jóval nagyobb volt. Úgyhogy nem beszélhetünk arról, hogy a szétválás az érdekek összehangolásának hiánya miatt következett volna be.” *Interjú Fábri Györggyel, az OFÉSZ alapító elnökével*, in: Kucsera Tamás Gergely – Szabó Andrea: *A magyarországi főiskolai-egyetemi hallgatói mozgalom története – 1988-2006, HÖÖK a Hallgatókért Alapítvány*, Budapest, 2006, 24. o.

¹²¹ Már a kezdetekben megjelentek párhuzamosságok, hiszen 1988 októberében alakult meg a Felsőoktatási Dolgozók Szakszervezete, az FDSZ.

¹²² „Nagyon hamar eljutottunk ahhoz a két alapköveteléshez, amiről szólt tulajdonképpen a 1988. szeptember 28-i sztrájk. Az egyik az egyetemi autonómia, a másik pedig a tanszabadság. Elég kezdetleges elképzeléseink

szeptember 28-i egynapos figyelmeztető sztrájk során a szegedi hallgatók és a hozzájuk csatlakozott oktatók a felsőoktatást irányító Művelődési Minisztériumhoz intéztek levelet, amelyben az egyetemi oktatás reformja mellett érveltek. Az állásfoglalás követeli a felsőoktatási intézmények teljes autonómiáját oktatási, tartalmi kérdésekben, továbbá a tanszabadságot. Ennek egyik eleme, hogy az oktatás konkrét feltételeinek szabályozását, az órák látogatásának és a vizsgák rendjét az intézmények saját hatáskörükben döntsék el. Követelték, hogy az addig kötelezően előírt ideológiai tárgyak helyét szabadon választható formában vegyék át a társadalomismerettel és a filozófiatörténettel foglalkozó tárgyak, illetve, hogy a marxista világnézeti tantárgyak, továbbá az orosz nyelv ne mindenki számára kötelező, hanem csak szabadon választható stúdiumok legyenek. Mindezek mellett az állásfoglalás síkraszállt a felsőoktatás anyagi feltételeinek javításáért is, és – a nyílt levél megfogalmazói – az ehhez szükséges anyagiakat a katonai kiadások, az államilag támogatott párt- és tömegszervezetek költségeiből látták elvonhatónak. (Lásd 1. számú melléklet.)

1988. október 15-én „a kialakult helyzetre való tekintettel” a *Kommunista Ifjúsági Szövetség Központi Bizottságának (KISZ KB) Egyetemi és Főiskolai Tanácsa* ülésezett, illetve levelet intézett a Minisztertanácshoz, kérve a főiskolákon és egyetemeken a fennálló viszonyok rendezését.

A szegedi egyetem hallgatói a *Művelődési Minisztériumtól* – 1988. október 28-án – kapott válaszevél elfogadhatatlanságára hivatkozva 1988. október 31-én újabb, immár országos szintű megmozdulásra hívták a többi egyetem és főiskola hallgatóit, valamint oktatóit.¹²³ (Lásd 2. számú melléklet.)

A visszaemlékezések szerint a szegedi hallgatói képviselők inkább akciókban, míg a budapestiek elsősorban szervezetben gondolkodtak. Ennek ellenére, 1988 szeptemberében, a lényegi kérdésekben megállapodott a két csoport – az alakulófélben lévő országos hallgatói szervezet későbbi vezetősége –, hogy szervezzenek egy nagy, országos hallgatói tüntetést, majd ezt követően életre hívják az országos hallgatói érdekképviselői szervezetet is. A mozgalom kontra szervezet kérdés egyik sarkalatos problémája azonban az volt – Fábri

voltak még, de úgy tűnt, hogy maga a forma, az hogy sztrájkolni lehet és az egész ugye '88-ban már benne volt a levegőben, hogy itt valami nagy változás lesz, hogy ebben ott lehetünk, oda rakhatjuk magunkat, egy kicsit előre mehet az egyetemi ifjúság, ez nyilván mind-mind benne volt, meg hát »eper és vér« és minden fajta ilyen romantikus elképzelés, amit az ember 20-21 évesen még komolyan gondol.” In: Jancsák Csaba – Matiscsák Attila: A hallgatói mozgalom metamorfózisa – Centrumból a perifériára (?) (!), 2. o., www.hallgatoimozgalom.hu (2009. 12. 29.)

¹²³ 1988. október 4-én a Janus Pannonius Tudományegyetem hallgatói az előző heti szegedi demonstrációra reagálva nagygyűlést szerveztek, ahol a hazai felsőoktatás lényegesen nagyobb társadalmi megbecsüléséért emeltek szót.

György szerint –, hogy ebben az időszakban az egyetemek kevéssel több, mint felében volt hallgatói önkormányzat, a főiskolákon ez az arány az egy harmadot is alig érte el, azaz a szervezetalapítás legfontosabb elemei, a „tagok” (tagönkormányzatok, tagszervezetek) hiányoztak. Ezért a budapesti mag ösztönzésére 1988-1989 folyamán országsszerte HÖK-ök, azaz helyi hallgatói önkormányzatok alakultak.¹²⁴

1988. november 23-án és 24-én volt az az országos szolidaritási demonstráció, amely mögött – ha még nem is szervezeti formában, de – már az OFÉSZ, azaz az Országos Felsőoktatási Érdekvédelmi Szövetség állt. Nagygyűlést tartottak többek között Budapesten a *Budapesti Műszaki Egyetem* aulájában, a *Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetemen*, az *Eötvös Loránd Tudományegyetem* központi épületében, kétnapos demonstráció zajlott Szegeden, valamint a debreceni *Kossuth Lajos Tudományegyetemen* tanításmentes napot tartottak, továbbá szolidárisak voltak a pécsi Janus Pannonius Tudományegyetem hallgatói is. A legfontosabb megvitatott kérdés mindenütt az volt, hogy elég hatékonyan képviseli-e a diákparlament és a Felsőoktatási Tanács jelenlegi rendszere a hallgatók érdekeit vagy inkább egy Országos Felsőoktatási Érdekvédelmi Szövetség nevű szervezetet kellene alapítani, amely mögött valóban a diákság tömegei állnak. A KISZ-nek az volt az álláspontja hogy a hallgatói képviseleteket országosan úgy kell összefogni, hogy létrejöjjön egy országos felsőoktatási tanács, aminek egy részét a rektorok, egy másik részét a felügyeletet ellátó minisztérium, a harmadik alkotóelemét pedig az Ifjúsági Parlamenten keresztül a hallgatók adják; tehát ezen elképzelés szerint a jövőben a diákparlament delegálta volna a hallgatókat. Az egyetemisták képviselői úgy vélték, hogy a hallgatói önkormányzatoknak független, autonóm szervezeteknek kell lenniük, amelyek kizárólagosan képviselik a hallgatókat, vagyis a HÖK-ök független hálózatát és szövetségét követelték, nem a KISZ által javasolt struktúrát.

Ebben a kérdésben kemény összeütközésre került sor 1988. november 26-án az Országos Felsőoktatási Ifjúsági Parlament kecskeméti ülésén, ahol az alakuló országos hallgatói

¹²⁴ „A szegediek elsősorban nem szervezetben gondolkodtak, hanem akcióban. Ennek ellenére, szeptemberben elkezdünk közösen azon dolgozni, hogy csinálunk még egy nagy, országos demonstrációt, és ezt követően életre hívunk egy országos szervezetet is. A baj csak az volt, hogy amíg mi arra törekedünk, hogy összefogjuk a hallgatói önkormányzatokat, szembesülnünk kellett azzal, hogy a HÖK-ök sok helyen nem is léteztek. Azokat első lépésben tehát létre kellett hozni, fel kellett építeni. Ha jól emlékszem, akkortájt az egyetemek kevéssel több, mint felében volt hallgatói önkormányzat, a főiskolákon ez az arány az egy harmadot is alig érte el. Tehát a legnagyobb kihívás nem is az volt, hogy összefogjuk a hallgatói önkormányzatokat, hanem az, hogy segítsük azok megszületését.” Interjú Fábri Györggyel, az OFÉSZ alapító elnökével, in: Kucsera Tamás Gergely – Szabó Andrea: A magyarországi főiskolai-egyetemi hallgatói mozgalom története – 1988-2006, HÖÖK a Hallgatókért Alapítvány, Budapest, 2006, 19. o.

érdekképviselőt kísérletet tett önmaga elismertetésére. Leginkább a KISZ Központi Bizottságának Egyetemi és Felsőoktatási Tanácsában tevékenykedő fiatal értelmiségiekkel kellett az alakuló mozgalomnak konfrontálódnia. Érdekes azonban, hogy – Fábri György visszaemlékezése alapján – a HÖK-ök önállósága és az alakuló OFÉSZ kapcsán a szervezet ellenfele volt a *FIDESZ* is, amely akkor még generációs politikai szervezetként definiálta önmagát; mindennek ellentmondani látszik a *FIDESZ* részletes felsőoktatási szakmapolitikai programja (ez a politikai szervezet volt az egyetlen, amely részletes felsőoktatási programot készített, adott közzé), amely egyenlő súlyú hallgatói képviselőről, kompetenciákkal bíró intézményi és országos hallgatói képviselőről szól.¹²⁵ (Lásd 3. számú melléklet.)

A mozgalom kontra szervezet vita eldöntését az is segítette, hogy helyi szinten több nagy egyetemen a KISZ utolsó lépéseinek egyikeként anyagi és infrastrukturális eszközeinek egy részét az intézményekben működő hallgatói önkormányzatok rendelkezésére bocsátotta, mivel 1988–89 táján a KISZ nagyon sok intézményben már csak formálisan létezett.

Országos szinten mindez nem állt fent. Az OFÉSZ infrastruktúráját 1990 őszéig az ELTE BTK hallgatói önkormányzatának egyik szobája, illetve Fábri György tanszéki szobája jelentette.¹²⁶ Fábri részére 1990 nyarán az ELTE bölcsészkarra biztosított egy külön irodát, aminek fizette a költségeit; volt egy telefonja, a *Soros Alapítvány* infrastrukturális pályázaton nyertek pénzt egy fénymásoló és egy számítógép beszerzésére. Kezdetben ez volt az – egyre erősebb pozíciókat kivívó – OFÉSZ „hivatala”.

Az 1989-es naptári év jelentős változásokat hozott: január 1-jén új felvételi jogszabály lépett életbe, amely a több mint két évtizedes korábbi szabályozót váltotta fel. Az új jogszabály eltörölte a 35 éves korhatárt a nappali tagozatokon, elrendelte, hogy mindenkit fel kell vennie az intézményeknek, aki a felvételi szintet eléri, továbbá ezentúl a szülők (állampárthoz köthető) érdemeit nem veszik figyelembe a felvételinél.

Két hónap múlva, 1989. március 1-jén¹²⁷ először lehetett beadni felsőoktatási felvételi kérelmet a KISZ ajánlása nélkül.

1989. április 21-én a Kommunista Ifjúsági Szövetség XII. Kongresszusán mondták ki a szervezet megszűnését, és néhány nappal rá, 1989. május 6-án a budapesti Eötvös Loránd Tudományegyetem bölcsészkarán kimondták az Országos Felsőoktatási Érdekvédelmi

¹²⁵ im. 20. o.

¹²⁶ Fábri György 1988 nyarától – egyetemi tanulmányainak végeztével – tudományos ösztöndíjként volt foglalkoztatott oktató-kutatója az ELTE BTK-nak.

¹²⁷ Ugyanezen a napon, a Képzőművészeti Főiskolán a hallgatói képviselők kezdeményezésére – első ilyen jellegű akcióként – megvonták a bizalmat a rektortól, a rektorhelyettesektől, valamint a tanszékvezetők többségétől.

Szövetség (OFÉSZ) megalakulását.¹²⁸ Az alakuló kongresszusra az ország különböző pontjairól tízegynéhány felsőoktatási intézményből érkeztek hallgatói képviselők. A találkozó elsődleges célja az országos összefogás lehetőségének megteremtése volt egy olyan szervezetben, amelyben lehetnek platformok, de a pártpolitizálás egyértelműen kívül marad.

1989. szeptember 25-én hivatalosan is bejegyezték az Országos Felsőoktatási Érdekvédelmi Szövetséget, az országos hallgatói érdekképviseleti szervezet első székhelye¹²⁹ az ELTE BTK épületében lévő HÖK Irodán lett.

Ezt követően 1989. november 11-12-én, Sződligeten, az egykori KISZ-táborban az ország hatvan felsőoktatási intézményének képviselője vitatkozott az OFÉSZ alaptevékenységéről, véleményt cserélt az egyetemi és főiskolai hallgatói önkormányzatok működéséről, majd egyetértés mellett – ekkor már a formális jogi bejegyzést követően – elfogadták az OFÉSZ Alapító Nyilatkozatát. (Lásd 4. számú melléklet.)

Mindezeket követően 1989. december 6-án zajlott le a második sződligeti találkozó, ahol az eredeti előterjesztéshez képest módosításokkal fogadták el az OFÉSZ alapszabályát.

A szervezet megalakulása körüli másik dilemma – a szervezet kontra mozgalom mellett – a szakszervezeti illetve az érdekképviseleti jelleg közötti választás volt. Az OFÉSZ létrehozóinak tudatos döntése volt, hogy a szervezetet végül is nem szakszervezeti jelleggel ruházták fel, azaz nem az volt a fő célkitűzés, hogy minél több juttatást csikarjanak ki az aktuális hatalomtól a hallgatók számára, hanem hogy – bármilyen témában, akár felsőoktatáson kívüli szakmapolitikai kérdésekben, témákban is – védjék az érdekeiket.

1989 telén, 1990 tavaszán a már formalizáltan működő országos hallgatói képviseleti szervezet külső legitimálását biztosító két esemény is történt. Az első, hogy 1989. december 15-én *Glatz Ferenc* művelődési miniszter hivatalában fogadta az országos hallgatói szervezet képviselőit, akik a kilencvenes évekre vonatkozó oktatási elképzeléseiket ismertették a miniszterrel. A másik momentum 1990. április 8-9-ére datálódik, amikor is a *11. Országos Egyetemi Fórumot* tartották Miskolcon a *Magyar Rektori Konferencia* szervezésében, ahová megalakulása után először meghívót kapott az OFÉSZ is.¹³⁰

¹²⁸ Az OFÉSZ szervezését 1988-89-ben döntően Fábri György, mint a külvilág felé vezetőként is megjelenő képviselő, valamint Sasvári Szilárd, mint szervezőtitkár végezték el.

¹²⁹ A Történezhallgatók Egyesülete által átengedett helyiség után.

¹³⁰ „Akkoriban a magyar nyilvánosság teljes egészében pártpolitika-központú volt – és maradt mindmáig. A magyar sajtó annyira a pártpolitikai kérdésekre koncentrált, hogy ha valami vagy valaki nem pártlogikában gondolkodott egy kérdésről, akkor az kevesebb eséllyel juthatott el a társadalom különböző rétegeihez; akkor az a valaki vagy valami óhatatlanul a társadalmi érdeklődés ingerküszöbe alatt maradt. Hangsúlyozom, hogy ez az álláspontom ma sem változott, ugyanakkor el kell ismernem, hogy pártatlanságunk elkerülhetetlen nehézségeket gördített az OFÉSZ gyors megerősödése elé. Ennek következtében: míg a felsőoktatási

Erre az időre már lezajlott az intézményi hallgatói önkormányzatok első alapítási hulláma is, az intézményekben mindenütt kialakultak az új hallgatói képviselők, hallgatói önkormányzatok, de a képviselők instabil mivoltát jól mutatja, hogy a nyári időszak után számos helyen megszűnt a képviselői munka.

A konfliktusok ekkor kezdtek kialakulni az egyetemi – intézményi és kari –, valamint főiskolai tanácsokban a hallgatói és a nem-hallgatói (oktatói, munkavállalói) felek között, mivel a már nem-KISZ kiválasztású hallgatók nem csak elfoglalták a képviselői egyharmadot a testületekben, de élni is kívántak a jogaikkal, valós érdekvédelemtént léptek fel a döntéshozatalok során, erre viszont a többséget – és intézményvezetést is – adó oktatói oldal nem volt felkészülve, hiszen ők a KISZ-szel való együttműködést – egy hidegháborús hasonlattal élve legfeljebb a blokkokon belüli konfliktust – szokták meg, habitualizálták,¹³¹ mostanra viszont az új személyi összetételű, más elven és gyakorlaton keresztül kiválasztott hallgatói képviselőkkel kellett tárgyalniuk (akiknek viszont sok esetben nem volt ebben gyakorlatuk, „előképzettségük”).

A hallgatói önkormányzati mozgalom erősödését ellenérzésekkel fogadták az intézmények vezetőségei: a korábbiakban a hatvanas-hetvenes évek nyugat-európai diákmozgalmaikat érte a vád, hogy bevitték a politikát a felsőoktatási intézményekbe;¹³² az azonos kritikák hazai megfogalmazói óvták a felsőoktatást attól a helyzettől, hogy kultúrforradalmárok dönthessenek tudományos kérdésekben, miközben a diákokat lényegében tudományos tisztogatásokban használják fel,¹³³ hiszen volt erre magyar gyakorlat is a negyvenes évekből, amikor döntően a népi kollégiumokban az oktatókat válogatták (engedték be, vagy távolították el) ideológiai alapon hallgatói „segítséggel”.¹³⁴

Az akkori vezetők, elsősorban Fábri György visszaemlékezései alapján az 1989-1990-es esztendőt egyfajta *ex lex* állapot uralta. Az OFÉSZ annyit ért el – nem formalizált pozíciójából, illetve jogi értelemben létrehozott szervezeti helyzetéből, amelyet „külső jogszabályi” hivatkozás nem erősített, nem alapozott meg –, amennyit saját erejéből

rendszeren belül a pozícióink megkérdőjelezhetetlen volt, addig a társadalmon belül az ismertségünk csak nagyon alacsony szintet ért el.” Interjú Fábri Györggyel, az OFÉSZ alapító elnökével, in: Kucséra Tamás Gergely – Szabó Andrea: A magyarországi főiskolai-egyetemi hallgatói mozgalom története – 1988-2006, HÖÖK a Hallgatókért Alapítvány, Budapest, 2006, 22. o.

¹³¹ Bár elmondható, hogy a rendszerváltás idején az intézményvezetők személye meghatározó mértékben kicserélődött, de ennek nem politikai okai voltak: a lejáró megbízatások okán választottak új intézményi vezetőséget.

¹³² Ehhez lásd: Habermas, Jürgen: *Student und Politik*, Neuwied, 1961

¹³³ A maoista kulturális forradalom erre példát szolgáltatott, lásd: White, Lynn T.: *Policies of Chaos: The Organizational Causes of Violence in China's Cultural Revolution*, Princeton, Princeton University Press, 1989

¹³⁴ Ehhez lásd: Hunyady György: *Generáció és identitás*, in: *Alkalmazott Pszichológia* 1999./1. I.évf. 1. sz, 67-75.

elérhetett. Illetve „... annyit ért el, amennyit el tudott hitetni, amennyit láttatni tudott saját erejéből”;¹³⁵ a hallgatói bázis ugyanis eddigre – azaz igen rövid időn belül – „elpárolgott” a szervezet mögül, tulajdonképpen az 1988-as, 1989-es nagy hallgatói demonstrációk időszakára koncentrált a csúcspontja.

A mozgalmiság megszűnésének okait általános társadalmi jellemzőkben is meg lehet találni, olyan jellemzőkben, amelyek az ifjúságra vonatkoztatva, hasonlóan – általános érvényességgel – igazak. Gászó Ferenc ezeket a jellemzőket „az instabil, kiszámíthatatlan világ”-ban, mint politikai-társadalmi-gazdasági környezetben adta meg, ennek okozata az ifjúság közélettől történő elfordulása, demokratikus intézményekkel, civil szervezetekkel, egyházakkal szembeni bizalmatlanság, a cselekedetek és a mentalitás terén megjelenő individualizáció, bezárkózás az egyéni vagy családi szinten.

Mivel a demokratikus társadalmi berendezkedésekhez fűzött várakozásai nem teljesültek az ifjúságnak, elfordult a politikától, azt „a politikából élők” sajátos, külön világának tekintette.¹³⁶ Ennek a folyamatnak az első fázisa a hallgatói mozgalom kiüresedése is.

Minderre a folyamatra – annak kiteljesedésére – jellemző adatot idéz Stumpf István: Egy 1994-es ifjúságkutatás adatai szerint a hiteles ifjúsági szervezetek között a „pártokat” 37% tartotta (még) elfogadhatónak, míg a „felsőoktatási diákszervezeteket” ezzel szemben már csak 1%,¹³⁷ azaz még a politikai szervezetek ismertsége, elfogadottsága – ekkor – viszonylag magas volt, addig az ekkorra törvényben nevesített HÖK-öket és az országos szervezetet kevésbé ismerték el, fogadták el az ifjúsági korosztály tagjai.

A fentiek alapján megállapítható, hogy az OFÉSZ erejét a feltételezett (aktív) hallgatói bázis, valamint a vezetőség által elvégzett komoly intellektuális munka adta. A hallgatói önkormányzati vezetők felismerve, hogy a pártpolitikai háttér hiányát szakmapolitikai ismeretekkel kell – és lehet ellensúlyozni – felsőoktatási és tudománypolitikai „konceptiógyártásba” kezdtek, és mindez a munka alapjaiban járult hozzá a szervezet erősödő tárgyalási pozícióihoz. Az OFÉSZ vezetői „szabályos egyetemi kutatómunkával” áttekintették a felsőoktatással kapcsolatos hazai és más európai, illetve tengerentúli jogszabályokat, stratégiákat, a nemzetközi felsőoktatás-elméleti szakirodalmat. A kutatások konkrét eredménye az OFÉSZ által 1990-ben elfogadott felsőoktatási koncepció volt –

¹³⁵ Interjú Fábri Györggyel, az OFÉSZ alapító elnökével, in: Kucsera Tamás Gergely – Szabó Andrea: A magyarországi főiskolai-egyetemi hallgatói mozgalom története – 1988-2006, HÖÖK a Hallgatókért Alapítvány, Budapest, 2006, 21. o.

¹³⁶ Gászó Ferenc: Nemzedéki orientációk instabil társadalmi környezetben, in: Szociológiai Szemle 1995/1. 10. és skk. o.

¹³⁷ Stumpf István: Ifjúság, politikai részvétel, pártpreferenciák, in: Vesztesek – Ifjúság az ezredfordulón (szerk: Gászó Ferenc – Stumpf István) Ezredforduló Alapítvány, Bp., 1995, 114. o.

Kritika és koncepció címen hozták nyilvánosságra –, mely stratégiai anyag éveken keresztül (!) a magyar felsőoktatás egyik legjelentősebb dokumentumának számított.¹³⁸

1990. június 29-30-én zajlott az OFÉSZ első kongresszusa Gödöllőn. A kongresszus résztvevői Ügyvivői Testületet választottak¹³⁹, továbbá állást foglaltak az ösztöndíjrendszer átalakításának, a hitoktatás újraindításának és az egyházi ingatlanok visszaadásának kérdéseiben.

1990. szeptember 19-én az OFÉSZ konferenciát szervezett, amelyen a kormányzattal folytatott sikertelen egyeztetések miatt meghirdettek egy országos hallgatói demonstrációt.

A kialakult helyzetet jellemezte, hogy 1990. szeptember 22-én önkormányzati választási nagygyűlést rendeztek a szegedi JATE bölcsészkarának Auditorium Maximumában, amely esemény szónoka *Antall József* miniszterelnök volt, aki beszédében „törpe minoritásnak” bélyegezte a transzparenssekkel érkező hallgatókat. (Lásd 5. számú melléklet.)

1990. szeptember 26-án az ország egyetemlein és főiskoláin demonstrációkra került sor (Debrecenben, Pécsen, Győrött, Szegeden és Budapesten). A megmozdulások központi kérdése csak részben volt a „húspénz”, mivel az utcákra kivonuló főiskolai és egyetemi hallgatók általános felsőoktatás-politikai kérdésekben is véleményt nyilvánítva, több helyen is jelképesen eltemették a „Magyar Felsőoktatás”-t. (Budapesten az egyetemisták a Petőfi-szobornál gyülekeztek, ahonnan a MKM Szalay utcai épülete elé vonultak és átadták petíciójukat. Egy polgári engedetlenségi mozgalmi mozzanata is volt ennek a megmozdulásnak: a fővárosi demonstrációra vidékről is jöttek fiatalok, akik már előre kijelentették, hogy jegy nélkül utaznak a vonatokon, ezzel is jelezve az anyagi helyzetüket.)

¹³⁸ „A hallgatói bázis nagyon rövid időn belül elpárolgott, tulajdonképpen a nagy hallgatói demonstrációk időszakára koncentrálódik a csúcspontja. Éppen ezért, helyesebben úgy fogalmazhatnánk, hogy erőnket a feltételezett hallgatói bázis adta. És még egy dolog: a hallgatói önkormányzati vezetők egy nagyon komoly felsőoktatási és oktatáspolitikai munkát végeztek, ez is hozzájárult ahhoz, hogy jó tárgyalási pozíciókat bírtunk. A kemény munkán itt azt értem, hogy megnéztük a felsőoktatással kapcsolatos jogszabályokat, stratégiákat, a nemzetközi felsőoktatás-elméleti szakirodalmat. Konkrét eredménye volt ennek például, hogy éveken át a magyar felsőoktatás legjelentősebb dokumentuma nem volt más, mint az OFÉSZ által 90-ben elfogadott felsőoktatási koncepció. Ebből kitűnt, hogy mi olyan munkát végzünk, ami miatt a politikusoknak érdemes volt velünk tárgyalásztalhoz ülniük. ...Mi azt mondtuk, hogy a felsőoktatás érdekét képviseljük a kifejezetten minőségelvű átalakulás érdekében, amihez képest teljesen mindegy, hogy például bevezetésre kerül-e a tandíj vagy sem.” Interjú Fábri Györggyel, az OFÉSZ alapító elnökével, in: Kucsera Tamás Gergely – Szabó Andrea: A magyarországi főiskolai-egyetemi hallgatói mozgalom története – 1988-2006, HÓOK a Hallgatókért Alapítvány, Budapest, 2006, 22. o.

¹³⁹ Az Ügyvivői Testület tagjai voltak: Fábri György, Iván Gábor, Schindler Árpád, Béres István és a testület munkáját külügyesként Horváth Henriett segítette. A második kongresszus választja meg elnöknek Fábri Györgyöt, október 26-án, az ELTE BTK Pesti Barnabás utca épületében; elnökséget a harmadik kongresszus választ.

Az intézményesülés útján

1990-1991 fordulóján – az első elnökválasztást követően – jelentek meg az első jelei a szervezeti intézményesülésnek; 1991. február 25-én megjelent az országos hallgatói szervezet első lapja –a *Próbaszám*, majd *Előjel* címen¹⁴⁰ –, valamint 1991. április 27. – május 4. között – a szervezet történetében először – kerültek megrendezésre olyan képzések – „OFÉSZ-szemináriumok” – a hallgatói önkormányzati képviselők részére, amelyek – többek között – a felsőoktatási törvénykoncepcióról¹⁴¹ és a nemzetközi kapcsolatok lehetőségéről szóltak. Megjegyzendő, hogy a belső képzések csak a 1990-es évek közepétől váltak rendszeressé; mégis fontos esemény a szervezet fejlődéstörténetében, ekkor mutathatták meg a szervezet vezetői – nem csak a partnerek felé – a már megszerzett tudást, illetve vitathatták meg a megjelentekkel a 1991. március 2-i – Nyíregyházán megrendezett, harmadik – OFÉSZ kongresszus által elfogadott felsőoktatási törvény-konceptiót, illetve stratégiát. Ezen kongresszus választotta meg a szervezet új elnökségét: *Gál András Leventét*, *Székely Mózest*, *Béres Istvánt*, *Balogh Erikát*.

Az országos hallgatói képviselet mellett szólni kell a helyi hallgatói önkormányzatokról is.

A rendszerváltozás időszakában alakult hallgatói önkormányzatok egy igen jelentős része megszűnt ezen idősakra, az OFÉSZ intézményesülésének idejére. Ezek újraalakítása-újraszervezése részben helyi, részben országos feladat volt (ezen szervező, illetve koordinációs munkát segítette az, hogy az OFÉSZ kongresszusai között rendszeresen ülésezett a regionális szinten választott képviselőkől álló választmány, mint „médiumentestület”). Az 1990 őszen lezajlott főiskolai-egyetemi hallgatói tüntetések új lendületet adtak mind a szervezőmunkának, mind az öntevékeny szerveződésnek.

¹⁴⁰ „...Van azonban egy másik hiba, amit a mai napig bánok, hogy nem sikerült másképp csinálnom. Nevezetesen a hallgatói mozgalom médiamunkájának kialakítása. Erre egyszerűen már nem volt energiám. Persze próbálkoztam vele, csináltam sajtótájékoztatókat, csináltam egy hallgatói lapot is még 90-ben „Előjel” címmel, aminek négy számát ki is tudtuk hozni, de tovább nem ment a dolog. Úgy érzem, nagy hiba volt...” Interjú Fábri Györggyel, az OFÉSZ alapító elnökével, in: Kucsera Tamás Gergely – Szabó Andrea: A magyarországi főiskolai-egyetemi hallgatói mozgalom története – 1988-2006, HÖÖK a Hallgatókért Alapítvány, Budapest, 2006, 24. o.

¹⁴¹ Végre lesz felsőoktatási törvény

„Ötödik átdolgozás után most látta elérkezettnek az időt a Művelődési és Közoktatási Minisztérium arra, hogy nyilvánosság elé tárja a felsőoktatási törvény koncepcióját, jelentette be Biszterszky Elemér közigazgatási államtitkár a művelődési tárca tegnapi sajtótájékoztatóján...”

Az államtitkár hangsúlyozta: a felsőoktatás történetében most először nyílik mód sok százéves folyamatosság és az európai felzárkózás figyelembevételével önálló törvényalkotásra. A törvény legújabb koncepciójának szakmai és társadalmi vitájára négy és fél hónap áll rendelkezésre, amit Fábri György, az Országos Felsőoktatási Érdekvédelmi Szövetség elnöke rövidnek tartott, mondván: a közeledő vizsgaidőszak, a vakáció és a tanévkezdés sokat elvesz ebből az időből.”(Népszabadság, 1991. május 9., 5. o.)

Az 1991-es évben már valóban erős országos hálózat a hallgatói önkormányzatok rendszere, a HÖK-ök ezen év során véglegesen integrálódtak a felsőoktatási intézmények belső struktúrájába, részt vettek a döntéshozó testületek munkájában. A helyzetről azonban azt kell állítani, hogy az esetleges egyedi szituációkból állt össze, hiszen ekkor még nincs jogszabályi definíciója a hallgatói önkormányzatiságnak, a hallgatói önkormányzatoknak (ahogyan az országos képviselőnek sem). Ezért minden esetben meghatározó volt a helyi hallgatói képviselőkben tevékenykedő személyek egyéni rátermettsége, érdekefelismerő és -értékesítő képessége.

Fontos esemény volt a szervezet életében az első már „beállt” szervezeti körülmények melletti teljes tisztviselőválasztás, amely 1991. június 12-én az ELTE BTK-án került megrendezésre az OFÉSZ negyedik kongresszusának keretein belül. A szervezet új elnökének *Schindler Árpádot*, a *Szegedi Orvostudományi Egyetem* hallgatói képviselőjének elnökét, elnökségi tagoknak *Béres Istvánt*, *Gilly Gyulát*, *Gál András Leventét*, *Kiss Paszkált*, *Varga Sándort* választották. A kongresszus a tisztségviselők megválasztása mellett döntött a felsőoktatásitörvény-koncepció értékeléséről és a hazai felsőoktatási intézményrendszer fejlesztési koncepciójának kialakításáról, ennek szükségességéről.

Ugyancsak kiemelendő események az OFÉSZ történetében, hogy 1991-ben egy alkalommal tavasszal ifjúsági kérdéskörben, majd június 18-án ekkor felsőoktatáspolitikai ügyekben találkozott *Göncz Árpád*, a Magyar Köztársaság elnöke és az országos hallgatói képviselő vezetősége.

Az utóbbi találkozón – a *Bibó Szakkollégiumban* – az OFÉSZ képviselőin kívül jelen voltak a *Nemzetközi Szakmai Diákszervezetek Kamarájának (NSZDK)*, a *Felsőoktatási Kollégiumok Országos Szövetségének (FEKOSZ)* és a szakkollégiumok képviselői is. A tanácskozáson a jelenlévő szervezetek a köztársasági elnök közbenjárását kérték „a felsőoktatás társadalmi ügyé tétele érdekében”. Mindez az esemény az előbbieken leírtak (OFÉSZ – MKM viszony), valamint az adott belpolitikai helyzet – a köztársasági elnök karakteres, kormánnyal szembeni politizálása – fényében erős politikai színezetet kapott, az OFÉSZ első politikai lobbija (érdekkijáró-indirekt érdekkikényszerítő) megmozdulásának tekinthető.

Ugyanennek a gyakorlatnak a szerves része, hogy az OFÉSZ 1991. július 8-án az ekkorra már szinte teljesen súlyát veszített *Magyarországi Ifjúsági Szervezetek Országos Tanácsán (MISZOT-on)* kívüli országos ifjúsági szervezetek tanácskozásán vesz részt,

formális megalakulása óta először a társadalmi nyilvánosság előtt is megjelenítve az ifjúsági szervezeti, ifjúságpolitikai karakterét a szervezetnek.

Érdekességképpen megemlítenéd – a szervezeti állapotot, az országos hálózati jelleget jelzi –, hogy a MISZOT által szervezett önbevallásos adatközléses felmérésre 1991 őszén került sor. Az OFÉSZ az 1991. augusztusi állapotot jelezve 80.000 tagot és 94 tagönkormányzatot adott meg válaszában az adatgyűjtés során.¹⁴²

Az intézményesülő működés újabb jele a munkahévtégés brainstorming megjelenése a szervezeti munkában; 1991. augusztus 11-14. között az OFÉSZ tábort szervezett Balatonlellén, ahol szóba került az OFÉSZ éves stratégiája, illetve tájékoztató hangzott el a felsőoktatásnak nyújtandó világbanki hitelről.

Az országos hallgató érdekképviselő növekvő súlyát – és eredményes nyomásgyakorlási eszközeit – jelzi,¹⁴³ hogy 1991. szeptember 2-én az OFÉSZ leköszönő elnöke Fábri György, valamint hivatalba lépő elnöke, Schindler Árpád Antall József kormányfővel találkozott a *Miniszterelnöki Hivatalban*. A megbeszélésen részt vett *Andrásfalvy Bertalan* művelődésügyi miniszter, továbbá Biszterszky Elemér, a szaktárca közigazgatási államtitkára is; az eseményre vonatkozóan igazoltnak tűnik Stumpf István 1992-ben tett állítása, amely az OFÉSZ-t, mint a korporatív jellegű ifjúsági szervezeti világ egyik meghatározó tényezőjét említette.¹⁴⁴ A miniszterelnökkel folytatott megbeszélés – a korábbi időszak feszültséggel teli viszonyában – változást hozott, közeledtek az álláspontok a magyar felsőoktatás finanszírozási és tartalmi átalakításának kérdéseiben.

A megbeszélés hatásai, mint eredmények az OFÉSZ őszi tevékenységében is megmutatkoztak, hiszen a szegedi *Universitas Fórumon* az MRK, az MKM, a *Pénzügyminisztérium* (PM) és az OFÉSZ már viták mentén, de közeledő álláspontokkal zajló egyeztetést folytatott.

1991. szeptember 25-én az érdekképviselők a költségvetési kilátásokról tanácskoztak, amelyen az országos hallgatói képviselő is részt vett. Az Érdekegyeztető Tanácsnak nem volt tagja az OFÉSZ és az utódszervezetek sem. Az ágazat érdekegyeztető fóruma a

¹⁴² Közli Karácsony Mihály: Látlet az ifjúságról '91 – az összes magyarországi ifjúsági szervezet, in: Magyarország politikai évkönyve 1992 (szerk.: Kurtán Sándor – Sándor Péter – Vass László), Demokrácia Kutatások Magyar Központja Alapítvány, Economix Rt., 1992, 212. o.

¹⁴³ 1991. május 8-án megkezdődött a felsőoktatási törvény négy év fél hónapos társadalmi vitája, a hallgatói képviselői szervezet kemény kritikája ellenére mindvégig fennmaradt a Minisztériummal a partneri viszony, ezt az is alátámasztja, hogy a május 21-én megalakuló Országos Távoktatási Tanácsba az MKM meghívja az OFÉSZ képviselőit is.

¹⁴⁴ Stumpf István: Ifjúság és politika, in: Rendszerváltozás és ifjúság (szerk.: Gázsó Ferenc – Stumpf István) MTA PTI, 1992., 27-28.o.

Felsőoktatási Érdekegyeztető Tanács (FÉT) ezt követően már rendszeresen működött, ezen egyeztetéseken vett részt a hallgatói képviselet.

Az OFÉSZ az 1991. szeptember 28-i választmányi ülésén – a Budapesti Műszaki Egyetemen (BME) – véglegesítette a felsőoktatási törvényről, valamint az intézményrendszer finanszírozásáról szóló koncepcióját és kezdeményezte egy országos felsőoktatási fórum összehívását.¹⁴⁵

Az országos hallgató képviseletet ellátó OFÉSZ vezető szervezeti pozícióját azzal is erősítette, hogy rendszeresen egyeztetett a hallgatói rétegszervezetekkel, ezek köré tartozott az 1991. október 18-i találkozó a Bibó Szakkollégiumban a szakkollégiumok képviselőivel, ahol a megbeszélés középpontjában a felsőoktatás pénzügyi-finanszírozási válsága mellett a fenntartható minőségi képzés lehetősége volt a középpontban.

Az OFÉSZ ötödik kongresszusa Gödöllőn 1991. november 15-én zajlott, amelynek középpontjában a másnap és harmadnap ugyanott megrendezésre kerülő Felsőoktatási Fórum témái álltak, a Fórum előkészítésében, megrendezésében és a konferencia

¹⁴⁵ A Minisztérium változtasson felsőoktatási koncepcióján

„... A minisztérium tervezete véleményük szerint arról árulkodik, hogy nagymértékben figyelembe veszik a felsőoktatást jelenlegi állapotában konzerválni kívánó csoportok érdekeit. A koncepció tartalmaz igen értékes és támogatandó elemeket is, de „összemos” három gondolatkört: a felsőoktatás átalakulásában érvényesítendő értékek és prioritások meghatározását, a felsőoktatás fejlesztésének folyamatát meghatározó törvény vagy más dokumentum, valamint az intézményrendszerét meghatározó törvény koncepcióját.

Fábrí György, az OFÉSZ leköszönő elnöke elmondta: a felsőoktatás jövőjét az határozza meg, hogy milyen finanszírozási rendszer lép életbe. A támogatást ezért valódi oktatási és kutatási feladatokhoz kell kötni, nem pedig keretintézményeknek „cégtáblákat” utalni. Az oktatási és kutatási területet pedig az MTA mai törekvéseivel szemben, mint akadémiai szférát együtt kell kezelni. Így pályázatok útján lehetne anyagi támogatáshoz jutni, s a kutatókat is érdekeltté lehetne tenni a felsőoktatásban való részvételben. A főiskolák és egyetemek támogatásakor közvetett és közvetlen módon a valódi versenyhelyzet megteremtése érdekében fel kell számolni a vidéki intézmények hátrányát a fővárosban lévőkkel szemben. A tulajdonviszonyok rendezésével pedig azt is el kell érni, hogy az egyetemek önállóan működő gazdálkodó egységek legyenek. Az OFÉSZ elismeri, hogy jelenleg nem megfelelő a felsőoktatási intézmények gazdálkodása, azonban átfogó változásra van szükség e terület rehabilitációjára, s ezzel együtt lehet a tandíj és az ösztöndíjadó kérdését is tárgyalni.

Az OFÉSZ koncepciójának lényeges pontja, s így a felsőoktatás legfőbb rendező elve: a tanszabadság. A szabad tanárválasztás elősegítené az oktatói kar mobilitását, s ezáltal szűkülne a véglegesített státuszban lévők száma. A tanszabadság egy igen magas foka, ha a felsőoktatási intézményrendszer, és mint már a budapesti bölcsészkaron pusztán a teljesítendő tanegységek listáját kapja meg a hallgató, amelyet saját belátása és képességei szerinti ütemben teljesít.

A felsőoktatási intézmények autonómiáját is fontosnak tartják hangsúlyozni, amelyek során az állam csak egyes törvények útján avatkozna a felsőoktatás ügyeibe. Egy szigorú minősítő vizsga után szakmailag az intézmény maga döntene működéséről. Mindezt összevetve az OFÉSZ javasolja, hogy a hallgatói önkormányzatok, valamint a Rektori és Főigazgatói Konferencia véleményét figyelembe véve a minisztérium dolgozza át a koncepcióit, s lehetőség szerint még ősszel megrendezik azt a felsőoktatási fórumot, amelynek keretében minden érintett intézmény elmondhatja a törvénnyel kapcsolatos véleményét. A TDDSZ (Tudományos Dolgozók Demokratikus Szakszervezete) jelen lévő képviselője Kardos Júlia a sajtótájékoztatón elmondta: szakszervezetük támogatja az OFÉSZ elképzeléseit– ígéretesnek tűnik, hogy a Parlament talán együtt tárgyalja a közoktatási, a szakképzési, az akadémiai és a felsőoktatási törvényt, azonban az 1992. évi költségvetést vizsgálva nem lehet azt mondani, hogy a kormány stratégiai ágazatnak tekintené az oktatást.” (Magyar Nemzet, 1991. október 1-5. o.)

álláspontjának véglegesítésében az OFÉSZ egyenrangú félként vett részt. Ezzel a szervezet, mint az egyetemi és főiskolai hallgatók országos képviselői szervezete teljes jogú tagként lett elismerve a hazai felsőoktatás szereplői között.

Az *I. Országos Felsőoktatási Fórumra* elkészült *A magyar felsőoktatás átalakulása* című vitaanyag; majd a későbbiekben ezt fejtette ki az elméleti megalapozás irányában *a Kritika és koncepció* címet viselő anyag, amelyet a hallgatói mozgalom vallott magáénak, majd a Magyar Rektori Konferencia égisze alatt elkészült *Magyar felsőoktatás 2000* elnevezéssel ismertté vált dokumentum.

A Fórum a korábbi Egyetemi Fórumok inkább formális tanácskozásait váltotta fel, az OFÉSZ kezdeményezésére. Az előkészítés során sem csupán intézményvezetői körben, hanem az addigi legszélesebb nyilvánosság előtt, egy koncepcionális anyag (A felsőoktatás átalakulása) megvitatására került sor.

A Magyar Felsőoktatás 2000 című dokumentum alapján megkezdődtek a felsőoktatás finanszírozási gondjait megoldani törekvő egyeztetések a pénzügyi kormányzattal. Az elkészült dokumentum gondolatmenetének a hallgatói létszám – és annak elkerülhetetlen emelése – volt a kiindulópontja; a koncepció egészén érződik az intézményi érdek: Egyértelműen azt a törekvést közvetíti, hogy az intézményi vezetés határozhassa meg, hogy milyen képzési irányban, hány hallgató és oktató kell évtizedekre előre, így a minőségelvet biztosító versenyhelyzet érvényesítése hiányzik az anyag egészéből; mindezek mellett az anyag elkészítői a pénzügyi kormányzat hatékonysági és takarékosági monetáris szemléletének is megfelelő anyagot akartak elkészíteni.

Összességében megfogalmazható az a kijelentés, hogy a felsőoktatási tematikát az 1990-es évek első felében hazánkban maga a felsőoktatás határozta meg, mégpedig elsősorban szakmai érdek- és értékvilágok alapján, a politikai befolyás ekkor még – túl a rendszerváltozás időszakán és távol a törvény megalkotásától, illetve az ösztársadalmi üggyé váló tandíj kérdéstől – nem jelent meg.

De ennek is köszönhető – azaz annak, hogy a fenti dokumentumok elkészítésében főigazgatók, rektorok, professzorok, kutatók, hallgatói önkormányzati vezetők egyaránt részt vettek –, hogy a törvénykezési folyamatban már ezek az elméleti anyagok rendelkezésre álltak, beépíthetőek voltak – biztosítva a széles szakmai támogatottságot, bár a fenti koncepcionális anyagok vitái során a felsőoktatáson belül az érdektagozódások is egyértelműbbek lettek.¹⁴⁶

¹⁴⁶ Fábri György: Képzetek és akaratok: a magyar felsőoktatás hosszú évtizede 1988-2002, 2004, 7-9. o. www.unipess.hu (2006. 11. 30.)

Az év végén két további meghatározó tárgyalásra, eseményre került sor: 1991. november 27-én az OFÉSZ vezetősége és a PM államtitkára, *Szabó Tamás* közötti megbeszélésen tovább közeledett a két oldal álláspontja a felsőoktatási finanszírozási rendszer átalakításának kérdésében. Az év végén – 1991. december 4-én –, mintegy jelezve a hallgatói képviseleti szervezet súlyának növekedését az OFÉSZ együttműködési megállapodást kötött a *Magyar Tudományos Akadémiával (MTA)*, megnyitva ezzel annak a lehetőségét, hogy tudománypolitikai kérdésekben is érdemi egyeztetéseket folytathasson.

1992. június 27-28-án zajlott az OFÉSZ tisztújító közgyűlése (ezen alkalom óta közgyűlésnek nevezi a szervezet a legfőbb döntéshozó testületének üléseit); ahol elnöknek Gilly Gyulát a *Semmelweis Orvostudományi Egyetem (SOTE)* hallgatóját, elnökségi tagoknak *Révai Mariann*t, *Kiss Paszkált*, *Gál András Leventét*, *Szabó Lászlót* és *Várnagy Józsefet* választották. A közgyűlés ismételten foglalkozott az előkészületben lévő felsőoktatási törvény tervezetével, valamint a hallgatói juttatások rendszerével, továbbá hangsúlyosan tárgyalta a legfőbb döntéshozó testület a főiskolai és egyetemi sport ügyét is.

1992 őszen¹⁴⁷ az OFÉSZ és az MKM közötti tárgyalások – mivel a kormány elhatározta a tandíj a következő tanévtől történő bevezetését – elakadtak, ezért a hallgatói képviselet 1992. november 19-én sajtótájékoztatót tartott a tandíj és az egyetemi és főiskolai hallgatók tervezett demonstrációjának témakörében, hangsúlyozva, hogy a hallgatói képviselet a tárgyalásos megoldás híve. (Lásd 5. számú melléklet.)

A feszült helyzetet tovább fokozta *Bakos István*, MKM főosztályvezető 1992. november 21-i – a felsőoktatási intézmények vezetőihez írt – levele, amelyben a hallgatói megmozdulások megakadályoztatására szólította fel a felsőoktatási intézmények vezetőit.

1992. december 1-jén hallgatói demonstrációk zajlottak országszerte – mintegy negyven – felsőoktatási intézményben (az agrárfelsőoktatási intézmények hallgatói önkormányzatai véleménykülönbségük okán nem vettek részt a megmozdulás sorozatban); három nap múlva – 1992. december 4-én – *Kupa Mihály* pénzügyminiszter tárgyalásokat folytatott az OFÉSZ vezetőivel a tandíj kérdéséről.

A következő héten – 1992. december 7-én – *Kupa Mihály* pénzügyminiszter, *Andrásfalvy Bertalan* kultuszminiszter és *Gilly Gyula*, az OFÉSZ elnöke aláírták azt a megállapodást a tandíjról, amelynek értelmében az csak a felsőoktatási törvény

¹⁴⁷ Ugyancsak ezen időszakban – a szervezet intézményesülésének jeleként értelmezhető módon – az OFÉSZ felvételét kéri, és felvételt nyer az ESIB-be, amely az európai nemzeti hallgatói képviseltek kontinentális szinten szerveződött szövetsége. Ezt a képviseleti és tagsági helyet a későbbiekben a HÖKOSZ, majd a nem-

életbelépésével, az adórendszerben megjelenő adó-jóváírási lehetőséggel, valamint a hallgatói hitelkonstrukció együttes megjelenésével vezethető be a jövőben. Ez a gyakorlatban nem jelentett mást, mint a tandíj bevezetésének elhalasztását, amely tény az OFÉSZ, mint érdekképviseleti szervezet egyértelmű sikerként könyvel(hetet) el. (Lásd 7. számú melléklet.)

Az 1993-as esztendő márciusában a győri Széchenyi István Főiskolán tartotta soros tisztújító közgyűlését az OFÉSZ, ahol a leköszönő elnök – Gilly Gyula – helyére Várnagy Józsefet választották a megjelent küldöttek.

Az országos hallgatói képviselő történetében ez volt az első alkalom, hogy többes jelölésre került sor az elnöki posztért folyó versenyben. A megválasztott elnök egyedül több szavazatot kapott, mint két ellenjelöltje, az ugyancsak OFÉSZ elnökségi tag Gál András Levente és Szabó László.

A március 12-14-i közgyűlés az elnökséget is megújította: *Kuntár Ágnes, Visnyei Ágnes, Szabó Tibor, Major Gábor* lettek a testület új tagjai, *Révai Mariann* mandátumát erősítette meg egyedül a tisztújító közgyűlés.

Az elnökség programjában a korábbinál nagyobb hangsúlyt kaptak a külügyek, a szervezeten belül megvalósuló hallgatói önkormányzati vezetőknek szóló képzések, továbbá, hogy a felsőoktatási törvényről szóló szakmai munkába rendszeresen vonják be a hallgatói képviselőt állandó szakmai partnerként, tárgyalófélként, így a közgyűlés témája volt a szervezet képzési terve, a „felsőoktatási fejlesztési törvény”, a szükséges szervezeti reformok és az aktuális ifjúságpolitikai kérdések is.

Ez volt az első tisztújítás (illetve az utolsó is), ahol hárman is megmérettették magukat. (Azóta is általában kétindulós a verseny az országos hallgatói vezető tisztségéért, ez alól az 1995. évi őszi tandíjtüntetés utáni ideiglenes elnök választása, a HÖÖK alakuló közgyűlése – tehát ezen két esetben a normális körülményektől, helyzettől eltérő esetről van szó –, valamint a 2008-as választás volt a kivétel, amikor ellenjelölt sem volt. Az utóbbi kettőnél – az egyjelöltes helyzet ellenére – jelentős számú ellenszavazat és tartózkodás volt, illetve a HÖÖK alakulásakor, csak a harmadik körös elnöki jelölésekkel sikerült az elnökséget teljes létszámában megválasztani.)

Ezen választás – hallgatói mozgalmi – érdekessége továbbá, hogy az egyik elnökjelölt – a háromszor elnökségi taggá megválasztott – Gál András Levente volt, aki a sikertelen elnöki kandidálását követően az OFÉSZ belső életéből kivonult, de másfél év múlva – a már

jogutód HÖÖK is „megöröklí”.

megindult doktori képzésben részt vevő doktorandusz hallgatók képviselőinek – a Doktoranduszok Országos Szövetségének (DOSZ) lett alapító elnöke.

A szervezet fejlődéstörténete szempontjából megjegyzendő, hogy ez a fajta konstruktív kivonulás¹⁴⁸ nem volt jellemző a későbbi időszakokra; az 1998-as és 1999-es – személyi körében is nagyrészt egyező – sikertelenül kandidáló elnökjelölt és elnökségi csapat egy „kint is vagyok, bent is vagyok” gyakorlaton keresztül próbált nyomást gyakorolni a többséget kapott vezetésre, ennek adtak formát a *Régiók Érdekvédelmi Szövetségében (RÉSZ)*, illetve a *HÖK-ök a Hallgatókért Mozgalomban*, amelyek inkább személyes, mint intézményi akciók voltak, és hamar ellényegtelenültek.

Megjegyzendő továbbá, hogy a választáson alulmaradt személyi körök a 2000-es években inkább a jogi, mint a politikai nyomásgyakorlás technikáját alkalmazták. (Ezt mutatják a 2002-es, 2004-es tisztújítások utáni – a vesztesek részéről történő – ügyészégi bejelentések, minden esetben eredménytelenül.

Visszatérve 1993 tavaszához, március 17-18-án szervezte meg az OFÉSZ első alkalommal a *Student Fair* elnevezésű rendezvényt, amelyen a hazai felsőoktatási intézmények mutatkozhattak be.

1993. június 25-27-én tartotta soron következő közgyűlését az OFÉSZ a Budapesti Műszaki Egyetemen, amelynek napirendjén szerepelt – többek között – a szervezet alapszabályának módosítása (ezen belül a névmódosítás), a felsőoktatási törvény tervezete, valamint a KISZ-től megörökölt – 1976-tól évről évre megrendezésre kerülő – *Egyetemisták és Főiskolások Országos Turisztikai Találkozója (EFOTT)* kérdése. Ez utóbbi jelentősége a kilencvenes évek közepétől egyre nagyobb lett, de nem, mint saját rendezvény és azon keresztül megvalósuló kommunikációs lehetőség, hanem, mint bevételi forrás, mivel az évről évre megrendezésre kerülő találkozó szervezési és névhasználati jogait az OFÉSZ, majd a HÖKOSZ és a HÖÖK is eladta (ezen változtat a szervezet utolsó – 2007-től hivatalban lévő – vezetője).

A hivatalban lévő OFÉSZ elnökség az év folyamán igyekezett a szervezet belső kommunikációján javítani, megpróbálták – ugyan sikertelenül – újraindítani a korábban megszűnt OFÉSZ lapot.

¹⁴⁸ A kivonulás tartalmi és szervezeti vonatkozásaira jóval inkább jellemző a tiltakozási (nyomásgyakorló) mozzanat, erről részletesen: Hirschman, Albert O.: *Kivonulás, tiltakozás, hűség*, Osiris Kiadó, Budapest, 1995, különösen a 90. és skk. oldalak.

A döntően állami támogatásból működő szervezet ezen évtől vezette be tagönkormányzatai tagdíjfizetési kötelezettségét (az intézményi HÖK-ök hallgatónként tíz, de legfeljebb összesen ötvenezer forintos éves tagdíjat kellett, hogy fizessenek). Ezen időszakban rendszeressé vált a pályázati pénzek megszerzésére irányuló pályázati munka, továbbá állandó bevételi forrásként megjelent – a korábbiakban már leírtak szerint – az EFOTT jogdíj értékesítése, mint lehetőség.

Az 1993. évi LXXX. törvény a felsőoktatásról (Ftv.) a hazai jogalkotás első felsőoktatási ágazati törvénye volt, a jogszabály széles körű szakmai konszenzus mentén jött létre, kompromisszumban összegezve a rendszerváltozás során felmerült igényeket. A törvény kialakította az – állami felügyelet melletti – intézményi autonómiát, biztosította a tanszabadságot, az intézmények belső működését a demokratikus – és döntően önszabályozó – döntéshozatal szabályai szerint rendezte (54-55§). Célként fogalmazta meg a rugalmas képzési rendszer kialakítását (64§); továbbá megszüntette a felsőoktatás ágazati irányítását. Az oktatási tárca az agrár és egészségügyi felsőoktatást is felügyelete alá helyezte (74-75-76§). Az Ftv. megalapította a felsőoktatás országos szakmai testületeit: a *Magyar Akkreditációs Bizottságot*, a *Felsőoktatási Tudományos Tanácsot*, rendezte az egyházi felsőoktatás ügye mellett az egyéb nem állami alapítású intézmények – alapítványi és magán – alapítási, illetve működési feltételeit, továbbá az intézményi önkormányzat részeként határozta meg, ismerte el a hallgató önkormányzatokat.

Az intézményesült hallgatói képviselő első időszaka

Megállapítható, hogy a mozgalmiságból a szervezeti létforma felé való elmozdulás meghatározó állomása volt a hallgatói igények mentén megfogalmazott egyéni és hallgatói jogok összefoglalása, kodifikálása az 1993. évi LXXX. a felsőoktatásról szóló törvényben (FTv.), amely, mint ágazati törvény megszabta a hallgatói önkormányzatok jogosítványait, intézményen belüli működési kereteit, de nyitva hagyta – nem szabályozva – az országos képviselő lehetőségeit, mikéntjét.

A törvény értelmében kialakult a hallgatók automatikus tagsága, hiszen a HÖK tagja minden, az intézménybe beiratkozott hallgató, bár ezt az automatikus tagságot inkább kényszertagságnak lehet nevezni, hiszen a törvény nem adott lehetőséget a hallgatónak a hallgatói önkormányzathoz való kilépésére.

Érdekes, hogy a korábbi időszakokban a helyi és az országos szervezet által is zárójelbe tett kérdések voltak: 1) kik is a tagok: mindenki, vagy aki részt vesz a HÖK választásokon; 2) melyek a HÖK-ök megválasztásának szabályai?

Mindenesetre az is érdekes, hogy ezeket a kérdéseket az intézményeken belül a nem-hallgatói oldal ugyanúgy nem firtatta, mint az országos szervezet esetében (a legitimitást) a kormányzati partner.

A HÖK-ök – leszámítva az egyházi intézményekre vonatkozó, ettől eltérő rendelkezéseket – az intézményi és kari tanácsok egynegyed-egyharmados részét alkothatták, (ezzel a jogalkotó lecsökkentette a korábbi jogszabályi egyharmados arányt, de eddigre inkább már ezen tartományban mozgott az intézményi kari HÖK képviseleti arány) egyetértési jogot gyakorolhattak a hallgatókat érintő jelentősebb kérdésekben. (Lásd 8. számú melléklet.) Ezen időszakban már minden állami felsőoktatási intézményben működött hallgatói önkormányzat, de szervezettségük, intézményi szabályozottságuk jelentős mértékben különbözött. A törvényi meghatározás új feladat elé állította a HÖK-öket: meg kellett alkotniuk a törvény iránymutatása alapján (új) szervezeti és működési szabályzatukat (SZMSZ), illetve ezt a munkát kellett az OFÉSZ-nek segítenie képzésekkel, SZMSZ-sablonok készítésével. Ezen segítségnyújtást, mint szolgáltatást az OFÉSZ ebben az időben már el tudta látni, mivel ezen időszakban a szervezet már „állandó edzésben volt”, hiszen rendszeres meghívottja volt az *Országgyűlés* szakbizottságainak, ahol szakmai és szakpolitikai vitákban képviselhetette álláspontját.

Erre az időszakra tehát már elmondható, hogy egy országos médiumokon keresztül ismert, a szakmai és politikai közegben elismert érdekképviseleti szervezet az OFÉSZ, amely az ágazati törvény megszületésével egy jogszabályi beágyazottságú – és „egyenszilárdságú” – tagszervezeti alappal is rendelkezett.

1993 szeptemberében az illetékes *Fővárosi Bíróság* átvezette az Országos Hallgatói képviseleti szervezet névváltozását, a szervezet új neve: *OFÉSZ, a Hallgatói Önkormányzatok Országos Szövetsége* lett.¹⁴⁹

Az 1994-es évben az OFÉSZ – az új törvényi szabályozásnak köszönhetően – tovább integrálódott a hazai felsőoktatás rendszerébe: a február 4-én megalakult a Felsőoktatási és Tudományos Tanácsba (FTT) egy tanácskozási jogú állandó tagot delegálhatott az országos hallgatói érdekképviselet.

Ezt a több mint féléves – a szervezet történelmében első – nyugalmi időszakot zárta le a szervezetben az áprilisi, Brüsszelben megrendezésre került Student Fair kiállítás. A

¹⁴⁹ Megemlítendő, hogy az OFÉSZ-től független események is zajlottak a főiskolai-egyetemi hallgatók körében: november 20-án az állami televízió vezetőjének intézkedései, november 26-án a Magyar Televízió (MTV) és a Magyar Rádió vezetése ellen tartottak tüntetést főiskolások és egyetemisták az MTV székháza előtt, jelentős sajtónyilvánosság mellett.

nemzetközi felsőoktatási kiállítás magyar pavilonját – mintegy szárnypróbálgatásként – a hallgatói szervezet koordinálta. Az OFÉSZ óriási adósságba keveredett, amelyet a szervezet – már HÖKOSZ néven történt – megszüntetéséig nem tudott teljes egészében felszámolni.

A szervezet április 22-24. közötti pécsi közgyűlése – történetében először – határozatképtelenné vált a viták következtében, majd egy hét múlva – a Budapesti Műszaki Egyetemen – tartott közgyűlés megválasztotta a szervezet új vezetését, elnöknek Szabó Lászlót, a BME hallgatóját – aki korábban már Gilly Gyula elnöksége alatt volt elnökségi tag –, ekkor a szervezet történetében másodszor volt többes jelölés az elnöki posztra (a megválasztott elnökkel szemben indult még Kuntár Ágnes hivatalban lévő elnökségi tag).

Elnökségi tagoknak *Szilágyi Ágnes*, *Kovács Tamást* és *Jaczkovics Lászlót* választották, az új elnökség június 1-jével lépett hivatalba (az ezt követő közgyűlésen egészül ki *Füzessy Tamással* az elnökség, mivel négy elnökségi tagot határozott meg, írt elő a szervezet alapszabálya).

Mindezek mellett kihangsúlyozandó, hogy a pénzügyi válságban lévő szervezet a normális működést folyamatosan fent tudta tartani: a Magyar Rektori Konferencia szeptember 23-án tárgyalta – és nem ellenezte – az OFÉSZ javaslatát, amely szerint az országos hallgatói szervezetet *Hallgatói Önkormányzatok Országos Szövetsége (HÖKOSZ)* néven kellene nevesíteni a felsőoktatási törvényben.

Október 13-án megjelenik az *OFÉSZ News* első lapszáma, az országos hallgatói képviseleti mozgalom harmadik lapja.

1994. november 18-20. között az *Államigazgatási Főiskolán* lezajlott az OFÉSZ – ötéves alakulását ünneplő – ünnepi közgyűlése, amelyen a szervezet legfőbb döntéshozó testülete döntött az OFÉSZ rövidítés elhagyásáról, így az országos hallgatói képviselet ezt követően a *Hallgatói Önkormányzatok Országos Szövetsége (HÖKOSZ)* nevet használta;¹⁵⁰ az ünnepi közgyűlésen Fodor Gábor oktatási tárcavezető is megjelent.

A szervezet professzianizálódását jól írja le Szabó László, a HÖKOSZ egykori elnöke szerinti elemzés, amely szerint az országos hallgatói képviseleti szervezet 1992-1993-ra nötte ki korábbi kereteit, így előbb névváltozáson, majd szervezet átalakításon ment keresztül:¹⁵¹ (1.) Országos Felsőoktatási Érdekvédelmi Szövetség (OFÉSZ); (2.) OFÉSZ, a

¹⁵⁰ A találóbb névválasztás, a névváltoztatás maga már a professzionalizálódás jeleként értelmezhető.

¹⁵¹ Ennek belső szervezeti – bürokratizálódási – vonatkozásairól így emlékszik a szervezet ekkori vezetője: „Még egy fontos dolog van, amiben úgy érzem sikerült előrelépünk: ez pedig nem más, mint a dokumentálás, archiválás feladata. A HÖÖK van már olyan jelentős szervezet, hogy fontosnak tartjuk tevékenységének rögzítését és megőrzését.” Interjú Szabó Lászlóval, a HÖKOSZ első elnökével, in: Kucsera Tamás Gergely –

Hallgatói Önkormányzatok Országos Szövetsége; (3.) Hallgatói Önkormányzatok Országos Szövetsége (HÖKOSZ).¹⁵²

A szervezet ekkor már törvényi garanciákkal kívánta rögzíteni kivívott pozícióit, ezért kezdeményezte a felsőoktatási törvény módosítását. Ez a lépés úgy is értékelhető, mint a szervezet intézményesülésének talán legfontosabb lépése, de az országos hallgatói képviselő vezetőknek 1994-ben meghirdetett törekvéseit csak a felsőoktatásról szóló törvény 1996-os módosításakor koronázta siker (hiszen ekkor vált lehetővé, hogy a hallgatói önkormányzatok megalakítsák a törvényi nevesítésű Hallgatói Önkormányzatok Országos Konferenciáját, a HÖÖK-ot).

Ezen évtől, az 1993-as felsőoktatási törvény értelmében megindult a hazai Phd/DLA, azaz a doktori képzés, ezzel új hallgatói kör jelent meg a felsőoktatási intézményekben.

Az OFÉSZ ünnepi közgyűlésével párhuzamosan, november 19-én – az *Egyetemi Színpadon* – a BME és az ELTE doktorandusz hallgatói közül többen elhatározták, hogy megalakítják az országos doktorandusz képviselőt, a Doktoranduszok Országos Szövetségét (DOSZ); a szervezet alapításáról, a tisztségviselők megválasztásáról az alakuló közgyűlés december 17-én döntött.¹⁵³

1995 elején egy másik jelentős, de a HÖKOSZ-tól független esemény zajlott a hazai hallgatói szervezeti világban: a Felsőoktatási Kollégiumok Országos Szövetsége (FEKOSZ), a *Diákvállalkozások Érdekvédelmi Szövetsége* (DIÁK-ÉSZ) és a DOSZ létrehívta a Hallgatói Szervezetek Szövetsége (HASS) elnevezésű együttműködést.¹⁵⁴

1995. március 12-én bejelentette a kormányzat a megszorító intézkedéseinek a tervét; a „Bokros-csomag” hírére reagálva rendkívüli testületi üléseket tartottak a felsőoktatási

Szabó Andrea: A magyarországi főiskolai-egyetemi hallgatói mozgalom története, HÖÖK a Hallgatókért Alapítvány, Budapest, 2006, 37-38. o.

¹⁵² „Az OFÉSZ-HÖKOSZ első időszaka ennek megfelelően a nagy víziók időszaka volt. Akkoriban a hallgatói mozgalmak a felsőoktatás egyetlen innovatív erejének számítottak. A felsőoktatás egy olyan rosszul működő, a kommunista érárt idéző struktúra volt, melyet abban az időben szinte egyedül a hallgatók igyekeztek megújítani. A HÖKOSZ erősödésével a szervezetben a professzionizált működés, a hatalmi harcokban és napi praktikumokban edződő és ehhez pénzügyi, jogi, szervezeti eszközöket kereső szemléletre is szükség lett...” Interjú Szabó Lászlóval, a HÖKOSZ első elnökével, in: Kucsera Tamás Gergely – Szabó Andrea: A magyarországi főiskolai-egyetemi hallgatói mozgalom története, HÖÖK a Hallgatókért Alapítvány, Budapest, 2006, 36. o.

¹⁵³ A korábban leírtak szerint a DOSZ alapító elnöke Gál András Levente lett, aki az OFÉSZ háromszor megválasztott elnökségi tagja volt korábban, illetve a szervezetben szerepet vállalt még Kiss Paszkál, aki egy cikluson keresztül volt OFÉSZ-elnökségi tag.

¹⁵⁴ Meg kell említeni, hogy a szervezetek közül egyedül a DOSZ volt – egyéni tagságán keresztül – tisztán hallgatói tagságú (és vezetésű) szervezet, de a HÖKOSZ később, már a tandíjellenes demonstrációk okán csatlakozott a rétegszervezetek által kezdeményezett együttműködéshez.

képviselői szervezetek, (lásd 9. számú melléklet) így közgyűlést tartott a HÖKOSZ (március 17-én) és meghatározta a következő heti demonstrációk forgatókönyvét.

1995. március 22-én országsszerte hallgatói demonstrációk zajlottak. (Lásd 10. számú melléklet.) A budapesti rendezvényen¹⁵⁵ a résztvevők a Pénzügyminisztérium elé vonultak. A pénzügyminiszter a demonstrálók közé ment, vita alakult ki a HÖKOSZ vezetők és *Bokros Lajos* tárcavezető között. Ekkorra ismét érzékelhetően meghatározó belpolitikai téma lett a tandíj.

Elmondható, hogy bár szinte mindegyik társadalmi réteget súlyosan érintették a megszorító intézkedések, a főiskolai-egyetemi hallgatóság reagált talán a leggyorsabban és a legnagyobb tömegeket országosan megmozgató módon a kormányzati intézkedéssorozattal kapcsolatos bejelentésre.

Mindenesetre a helyzetet jól jellemzi, hogy 1995. március 26-án (lásd 11. számú melléklet) a HÖKOSZ és a *Századvég Politikai Iskola* közösen egy oktatási vitafórumot szervezett a *Gödöllői Agrártudományi Egyetemre (GATE)*. A rendezvényen a FIDESZ elnöke – *Orbán Viktor* – is megjelent, zakóján a demonstrálók által használt fekete pontban végződő fehér szalaggal.

1995 áprilisa elején együttműködő nyilatkozatot írt alá a HÖKOSZ és a DOSZ vezetője, majd ezt követően április 7-én *Horn Gyula* miniszterelnök hivatalában fogadta a HÖKOSZ elnökségét. A tárgyalás a kormányzati lépések szükséges mivoltáról szólt a miniszterelnöki részről a hallgatói tandíj elhalasztásáról pedig a hallgatói képviselői részről.

Az áprilisi – Szegeden megrendezett – tisztújító közgyűlésen Szabó Lászlót újraválasztották HÖKOSZ-elnöknek – ellenjelöltje Szabó Tibor, korábbi elnökségi tag volt –, az elnökség tagjainak *Szilágyi Ágnes*t, *Csibi Zoltánt*, *Dukai Lászlót*, *Pintér Attilát*, *Skultéty Tamást* és *Jaczkovics Lászlót* választották. Ez volt az első alkalom, ahol az elnökön kívül hat elnökségi tagot választott a közgyűlés.

Tény: a HÖKOSZ-nak (értve ezalatt a hallgatói mozgalom egészét, tehát az azt megelőző több, mint fél, illetve több, mint egy évtizedet, helyi és országos szinten egyaránt) az országos ismertséget az 1995. évi tüntetések hozták meg és a szervezet

¹⁵⁵ A budapesti megmozdulás a Gellért térről indult, ahol a műegyetemista és a budai felsőoktatási intézmények hallgatói álltak a koporsóba helyezett „elpusztított esélyegyenlőség” mögé. A koporsót a HÖKOSZ elnöke és három alelnöke vitte a vállán, így vonultak át a Szabadság-hídon, ahol a pesti hídfőnél a közgazdászok, a Kálvin téren az orvostanhallgatók, majd az ELTE hallgatói csatlakoztak a menethez.

professzionizálódását is mutatja az, hogy a tandíjvita során a kormányzattal szemben a közvéleményt is formáló módon tudta megjeleníteni álláspontját.^{156 157}

1995. szeptember 25-én országsszerte figyelmeztető sztrájkokat tartottak a felsőoktatási hallgatók, tiltakozva a tandíj bevezetése és a kormányzati megszorító csomag egyéb eleme ellen. (Lásd 12. és 13. számú melléklet.)

A tandíjjal kapcsolatos kettős kommunikáció itt érhető először erős megjelenítésben tetten; mert „a tandíjat mint intézményt” elfogadja a szervezet, mégis a bevezetése ellen szervez tüntetést azzal indokolva, hogy „itt és most” ez még nem indokolt, nem lehetséges. Budapesten ettől a naptól október 5-ig „jelenléti tüntetéseket” szervezett az országos hallgatói képviselő, minden nap más intézmény hallgatói jelentek meg szervezeten az Országház előtt.

Október 3-án Fodor Gábor miniszter és *Papp Lajos* felsőoktatási helyettes államtitkár ötponos megállapodástervezetet adott át a HÖKOSZ vezetésének, a javaslat a tandíj bevezetésének körülményeit szabályozta volna; a HÖKOSZ válaszmánya még aznap ülésezett és elutasította az MKM javaslatát.

Másnap az ország valamennyi főiskolai és egyetemi városában tiltakozó nagygyűléseket tartottak a hallgatók, majd különvonatokkal – amelyek szervezését az országos képviselő intézte – elindultak a fővárosba, ahol estére közelítőleg húszezres tömeg gyűlt össze. Az összegyűlt diákok az éjszakát a Kossuth téren töltötték. Másnap a tüntetéssorozat központi eseményével párhuzamosan a Kormány ülésezett. Ezt követően – az illetékes tárcavezető jelenlétében – Horn Gyula miniszterelnök több mint kétórás egyeztetést folytatott a HÖKOSZ tárgyaló delegációjával.

A tárgyalás során – visszaemlékező hallgatói képviselők szerint – a szaktárca vezetője szóhoz sem juthatott, a miniszterelnök egyedüli tárgyalóként lépett fel a hallgatói vezetés irányába.

A hallgatói delegációt Szabó László elnök, Jaczkovics László, Skultéty Tamás, Pintér Attila elnökségi tagok, valamint Pintér Róbert, a demonstrációsorozat előkészítő testületének egyik tagja alkotta. A HÖKOSZ-vezetők visszaemlékezései, értékelései szerint

¹⁵⁶ De tény az is, hogy az országos képviselő nem tudta elérni céljait, a tandíj bevezetésre került, valamint a szervezet vezetése az organizáción belüli feszültségeket nem tudta kezelni, a HÖKOSZ-ból kivonuló HÖK-ök megalakították a Magyar Főiskolai és Egyetemi Hallgatók Szövetségét (MEFHOSZ).

¹⁵⁷ Az 1995-ös tandíj tüntetések utáni időszak ideiglenes HÖKOSZ elnöke, Garamhegyi Ábel felismerte annak a veszélyét is, hogy az országos hallgatói képviselői szervezet – és ezáltal a hazai közvélemény előtt a magyar felsőoktatás ügye is – „egytemássá” válhat; „...ki kell törni a tandíjgettőből, mert nem csak erről szól a felsőoktatás és a diákélet.” in: Ki kell törni a tandíjgettőből (Frech Magda) (Magyar Nemzet 1996. március 29., 14.o.)

ezen a tárgyaláson a hallgatói szervezet képviselői a lehető legtöbbet érték el, amit a helyzet engedett.

A megállapodással a Parlamentből távozó hallgatói vezetőket ováció és taps fogadta, de a hangulat jelentősen megváltozott, amikor Szabó László ismertette a miniszterelnökkel megkötött megállapodás szövegét, (lásd 14. számú melléklet) amelyben a HÖKOSZ elfogadta az általános tandíj kötelezettség bevezetését. A tüntetésen megjelent főiskolai-egyetemi hallgatók tömege – hasonlóan az őket szervező hallgatói önkormányzatokhoz és a HÖKOSZ-hoz – három részre szakad: a megállapodást elfogadókra (akik hazaindultak), a megállapodást elutasítókra (akik a tüntetéssorozat folytatását akarták), valamint a megállapodást és a HÖKOSZ-t, mint országos képviselőt egyaránt elutasítókra.

A HÖKOSZ 1995 folyamán beírta magát a hazai politikatörténetbe és még utolsó alkalommal újra a mozgalmi arcát mutatta a társadalom és a hallgatók felé: az 1995-ös kormányzati megszorító csomag okán újra felmerült a tandíj kérdése, amelyet a hallgatók ugyan egyértelműen és egyöntetűen elutasítottak, de az országos hallgatói képviselői szervezet bizonyos formában el tudta volna képzelni annak bevezetését, azonban a kormányzat által a Bokros-csomag részeként elfogadott – általános érvényű és kompenzáció nélküli – rendszert azonban a HÖKOSZ elutasította.

Az 1995. évi tavaszi és őszi tüntetéssorozat nagyot változtatott a szervezet imázsán is, hiszen a korábbi szakmapolitikai, szervezeti megjelenés helyett a HÖKOSZ a sajátos szociális helyzetben lévő, önmagát önálló társadalmi csoportként definiáló főiskolai-egyetemi hallgatók érdekvédelmi szervezeteként jelent meg a nyilvánosság előtt. Vélhetően ennek a változtatásnak köszönhető, hogy 1995-től kezdődően a hazai közvélemény előtt ismert volt a hallgatói önkormányzatok és országos szervezetük léte, a HÖKOSZ – és később a HÖÖK – pedig megkerülhetetlenné vált a (párt)politika számára.

Összefoglalóan elmondható, hogy a Szabó László HÖKOSZ-elnök által irányított tüntetéssorozat, illetve az azt követő megegyezés Horn Gyula miniszterelnökkel meghozták a szervezet számára az ismertséget, és a szervezet hatékony kommunikációjának eredményeként a tandíj bevezetésének kérdése a politikai napirendet befolyásoló üggyé vált, jelentős közfigyelem övezte. Ugyanakkor az országos hallgatói képviselő – a vezetőség egy részének véleménye szerint – elvtelen kompromisszumot hozott,¹⁵⁸ így a szervezeten belül a

¹⁵⁸ Szabó László HÖKOSZ-elnök így emlékezett erre a kompromisszumra: „Olyan megállapodást írtunk alá, amely véleményem szerint teljes egészében teljesítette azt, amit nekem a közgyűlés mandátumul szabott. ... azt szeretnénk volna, hogy ízelítőt adjunk abból a hatalmas támogatottságból, ami mögöttünk állt, és ezt az erőt arra használjuk fel, hogy a tárgyalóasztal mellett megegyezzünk a kormányzattal. Horn Gyulánál el tudtuk érni, hogy a diákok számára csak az alaptandíj kötelezettsége maradjon fenn. A kiegészítő tandíj bevezetéséről

korábban már meglévő ellentétek felszínre törtek, és a HÖKOSZ-ból kivonuló HÖK-ök megalakították a Magyar Főiskolai és Egyetemi Hallgatók Szövetségét, a MEFHOSZ-t. A lappangó (részben személyi jellegű) ellentétek szinte az OFÉSZ megalakulásától kezdődően jelen voltak a szervezeten belül, hiszen a mozgalom kontra szervezet vagy másképpen az érdekképviselő vagy kvázi szakszervezet funkció kérdése bár valahogy mindig eldőlt, a téma „kibeszélésére”, a felvetett kérdések alapos megtárgyalására soha nem került sor. A MEFHOSZ radikálisabb, mozgalmi jellegű fellépésével szemben a HÖKOSZ az alapítás óta a szervezetre jellemző érdekképviselői szervezeti formát részesítette előnyben.

A megállapodást elutasító hallgatói, hallgatói önkormányzati kör a tüntetést, illetve a kormányzattal történő megállapodást követő hét folyamán megalapította az egyéni tagságon alapuló MEFHOSZ-t. Ezen szervezet körülbelül egy fél évig intenzíven szerepelt a médiumokban, akciókat szervezett. A HÖKOSZ 1996. márciusi miskolci közgyűlése után, ahol a MEFHOSZ-os tagönkormányzatok visszaállították aktív HÖKOSZ-os tagságukat, az alternatív hallgatói képviselő lendületet veszített. A MEFHOSZ-ról elmondható, hogy vezetését eleinte a jobboldali politikai erőkhöz kötötték, ezt talán igazolja, hogy *Bercsényi László* MEFHOSZ- elnök később – a FIDESZ-FKgP-MDF-kormány alatt – a *Földművelési és Vidékfejlesztési Minisztérium* egyik háttérintézményének volt a vezetője.

A MEFHOSZ, miután a HÖKOSZ-os reintegráció lezajlott, nyitott más kormányellenes erők felé is: a vezetőség tagjává választották a *Munkáspárt* elnökének, *Thürmer Gyulának* a fiát, *ifjabb Thürmer Gyulát*, nyíltan vállalva a politikai együttműködést.

A MEFHOSZ-on kívül – 1995 őszén – megjelent a *Diákok a tandíj ellen – Szabad Egyetemi Mozgalom* is, amely szórólapjain keresztül tandíj- és HÖKOSZ-ellenes véleménynek adott hangot, élesen bírálva a HÖKOSZ legitimitását, a HÖK-választások – számos, jellemzően a nagyobb felsőoktatási intézményekben – kialakuló kétszintű, elektori rendszerét, valamint tandíj-fizetési bojkottra szólította fel a felsőoktatási hallgatókat.

Visszatérve a HÖKOSZ-ra elmondható, hogy 1995. október 6-án egyértelműen az addigi – és azt követő – időszakának legmélyebb válságába került az országos felsőoktatási hallgatói képviselő.

Október 13-án Szabó László utolsó érdemi egyeztetése zajlott: *Fodor Gábor* miniszterrel megállapodott a kiegészítő tandíj bevezetésének elhalasztásáról.

a kormány lemondott, és megállapodtunk egy olyan kompenzációs rendszernek a kialakításában is, aminek a segítségével a leginkább hátrányos helyzetű hallgatók támogatást kaphattak. Az aláírt megállapodásnak még ezen kívül is volt több pontja, amelyek előrelépést jelentettek Bokros Lajos eredeti elképzeléséhez képest...”
Forrás: Interjú Szabó Lászlóval, a HÖKOSZ első elnökével, in: Kucsera Tamás Gergely – Szabó Andrea: A

Október 21-én a HÖKOSZ soron következő közgyűlésén – az *ELTE Eötvös József Kollégiumában* – a megjelentek a napirend szerinti szavazás során nem fogadták el az elnökség beszámolóját, így a külügyes elnökségi tagon, Szilágyi Ágnesen kívül az elnökség tagjai lemondtak.

A lemondást követően többen távoztak a helyszínről – HÖKOSZ-tagságukat felfüggesztve – így az elnökségi beszámoló „újrátárgyalása” után azt már elfogadták, de ez mit sem változtatott a lemondás és a látható erjedés, bomlás tényén.

A jelenlevők ügyvezető testületet – mely operatív irányítási formát nem ismert a HÖKOSZ alapszabálya – választottak: *Szaniszló László, Molnár Szabolcs, Tóth Árpád* és *Bedő Imre* személyében, illetve ennek az operatív testületnek lett tagja Szilágyi Ágnes is, aki nem mondott le elnökségi tagságáról.

A HÖKOSZ újabb közgyűlést tartott november 9-én, Szegeden, ahol az ügyvezető testület mellé ideiglenes elnököt is választottak: Garamhegyi Ábelt. A HÖKOSZ ideiglenes elnöke korábban a *József Attila Tudományegyetem Természettudományi Karának* HÖK-vezetője, illetve az egyetemi hallgatói önkormányzatnak is az elnöke volt.

De a forró ősz nemcsak a HÖKOSZ-t tépázta meg: Az év végével lemondott az MKM – Csirik János tavaszi lemondását követően hivatalban levő – felsőoktatásért felelős helyettes államtitkára, Papp Lajos, valamint a tárcavezető, Fodor Gábor is, 1996 január elsejétől *Magyar Bálint* irányította az MKM-et és *Dinya Lászlót* nevezték ki felsőoktatási helyettes államtitkárnak.

A HÖKOSZ 1996 elején több mint százezer hallgatót képviselt, de szervezeti-pénzügyi, adminisztratív funkciói szervezetlenek voltak. Az ekkor hivatalában levő Garamhegyi Ábel a HÖKOSZ-t a felsőoktatási háttérintézményeknek otthont adó Professzorok Házába költöztette, valamint az 1994-es Student Fair-fiasco utáni adósságok egy részét rendezni tudta.

1996 márciusára elmondható, hogy az országos hallgatói szervezet a partnerek felé is – a szakmai bizottságokban, egyeztetések során – már a korábbi színvonalon és fegyelmezettséggel teljesített, mindez az ügyvezető testület javára írható. (Lásd 15. számú melléklet.)

A március 24-i miskolci közgyűlésen az ideiglenes elnök nem indult, az elnöki posztért Skultéty Tamás a Juhász Gyula Tanítóképző Főiskola hallgatója – az előző év októberében

lemondott elnökség tagja –, valamint Szaniszló László – az ügyvivő testület tagja – szállt ringbe.

Skultéty Tamást választották meg elnöknek, de ezen a közgyűlésen sem sikerült teljes létszámban megválasztani az elnökséget, csak két jelölt kandidált eredményesen: *Oszkó Péter* és *Szitási Emese*, így a megválasztott elnök – aki hivatalosan június elsejével lépett hivatalába – együtt kellett működjön – az egyre kisebb aktivitást kifejtő ügyvezetőkkel.

Ezen két hónapban mégis szükség volt az együttműködésre, mert folyamatban volt a felsőoktatásról szóló törvény módosításának vitája, továbbá a hallgatói térítésekről és juttatásokról szóló kormányrendelet is közigazgatási, illetve társadalmi egyeztetésen volt.

A több, mint féléves ügyvezető elnökségi időszak után és alatt a szervezet rendezte sorait (a korábban kivált hallgatói önkormányzatok visszatértek az országos képviseletbe), és az új elnök által irányított HÖKOSZ (majd az új organizáció, a HÖOK) visszaszorította a pártpolitika, illetve a rivális hallgatói szervezetek „betörési” törekvéseit.

Ezen időszakban – az AB döntése ellenére – a MEFHOSZ még mindig a tandíj bevezetésének visszavonását követelte az MKM-től;¹⁵⁹ a HÖKOSZ már nem tematizálta a kérdést.

Jelentős változás volt ezen időszakban az első felvételi a felvételi rendszer átfogó módosítását követően,¹⁶⁰ a jogszabály-változás következtében – amelyet a HÖKOSZ támogatott – a nyáron a lezajlott felvételi és pótfelvételi időszakban a hallgatók már több felsőoktatási intézménybe is beadhatták a jelentkezésüket.

A jogszabály-előkészítési folyamatokba már ismét érdemi beleszólása lehetett a HÖKOSZ-nak, mivel áprilusra helyreállították a tagságukat a korábban azt felfüggesztők, illetve ezen időszakban indult meg a nem állami intézmények hallgatói önkormányzatának belépési hulláma is.

Május 11-én a HÖKOSZ rendkívüli közgyűlést tartott a SOTE-n, amelynek központi témája a felsőoktatási törvény módosítása és a hallgatói térítési-juttatási kormányrendelet volt, ezen a közgyűlésen már a korábbi ellentétek elsimultak, a szervezeten belül megindult

¹⁵⁹ Bercsényi László MEFHOSZ-elnök levele, Magyar Bálint művelődési és közoktatási miniszterhez, 1996. április 6.

¹⁶⁰ A felsőoktatás fejlesztésének irányelveiről szóló 107/1995. (XI. 4.) OGY határozat kimondta, hogy a felsőoktatás fejlesztés egyik fő célja a hallgatói létszám jelentős, de szakterületenként és képzési szintenként eltérő mértékű növelése. A felsőoktatásba bejutók országos arányának el kell érnie a fejlett demokratikus társadalmakban elért szintet, mely általában nem alacsonyabb a 18-29 éves korosztály 30 százalékánál. Valójában, a 2005-ös tanévben már több mint négyszer annyi hallgató járt főiskolára, egyetemre, mint 1990-ben, de a 2004-es évet követően azonban a folyamatos növekedés trendje megfordult, és az alapvető demográfiai trendeknek megfelelően az azt követő öt esztendőben csökkent a felsőoktatásba jelentkezők száma.

az érdemi párbeszéd. Ugyancsak májusban megjelent a *HÖKOSZ Tükör* címet viselő belső lap első lapszáma.

Ekkor még javában zajlottak a felsőoktatásról szóló törvény módosításával kapcsolatos egyeztetések, így a partnerek felé is jelzés értékű volt az egység helyreállása a HÖKOSZ-ban. Ezt a konszolidációs folyamatot zárta le az 1996. június 1-2-án zajló győri közgyűlés, amikor a Miskolcon megválasztott két elnökségi tag mellé *Orbán Balázst*, *Simon Gábort*, *Pályi Pétert*, és *Pintér Róbertet* is megválasztották az operatív testület tagjának, teljes létszámra kiegészítve az elnökséget.

Szükséges béke volt ez, mert a törvénymódosítási folyamatba az MKM más hallgatói szervezeteket (pl.: FEKOSZ, DOSZ) is bevont, és reális lehetősége volt ezen szervezetek nevesítésének a felsőoktatási törvényben.

Ez az elképzelés sértette volna a HÖKOSZ ezen időre kialakult primátusát, de az „oszd meg és uralkodj” logikája mentén erősítette volna a mindenkori szaktárca tárgyalási és alku képességét is, de a kormányzat – ahogy ez később bevezetésre kerül – nem a megosztás taktikáját választotta, hanem a már felsőoktatási elit részévé lett HÖKOSZ pozícióit erősítette meg.

Mindezen időszakban a *Felsőoktatás-fejlesztési Alapból (FEFA)* megindul a szegedi, a debreceni, a soproni felsőoktatási intézmények, valamint a budapesti orvosi egyetemek integrációs folyamatának finanszírozása; ezeknek a folyamatoknak a helyi hallgatói önkormányzati munkáját tanácsadással segítette a HÖKOSZ, így az év végére elmondható, hogy nemcsak formálisan, de a hétköznapi munkavégzést, ügymenetet tekintve is lezárult az országos felsőoktatási hallgatói érdekképviselet re-integrációs folyamata.

Ebben az időszakban számos szakmai és diákszervezet működött a felsőoktatási intézményekhez kötötten vagy azoktól függetlenül (például a történész vagy a közgazdász hallgatók – nemzetközi kapcsolati hálóval is bíró – országos szakmai egyesületei), továbbá a szakmai diákszervezetek országos ernyőszervezete: a *Nemzetközi Szakmai Diákszervezetek Kamarája – az NSZDK* is megkezdte működését, illetve hallgatói kezdeményezésre megalakult a *MESE, a Magyar Egyetemi és Főiskolai Sajtó Egyesület*; illetve nemcsak felsőoktatási hallgatói tagsággal továbbra is működött a *Magyar Egyetemi és Főiskolai Sportszövetség (MEFS)* és a *Felsőoktatási Kollégiumok Országos Szövetsége*, a FEKOSZ.¹⁶¹

Mindezek mellett az 1996-os év elején a történelmi egyházak által fenntartott

¹⁶¹ Ezen szervezetekről bővebben: Honti Csaba – Kovács Örs Levente – Kucsera Tamás Gergely – Kucseráné Gerstmayer Márta – Szabó Andrea: *Civil szervezetek és hallgatói öntevékenység a felsőoktatásban; HÖÖK a Hallgatókért Alapítvány*, Bp., 2005.

felsőoktatási intézmények helyi hallgatói önkormányzatai megalakították saját érdekképviselői szervüket, a *Magyarországi Történelmi Egyházak Felsőoktatási Intézményei Hallgatói Önkormányzatainak Országos Szövetségét (TEHOSZ)*, amely deklaratív módon nem a HÖKOSZ-szal szembeni rivális szervezetként kívánt működni, hanem közös fellépéseket kezdeményezett, és közös jövőbeni szervezeti tagságot kívánt elérni (majd ezt elérve beszüntette tevékenységét). A HÖKOSZ tagszervezetei között elvétve lehetett találni nem állami felsőoktatási intézmények hallgatói önkormányzatait (szervezetten először az 1995. októberi tandíjtüntetés idején vették fel a kapcsolatot az országos hallgatói képvisellettal, de ez a közeledés a HÖKOSZ válsága okán egy időre elhalt). Ennek oka, hogy a nem állami felsőoktatási intézmények – leszámítva néhány hitéleti képzést nyújtó intézményt – csak a kilencvenes évek első harmadában kezdték meg (alapítással vagy újraalapítással) munkájukat, továbbá a „fáziskéséses” induláson túl a felsőoktatásról szóló törvény több ponton csak, megadhatóvá tette és teszi ma is a nem állami intézmények hallgatói önkormányzatainak azokat a jogokat, amely HÖK-kompetenciák az állami intézményben megadandók, nem intézményfenntartói hatáskör szerinti mérlegelés eredményei, hanem kollektíven gyakorolt hallgatói jogok. Volt előny és hátrány is abban, hogy a nem állami felsőoktatási intézményekben szervezeti elődintézmények sem voltak, értve ezt alatt: a helyi KISZ-előzmény „hiányát”. A HÖK-ök ezen csoportja intézményi-szervezeti rutinok és örökölt infrastruktúra nélkül kezdte meg a működését, így mindenből az újat alakíthatta (volna) ki, de ez persze nem vezetett mindenhol érdemi, illetve innovatív eredményekhez. Bár összességében elmondható, hogy a HÖÖK megalakításakor már egy – az országos képviselőt is – megújító, erővel bíró és dinamikus csoportként léptek fel a nem állami intézmények hallgatói önkormányzatainak képviselői.¹⁶²

Az intézményesült hallgatói képviselőlet második időszaka

1996. július 3-án az Országgyűlés elfogadta az 1993-as felsőoktatásról szóló törvény átfogó módosítását, amellyel a hallgatói jogok erősödése mellett (az országos képviselői szervezet nevesítése) a tandíjak és a normatív finanszírozás egyéb elemei is

¹⁶² A nemállami hallgatói szervezeti kör volt, amely átfogó javaslattal érkezett a HÖÖK alakuló Közgyűlésre, amelyet szinte teljes egészében befogadtatott a megjelentekkel. A kari és intézményi hallgatói önkormányzatok három évvel a törvényi nevesítésük után már az intézményi működtetés szerves részeként látták el a törvény által meghatározott feladataikat. Ezen időszakban indul el az érdekképviselői munka mellett a hallgatói szolgáltatások rendszerének kialakítása, először az igények felméréseivel, majd a már meglévő szolgáltatások megszervezésével, esetleges „kiszervezésével” alapítványokba, egyesületekbe (pl.: gólyabál, gólyatábor szervezése, fénymásolószalon működtetés, büfé szolgáltatás üzemeltetése).

szabályozottakká lettek, valamint tovább erősödtek a felsőoktatás döntéshozó-irányító szervezetei: a Felsőoktatási és Tudományos Tanács (76-78§), amely a finanszírozásban és a felsőoktatás–kormányzat együttműködésében kapott meghatározó szerepet.

A jogszabály-módosítással nevesítetten megjelent a törvényben az országos hallgatói képviselő Hallgatói Önkormányzatok Országos Konferenciája (HÖÖK) néven – hasonlóan az MRK-hoz és az FFK-hoz. A törvénymódosítás július 23-án lépett hatályba, az országos hallgatói szervezet megalapítására a december 31-i határidő vonatkozott.

A módosított törvény 67/A paragrafusa a HÖÖK-nak az OFÉSZ-HÖKOSZ struktúráját írta le, egy tízfős elnökséggel, amelynek két tagját a „doktoranduszok országos képviselője” (sic!) delegálta. A törvényi meghatározás szerint a HÖÖK tagja minden kari vagy ennek hiányában intézményi hallgatói önkormányzat.

Mindezek mellett a jogszabály arról is rendelkezett, hogy a HÖÖK működésére a mindenkori hallgatói normatíva egy ezrelékét elkülönítetten kezelve a szervezet rendelkezésére kell bocsájtani. (Lásd 16. számú melléklet.)

A fentiekben leírt közelítőleg féléves szakadás volt a legjelentősebb válság az OFÉSZ – HÖKOSZ – HÖÖK történetben, de az is tény, hogy bő féléves átmenet után a szervezet rendezte sorait, és – mind a pártpolitika, mind a rivális hallgatói szervezetek törekvéseit visszaszorítva – elérte, hogy a felsőoktatásról szóló törvény 1996 júliusában hatályba lépő módosítása rendelkezett egy, a HÖK-ök tevékenységét koordináló országos hallgatói szerv létrehívásáról, a Hallgatói Önkormányzatok Országos Konferenciájáról. Ez utóbbi események azt mutatják, hogy a mozgalom, majd szervezet már rendelkezett olyan szervezeti kulturális képességekkel és kohéziós erővel, ami öngyógyító mechanizmusokat is működtetett, és válsághelyzetben is biztosította a korábban megfogalmazott szervezeti célok elérésének lehetőségeit.

Ezen időszakra tehető ugyanis összességében, hogy a helyi hallgatói önkormányzatok az intézmények döntő többségében már érdemben működtek, és az országos képviselő – már az OFÉSZ is, majd a HÖKOSZ – bejegyzett társadalmi szervezetként funkcionált koordinálva a HÖK-ök tevékenységét. Az országos szervezet egyre inkább intézményesült, bürokratizálódott és hierarchizálódott, professzionálissá vált. „Üzemszerű” működésével együtt járt az országos központi iroda kialakítása, a rendszeres közgyűlések összehívása, a tisztségviselők választása és beszámoltatása, a belső struktúra kialakítása. A belső struktúra szintjei:

- tagönkormányzatok és ezek küldöttei, közgyűlés;

- területi alapú együttműködések: régiók – választmány;¹⁶³
- országos képviselőket ellátó szint: elnökség és felügyelőbizottság.

A szervezet működésére jellemző volt továbbá az állandó bizottságok kialakítása, a szakmapolitikai állásfoglalások kialakítását segítő ad hoc bizottsági munka rendszeressé tétele; valamint az a HÖKOSZ-tól örökölt erős elnöki rendszer, amely szerint a megválasztott elnök jelöli a „csapatát”, zárt listán,¹⁶⁴ bár ez csak szokásjogként működött (működik) a szervezetben, alapszabályi rögzítése nem volt (nincs).

1996 szeptemberében – az új kormányrendelet hatálybalépésével kapcsolatban – a MEFHOSZ és az MKM éles sajtóvitát folytatott, amelynek eleme volt, hogy a MEFHOSZ sérelmezte a rendelet véleményezéséből történő kihagyását. Ebből is látszik, hogy a kormányzat is inkább „visszatért” a több mint fél évtizede „üzemszerű” működéssel bíró hallgatói képviselő preferálásához. (Ezt mutatja a MEFHOSZ egyeztetési folyamatok során történő ignorálása, de az is, hogy a korábban leírtak szerint nem jelent meg más hallgatói szervezet törvényben nevesítetten, mint a HÖKOSZ, igaz, hogy HÖÖK néven.)

A MEFHOSZ bejelentette, hogy 1996. október 1-jére tüntetést szervez az Országház elé, a Pécsen zajló HÖKOSZ közgyűlés elhatárolódott a tüntetésen való szervezett részvételtől; a MEFHOSZ – elsúlytalanodott – helyzetét mutatja, hogy a két legerősebb bázisa a Testnevelési Egyetem és a Gödöllői Agrártudományi Egyetem – amelynek korábbi hallgatói vezetője volt a MEFHOSZ elnöke – is visszalépett a HÖKOSZ-ba.

Összességében elmondható, hogy az október 1-jén lezajlott „hallgatói nagygyűlés” sem nagy nem volt, sem hallgatói, mert egy létszámában elenyésző és bizonyos ellenzéki pártok aktivistáiból álló megmozdulást láthattak az érdeklődők a Kossuth téren, így ezen megmozdulással egyértelművé vált, hogy a MEFHOSZ-jelenség szűk egyéves időszak után elveszítette a szükséges társadalmi támogatottságát és így a súlyát a hazai felsőoktatási szakmai és érdekképviseleti rendszeren belül.

Október végén, Csillebércen tartotta első vezetőképzőjét a HÖKOSZ, a 25-27-e között lezajló rendezvényen megjelent *Jánosi György* MSZP-s országgyűlési képviselő – aki a tandíj bejelentésének hatására mondott le 1995-ben az MKM politikai államtitkári posztjáról

¹⁶³ A HÖÖK régióstruktúrája: Budapesti Régió (5 képviselővel, illetve szavazattal a Választmányban), Debreceni Régió, Észak-Magyarországi Régió, Észak-Nyugat Magyarországi Régió, Pécsi Régió, Szegedi Régió, Nemállami Felsőoktatási Intézmények Országos Régiója (1-1 képviselővel, szavazattal, továbbá a HÖÖK elnöke a Választmány elnöke is 1 szavazattal)

¹⁶⁴ Ezzel kapcsolatban jellemző, hogy csak a HÖÖK alakuló ülésén nem sikerült az elsőre javasolt elnökségi taglistát elfogadtatni. Továbbá a 2004. évi választó közgyűlésen éltek az elnökségi tagok megválasztása során obstrukciós lehetőséggel a közgyűlési küldöttek, de a későbbiekben az ismételt – tisztújító – közgyűlés elfogadta az eredeti listát.

–, illetve Csirik János – volt JATE rektor –, aki ugyanezen okra hivatkozva az MKM felsőoktatási helyettes államtitkári posztjáról mondott le az 1995. márciusi tandíjtüntetések idején.

A vezetőképző keretében közel 100 HÖK-ös vett részt öt kurzuson, mely programját a következő képzések tették ki: hallgatói önkormányzati vezetőknek, gazdasági vezetőknek, hallgatói képviselői ügyeseknek, sajtósoknak, illetve HÖK tagoknak szóló (általános bevezető kurzus) képzések.

Elmondható, hogy a HÖKOSZ ekkor kialakított képzési struktúrája a kurzusok terén is, a képzési időszakok – őszi és tavaszi – (valamint a létszámok) terén is iránymutató volt közel tíz esztendőn át. Ezen egy évtized alatt a képzések döntő részében a jelentkezők „beugró” dolgozatokkal kellett igazolják a képzésen való részvételük komoly szándékát; szükséges volt ez a kiválasztási rendszer azért is, mert az országos szervezet nem akart 150-180 főnél több HÖK-öst képezni egy időben, továbbá minden esetben túljelentkezés volt.

A HÖKOSZ, illetve a HÖKOSZ Tükör szerkesztői álltak azon kezdeményezés mögött, amely eredményképpen novemberben megalakult a *FOLT*, azaz a *Felsőoktatási Lapok és Lapkészítők Társasága*, amely a hazai felsőoktatási intézményekben működő lapokat, illetve ezek készítőit tömörítette.

1996. december 14-én az Ftv. 67/A. paragrafus alapján az ELTE BTK-án megalakult a HÖÖK. Ismételten hangsúlyozandó, hogy a felsőoktatási törvény 1996-os módosítása során a korábbi hallgatói törekvésekkel szemben¹⁶⁵ végül is nem a HÖKOSZ került nevesítésére, hanem egy nem létező, és jogi értelemben nem pontosan körülírt formációként a Hallgatói Önkormányzatok Országos Konferenciája, ezzel a jogalkotó hasonlóképpen járt el, mint a főiskolai szférát képviselő Főiskolai Főigazgatói Konferencia, valamint az egyetemeket megjelenítő Magyar Rektori Konferencia esetében. A szocialista, szabaddemokrata többség nyitottá tette a törvényben létrehozott hallgatói szervezet alapítói körét, nem határozta meg a HÖÖK jogi státusát, ugyanakkor kimondta, hogy a HÖÖK tagjai az egykarú intézmények esetén az intézményi, a többkarú intézmények esetén a kari hallgatói önkormányzatok. A törvény ezzel kvázi köztestületi státust adott a HÖÖK-nak törvényi nevesítésén, valamint tagságán – és finanszírozási gyakorlatán – keresztül is, de mégsem nevesítette köztestületként, ráadásul alapítóivá azokat a hallgatói önkormányzatokat tette, amelyek az intézményi önkormányzatok részeként – törvényi meghatározásuk szerint – nem bírtak (bírnak) önálló jogi személyiséggel. Ezért a HÖÖK alakításakor azt, mint egyesületet

¹⁶⁵ A Felsőoktatási Kollégiumok Országos Szövetsége, a Doktoranduszok Országos Szövetsége és a HÖKOSZ egyaránt lobbizott a törvényi nevesítés érdekében.

alapították azok a megjelent hallgatói önkormányzati képviselők, akik a hallgatói testület felhatalmazásán túl a HÖÖK megalakításához felsőoktatási intézményi vezetők által kiállított megbízólevéllel is rendelkeztek. (Mindezek ellenére magánszemélyek alakították a HÖÖK-ot, de tagjaiként a HÖK-öket tartotta számon).

A HÖÖK az alakuló közgyűlésén a HÖKOSZ szervezeti struktúrájára alapozott, de attól számos részletében eltérő alapszabályt fogadott el. Lényeges különbség, hogy a szervezetet bár egyesületként kívánták bejegyezni, az alapszabályba nemcsak a társadalmi szervezetekről szóló törvény vonatkozó helyeit szerkesztették be, hanem a felsőoktatásról szóló törvény módosítása alapján a HÖÖK-ről szóló paragrafusokat is.¹⁶⁶

A törvényi nevesítés tényének erejét jelzi, hogy az első évben körülbelül 30 olyan hallgatói önkormányzat kapcsolódott be a HÖÖK munkájába, amelyek korábban nem álltak kapcsolatban az országos szervezettel.¹⁶⁷

A szervezet működési mechanizmusa, struktúrája a korábban kialakultra alapult, és már a kezdetekben megerősödött az infrastruktúra.

Megállapítható, hogy a HÖKOSZ a törvenymódosítás hatályba lépésének időszakára rendezte sorait, korábbi tagönkormányzatai újra integrálódtak, valamint egyetlen más hallgatói szervezetnek sem sikerült belobbiznia magát a törvénybe, így kizárólagos képviseleti jogot szerzett magának. Ezen általános megállapítás alól egyetlen kivétel azon törvényi szövegrész, amelyben a jogalkotó meghatározta, hogy a HÖÖK tízfős elnökségébe két tagot a „a doktoranduszok országos képvisellete” delegálhatott. Ez a szövegrész a Doktoranduszok Országos Szövetségének eredményes, de nem teljes sikert hozó lobbitevékenységéhez köthető, hiszen szervezetüket nem tudták nevesíteni a törvényben, és önálló képviseleti jogot sem kaptak; de ezen szövegrész utal a sajátos doktorandusz érdekek képviseleti megjelenítésének szükségességére.

A megalakuló új szervezet elnökének – ellenjelölt nélkül a hivatalban lévő HÖKOSZ elnököt – Skultéty Tamást választották a megjelentek.

Az elnökség két tagját – Gál András Leventét, a DOSZ elnökét, valamint Szabó Andreát – a doktoranduszok képvisellete delegálta, valójában a közgyűlés „tudomásul vette”, mert az alakuló testület elzárkózott attól, hogy alapszabályában lefektessen olyan előjogot, amely

¹⁶⁶ Ezen kettős – az alapszabályban is megjelenő – jogszabályi háttérnek a későbbiekben nagy jelentősége lesz, ez vezet az egyesületi forma 2006-os megszüntetéséhez.

¹⁶⁷ Forrás: Interjú Skultéty Tamással, a HÖÖK alapító elnökével, in: Kucsera Tamás Gergely – Szabó Andrea: A magyarországi főiskolai-egyetemi hallgatói mozgalom története, HÖÖK a Hallgatókért Alapítvány, Budapest, 2006, 45-46. 50. o.

szerint a doktoranduszok országos képviseleteként eljárva direkt delegálást, kooptálást hajtson, hathasson végre a DOSZ a mindenkori HÖÖK elnökségbe.

A hét választható elnökségi tagot csak háromkörös szavazást követően – a HÖKOSZ elnökségével jelentős személyi átfedésben – választotta meg a közgyűlés; az elnökség további tagjai: *Simon Gábor, Árvai Zsolt, Szitási Emese, Kassai Ákos, Pályi Péter, Oszkó Péter és Molnár Csaba* lettek.

Kiemelendő, hogy a törvényben nevesített országos hallgatói képviselet a törvényi szabályozás értelmében minden felsőoktatási testületben tanácskozási joggal részt vehetett, illetve vett is részt. Ezen törvényi rendelkezés új lehetőségeket biztosított a szervezetnek az adott (aktuális) kérdésekkel kapcsolatos szakmai álláspontjainak megismertetésére, de új – a korábinál jelentősebb – képviseleti-reprezentációs feladatokat is jelentett mind az elnöknek, mind az elnökség tagjainak.

Az új elnökség feladatai között kiemelt szerepet kapott a korábbiakhoz képest a tudománypolitikai kérdésekben való képviselet – mivel a HÖÖK kiemelten, külön törvényi rendelkezés alapján egy állandó tanácskozási jogú tagot delegálhatott a Magyar Akkreditációs Bizottságba –, továbbá a nem állami alapítású felsőoktatási intézmények hallgatói közösségeinek a képviselete is külön nevesítést kapott az új szervezet alapszabályában.

1997. február 28-án, Veszprémben tartotta utolsó közgyűlését a HÖKOSZ, kimondva jogutód nélküli megszűnését, illetve másnap megtartotta – elnevezése szerint – második alakuló közgyűlését a HÖÖK, kialakítva a régiók struktúráját, választmányának szerkezetét. Jelentős változást nem vitt véghez a szervezet, a HÖKOSZ-os belső struktúra csak annyiban változott, hogy kialakításra került a nem állami intézmények „országos” régiója, amely képviselettel bírt a HÖÖK választmányában.¹⁶⁸

Összességében elmondható, hogy a viszonylag rövid életű HÖKOSZ időszakában végképp pont került a hallgatói mozgalom néhány fontos alapkérdésére és az országos hallgatói érdekképviselet által szervezett két nagy tandíjellenes tüntetés olyan mozgalomi erőt adott a HÖKOSZ-nak, amely lehetővé tette a törvényi nevesítésű hallgatói érdekképviselet létrehozását. Ahogy *Ekler Gergely* – a HÖÖK 2005-06. évi elnöke – a vele készített interjúban pontosan megfogalmazta: „... Az alapvető koncepcionális csaták időszaka lezárult, nekünk a jogszabályok előkészítésében és véleményezésében kell szerepet

¹⁶⁸ Érdekesképpen megállapítható, hogy a HÖÖK a magyar civil szervezeti világ meghatározó szervezetei között elsőként, mintegy megelőzve a hazai állami – és mára már jelentős részben a nem állami – szervezetek

vállalunk, nem pedig a felsőoktatásra ható és az azt meghatározó működési mechanizmusok megtervezésében, gyakorlatba ültetésében és tesztelésében”.¹⁶⁹

Az 1997-es év tavasza a HÖÖK számára a fentieken túli további eredményeket is hozott, hiszen az elnökségi tagokon keresztül rendezett viszony alakult ki a HÖÖK és a DOSZ között. A kapcsolatot tovább erősítette, hogy a két doktorandusz delegált a doktoranduszokat érintő kérdésekben – az alapításkor – vétójogot kapott.¹⁷⁰

Elmondható továbbá, hogy a hallgatói lakhatási és kollégiumi kérdések területén is kialakult a HÖÖK és a FEKOSZ¹⁷¹ közötti együttműködés.^{172 173} Ezen kérdésben olyan módon is szorossá vált a kapcsolat, hogy HÖÖK 1998 áprilisi vezetőképzőn a FEKOSZ a kollégiumi, lakhatási kurzust szervezte-tartotta, ezzel az évente-kétévente visszatérő kurzussal kiegészült a HÖÖK – HÖKOSZ-tól örökölt – vezetőképzési tematikája.

Ugyancsak jelentős eseménye a hazai hallgatói mozgalom történetének, hogy a harmadik évében járó DOSZ egy önálló kiadványt (a ma is létező *Acta Doctorandorum*-ot) is újtára indított, valamint a doktoranduszszervezet multidiszciplináris tudományos konferenciát szervezett a GATÉ-n, 1997. május 9-12. között *Tavaszi Szél* néven, amelynek célcsoportja a fiatal kutatói, doktorandusz hallgatói kör volt nem csak Magyarországon, de a környező országok magyar közösségeiben is.

A HÖÖK ezen a tavaszon és nyáron a felsőoktatási oktatókkal és dolgozókkal is igyekezett erősíteni a kapcsolatát, tette ezt március 26-i sajtónyilatkozatával, amelyben a jobb anyagi megbecsülést kérő oktatókat és dolgozókat a támogatásáról biztosította, illetve tette ezt a hallgatói szervezet akkor is, amikor július 3-án az FDSZ-szel közös sajtótájékoztatót tartott a költségvetés tervezetének felsőoktatást érintő kérdéseiről.

jelenbeli működési módjait, a mai statisztikai, igazgatási területi régiókat mondta ki a szervezet működési alapjául.

¹⁶⁹ Forrás: Interjú Ekler Gergellyel, a HÖÖK előző elnökével, in: Kucsra Tamás Gergely – Szabó Andrea: Hűsz esztendő a magyarországi felsőoktatási hallgatói mozgalom, Budapest, HÖÖK a Hallgatókért Alapítvány, 2008, 73. o.

¹⁷⁰ Ezen jogával a doktorandusz képviselő egy alkalommal élt (vissza), a 2000-es költségvetés elfogadása előtt, annak általános tételeit kritizálva, hivatkozva erre a pontra, vétóval fenyegetőzött. Az előterjesztés csak formai hibával bírt, de ezt a HÖÖK akkori elnöke elismerte, így a vétó elmaradt. Az egész ügy mögött viszont a szervezeten belül érezhető feszültség állt, amely a szervezeten belüli 1999-es választásokon alulmaradtak – és az őket támogató két doktorandusz elnökségi tag – és az újraválasztott vezetőség között állt fent ekkoriban. Mindenesetre ez a „vétó-alku” véglegesen aláasta a két doktorandusz delegált elnökségi tag személyes hitelességét, amely az év hátralevő részében érzékelhetően az egész DOSZ-HÖÖK viszonyra rányomta a bélyegét, ez vezetett a két szervezet „együttélésének” a felszámolásához, a DOSZ 2000-es évben történő törvényi nevesítéséhez.

¹⁷¹ A FEKOSZ nem tisztán hallgatói szervezet, mert a kollégiumok a tagszervezetei, és a kollégiumvezetői körből is rekrutálódnak a vezetőség tagjai, de hagyományosan hallgatói vezetője, elnöke van.

¹⁷² Ezen együttműködés eredményeként a HÖÖK és a FEKOSZ közös szakmai anyagot tett közzé a kollégiumi kérdéskörben, 1997. június 26-án.

¹⁷³ Ezen együttműködés eredményeként a HÖÖK és a FEKOSZ közös szakmai anyagot tett közzé a kollégiumi kérdéskörben, 1997. június 26-án.

Összességében elmondható, hogy a törvényi nevesítés véglegesítette az OFÉSZ-HÖKOSZ-HÖÖK szervezettörténet addigi eredményeit, a hazai felsőoktatási intézményi-területi struktúra részévé téve a hallgatói képviseleti rendszert intézményi és országos szinten egyaránt.¹⁷⁴

Mindezen időszakig terjedő folyamatokat a jelen írásban már többször idézett interjúk elemzésén keresztül is le lehet írni.¹⁷⁵

Fábri György, Szabó László és Skultéty Tamás nagyon hasonlóan látta a szervezet professzionalizálódási és ezzel részben párhuzamosan a kiüresedési folyamatát. Fábri György szerint az OFÉSZ megalakulása és intézményesülése nem volt más, mint a hallgatói mozgalom sokak által kritizált bürokratizálódásának kezdete. Az OFÉSZ, a HÖKOSZ, majd HÖÖK szervezetek vezetőinek ugyanis olyan folyamatos és „szakszerű” munkát kell(ett) végeznie, amelynek állandó részei az egyeztetések. A közigazgatásban hivatalos találkozókra kell(ett) járni, formálisan kell(ett) tartani a kapcsolatot számos más intézménnyel, külső partnerekkel. Ez nem ment (illetve megy) másként, mint hierarchizált, professzionizált és bizonyos értelemben bürokratizált szervezettel, valamint annak világos felelősségi körrel rendelkező vezetésével. Mindemellett a rendezett szervezeti viszonyoknak megvan az előnye is, hiszen demokratikus szabályokat csak intézményesített módon lehet érvényesíteni. A kérdés minden esetben az, hogy akik használják a bürokráciát, milyen mértékig válnak annak rabjaivá, és milyen mértékig képesek ebben a rendszerben

¹⁷⁴ „...a törvényben történő nevesítés, bármilyen jogszabályban való szerepeltetés önmagában nem biztosíthatja a szervezet életképességét, annak a szervezeten belülről kell táplálkoznia. Tudni kell, hogy az akkori felsőoktatási törvény kapcsán hatalmas csaták dúltak. Ez persze nem érdekelte a hallgatókat, de nem is kellett, hogy érdekelje őket. Az látszott, hogy a hallgatói mozgalmat nem lehetett arra felkészíteni, hogy minden második évben kimegyünk valamiért tüntetni az utcára [...]. Az, hogy mi bekerültünk a törvénybe, arra volt jó, hogy hivatalosan senki ne kérdőjelezhesse meg, hogy mi mit keresünk az egyes helyeken. Persze gyakorlatilag ez soha nem múlt el. A felsőoktatáson belül mindig is voltak és lesznek olyan lobb-, és érdekcsoportok, amelyeknek csípi a szemét, hogy a hallgatói képviseltek részt vesznek a döntés-előkészítési mechanizmusokban és a döntéshozatali procedúrákban. Persze ez érthető, hiszen voltak olyan esetek, hogy a mi vétőinkkel megakadályoztuk, hogy ezek a bizonyos érdekcsoportok saját malmukra hajtsák a vizet. Ilyenek voltak például az egyetemi tanári kinevezések, a rektori, főigazgatói választások. Itt sok esetben kemény támadásokkal kellett számolnunk.

Kétségtelen egyébként, hogy az érdekképviselő és a politika kapcsolatának kezdeti fázisában voltak olyan szakpolitikusok, akik a HÖÖK-ra, mint egy választói közeg képviseleti szervére néztek. Azt hitték, ha a HÖÖK-nak engednek, akkor ezzel már meg is nyerték a diákokat maguknak. Később rájöttek, hogy ez hiú ábránd.” Interjú Skultéty Tamással, a HÖÖK alapító elnökével, in: Kucsera Tamás Gergely – Szabó Andrea: A magyarországi főiskolai-egyetemi hallgatói mozgalom története 1988-2006, HÖÖK a Hallgatókért Alapítvány, Budapest, 2006, 50-51. o.

életszerűen működni, illetve milyen mértékben képesek ötleteket, kreativitást megjeleníteni, hiszen ezen áll vagy bukik egy szervezet, így a HÖÖK fenntartható fejlődése, jövője is.

Szabó László némileg későbbre, a HÖKOSZ erősödésére teszi a szervezet professzionalizált működésének kialakulását. Véleménye szerint a hatalmi harcok napi rutinjában edződő és ehhez pénzügyi, jogi, szervezeti eszközöket kereső szemléletet az ő elnöki periódusában valósította meg a szervezet. Érdekes módon *Szabó László* is felvetette, hogy a professzionalizálódás nem feltétlenül jelentené a kiüresedést. Ez akkor következik be, ha már kevesebb az ötlet, a szellemi pezsgés és legfőképp az innováció.

Skultéty Tamás HÖKOSZ–HÖÖK elnök úgy vélte, hogy az ő időszakában még teljesen „bevett”, hétköznapi gyakorlat volt, hogy az elnök és az elnökség tagjai évente 100-250 előadást, beszélgetést folytattak hallgatókkal, eljártak a gólyatáborokba, így személyes kapcsolat alakult ki a HÖÖK elnöksége és a tagság között, emiatt rengeteg információ és támpont, ötlet és újítás került az országos hallgatói szervezet legfelső döntéshozatali mechanizmusába.

Visszakanyarodva az 1997-es év első feléhez az is kiemelendő, hogy a HÖÖK folytatta a – csillebérci helyszínű – vezetőképző programját. Továbbá ezen áprilisi rendezvényen 10-13-a között a meghatározó politikai pártok képviselőinek egy évvel a parlamenti választások előtt vitafórumot szervezett: Jánosi György MSZP-s és *Pokorni Zoltán* FIDESZ-es szakpolitikus képviselő szakpolitikai kérdésekről vitatkozott a hallgatók által szervezett fórumon.

Ugyancsak fontos esemény, hogy a HÖÖK a DOSZ-szal közösen szolgáltató nonprofit szervezetet alakított *Agora Kht.* néven, és beköltözött az *Agóra Felsőoktatási Információs Központ* névre keresztelt irodába, a Ferenciek terén. Ez volt az új szervezet első jelentős gazdasági vállalkozása, amelynek célja volt – lett volna – egy hallgatói szervezeteknek otthont adó irodacsoport kialakítása. Országos hallgatói szolgáltatási rendszer kialakítását és működtetését vizsgálva, a HÖÖK elnökségének és választmányának tagjaiból álló delegáció németországi tanulmányúton a Deutsche Studentenwerke működését vizsgálta 2007 őszén.

Az országos szervezet tagönkormányzatok felé irányuló szolgáltatásai közül ugyancsak kimagasló jelentőségű, hogy ebben az évben megjelent a *HÖÖK Adatbank*, amely a tagönkormányzatok és a felsőoktatási intézmények, legjelentősebb állami szervek és a civil szervezetek adatait tartalmazta, valamint a *Hallgatói Jogszabálygyűjtemény*.

A fentiekben leírt folyamatok mellett – illetve ezek ellenére is – a szervezet vezetésén belül éles viták alakultak ki a tavasz folyamán, az elnökség tagjai részben az elnök irányítási gyakorlatát kritizálták, részben szakmapolitikai alapú nézeteltérések álltak fent.

Ez a feszültség már a győri közgyűlésen, május 17-18-án is érzékelhető volt, de az *Apáczai Csere János Főiskolán* még nem került szakításra sor; a konfliktus július elejére – július 11-én – érte el csúcspontját, amikor az elnökség hét választott elnökségi tagjából öt – név szerint *Kassai Ákos, Pályi Péter, Simon Gábor, Árvai Zsolt, Molnár Csaba* – lemondtak, így *Skultéty Tamás* a választott *Oszkó Péter* és *Szitasi Emese* és a delegált *Gál András Levente* valamint *Szabó Andrea* elnökségi tagokkal, azaz egy csonka elnökséggel folytatta a munkáját. Az elnök az azt követő fél esztendőben döntően a Választmányra hagyatkozott, hiszen minden érdemi kérdésben a Választmánnyal közösen döntött az Elnökség.

Július 11-én a kormány létrehívta az *Esélyt a Tanulásra Közalapítványt*, amelynek a feladata a szociálisan hátrányos helyzetű hallgatók támogatása volt, a Közalapítvány kuratóriumában kapott egy helyet az országos hallgatói képviselő.

1997. november 7-9-én lezajlott a HÖÖK tisztújító közgyűlése, ahol ismét indult *Skultéty Tamás*, de ekkor a már júliusban leköszönt alelnöke *Kassai Ákos* is megmérgette magát, ugyan eredménytelenül.

Az újválasztáshoz *Skultéty Tamás*nak támogatói bázist kellett váltania, mivel a júliusban lemondottakat – és korábban őt is – támogató nyugat-magyarországi, pécsi, szegedi intézményeket nem tudta újra megnyerni, így „oldalt váltva” a BME és a nem állami intézmények által meghatározott intézmények, valamint a Miskolci Egyetem támogatását szervezte, szerezte meg.

Így a megválasztott elnökségi tagok többsége az elnök korábbi ellenzékéből került ki, ezáltal az elnököt támogató doktorandusz delegáltakkal volt csak éles egyensúlyi helyzet az 1998 februárjától hivatalba lépő elnökségen belül. (A helyzet érdekessége, hogy a *Szabó László*-féle második HÖKOSZ-elnöki ciklusban *Skultéty Tamás* elnökségi tag volt, majd a lemondásukat követően hivatalba lépő ügyvezető testület tagjaként dolgozó *Molnár Szabolcs* ekkor került vissza az országos szervezet vezetésébe.)

A *Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Karán* tartott közgyűlésen megválasztott elnökség tagjai: *Skultéty Tamás* elnök, *Molnár Szabolcs*, *Wintermantel Zsolt*, *Kátai Gábor*, *Fehér Zoltán*, *Rónay Zoltán*, *Boros Bánk Levente*, *Kucsera Tamás Gergely*; a doktorandusz delegáltak személye változatlanul *Gál András Levente* és *Szabó Andrea*¹⁷⁶ volt.

¹⁷⁶ *Szabó Andrea* lemondását követően – az év közepétől az év végéig – *Oszkó Péter* doktorandusz delegáltként visszakerült a HÖÖK elnökségébe.

A közgyűlés érdekessége, hogy ekkor volt először nem állami felsőoktatási intézményben közgyűlése az országos hallgatói képviseletnek, ekkor választottak először az országos vezetésbe nem állami intézmény hallgatóját, illetve két intézmény is „duplázott” a hét megválasztható elnökségi tag esetében: az ELTE és a BME (sőt a két doktorandusz képviselő is az ELTE hallgatója volt), így erős koncentrációja alakult ki a budapesti és a nem állami intézmények képviseletének az elnökségen belül.

1997. november 26-án együttműködési megállapodást írt alá *Kiss Péter* munkaügyi miniszter és *Skultéty Tamás*, a HÖÖK újraválasztott elnöke.

A megállapodásban a munkaügyi tárca vállalta, hogy szakmai és anyagi segítséget nyújt a diákszervezeteknek ahhoz, hogy megismerjék a munkaerő-piaci, diplomás munkavállalói lehetőségeket. Ezenkívül a kormányzat támogatja a diákok részvételét a jogalkotási és szakmai programokban, továbbá a hallgatók munkavállalását segítő szolgáltatások létrehozását.

Kiss Péter a szerződéskötés alkalmából tartott sajtótájékoztatón beszámolt arról, hogy a 150 ezer nappali tagozatos hallgató közül mintegy 90 ezer vállal alkalmi munkát, akik közül 40 ezren a diák- és iskolai szövetkezeteken keresztül, szabályozott körülmények között dolgoznak. A fennmaradó 50 ezer diák önállóan vállal munkát, gyakran nem hivatalos, rendezett módon. Az együttműködési megállapodásban a HÖÖK vállalta, hogy segíti a munkaerő-piaci információk terjesztését a diákok között, a munkaügyi szakértőket pedig tájékoztatja a hallgatók ez irányú szándékairól, tapasztalatairól. A diákszervezet szorgalmazta, hogy a tanulmányaik mellett munkát vállalók azt legálisan tegyék, ezért vállalt módon népszerűsítette a szeptemberben bevezetett alkalmi munkavállalói könyv használatát, amely könyvben igazolt munka 1998. januártól beszámítható volt a nyugdíjhoz szükséges szolgálati időbe.

1997. december 9-én a Hallgatói Önkormányzatok Országos Konferenciája – felvállalva a Pázmány Péter Katolikus Egyetem bölcsészkar hallgatói önkormányzatának kezdeményezését – sajtónyilatkozatot adott ki, elfogadhatatlannak tartva, hogy az ország legnagyobb könyvtára, az *Országos Széchényi Könyvtár (OSZK)* „nem tisztázott okok miatt”, két héten át (december 22-től 1998. január 3-ig) zárva tartson. A hallgatói érdekképviselő ezért azt „követelte” a Művelődési és Közoktatási Minisztérium könyvtári osztályától, illetve az OSZK vezetésétől, hogy az ügyet vizsgálják ki. Hozzanak „precedens értékű döntést”, és tegyék lehetővé a könyvtár használatát az olvasóközönség, valamint a hallgatók számára. A karácsony előtti – már a politikától kevésbé telített hazai sajtótermékekben és – időszakban az akció nagy nyilvánosságot kapott, amelynek jelentős

hatása lehetett arra, hogy a HÖÖK kezdeményezésére a két ünnep között is nyitva volt a könyvtár.

A fenti eseményeket, akciókat elemezve megállapítható, hogy a HÖÖK már nem csak felsőoktatási (esetleg ifjúságpolitikai) kérdésekben szólalt meg, hanem – visszakanyarodva a szociális státuszra alapozott érdekvédelmi retorikától és akcióktól – klasszikus érdekképviselési-szakmapolitikai tematizációtól elrugaszkodva ismét szakmai profilú képviselési munkát végzett.

A szakmai és szolgáltató profil erősítését – ennek hangsúlyos kommunikálását mutatja az is, hogy április 29-én az egy éve alakult Országos Hallgatói Információs Központ (Agóra) szervezetei születésnapjára összejövetelt tartottak Budapesten. *Oszkó Péter*, az Agóra Kht. ügyvezetője, egyben a HÖÖK alelnöke a sajtótájékoztatón elmondta: A fővárosi irodaközpontban nem csak az alapító HÖÖK és a DOSZ talált otthonra, hanem a Magyar Egyetemi Sajtóegyesület (MESE) is, valamint ide települhettek a határon túli hallgatói irodák, a karrieriroda hálózatot kialakítani hivatott központ, a *PhD Dokumentációs Központ és az Accursius Jogász Egylet* is. Az információs központ létrehozását az *IBUSZ Rt.* és a *Digital Equipment Magyarország Kft.* támogatása tette lehetővé.

De az 1997-es évre az is jellemző, hogy az intézményesültnak nevezhető országos hallgatói szervezet irányítását nem bénítja meg az a tény, hogy az év közepén az elnökség tíz tagjából öt azonnali hatállyal lemondott.

A törvényben nevesített országos hallgatói szervezet, a HÖÖK első teljes évére, 1997-re – és nem csak hazai erősödő pozícióira – jellemző, hogy a szervezet külügyes elnökségi tagját, Szitás Emesét megválasztották az európai hallgatói szervezet, az ESIB elnökségének tagjává.¹⁷⁷

A HÖÖK a felsőoktatást, mint témát egyedüli szervezetként tudta az 1998-as választási témák közé emelni, így február 20-án megrendezte a *Hallgatók a választások előtt* elnevezésű fórumot a BME-n, amelyen a hat akkori parlamenti párt képviselői ütköztették az álláspontjaikat.

A HÖÖK a kormányzati időszak utolsó hónapjaiban még intenzíven tárgyalta: Március 10-én az illetékes bizottsággal az Országgyűlésben a – tervezettnél lassabban haladó – felsőoktatási integrációs kérdések megvitatására kapott meghívást a szervezet, áprilisban folyamatosak voltak a tárgyalások a 144/1996-os kormányrendelet – a lakhatási támogatás és kreditrendszer bevezetése miatti – módosításáról.

¹⁷⁷ Erre még egyszer, 2004-ben kerül ismét sor, az akkori külügyes elnökségi tag, Puskás Péter személyében.

A 1998-as évre is jellemző volt a szakmai profil erősítése, ezt támasztja alá, hogy április 14-én a HÖÖK pályázatot hirdetett az 1848-as forradalom és szabadságharc 150. évfordulója alkalmából. A négy kategóriában közzétett felhívásra nappali tagozatos egyetemisták, főiskolások, doktoranduszok és két évnél nem régebben végzett fiatal értelmiségiek küldhették el dolgozatukat levélben, három példányban július 15-ig a HÖÖK budapesti székhelyének címére.

A pályázatot a következő kategóriákban hirdették meg: A forradalom és szabadságharc hatása a tudományok fejlődésére; A mi március 15-énk; A szabadságharc és a forradalom emlékhelyei a felsőoktatásban; A forradalom és szabadságharc, valamint az elmúlt fél évszázad megemlékezéseinek irodalmi értékű megörökítése.

1998. május 16-17-én Szolnokon tartotta közgyűlését a HÖÖK, amelyen a megszavazott alapszabály-módosítás következtében lerövidült az elnökség mandátuma, így az új testületek ezt követően minden évben január elsejével léphettek hivatalba.¹⁷⁸

Erre az időszakra a még Szabó László időszakában elindult – és máig működő – vezetőképző program, a belső hírlevél (*HÖKOSZ Tükörből HÖÖK Tükör*) a szisztematikusságot mutatta, szervezettséget kölcsönzött az információátadásnak, információáramlásnak. A HÖÖK stabil társadalmi, politikai és gazdasági beágyazottságot vívott ki, ugyanakkor a helyi hallgatói érdekképviseletek munkája is professzionalizálódott. A jogosítványok megszerzése és kiszélesítése, a szervezet „beállása” ugyanakkor azzal is együtt járt, hogy a hallgatói önkormányzatok teljesen átformálódva szervezeti hálózatot alkottak, nem volt már mozgalmi jellegük.

1998. szeptember 24-én tartott sajtótájékoztatóján a HÖÖK elnöke bejelentette, hogy az országos hallgatói érdekképviselet *Hallgatók a demokráciáért 1988-1998* címmel vándorkiállítást és ünnepi közgyűlést rendez. A rendezvénysorozattal a tíz évvel ezelőtt Szegedről indult országos diákmegmozdulásról, a későbbi mozgalmakról és a hallgatói önkormányzatiság megszületéséről emlékeztek meg.¹⁷⁹ A szervezet történetében ez volt az első szisztematikus múltba nézés, az „emlékek rendezése”. Ez a tény – bár tagadhatatlanul a mozgalmi időszak tíz esztendővel korábbi eseményeinek az évfordulója által meghatározottan, de mégis – azt mutatta, hogy a HÖÖK eddigre már elérte azt a

¹⁷⁸ Ezen eseményt követően az 1998. június 30-án – Orbán Viktor miniszterelnökségével – megalakuló FIDESZ-FKgP-MDF kormány oktatási miniszterjelöltjét, Pokorni Zoltánt – a DOSZ és a HÖÖK vezetőinek meghívása mellett – meghallgatta az Országgyűlés illetékes bizottsága.

¹⁷⁹ A tárlatot szeptember 28-án a szegedi József Attila Tudományegyetemen nyitották meg és október 3-ig lesz látható. A vándorkiállítást ezt követően egy-egy héten át Pécsen, Veszprémben, Debrecenben, Miskolcon, Nyíregyházán és Győrött volt megtekinthető, végül november 21-én érkezett meg a Budapesti Műszaki Egyetemre.

szervezettségi szintet, bírt olyan szervezeti kultúrával, hogy a korábbi eseményeket rendszerező módon egyfajta tudástárat alakítson ki.

1998. november 7-én Szegeden, a József Attila Tudományegyetemen a küldöttek Kucsera Tamás Gergelyt – az elnökség tagját – választották meg a HÖÖK elnökének. Az új elnök bemutatkozó programjában egyebek mellett leszögezte: Ameddig a hallgatói önkormányzatok jelentős része nem tud élni a törvényadta jogaival és lehetőségeivel az intézményeken belül, azaz érdekképviseleti feladatait nem tudja hivataloszerű működéssel párosítani, a HÖÖK-nak és az intézményi képviseleteknek nem célszerű újabb feladatokat vállalva új irányba „tova rohanni”; ez ugyanis tovább gyengítené az önkormányzatok érdekképviseleti potenciálját és ezzel HÖK-ök és a hallgatók közötti kapcsolatot. A megválasztott elnök kifejtette azon véleményét, miszerint először a HÖÖK törvény szerinti képviseleti jogát kellene étellel megtölteni, biztosítva a hallgatók egyéni és kollektív jogainak érvényesítését. Hozzátette továbbá, hogy elengedhetetlen a hallgatói szociális rendszer fejlesztése, s meg kell állítani, vissza kell fordítani az utóbbi években tapasztalható értékvesztési folyamatot, a normatívák értékének csökkenését. A megválasztott elnök ellenjelöltje Kátai Gábor volt. A két jelölt egy elnökségben dolgozott, a sikertelenül kandidáló jelöltet a leköszönő elnök – Skultéty Tamás – korábban kinevezte alelnökének, de ezt a megerősítő gesztust, támogatást a küldöttek többsége nem vette figyelembe.

A két jelölt szögesen eltérő álláspontot fejtett ki és a szervezet történetében először szerzői csapatokkal elkészített 10-20 oldalas programok ütköztek: A megválasztott elnök fent bemutatott érdekképviseleti álláspontjával szemben a másik jelölt a hallgatói szolgáltatások megerősítésének a feladatát hangsúlyozta programjában.

Az elnökség tagjaivá választották: *Joó Kingát, Kiséry Ágnes, Boros Bánk Leventét, Bosnyák Pétert, Molnár Szabolcsot, Nagy Pétert, Ollár Tamást*, valamint a közgyűlésnek javasolt két doktorandusz képviselő *Palatin Gábor*¹⁸⁰, illetve *Gajda Tibor* megválasztott DOSZ elnök volt.

Ezen időszaktól kezdve vált rendszeressé, hogy az országos szervezet vidéki helyszínű rendezvények lebonyolítására is vállalkozott. Ezt mutatja, hogy 1998. november 16-án az Európa Tanács történetét, működését és feladatait bemutató kiállítást nyitottak meg – a Hallgatói Önkormányzatok Országos Konferenciája szervezésében – Szegeden. A megnyitón videófelvételről *Martonyi János* külügyminiszter köszöntötte a fiatalokat.

¹⁸⁰ Palatin Gábor évközi lemondását követően Rónay Zoltán korábbi elnökségi tag került vissza – doktorandusz delegáltként az év végéig – a HÖÖK elnökségébe.

1998. november 21-én a BME-n került megrendezésre a hallgatói mozgalom tízéves évfordulóját megünneplő, ünnepi HÖÖK közgyűlés, amelyet levélben a köztársasági elnök is köszöntött¹⁸¹, valamint megjelent az oktatási tárca vezetője is.

Pokorni Zoltán oktatási miniszter a rendezvényen elmondott beszédében azt hangsúlyozta, hogy a kormányzat a hallgatók érdekében kíván politizálni, illetve beszédében ehhez kapcsolódóan még elmondta: ennek jegyében szüntették meg a tandíjat és a költségvetésben az eddigi 12 milliárd forint helyett 21 milliárd forintot különítettek el az oktatás támogatására. Továbbá hangsúlyozta, hogy a HÖÖK-nak a jövőre vonatkozóan el kell döntenie, hogy érdekvédelmi szervezetként kívánja a diákokat képviselni vagy ez a profil kiegészül szakmai tevékenységgel, támogatással is.

Az utóbbira a HÖÖK január elsejétől hivatalba lépő elnöke – Kucsera Tamás Gergely, az ünnepi közgyűlés levezető elnökeként – reagált, elmondva, hogy az elmúlt tíz esztendő munkásságát folytatják, ha lehet szakmai alapú párbeszédet valósítanak meg, de ha kell, az érdekképviselő egyéb eszközei is a „rendelkezésre állnak”.

Az 1999. évben hivatalba lépő HÖÖK – és DOSZ – elnökségnek is az Agóra-projekt miatti irodából történő kizárás tényével kellett szembesülnie. A szervezetek elhelyezését – január folyamán – a *Professzorok Házában* az *Oktatási Minisztérium (OM)* biztosította, vállalva az irodák kialakításának a költségeit (így bár a januári-februári működés infrastrukturális értelemben szinte ellehetetlenült, nyárra a hallgatói képviselet – történetében első alkalommal – méltó munkakörülmények közé kerül(het)t).

A január-februári időszakban a HÖÖK és OM szinte napi gyakorisággal egyeztetett a diákigazolvány szabályozásáról szóló kormányrendelet ügyében, amely 30/1999. (II. 15.) kormányrendeletként jelent meg.

Az év elején megindult a hazai állami felsőoktatási intézményrendszer átalakítása; ezzel kapcsolatban a HÖÖK 1999. február 19-én sajtóközleményt adott ki. A hallgatói szervezet – közleménye szerint – az intézményátalakítást alapvetően mint a hazai felsőoktatás színvonalának emelését célzó, azt szolgáló folyamatot támogatta, de kiemelte: Az intézményi integráció eredményeként az egyéni és kollektív hallgatói jogok nem sérülhetnek. (Lásd 17. számú melléklet.)

Ezen álláspontot erősítette meg a február utolsó napjaiban – Kecskeméten – megrendezett közgyűlés is, amely az intézményátalakítás céljaiként jelölte meg a nagyobb

¹⁸¹ „A hallgatói önkormányzatiság az állampolgári jogok legkitünőbb iskolája, amelyben nem csupán a demokratikus alapszabályokat lehet megismerni, hanem a játékszabályok betartásának módját, íratlan kötelezettségeit is.” Részlet Göncz Árpád köztársasági elnök a Hallgatói Önkormányzatok Országos

hallgatói mobilitást és a tanuláshoz való könnyebb hozzáférést, amelyeknek feltétlenül meg kell jelenniük az integrációs folyamatokat követően. Mindezekon túl az új diákigazolványok bevezetésével, a kapcsolódó szolgáltatások kérdésével, valamint a felsőoktatási hallgatók térítési-juttatási rendeletének módosításával kapcsolatos általános álláspontját határozta meg.

1999. március 7-én a HÖÖK elnöke megbeszéléseket folytatott a Magyar Köztársaság Külügyminisztériumában – *Joó Rudolf* helyettes államtitkárral – a lehetséges jövőbeni együttműködésről.¹⁸²

A HÖÖK „portfolióbővítési gyakorlatának” része volt a *Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériumával (NKÖM)* való kapcsolatfelvétel. Áprilisban a kultuszárca vezetője, Hámori József akadémikus átadta az előző év 1848-as HÖÖK pályázatán díjazott hallgatóknak a jutalmakat; továbbá *Várhegyi Attila*, az NKÖM politikai államtitkára és *Kucsera Tamás Gergely* többkörös egyeztetésének eredményeképpen született egy megállapodás a HÖÖK millenniumi szakmai programsorozatára vonatkozóan, amelynek keretében 1999-ben és 2000-ben több, a hazai tudományosság eredményeit áttekintő, a felsőoktatási intézmények történetét bemutató műhelykonferenciára került sor országszerte.

1999. május 15-én a *Miskolci Egyetemi Napok* rendezvénysorozatához kapcsolódóan megtartotta közgyűlését a HÖÖK. Ekkorra a szervezet már 183 főiskolai és egyetemi hallgatói képviselőt tömörített (egyetemi kari, egykarú egyetemi és főiskolai intézményi HÖÖK-ök, valamint a kihelyezett tagozatok hallgatói önkormányzatai).

A HÖÖK közgyűlés támogatta a felsőoktatási intézmény-átalakítási törvényjavaslatához benyújtott két módosító indítványt is. Ezeknek a lényege, hogy az egyéni hallgatói jogok nem sérülhetnek, a főiskolai és egyetemi tanácsokban a kollektív hallgatói képviselői jogok fenntartására szükséges.¹⁸³

Konferenciája tízéves, jubileumi közgyűléséhez intézett leveléből.

¹⁸² Ezek eredménye a HÖÖK és az ESIB áprilisi nemzetközi konferenciája, valamint ezen együttműködés keretében készítette elő a NATO 50. évfordulójának ifjúsági ünnepi rendezvénysorozatát – bevonva a vidéki egyetemvárosok hallgatói önkormányzatait –, de ezen rendezvénysorozatot – a nemzetközi katonapolitikai helyzet, a délszláv háború miatt – lemondta a Külügyminisztérium.

¹⁸³ A felsőoktatásról szóló törvény módosítása során a hallgatói önkormányzati képviselőket a korábbi egynegyed-egyharmad közötti arány közül az egynegyedes arányra szorította volna vissza az eredeti előterjesztés. A HÖÖK elnöke felvette a kapcsolatot a parlamenti pártok közül az MDF-fel, az Országgyűlés oktatási és tudományos ügyek bizottságának elnöke ekkor Lezsák Sándor MDF-es képviselő volt, az MSZP-vel, Jánosi György volt oktatási államtitkárral, Kuncze Gábor SZDSZ pártelnökkel, a FIDESZ kulturális munkacsoportjának vezetőjével, Sasvári Szilárdal – aki az OFÉSZ szervező titkára volt 1988-89-ben, Surján László és Harrach Péter Magyar Kereszténydemokrata Szövetség (MKDSZ) – FIDESZ-es – képviselővel, valamint a Fidelitas elnökével, Gyürk András és alelnökével, Rogán Antal képviselővel. A két utóbbi képviselő és Révész Máriusz képviselő közös indítványa többséget kapott mind a FIDESZ kulturális munkacsoportjában, mind az oktatási bizottságban, majd a plénumon, így az eredeti kormányzati előterjesztéshez képest módosítva fogadta el az Országgyűlés a törvényt. A jogszabályi rendelkezés értelmében

Tavasszal a nyelvvizsgáztatás rendszerének átalakítása okán a HÖÖK egyeztetésbe kezdett a szaktárcával, javasolva – a technikai nehézségekre hivatkozva –, hogy ne az államvizsgára bocsájtás, hanem a diplomakiadás feltétele legyen a képesítési követelményekben előírt nyelvvizsga. Az oktatási tárca eseti döntéseket hozott, majd a kormányrendelet módosításával általánosan rendezte az ügyet.¹⁸⁴

Ugyancsak a tavaszi-nyári időszakban – a kormányzati kapcsolatok erősödésének jeleként értékelhetően – a *Szociális és Családügyi Minisztérium (SZCSM)* és a HÖÖK között munkakapcsolat alakult ki, a kormányzati családpolitikai koncepcióba bevonták a hallgatói szervezetet, képviselőjében az elnök vett részt a munkában. Ezen együttműködés eredményeként a HÖÖK felkérést kapott a főiskolai-egyetemi hallgatók családalapítási terveivel kapcsolatos tanulmány elkészítésére, amely 2000-ben készült el.

1999. április 28-án Budapesten – az Európai Ifjúsági Központban – *Hallgatói és ifjúsági szervezetek önkormányzatisága az Európa Tanács országaiban* címmel rendeztek konferenciát április 29. és május 2. között. A tanácskozásra a HÖÖK és az ESIB szervezésében az Európa Tanács, a *Külügyminisztérium*, az *Ifjúsági és Sportminisztérium (ISM)*, az *Európai Ifjúság Alapítvány* és *Európai Ifjúsági Központ* támogatásával került sor. A konferencia fővédnöke Pokorni Zoltán oktatási miniszter volt, a konferencián megjelent *Wootsch Péter*, az ifjúsági tárca közigazgatási és Joó Rudolf a Külügyminisztérium helyettes államtitkára is. A konferencia a hazai hallgatói érdekképviselő addigi legjelentősebb nemzetközi szervezésű rendezvénye volt, amelynek szakmai eredményei beépültek a külügyi vezetőképző-program tartalmi-tematikus vonatkozásaiba, valamint később a *Bologna Folyamat* során kialakításra kerülő HÖÖK-álláspontba.

1999. június 4-én az Országgyűlés elfogadta a felsőoktatási intézményhálózat átalakításáról szóló, közismert nevén integrációs törvényt, illetve az OM megalkotja a folyamatokat segítő rendeletét (lásd 18. számú melléklet). A jogszabályok – a HÖÖK lobbitevékenységének köszönhetően – megőrizték-megerősítették a hallgatók egyéni és kollektív jogait.

a létrejövő integrált intézményekben a jogelőd intézmények hallgatói képviselői közül a legerősebb képviselői arányt „örökölték meg” az intézményi hallgatói képviselőket. Ez az állami felsőoktatás egészében az egyharmados képviselői arány általánossá válását jelentette a hallgatói önkormányzatok számára.

¹⁸⁴ Mindez az elv és gyakorlat az FTV. 2003-as módosításakor a törvénybe is bekerült.

1999. június 18-19-én zajlott le az európai felsőoktatásban korszakos jelentőséggel bíró Bologna Konferencia, ahol a magyar delegáció tagjaként a HÖÖK küldötte képviselte a hazai hallgatóságot.¹⁸⁵

A nyár közepétől az országos hallgatói képviselet a törvénymódosítás következtében szükséges intézményi HÖK-ök szabályzatalkotási tevékenységét segítette, valamint augusztus és szeptember folyamán a HÖÖK a korábbi években megindított gólyabál-támogatási projektet – egy gólyatábor-támogatási akcióval, valamint sport és egészséges életmódprogrammal kiegészítve – valósította meg.

A HÖÖK stratégiájában ezen évtől kiemelt szerepet kapott a drogreprevenció, valamint az egészséges életre való nevelés programjának megvalósítása, ezért az ISM-mel kötött megállapodás keretében 1999. október 7-8-án Győrött lezajlott – a tavalyi évben kialakított (azonos elnevezésű) program kibővített szakmai profilú folytatása – a *Tíz Kiemelkedően Sportos Felsőoktatási Intézmény Találkozója*, amelynek a HÖÖK főszervezője, míg a rendezvény társszervezője az *Egészséges Ifjúságért Alapítvány* volt. Ugyancsak ősszel – ugyanennek a kampánynak a részeként – a HÖÖK társszervezőként szerepet vállalt a *II. Duna-parti Egyetemek Regattája* elnevezésű verseny szervezésében, sajtókampányában.

Az új tanévkezdéssel volt kapcsolatos, hogy 1999. szeptember 24-én a Hallgatói Önkormányzatok Országos Konferenciája – a HÖÖK elnök és a tárcavezető egyeztetésén – azt javasolta az OM-nek, hogy a tárca október 31-ig hosszabbítsa meg a diákigazolványok érvényességének határidejét, amely javaslatot a szaktárca elfogadott. Az országos képviselet álláspontja szerint azért volt szükséges ez a változtatás, mert a szeptemberi tanévkezdésre az érintett mintegy 280 ezer első évfolyamos közoktatási tanuló és felsőoktatási hallgató közül mindössze 120 ezer diák igénylőlapja érkezett meg a gyártó *Állami Nyomdához*, és csak 80 ezren kapták meg az új okmányt.¹⁸⁶

Ősszel érdemben lezárult az *Erasmus-ösztöndíj*, illetve az ösztöndíjas hallgatók évek óta tartó alulfinanszírozottságának ügye, mivel a HÖÖK – több hónapos tárgyalássorozat során

¹⁸⁵ A Bologna Folyamat célja az európai felsőoktatás harmonizációja; a Bolognai Nyilatkozatot aláíró országok (1999-ben huszonkilenc és később újabb tizenhat) önként vállalták, hogy nemzeti felsőoktatás-politikájukat egymással egyeztetik; az együttműködő országok felsőoktatási rendszerei egy nagy, európai rendszer, az Európai Felsőoktatási Térség részeivé váltak; (bár meg kell jegyezni, hogy jelentős problémák voltak térségünk számos országában a kilencvenes éves végén, a kétezres évek elején – így hazánkban is – az Erasmus-ösztöndíjak lebonyolításával, az ösztöndíjasok utaztatásával és az ösztöndíj során folytatott tanulmányaik beszámításával kapcsolatban, valamint az európai uniós hallgatói mobilitás gyakorlati alapját adó *European Credit Transfer System /ECTS/* a mai napig – finoman szólva is – nehézkesen működik). Később a felsőoktatás fejlesztési céljairól szóló 101/2001. OGY határozat a Bologna Folyamat céljai szerinti magyar fejlesztési célokat fogalmazott meg, foglalt össze.

¹⁸⁶ Ez a gyakorlati probléma a későbbiekben is előjött, a hallgatói képviselet következetes álláspontjának köszönhetően a diákigazolvány érvényességi határidejét szemeszterenként egy-egy hónappal október 31-re és

elérte –, hogy a magyar fél – az oktatási tárca – egészítse ki a külföldi forrást, így a nyugat-európai társaiknál jóval kisebb átlagjövedelemmel, saját bevételekkel bíró magyar hallgatók is a teljes ösztöndíjas időszakot a fogadó országban, felsőoktatási intézményben tölthették, szemben a korábbi gyakorlattal, amely szerint többségében az ösztöndíj megindulásánál jóval később utaztak ki a gyengébb anyagi helyzetű diákok.

A 2000. évi költségvetés tervezésének folyamata során a hallgatói szervezet erős kritikát fogalmazott meg a felsőoktatási szféra központi forrásainak szűkössége miatt. A kritika központi érve szerint a hazai felsőoktatás „hagyományosan magas színvonalának rohamos csökkenését eredményező” elszegényedést eredményezhet a 2000. évre tervezett költségvetés. (Lásd 19. számú melléklet.)

Az év hátralévő időszakában a HÖÖK delegációs lehetőségei erősödtek meg, az országos hallgatói képviselő tagot delegált az Országos Kredittanácsba, a vonatkozó törvény módosításának köszönhetően a *Nemzeti Gyermek és Ifjúsági Közalapítványba*, valamint a *Gyermek és Ifjúsági Alapprogramba*, továbbá a *Regionális Ifjúsági Tanácsokba*.

A HÖÖK november 13-án, Győrött lezajlott tisztújító közgyűlésén ismét Kucsera Tamás Gergelyt, a Pázmány Péter Katolikus Egyetem hallgatóját választották a HÖÖK elnökévé. Az újráválasztott elnök riválisa a tavalyi ellenjelöltje, Kátai Gábor volt.

Az évet értékelve az újráválasztott elnök kiemelte a HÖÖK infrastrukturális és személyi megerősítésének tényét,¹⁸⁷ a pénzügyi helyzetének rendezését, továbbá azt, hogy a hallgatói szervezet új kapcsolatokat épített ki a kormányzati és nem-kormányzati szervekkel, nyitott a civil szervezeti világ felé: Hangsúlyozta továbbá, hogy a HÖÖK sikerrel képviselte a hallgatók és a HÖK-ök érdekeit az intézmény-átalakítási folyamat törvényalkotási szakaszában, így az 1993-as törvényi nevesítések óta a legerősebb pozícióba kerültek az intézményi hallgatói önkormányzatok. Továbbá a nehezen megoldódni látszó diákigazolvány ügyben markánsan képviselte a diákság érdekeit és javaslatot tett a hallgatóknak is előnyös átmeneti megoldásra.

Az elnök mindezek alapján az új elnökség személyi összetételében csak ott változtatott, ahol a hivatalban lévő tagok nem kívántak a jövőbeni munkában részt venni, így a közgyűlés elé terjesztett – és a tisztújító testület által megszavazott – lista szerint a HÖÖK 2000. évi elnökségének tagjai: *Joó Kinga, Pazaurek Pirooska, Boros Bánk Levente, Molnár Szabolcs, Nagy Péter, Kovács Dávid, Vasa László* voltak; a doktoranduszok képviselőjét *Gajda Tibor* és *Princzinger Péter* látta el.

március 31-re – mint általános szabályt – a rendelkező kormányrendeletben meghosszabbították.

¹⁸⁷ Itt megjegyzendő, hogy a korábbi elnökkel 1998 végével a titkárság személyzete is távozott.

Az elnöki programban hangsúlyos szerepet kapott a diákhitelzés kérdése, valamint az 1999-ben elindított állandó jogsegélyszolgálat továbbfejlesztése és a helyi hallgatói önkormányzatok működését biztosító hallgatói közéleti-kulturális normatíva bevezetésének gondolata.

A választás során ismét a döntően pécsi, szegedi, debreceni, nyíregyházi, győri hallgatói képviselőkből álló csoport maradt alul, akik 1999. december 3-án elégedetlenségüknek hangot adva megalakították a *Régiók Szövetsége (RÉSZ)* nevű szervezetet Debrecenben.

Az elnök novemberi előterjesztése alapján a HÖÖK Választmánya létrehozta a *HÖÖK a Hallgatókért Alapítványt*, amelynek célja a hallgatói közélet fejlesztése, a főiskolások és egyetemisták szociális és kulturális helyzetének javítása, támogatása volt. Ezzel a vizsgált időszak intézményesedési folyamatai lezárultnak tekinthetők. A HÖÖK kialakította szervezeti holdudvarát, az elkövetkező tíz esztendőben már csak profiltisztítás zajlik a támogatói funkciót ellátó szervezeteken belül, illetve ezek között.

2000. február 12-én a HÖÖK éves rendes közgyűlésén, Esztergomban a RÉSZ-alapító tagönkormányzati képviselők kivonulnak a közgyűlésről.¹⁸⁸

Ugyancsak március elején, 6-án a HÖÖK nyilatkozatában – a többi szakmai szervezethez hasonlóan – rendkívül kevésnek tartotta a két napot, ami a felsőoktatási törvény átfogó módosításának véleményezésére rendelkezésre állt, a szervezet hiányolta, hogy a jogszabályváltozás nem terjed ki a hallgatói jogok pontosabb meghatározására, amelyet a szervezet már régóta szorgalmaz.

Három nap múlva az OM-HÖÖK vita újra kiéleződött, 2000. március 9-én nyilvánosságra került, hogy az Oktatási Minisztérium a felsőoktatási törvény hallgatókat érintő rendelkezéseit készül módosítani, amely módosítások tartalmukat tekintve – a HÖÖK véleménye szerint – a hallgatók számára nem minden esetben lennének előnyösek.

A HÖÖK az előző évi stratégiájához hasonlóan megkezdte a kormányon belüli – valamint a parlamenti pártoknál – a lobbi tevékenységét. 2000. március 9-én a hallgatói szervezet vezetője egyeztetett Harrach Péter szociális és családügyi miniszterrel a HÖÖK és a szociális tárca együttműködési lehetőségeiről, valamint a készülő felsőoktatási törvénymódosításról. Ugyanennek a lobbinak a része volt a 2000. március 22-i ifjúsági miniszter és HÖÖK-elnök közötti megbeszélés a 2000. évi együttműködési lehetőségekről, valamint a felsőoktatási törvénymódosításról.

¹⁸⁸ A nyomásgyakorlási kísérlet rövid idejű volt, hiszen alig egy hónap múlva, 2000. március 17-én a tagságukat ideiglenesen felfüggesztő tagönkormányzatok jelezték visszatérési szándékukat a HÖÖK-ba.

A felsőoktatási témák mellett a HÖÖK – az 1997-es Munkaügyi Minisztériummal kötött megállapodás értelmében – a foglalkoztatás-politikai témát is kiemelten kezelte. Az előző évben a HÖÖK elnöke és *Mohos András* foglalkoztatás-politikai helyettes államtitkár közötti egyeztetések eredményeként az Országgyűlés szakbizottsága szervezésében április 27-én – az Országház Felsőházi termében – megrendezett foglalkoztatásügyi konferencián Molnár Szabolcs, a HÖÖK elnökségének tagja előadást tartott a hallgatói munkavállalás és a diákszövetkezetek, valamint a főiskolai és egyetemi karrier-tanácsadás témakörében.¹⁸⁹

Áprilisban az országgyűlési biztos általános helyettese, *Polt Péter* két jelentést tett a felsőoktatási hallgatókat érintő témákban, az egyik a diákigazolványok késedelmes gyártása és érvényesítése, amellyel a HÖÖK – a korábbi álláspontjával egyezően – a jelentésről szóló véleményében is egyetértett; illetve a kollégiumi elhelyezésekről, amelynek elemző részével a hallgatói képviselet egyetértett (az később ezen szövegrészt hivatkozva fel is használja az év során elkészülő kollégiumfejlesztési szakmai előterjesztésében), de a jelentés kollégiumi diákbizottságokra és a fegyelmi eljárásokra vonatkozó részeivel kapcsolatosan véleménykülönbség alakult ki előzetesen is, majd az országgyűlési bizottsági meghallgatáson is az ombudsman és a HÖÖK-elnök között.

Elmondható, hogy a szervezeten belüli szembenállások gyengítették a HÖÖK kifelé folytatott szakmai és politikai tevékenységét: 2000. május 5-én HÖÖK-ök a *Hallgatókért Mozgalom* elnevezéssel új hallgatói szerveződés megalakulását jelentették be a RÉSZ vezetői. A HÖÖK elnöke az alakuló ülés kapcsán úgy nyilatkozott, hogy mint diákvezető örül a mozgalom létrejöttének. Hozzátette: bízik benne, hogy amennyiben a HÖÖK-ök a *Hallgatókért Mozgalom* megkeresi a HÖÖK-ot, sikeresen együtt tudnak majd dolgozni.¹⁹⁰

A HÖÖKOSZ–HÖÖK váltóidőszakról (az 1996 és a 2000 közötti évek), azaz a szervezet professzionalizálódásának nem-politikai aspektusairól – és az ekkor intézményesülő szervezeti tevékenységekről, valamint szervezeti holdudvarról – összefoglalóan elmondható,

¹⁸⁹ Ebben az évben adta ki először a HÖÖK a végzős hallgatóknak szóló karrier-tanácsadási kiadványát, *Útravaló* címen. Ezt a munkát folytatta a következő elnökség. Az elemző munka eredménye volt az Országos Foglalkoztatási Közalapítvány támogatásával lefolytatott kutatás. Ennek eredményeiről bővebben: Almássy Kornél – Kucsera Tamás Gergely – Szabó László – Szabó Tibor: A magyarországi felsőoktatási hallgatók munkavállalói érdekképviseletének alternatívái külföldi példák vizsgálatával, Budapest, HÖÖK – OFA, 2002. Többek között erre a munkára épült a 2000-es évek közepétől a HÖÖK karrieriroda programja is.

¹⁹⁰ A névválasztás többszörös válasz volt: a HÖÖK-ök a hallgatókért elem, a korábban a HÖÖK vezetése által alapított HÖÖK a Hallgatókért Alapítvány nevére „rímelt”, míg a mozgalom elnevezéssel a HÖÖK nem-mozgalmi jellegére, vezetésének stílusára utaltak az alapítók. Érdekes, hogy ezen személyi és szervezeti kör, amely két választáson alulmaradt – valamint majd a következőkben is ez történt – éppen a mozgalmi jelleggel nem egykönnyen összegezethető szolgáltatói profilerősítést hangsúlyozó programmal állt elő, továbbá ezen személyek által irányított hallgatói önkormányzatok már ekkor is jelentős anyagi-infrastrukturális beruházások fölött diszponáltak, erős intézményesültség mellett. Önmagában az alternatív szerveződés legjelentősebb akciója a zászlóbontó akció volt.

hogy az országos hallgatói képviselő törvényi nevesítése megkérdőjelezhetetlenné tette annak legitimitását, valamint az adott évi költségvetésben többletforrásként elkülönített összeg – tehát a hallgatói normatíva egy (majd másfél) ezreléknek megfelelő költségvetési hozzájárulás – biztosította az alapfeladat ellátásának kiegyensúlyozott lehetőségét.

Kiemelendő, hogy a HÖÖK nem volt a HÖKOSZ jogutódja; de mint szervezeti, „ideológiai” és funkcionális utód megörökölte annak a közel egy évtizedes ismertségét és kapcsolati hálózati tőkéjét, (viszont nem örökölte a HÖKOSZ kevésbé rendezett anyagi helyzetét). Így a kettő egyesítése, a szervezeti kapcsolati tőke és az alapműködés törvényi – és biztos pénzügyi – háttere megteremtette a professzionális szervezeti működés lehetőségét, amely strukturáltta tette a meginduló – tagság számára nyújtandó – különböző szolgáltatások komplex rendszerét.

1997-ben a HÖÖK megalakította a HÖÖK Kht.-t, amely a belső szervezeti élethez kapcsolódó rendezvények (vezetőképzők, az 1998-as tízéves ünnepi közgyűlés, gólyabál-támogatási projekt stb.) szponzorációs és egyéb pénzügyi, anyagi kereteit biztosította, majd ugyanezen évben megalakította az Agora Kht.-t (50-50 százalékos tulajdonrész mellett a DOSZ-szal), amelynek céljai között szerepelt egy kárpát-medencei hallgatói szolgáltató irodahálózat kialakítása, valamint a HÖÖK és a DOSZ által bérelt Ferenciek terei irodakomplexum együttes hasznosítása más felsőoktatási szakmai hallgatói szervezetek irányába.

Alapításától kezdve a HÖÖK Kht.-ről elmondható, hogy az 1999-es és 2000-es konszolidálását és tőkésítését követően önfenntartó, de jelentős nyereséget – a HÖÖK-ök és a hallgatók felé – nem termelő cég.

Az Agora Kht. története a HÖÖK vállalkozási, szolgáltatási próbálkozásainak egyértelműen sikertelen fejezete, hiszen a határon túli szolgáltatási hálózat programja teljes egészében megbukott, hasonlóképpen a Ferenciek terei irodának a hasznosítása is, amely utóbbi mindkét tulajdonosnak több millió forintos tartozást eredményezett az irodát bérbeadó cég felé. A tartozást a HÖÖK és a DOSZ a 2000. év folyamán tudta egy összegben törleszteni, majd a HÖÖK piaci értékének megfelelő összeg ellenében átadta a tulajdonostársának az 50 százalékos tulajdoni részarányát.

Bár a sikertelen iroda-bérbeadásnak annyi „eredménye” volt, hogy a HÖÖK-ot 1998-1999. év fordulóján kizárták bérleményéből, kényszerítve arra az újonnan megválasztott elnökséget mindkét szervezetben, valamint a helyzetet előidéző korábbi HÖÖK és DOSZ felsővezetést, akik ekkor már az Oktatási Minisztérium tanácsadói, illetve magas beosztású

munkatársai voltak, hogy megnyugtatóan rendezzék a két meghatározó hallgatói képviselő elhelyezését. Így került (vissza) a HÖÖK a Professzorok Házába.

Az 1998-as év végén a chipkártyával ellátott diákigazolványban vélelmezett gazdasági előnyök kiaknázása érdekében a HÖÖK megvette a Diákbonusz Kht.-t (1998-99-ben ügyvezetője Skultéty Tamás volt), amely 2000-ig teljes tulajdonában volt, majd az év második felében eladta a többségi tulajdonát – majd a 2004. évben, a fennmaradó tulajdonrészét is – az Oktatási Minisztériumnak, tekintve, hogy a digitális adathordozás lehetőségét is tartalmazó plasztikkártyához kapcsolt – alapvetően a reklámozási és a kedvezménynyújtási lehetőségek mentén elképzelt – pénzügyi, anyagi haszon nem realizálódott.

A HÖÖK 1999-ben választmányának döntése értelmében kezdeményezte a szervezet közhasznúvá történő minősítését, amely a bíróság véleménye alapján – a HÖÖK „túltagozott” kompetenciamegoszlási szintjei miatt: elnök, elnökség, választmány, közgyűlés – nem valósult meg, ezért a szervezet megalakította a HÖÖK a Hallgatókért Alapítványt, amely megkapta a közhasznú minősítést. Az alapítvány azóta is az alapító által meghatározott célok szerint működik.

A fentiek alapján összefoglalható, hogy a HÖÖK alapításának időszakára kialakult belső és külső szolgáltatási funkciókat (programok szervezése, szponzorszerzési akciók stb.) a szervezet által kialakított szervezeti portfólióval kívánta az országos hallgatói képviselő biztosítani.¹⁹¹ A szervezetek megalapítása, a menedzsment kiválasztása zökkenőmentes volt (a szervezet és projektmenedzsmentben szerepet vállaltak a korábbi OFÉSZ és HÖKOSZ vezetők, például Jaczkovics László, Szabó László), a projektek finanszírozása, a likviditás már ennél jóval esetlegesebb, így 2000-ben a HÖÖK alapította szervezetek pénzügyi rehabilitációját le kellett folytatni.

¹⁹¹ „...Sok jó dolgot csináltunk, kitaláltuk, és meg tudtuk valósítani. Nekünk rengeteg jó ötletünk volt, amihez aztán volt elég kitarásunk is, hogy azokat megvalósítsuk. Mi csináltuk meg az első hallgatói állásbörzét, megcsináltuk a gólyabálsorozatot. Elértük, hogy a cégek szponzorálják a rendezvényeket, elértük, hogy színvonalas műsorok legyenek... Tudtuk, hogy ebből biznisz lesz. Bizonyos jó dolgok, hogy van pénz, van iroda, infrastruktúra bestrukturalódtak, becsontosodtak, ez visszafordíthatatlanul egy hivatallá változtatta a hallgatói önkormányzatot. De nem volt mese, ha nem akartunk amatőrök módjára dolgozni, akkor ebbe az irányba el kellett, hogy mozduljunk. Azt hiszem, hogy a hallgató önkormányzat lényege és ereje ma is és akkor is három dologtól függött. Az első tényező, hogy milyen állapotban van a felsőoktatás; kettő: milyenek a hallgatók; három: milyen a hallgató önkormányzatokban tevékenykedő embereknek a habitusa, képessége. Tudják-e, hogy mit akarnak csinálni, és azt hogyan képesek csinálni? Én azt hiszem, hogy ma mind a hárommal baj van. Az én időmben teljesen más volt a hallgatói légkör. Mindenki ismert mindenkit, családias volt a hangulat, ma nincs csoport-, és közösségi szellem. Ma egy hallgatónak a hallgatói státusz megélése nem biztos, hogy élmény.” Interjú Skultéty Tamással, a HÖÖK alapító elnökével, in: Kucséra Tamás Gergely – Szabó Andrea: A magyarországi főiskolai-egyetemi hallgatói mozgalom története 1988-2006, HÖÖK a Hallgatókért Alapítvány, Budapest, 2006, 45-46. o.

Ezen időszakban – történetében először – felméréseket, társadalomtudományi kutatásokat kezdeményezett, koordinált az országos hallgatói képviselőket.

De összegezve elmondható, hogy a 2000. évre az előző két-három év sikeres és kevésbé sikeres törekvéseinek eredményeképpen kiépült az országos hallgatói képviselői szervezet szolgáltatási profilja is, utolérve ezzel a hallgatói önkormányzati szféra fejlett szegmensét.

A HÖÖK professzionalizálódásának politikai aspektusairól elmondható, hogy a kilencvenes évek végén a HÖÖK az 1998-99-es új kormányzati struktúra kialakításakor – az Oktatási Minisztériumon (OM) kívül – erősen nyitott az ifjúsági, a kulturális és a szociális, valamint a külügyi tárcák felé. A nyitás eredményei politikai és szakmai megállapodások és ehhez kapcsolódó programok kormányzati finanszírozása voltak. Nem titkolt célja volt a HÖÖK vezetésnek a kizárólagos OM-es köldökszinór megszüntetése, de nem úgy, hogy elvágták azt, hanem, hogy újabb és újabb meghatározó kormányzati partnerek megkeresésével és a kapcsolat intézményesítésével egy kvázi versenyt generált a kormányzati szervek és szereplők között a HÖÖK irányába. Ennek az új stratégiának volt az eredménye az a 30 millió forintos infrastruktúra-fejlesztési és szakmai programokat támogató pályázati csomag, amelyet az Oktatási Minisztérium bocsátott 2000-ben a HÖÖK rendelkezésére, és amelyből a HÖÖK, a HÖK-ök és más hallgatói szakmai szervezetek (pl. DOSZ, MEFS, FEKOSZ, MESE stb.) informatikai fejlesztését és programjait támogatta. Az összeg révén működése során először valósította meg anyagi értelemben is a törvényben és alapszabályában – a tagsága és más hallgatói szervezetek felé – megfogalmazott támogatói, segítő szerepét.

A '96-'99-es időszakban a HÖÖK professzionális szervezetté vált, kiépítette szervezeti networkjét, de ennek pénzügyi és szervezeti következményeit – 1999-2000-ben – rendeznie kellett (mindehhez a vizsgált húszesztendő időszakban a legmagasabb éves költségvetési támogatása – közel 100 millió forint – éppen a 2000. évben volt).

Az 1999-es – a felsőoktatási törvényt módosító, úgynevezett integrációs törvénnyel – törvénymódosítással kapcsolatban ki kell hangsúlyozni, hogy a nem-hallgatói lobbierő ellenére – amelyet a kormányzat befogadott és a törvényjavaslat kormányzati előterjesztésében megjelenített – a HÖÖK – történetében először – a parlamenti szakaszban tudta megfordítani. Az Országgyűlés által elfogadott törvényi szövegben hangsúlyosan jelent meg az egyéni hallgatói jogbiztonság elve, a kari hallgatói képviselői jogosítványok és arányok folytonosságának az elve és egy harmadik: az országos hallgatói képviselő által elért, az

átalakuló felsőoktatásban az intézményi HÖK-ök pozícióját kivétel nélkül megerősítő elv. Ez utóbbi a törvény erejénél fogva meghatározta, hogy az integrált intézményekben a jogelőd intézmények intézményi hallgatói önkormányzatai közül a legmagasabb képviseleti aránnyal bíró HÖK képviseleti arányát kell figyelembe venni. Kialakult az a helyzet, hogy az egyesülő intézményekben kivétel nélkül – a törvényi egynegyed-egyharmad közötti képviseleti arányból – minden esetben az egyharmados kvóta állt be, mivel mindenhol volt legalább egy olyan intézményi hallgatói önkormányzat, amely az egyesülés során továbbörökítette a 33 százalékos intézményi tanácsbeli képviseletet. A politikai siker stabilizálta és megerősítette a helyi önkormányzatok érdekérvényesítési képességét az intézmények falain belül.

Az érett szervezet első időszaka

A fentiek alapján megállapítható, hogy a HÖÖK törvényi nevesítésével, valamint a szervezeti holdudvar kialakulásával, a szakmapolitikai profil bővítésével lezárult a szervezet történetében az intézményesülés második szakasza is; ezt követően egy érett, professzionizálódott szervezatként lehet számon tartani az országos hallgatói képviseletet.

2000. május 5-6-án zajlott a HÖÖK alapszabály-módosító, budapesti közgyűlése, amelyen a jelenlévő hallgatói önkormányzatok képviselői egyhangúlag elfogadták a szervezet éves költségvetését, illetve döntő támogatottság mellett megszavazták az alapszabály-módosításokat.

A változások értelmében az ezt követő időszaktól a HÖÖK közgyűlése két évre választ elnököt, elnökséget és felügyelő bizottságot, megszűnt a régiókon belüli mandátum-átruházás lehetősége, arra csak az intézményeken belüli lehetőség adott. Továbbá a szervezet a tagsági jogviszonyokat is rendezte, mivel a felsőoktatásról szóló törvény értelmében csak a kari, illetve ennek hiányában intézményi HÖK-ök lehettek a szervezet jövőbeni tagjai, a korábban felvett úgynevezett kari jogállású intézmények HÖK-jeit – a törvény egyértelmű rendelkezése alapján – törölték.

A fentiekén túl – három hónapos munka eredményeként egy széleskörből rekrutált ad hoc bizottság elvégezte az alapszabály egyszerűsítését, olyan módon, hogy ezt szétválasztotta alapszabályra és szervezeti és működési szabályzatra, egyszerűsítve ezzel a hétköznapi működését a szervezetnek.

A mandátumátruházás lehetőségének szűkítése az akkori vezetést támogató – kis intézményes jellemzőkkel bíró – nem állami intézményi körnek, valamint a budapesti régióba tartozó állami intézményeknek a képviseleti-befolyásolási lehetőségeit korlátozta a

korábbihoz képest, a kari jogállású intézmények hallgatói képviselteinek mandátum-összevonása az adott intézmény kari HÖK-jének mandátumával a döntően vidéki „ellenzék” érdekeit sértette, de csak így tudtak kompromisszumra jutni, amely megállapodás talán a legnagyobb szintű alkuképességről tett tanúbizonyságot a szervezet történetében. Szükséges is volt mindez, mert a minisztériumi tervek szerint a HÖÖK képviseleti primátusa és törvény biztosította normatív támogatása veszélyben forgott.

A közgyűlést követően a HÖÖK hallgatói közéleti és kulturális normatíva bevezetésére tett javaslatot a kormányzat felé. A juttatás a hallgatói önkormányzatok és öntevékeny körök kiszámítható támogatottságát, működését tette volna lehetővé, amelynek – a HÖÖK javaslata szerinti – összege 2001-ben 5 ezer, 2002-ben 7 ezer forint lenne hallgatónként.¹⁹²

A tavasz folyamán sorozatos egyeztetések mellett elkészült a HÖÖK támogatását is bíró képzési és intézményfenntartási normatíváról szóló új – 120/2000. számú kormányrendelet (amelyet július 7-én hirdettek ki), amely új finanszírozási körülmények közé helyezte a hazai felsőoktatást. A HÖÖK elfogadta, hogy az úgynevezett „bázis alapú” finanszírozás helyett képzéshez és hallgatói létszámhoz kötött finanszírozás lép életbe, de hangsúlyozta, a fejkvóta alapú finanszírozás a tömegesedésben – a szelekció elsorvasztásában – teszi érdekeltté az intézményeket.

2000. július 2-án az Országgyűlés megszavazta a felsőoktatási törvény átfogó módosítását, amely a HÖÖK sikeres parlamenti lobbijának eredményeként nem tartalmazott a szervezet szempontjából hátrányos rendelkezéseket, hanem tisztította-javította a szervezet működési elveit, erősítette – másfélszeresére emelve – a költségvetési alaptámogatás összegét.^{193 194}

A nyár és az ősz folyamán zajlott a hazai hallgatói mozgalom – több, mint egy évtizedes történetének – legnagyobb fejlesztése (amelyhez hasonló méretű és célú azóta sem volt).

¹⁹² Ez a felvetés ekkortól kezdve öt esztendőn keresztül napirenden maradt, végül a 2006-ban hatályba lépő felsőoktatásról szóló új törvény teremtette meg a lehetőségét a HÖK-ök működését biztosító normatívának, amely a hallgatói normatíva összegének egy százalékát kitevő többletforrásként jelenik meg az intézmények központi költségvetési támogatásában.

¹⁹³ A törvény 67/A. § 4. bekezdése módosult és egy új 5. bekezdéssel egészült ki (változások kiemelve). „(4) A HÖÖK működésének pénzügyi fedezetére az éves hallgatói normatíva országos keretösszege másfélszerének megfelelő összeget kell az Oktatási Minisztérium fejezetében előirányzatként biztosítani.

(5) A felsőoktatási intézmények doktori képzésben részt vevő (a továbbiakban: doktorandusz) hallgatóinak képviseletét a Doktoranduszok Országos Szövetsége látja el. A testület a doktoranduszok sajátos - kutatói és oktatói feladatokból fakadó - helyzetét érintő kérdésekben véleményt nyilváníthat, illetve javaslatot tehet a felsőoktatást irányító közigazgatási és egyéb szervek részére.”

¹⁹⁴ Mindez az előző évihez hasonló személyi kör megkeresésével, valamint érdekképviseleti eljárással zajló lobbifolyamat volt. A módosító indítványt, amelyet ismét a Fidelitas elnöke és alelnöke adott be, ezúttal Pósnán László FIDESZ képviselővel, a FIDESZ kulturális tagozata, majd az országgyűlés oktatási bizottsága, végül a plénum is támogatta. Ugyanezen módosítás eredményeként jelent meg a DOSZ, mint képviseleti szerv a törvényben, kiemelve a doktoranduszok képviseletét a HÖÖK elnökségéből.

A HÖÖK és az OM megállapodása alapján közel 30 millió forint támogatást pályáztatott az országos hallgatói szervezet a helyi hallgatói képviseletek és a hallgatói rétegszervezetek támogatásának céljából. A kisebb intézmények HÖÖK-jei informatikai fejlesztésre, a nagyobb – jobban felszerelt HÖÖK-ök – és a hallgatói rétegszervezetek programfinanszírozásra kaptak forrásokat.¹⁹⁵

A szervezet története szempontjából megemlítendő, hogy ugyancsak nyártól már színes kivitelezésben jelent meg a *HÖÖK Tükör*, valamint a különböző szakbizottságok (pedagógusbizottság, orvosi szakmai szövetség stb.) munkája új lendületet kapott.

2000. szeptember 14-én a HÖÖK koordinációja mellett *Összhang* néven megalakult a Kárpát-medencei magyar diákszervezetek együttműködési fóruma. A tömörülés célja volt, hogy a Kárpát-medencei magyar diákszervezetek a magyarországi közigazgatás felé történő egységes fellépéssel eredményesebb tevékenységet láthassanak el.¹⁹⁶

2000. október 11. és 13. között – az előző két esztendőhöz hasonlóan – megrendezésre került *A magyarországi felsőoktatás 10 kiemelkedően sportos és egészségvédő intézménye* elnevezésű rendezvény ezúttal Debrecenben. A HÖÖK és az Egészséges Ifjúságért Alapítvány képviselői a sajtótájékoztatón elmondták, hogy az ISM 8,5 millió forintos támogatásával elindított – a drogprevenciót szolgáló – projekt keretében megvalósuló eseményen a főiskolák és egyetemek csapatai, a sportversenyeken kívül, bekapcsolódhatnak a kábítószer-megelőzést elősegítő tudományos programba is.

A 2000. november 10-11-én, Debrecenben tartott közgyűlésén *Almássy Kornélt*,¹⁹⁷ a Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem építőmérnöki kara hallgatói önkormányzatának képviselőjét választotta elnökévé a HÖÖK; ellenjelöltje Jancsák Csaba, szegedi hallgatói képviselő volt.

A közgyűlés több mint kétharmados többséggel módosította a szervezet alapszabályát, a változtatással a felsőoktatási intézmények valamennyi hallgatója és hallgatói csoportja

¹⁹⁵ A támogatás részleteit Kiss Ádám helyettes államtitkár és a HÖÖK elnöke készítette elő, többkörös egyeztetés során.

¹⁹⁶ Az együttműködés résztvevői 2000 végén stratégiai munkaanyagot készítettek és jutattak el az OM felé; a 2002-es kormányváltással a kormányzattal való együttműködés lehetőségei beszűkültek, így a szervezetközi kooperáció is megszűnt. Az együttműködés tagszervezetei az Országos Magyar Diákszövetség (OMDSZ, Románia), a Kárpátaljai Magyar Fiatalkutatók és Doktoranduszok Szövetsége (KMFDSZ), a Diákháló (Szlovákia), a Vajdasági Magyar Diákszövetség (VAMADISZ) és a HÖÖK voltak. Megjegyzendő, hogy majdnem azonos szervezeti körrel indult el 1999-ben – és eredmény nélkül elhalt ugyanezen évben – HASS '99 néven a HÖÖK és a DOSZ együttes koordinációja mellett egy diákiroda-hálózatot kialakítani kívánó kezdeményezés.

¹⁹⁷ A megválasztott elnök és utódja Barthel-Rúzsa Zsolt, majd Miskolcz Norbert sem voltak elnökségi tagok, de a HÖÖK választmányának (helyettes) tagjai igen. (Ezt megelőzően Schindler Árpád, az OFÉSZ második elnöke, valamint Garamhegyi Ábel ideiglenes HÖÖK-elnök volt az egyedüli olyan országos hallgatói vezető, aki nem volt korábban az elnökség tagja.)

számára előjogok nélkül biztosítottá vált az egységes hallgatói jogi- és érdekképviselet, amelynek értelmében – és hivatkozva a törvénymódosításra – a HÖÖK elnökség két doktorandusz képviselőjére vonatkozó kitételét megszüntette.

A HÖÖK közgyűlése egy egységes magyarországi ifjúsági képviselet létrehozásának támogatásáról is határozatot fogadott el.

A megválasztott elnökség – a korábbi elnökséget támogató körből és személyi összetételből került ki, tagjai voltak: Pazaurek Piroska, Vincze Tibor, Vasa László, Szonda Tamás, Lasztovicza Gábor, Puskás Péter, Kassai Endre, Németh József, Nagy Attila.

A közgyűlést követően – 2000. november 20-án – a DOSZ vezetői a *Legfőbb Ügyészség* előtt, ügyészi törvényességi felügyeleti eljárás kezdeményezésével megtámadták a HÖÖK legutóbbi közgyűlésének egyes határozatait. A doktoranduszok szervezete alapszabály-ellenesnek tartotta a HÖÖK november 11-i közgyűlésének döntését, amellyel megszüntették a doktoranduszok elnökségi képviseletét. Véleményük szerint így a mintegy hétézres doktorandusz közösség kívül rekedt az intézményes érdekképviseletből.

Gajda Tibor elnök szerint a DOSZ álláspontja az volt, hogy a helyzet akkor lesz megnyugtató és valós, ha a felsőoktatási törvény kimondja, hogy a doktoranduszok érdekképviseleti és szakmai közéletsszervező testülete a DOSZ. Addig, amíg a doktoranduszok hallgatói érdekeit a törvény szerint a HÖÖK képviseli,¹⁹⁸ a doktorandusz hallgatók választott képviselőinek a HÖÖK elnökségében a helyük.¹⁹⁹

Az év utolsó két hónapja jelentős munkaterhet rótt a HÖÖK Választmányára.²⁰⁰ A testület a Közgyűlés döntése értelemben – novemberben és decemberben – tovább tárgyalta egy lehetséges ifjúsági törvény koncepcióját, illetve egy egységes ifjúsági képviselet lehetőségét, valamint az elnök előterjesztésében egy a HÖÖK jogi személyiségéből a tagönkormányzatoknak, mint önálló jogi személyiséggel rendelkező szervezeti egységeknek a létrehozásáról szóló javaslatot. Ennek az utóbbinak a jelentősége az volt, hogy így rendezhető lehetett volna a HÖÖK-ök vállalkozói tevékenysége. A javaslat, mivel nagy konfliktust eredményezett volna az intézmények vezetéseivel, nem lett hatályosítva.

¹⁹⁸ Erre a helyzetre utalt a törvény szövege is (67/A. §5. bekezdés), amely a DOSZ képviseleti jogkörét korlátozta: „A testület a doktoranduszok sajátos - kutatói és oktatói feladatokból fakadó - helyzetét érintő kérdésekben véleményt nyilváníthat, illetve javaslatot tehet a felsőoktatást irányító közigazgatási és egyéb szervek részére.”

¹⁹⁹ Megjegyzendő, hogy a leköszönő elnökség három választott tagja, akiből egy az új elnökség tagja is volt, továbbá az új elnök is doktorandusz hallgató volt.

²⁰⁰ Mások mellett az új képesítési követelményi rendszer miatti szakalapítási és szakindítási keretszabályok dömpingszerű véleményezését kérte ekkor az oktatási tárca.

Tárgyalta és elfogadta – korábbiakban az előterjesztő által befogadott javaslatokra alapozottan – a kormányzat országgyűlési jelentését a gyermek és ifjúsági korosztály élethelyzetéről; támogatólag véleményezte a MAB-ról szóló kormányrendelet módosítását, illetve a szakmai egyeztetéseket követően egyetértett a felvételi eljárásrendről szóló kormányrendelet-tervezetével (amely december 26-án, 269/2000-es számon jelent meg).

A Választmány továbbá tárgyalta, majd elfogadta a HÖÖK javaslatait is tartalmazó kredit-rendelet-tervezetet, amely véleményezését az ősz folyamán egy ad hoc bizottság végezte el, az Országos Kredittanácsba delegált elnökségi tag vezetésével. A rendelet 200/2000-es kormányrendeletként november 29-én került kihirdetésre. (Lásd 20. számú melléklet.)

2000. december 20-án együttműködési megállapodást kötött – *Harrach Péter* miniszter és a HÖÖK leköszönő elnöke – a Szociális és Családügyi Minisztérium és a HÖÖK. Az együttműködési megállapodás keretében a HÖÖK vállalta, hogy eljuttatja a kormány szociális törekvéseivel kapcsolatos javaslatait a Szociális és Családügyi Minisztériumnak, a szaktárca pedig vállalta, hogy lehetőséget biztosít a HÖÖK számára a jogszabály-alkotási folyamatok megismerésére.

A HÖÖK professzionalizálódásának nem szervezeti aspektusairól összegzőképpen megállapítható, hogy a 2000. évi átfogó felsőoktatási törvénymódosítás ismét a hallgatói képviseleti érdekekkel szembenálló nem-hallgatói sugallat mellett indult a kormányzat részéről. Ezen törvénymódosítás folyamatának kezdetekor már nem a helyi hallgatói képviselöket kívánták visszaszorítani, hanem az országos hallgatói képviselöt kívánta a kormányzat meggyengíteni, sőt volt olyan terv is, amelyben úgymond „kiírták” a HÖÖK-ot a törvényből. A törvényhozás elé kerülő változatban a HÖÖK finanszírozása és képviseleti joga megosztott lett volna a Doktoranduszok Országos Szövetségével. A jogalkotási folyamat parlamenti szakaszában a HÖÖK ismét képes volt a kormányzati előterjesztéssel szembeni szöveget elfogadtatni: A korábbi hallgatói normatíva összegének egy ezrelékes arányú költségvetési támogatását másfél ezrelékre emelte; a két doktorandusz képviselöt a szervezet elnökségéből „kiíratta” – ezzel teljes szervezeti autonómiáját megvalósította –, és a DOSZ-ra vonatkozó részeket olyan módon sikerült megváltoztatnia – kormánypárti képviselői előterjesztések alapján –, amely szerint a doktorandusz hallgatói rétegszervezet a doktoranduszok képviselötét csak, mint nem-hallgatói, azaz oktatói-kutatói helyzetéhez kapcsolódóan láthatja el, ilyen módon a HÖÖK országos hallgatói képviseleti unikalitása sértetlen maradt, ráadásul szervezeti, finanszírozási valamint politikai-érdekképviseleti szempontból egyaránt megerősödött.

A HÖOK professzionizálódásának szervezeti aspektusairól elmondható, hogy az alapítást követő éveket meghatározta azon belső szabály, amely szerint a HÖOK alapszabálya alapján az azonos régióba tartozó tagönkormányzatok egymásra átruházhatták mandátumaikat a közgyűlési szavazás esetén. Ezzel a nem állami felsőoktatási intézmények meghatározó szervezeten belüli csoporttá váltak, hiszen közös céljaikat – és a korábbi években kialakult együttműködési gyakorlatukat – a HÖOK-on belül egységesen és hatékonyan tudták képviselni.

Az 1999-es hazai állami felsőoktatási intézményrendszer szerkezetének átalakítását – az úgynevezett integrációt – követően kialakult – döntően többkarú – állami intézmények hallgatói önkormányzatait a HÖOK-on belüli érdekképviselőjük szempontjából nem érintette hátrányosan a változás, szemben az integrációból kimaradó nem állami intézményekkel, amelyek meghatározó részükben egykarú főiskolák és egyetemek voltak, hiszen ezzel a nem állami intézmények intézményközi mandátumátadási lehetősége megszűnt, a csoport pozíciója gyengült, kisebbé lett a HÖOK-on belül.

A 2000. évi májusi alapszabály-módosítás a szervezeten belül kialakult erőviszonyokat „rendezte, szinte teljes konszenzussal” olyan módon, hogy az integrációs törvényre és folyamatokra hivatkozva megszüntette a HÖOK alapításától a 2000. évig jelentősen megszorodó kari jogállású kihelyezett tagozatok hallgatói önkormányzatainak HÖOK-on belüli tagságát, hiszen az 1999-es törvénymódosítás tiltotta a felsőoktatási intézmények azon jogát, hogy kari jogállásúvá nyilvánítsanak intézeteket és kihelyezett tagozatokat; a felsőoktatási intézmények karainak felsorolását pedig egyértelműen egy kormányrendelettel adta meg. Ilyen módon a HÖOK is visszatért törvényi meghatározásához és a jogalkotóhoz hasonlóan szigorúan értelmezte a kari önkormányzati tagságát, gyengítve ezzel – általában – az állami intézmények régióinak mandátum-átruházási képességen keresztüli érdekérvényesítési képességét.

A nevezett alapszabály-módosítás, megszüntette a mandátumátruházás lehetőségét a régiókon belül, és csak az intézményen belül tette azt lehetővé, gyengítve a nem állami régió – és a budapesti régió – korábbi mandátumkoncentrációján keresztüli súlyát.

Ugyanezen alapszabály-módosítási csomagban rendelkezett a HÖOK közgyűlése arról, hogy a jövőben megválasztott elnök, az elnökségi tagok és a felügyelőbizottsági tagok mandátuma két éves időtartamú. Ezzel a szervezet lelassította „bioritmusát”. Erre azért is volt szüksége, mert a HÖKOSZ–HÖOK történet során a szervezet megválasztott vezetésének és a választáson alulmaradottnak a konfliktusa a rövid – egyéves – mandátum igen jelentős részét vitákkal terhelte. Ezek a viták – amelyek közgyűlésről való

kivonulásokban, ellenszervezetek alakításában, sajtókampányokban, elnökségi tagok lemondásában is megtestesültek – nehézkessé tették az érdemi munkát, ráadásul az egyéves mandátum második felében átalakultak a következő választás kampányává. Ezt felismerve tette azt a javaslatot a 2000. évi elnökség, hogy a jövőben megválasztandók mandátuma két évre szőljön, nem tiltva a tisztségviselők újraválasztását. Azon három HÖOK tisztújító közgyűlés során (2000. november, 2002. november, 2004. november) –, amikor már két év hosszúságúak a megszerezhető mandátumok – minden esetben megválasztottak már mandátummal rendelkező elnökségi vagy felügyelőbizottsági tagokat egy új ciklusra, de elnök egy esetben sem akart hosszabbítást.²⁰¹ Így a lassuló bioritmust az is jelzi, hogy az elmúlt hat év során számos esetben fordult elő, hogy három-, illetve négyéves aktív tisztségviselői időszakot viselt egy-egy személy a HÖOK vezető testületeiben. Összegezve elmondható, hogy a módosítás valóban gyengítette a győztes/vesztes oldalak közötti belső ellentétek korábban tapasztalt hevességét, de nem szüntette meg azt, legfeljebb csak átalakította. Hiszen ezt követően – az elmúlt öt évben – jellemzővé vált a választások jogszerűségének a nyilvánosság előtti megkérdőjelezése, – már nem a kisebbségben maradtak szervezeten belüli (esetleg kívüli) politikai nyomásgyakorlásának a régi gyakorlata az élő, hanem felügyeleti szervhez – ügyészséghez – fordulva a választások legitimitásának a megkérdőjelezése jelenik meg új eljárásként a sikertelenül kandidálók részéről.

Ugyancsak elmondható, hogy 2000-ben az alapszabály szétválasztása alapszabályra és szervezeti és működési szabályzatra egyszerűsítette a hétköznapi működést, a bírósági nyilvántartásnak való megfelelést.

A szervezet kormányzati kapcsolatai erősödtek, foglalkoztatáspolitikai, sport és egészséges életmód profilt nyitott 1997-től, 1999 végére első számú szereplője lett az ifjúságpolitikának, érdemben megjelenítette a hallgatói érdekeket a kormányzat 1999-2000-es igen intenzív szabályozási munkája idején.

Az 1999-2000-es években a szervezet belső és külső kommunikációja, PR-je fáziskéséssel érte utol a HÖOK szakmai és politikai érdekképviselői eredményeit és a 2000. év végén kialakított kommunikációs stratégiát csak a 2001. évben kezdődő elnökségi ciklusban tudták érdemben megvalósítani.

²⁰¹ Megjegyzendő ugyanakkor, hogy a 2004-es tisztújításkor korábban elnökségi tagként tevékenykedő személyt választottak a HÖOK elnökévé, majd a 2008-as tisztújításon fordult elő, hogy az elnök újabb két esztendőre vállalt.

Az érett szervezet második időszaka

2001. március 21-én a Legfőbb Ügyészség nyilvánosságra hozta döntését, ami szerint nem történt alapszabálysértés a HÖÖK 2000. novemberi közgyűlésén. A DOSZ még novemberben fordult az ügyészséghez, mert úgy vélte, hogy alapszabályellenes volt az a HÖÖK őszi közgyűlésén hozott döntés, amellyel megszüntették a doktoranduszok elnökségi képviselőjét. Mindaddig a doktori képzésben résztvevőket képviselő szervezet két helyet kapott a HÖÖK elnökségében és az „őket érintő kérdésekben egyetértési joggal rendelkezett”.²⁰²

A 2000. novemberi közgyűlésen a 2000-ben módosított felsőoktatási törvénnyel összhangban változtatták meg a HÖÖK alapszabályát és ez alapján született döntés arról, hogy a DOSZ, mint a doktoranduszok országos képviselete ezt követően nem delegálhatott tagokat a HÖÖK elnökségébe. Mindezen körülményeket kivizsgálva a Legfőbb Ügyészség az egyesülési törvényre utalva, amelynek értelmében az elnökségi tagokat csak választással lehet kijelölni, helybenhagyta a közgyűlési döntést, valamint kihangsúlyozta a korábbi eseményekre is utaló módon, hogy a törvényi szabályozás nem ismeri a vétőjogot sem, amivel a DOSZ addig rendelkezett.

Így lezárult a HÖÖK–DOSZ vita, amelynek jelentősége, hogy a továbbiakban nem lehetett a HÖÖK elnökség összetételével kapcsolatban legalitási kételyeket hangoztatni.

2001. november elején lezárult a diákigazolványok érvényességét meghosszabbító gyakorlat rossz kivitelezésével kapcsolatos áldatlan állapot; az oktatási tárca intézkedése értelmében az érvényesség ez évben kitolódott november 30-ig, de a HÖÖK egy – a Minisztériummal közösen lefolytatott – vizsgálatot tartott volna szükségesnek, a jövőbeni hasonló helyzetek elkerülése végett.

Év végi közgyűlése előtt – 2001. november 8-án – a HÖÖK közleményt adott ki, amelyben felhívta a figyelmet arra, hogy tagönkormányzatainak jelentős része igen nehéz körülmények között kell, hogy ellássa a Felsőoktatási Törvényben rögzített feladatait. A HÖÖK közleményében kifejtette, hogy folytatni kívánja az előző esztendőben megindított infrastruktúra fejlesztési programját, amelyhez 2001-ben – a Miniszterelnöki Hivattól elnyert pályázati forrásból – további 32 hallgatói önkormányzathoz juttatott 350 ezer forint értékű számítógépet, összesen több mint 11 millió forint értékben.

2001. november 10-én Veszprémben tartotta a közgyűlését a HÖÖK. A Közgyűlés álláspontja szerint javasolták a kormánynak, hogy 2002-ben a felvehető hallgatói

²⁰² Ezen alapszabályi helyből fakadt a 2000 februárban az elnök és a doktorandusz képviselő elnökségi tagok vétője, amelyet általánosan kiterjesztve értelmeztek és a költségvetés előterjesztését akarták megakadályozni.

összlétszám ne haladja meg az 55 ezret. Mindezt azért kérte a hallgatói képviselői szervezet, hogy a hazai felsőoktatásra ne a tömegképzés legyen jellemző. Javasolták azt is az Oktatási Minisztérium illetékeseinek, hogy az esetleges hallgatói létszámemelés függjön össze a kollégiumi férőhelyek számának növelésével és az infrastruktúra fejlesztésével, de legfőképpen a hallgatói normatíva emelésével.

Ezen közgyűlési határozat volt az első, amikor a HÖÖK (OFÉSZ–HÖKOSZ) – hagyományosan minőség elvű szakmapolitikai érvei szembeállítva lettek összekapcsolva a felsőoktatási hallgatói létszám bővítésével. Ez önmagában is erős álláspont, de még erősebb azt figyelembe véve, hogy egy hallgatói szervezet jelentette mindezt ki, amely a társadalmi-politikai súlyát – döntően – a képviseltek tömegétől kapja.

2001. november 15-én a HÖÖK sajtónyilatkozatot adott ki, amelyben kifejtette: Megütközéssel értesült a Debreceni Egyetem rektorának azon döntéséről, amely az intézmény területéről kitiltotta egy hallgatói szervezet ellenzéki politikusokat vendégül látó fórumát. A HÖÖK szerint a *Debreceni Egyetem* vezetősége határozatával megsértette a hagyományos, egyetemi polgári léthez kapcsolódó hallgatói jogokat és szokásokat.²⁰³

2002. április 16-án²⁰⁴ a HÖÖK kezdeményezésére korábbi elnökei és jelenlegi vezetője közös nyilatkozatot adtak ki, amelyben leszögezték: Kiemelten fontosnak tartják azt, hogy az országgyűlési képviselő-választási kampány során a politikai pártok programjaikban hangsúlyosan foglalkozzanak a felsőoktatás és a hallgatók helyzetének javításával. (Lásd 21. számú melléklet.)

A tavasz két témája a nyelvvizsga és diplomakiadás kérdése, (lásd 22. számú melléklet) valamint az új hallgatói juttatási-térítési rendelet hatályosulása volt. Ez utóbbival kapcsolatban 2002. március 6-án közölte az oktatási tárca: A finanszírozás kérdésében az OM és a pénzügyi tárca megegyezett; így ezt követően a hallgatói juttatásokról és térítésekről szóló kormányrendelet kihirdetésre kerülhetett. (Ami meg is történt március 26-án, 51/2002-es kormányrendeletként).

A 2002-es kormányváltás után – a szaktárca kormányon belüli nem túl erős pozíciójának (legfeljebb csak a miniszter személye tűnt erősnek), továbbá a tárcavezetés kettősségéből fakadó (szabaddemokrata miniszter, szocialista államtitkár(ok)/ oktatáspolitikának, valamint

²⁰³ Megjegyzendő, hogy a HÖÖK – és a hallgatói önkormányzatok – a korábbi országgyűlési választási kampányok idején is szerveztek vitafórumokat, és ilyen jellegű kitiltás nem volt gyakorlat; de ezzel kapcsolatban megváltoztak az intézményvezetői álláspontok, hiszen az MRK a 2006-os kampány előtt testületi határozattal fejtette ki, hogy ilyen jellegű rendezvények nem kívánatosak.

²⁰⁴ Megemlítendő, hogy 2001. július 15-ével az oktatási miniszter, Pokorni Zoltán lemondott, hivatkozva a közelgő kampányban betöltendő FIDESZ-elnöki feladatainak és a tárcavezetésnek az összeegyezhetetlenségére; az új tárcavezető *Pálinkás József*, addigi államtitkár lett.

a szakmapolitikai és társadalmi közvélemény elé tárt különböző témájú OM-es koncepciók erős vitatottságának köszönhetően – a kormányzati ciklusok első felére korábban nem jellemző nyugalom jellemezte a HÖÖK politikai környezetét, továbbá társadalmi környezetének is „jót tett”, hogy a első száznapos intézkedéscsomagjában a kormányzat a választások során ígért hallgatói normatíva emelést végrehajtotta.²⁰⁵

2002. szeptemberében megkérdőjelezte az oktatási tárca kollégiumfejlesztési koncepcióját a HÖÖK. A szervezet vezetőjének nyilatkozatai szerint számos kérdés vetődhet fel a szaktárca azon elképzelésével kapcsolatban, amely a befektetői tőke bevonásával létesítene új kollégiumi férőhelyeket, továbbá tájékoztatást kértek arról, hogy ezek a kollégiumok milyen szolgáltatásokat kínálnának, valamint hányan laktak bennük.

2002. október 1-jén a főiskolai és egyetemi hallgatók számára nyújtható kedvezményes turisztikai szálláslehetőségek és programok biztosítására kötött megállapodást a *Magyarországi Ifjúsági Szállások Szövetsége (MISZSZ)* és a HÖÖK. Az aláírással egybekötött sajtótájékoztatón Almássy Kornél, HÖÖK-elnök elmondta: Az együttműködő felek elsődleges célja, hogy a helyi hallgatói önkormányzatokon és felsőoktatási szakmai szervezeteken keresztül hatékony információáramlást teremtsenek a hallgatók felé a turisztikai szálláslehetőségekről és programokról, továbbá hozzátette, hogy a novemberben induló „diákturisztikai modell” pillanatnyilag az egyetlen olyan szakmai kezdeményezés a magyarországi ifjúsági turizmus terén, amely rendezett keretek között tervezi és működteti majd a fiatalság kedvezményes és tartalmas turisztikai programjait, valamint segítséget fog nyújtani tanulói csoportok, öntevékeny körök programjainak és a hallgatók egyéni utazásának megteremtéséhez.

A 2002. november 15-17. közötti tisztújító közgyűlésen a HÖÖK Kecskeméten a szervezet elnökének két évre Barthel-Rúzsza Zsoltot, az Evangélikus Hittudományi Egyetem hallgatóját választotta meg, *Gellai Gergely* pécsi hallgatói képviselővel szemben.

A 2003. január 1-jétől hivatalba lépő új elnökség tagjai: *Zsíros Mária*, Puskás Péter, Lasztovicza László, *Huber Krisztián*, *Földesi Norbert*, Ekler Gergely, *Németh József*, *Mudri György*, *Nagy Zoltán* voltak.

Az elnök programjában az előző elnöki ciklusok eredményeit kívánta fejleszteni, többek között az 1999 óta működő – jogsegélyszolgálat helyett jogi szolgáltató iroda felállítását

²⁰⁵ A kormányzat és a hallgatói szervezet azonnal megkezdte az együttműködést, a HÖÖK a 2002. június 30-július 4. között lezajlott nyári vezetőképző táborában előadást tartott Magyar Bálint oktatási miniszter, Jánosi György a Gyermek-, Ifjúsági és Sportminisztérium irányítója, Mang Béla, az Oktatási Minisztérium felsőoktatásért felelős helyettes államtitkára.

tervezte. Az elhúzódo bevezetésű kreditrendszer kapcsán kifejtette: a HÖÖK azt szorgalmazza, hogy mindenütt az Európai Unióval kompatibilis rendszert vezessenek be 2003 szeptemberéig, mivel a felsőoktatási intézmények fele ismer valamilyen kreditrendszerű képzést, de ezeknek csupán az 50 százaléka Bologna-kompatibilis.

A kollégiumi férőhelyek bővítéséről, felújításáról elmondta: Az állami szerepvállalás növelését tartaná szükségesnek, amely eljárás biztosítékul szolgálhatna arra is, hogy ne szabaduljanak el az albérletek árai. A vállalkozói tőke bevonásáról és a tervezett 25 ezer forintos térítési díjról úgy vélekedett: azt a hallgatók nagy többsége nem tudja majd megfizetni, akkor sem, ha a lakhatási támogatás 100 százalékkal bővül.

A 2001-2002-es évek egy már a parlamenti választásokra készülő kormányzat párbeszédre és megegyezésre törekvő időszakának sikereit hozta: I. Bursa-ügy, a diákhitel állami kamattámogatása, a térítési és juttatási rendelet jellemzik mint eredmények ezt a két esztendő. Mindezek mellett 2002 közepétől egy új kormány kormányzati útkeresésének – és a kétszer száznapos program társadalmi közérzetjavító – döntéseinek végrehajtásával telt el, nyugodt környezetet adva a HÖÖK-nak, hasonló, mint amilyen a 1993-as felsőoktatásról szóló törvény (amely egy parlamenti választás előtt került elfogadásra szűk egy esztendővel) elfogadása utáni volt. A szervezet vezetésének integratív stílusa miatt a belső feszültségek csökkentek, bár a blokkok fennmaradtak a győztes/vesztes oldalak között, viszont a szervezet külső kommunikációja „üzemszerűvé” vált.

2003. február 3-án az ESIB Bologna Folyamat-Bizottságába választották Puskás Pétert, a magyar hallgatói szervezet elnökségi tagját. Az öttagú, Európai Felsőoktatási Térség jövőjét, feladatai, célját tematizáló bizottságnak. Puskás Péter mellett német, portugál, belga és észt képviselője volt. Az ESIB ekkor 37 állam 50 országos hallgatói képviseletének ernyőszervezeteként működött.

2003. február 21-23. között a HÖÖK éves első közgyűlését Nyíregyházán rendezte meg, amelyen vita bontakozott ki a szervezet költségvetéséről, amely tervezetet több tagönkormányzat is kifogásolta. A tervezettel egyet nem értő hallgatói önkormányzatok a mandátumuk leadásával tették határozatképtelenné a közgyűlést.^{206 207}

²⁰⁶ Három nappal később tíz küldött által aláírt és nyilvánosságra hozott állásfoglalás szerint az elnökség nem tájékoztatta megfelelően a HÖÖK tagönkormányzatait, és nem teremtette meg annak lehetőségét, hogy a hétvégi közgyűlésen megfelelő információk birtokában érdemi és szakmailag megalapozott döntést hozzanak. Az állásfoglalást aláíró választmányi tagok felszólították a szervezet elnökét, hogy biztosítsa a szervezet jogszerű és zavartalan működését. Ennek érdekében szükségesnek tartották, hogy nevezze meg a kialakult helyzet felelőseit, és hívja őket vissza tisztségükből. A HÖÖK elnöke sajtónyilvános válaszában elismerte: abban, hogy nem kellően informáltak a közgyűlést, van igazság; Barthel-Rúzsa Zsolt az egyes elnökségi tagok visszahívása kapcsán jelezte: ezt csak a közgyűlés teheti meg.

2003. február 24-én a HÖÖK és az MRK konferenciát rendezett *Hallgatói szolgáltató rendszerek Magyarországon* címmel. A konferencián a hallgatói szolgáltató rendszerek működéséről, a hallgatói ellátórendszerben elfoglalt helyéről, felsőoktatás-, és ifjúságpolitikai szerepéről hangzottak el előadások, valamint egy-egy európai uniós és hazai példa került bemutatásra.

2003. március elején megindult a felsőoktatásról szóló törvény módosításának előkészítése és az ezzel kapcsolatos egyeztetések.

A HÖÖK 2003. március 18-i nyilatkozata szerint a szervezet döntő részben egyetértett a felsőoktatási törvény folyamatban lévő módosításával.

A törvénymódosítás kitért a hallgatói jogorvoslat kérdésére, és a HÖÖK véleményével, valamint az állampolgári jogok országgyűlési biztosának álláspontjával összhangban az került a módosított jogszabályba, hogy ezeknél az eseteknél államigazgatási eljárást kell alkalmazni.^{208, 209}

A közgyűlés több munkabizottságot is létrehozott, a megalakult testületek között szerepelt a felsőoktatásról szóló törvény módosítását véleményező bizottság, az EU Integrációs Bizottság, a Kollégiumi Bizottság, a Kredit Bizottság, a Drogprevenációs és Sportbizottság, illetve egy közös munkabizottság a Magyar Rektori Konferenciával a hallgatói szolgáltató rendszerekről. A közgyűlés és az elnökség üdvözölte a szervezeten belül alakult Joghallgatók Szakmai Szövetségének létrejöttét.

2003. április 10-én a HÖÖK – hagyományaihoz híven, jelentős civil szervezetként – sajtóközleményében kérte fel az egyetemi és főiskolai hallgatókat, valamint az ifjúsági

²⁰⁷ 2003. március 29-én zajlott a HÖÖK újabb közgyűlése – a szervezet székhelyén, a Professzorok Házában –, ahol a tagönkormányzatok elfogadták a tárgyévi költségvetést.

²⁰⁸ Továbbá a hallgatói szervezet javaslatára bekerült a jogszabályba, hogy a jogsérelemmel kapcsolatos felül bírálati kérelemről 30 napon belül dönteni kell. A jogszabály-módosítás kitér az oktatók besorolására, továbbá rendelkezik arról, hogy negyvenéves kor felett nem kell nyelvvizsga a diploma megszerzéséhez, amellyel kapcsolatban a HÖÖK álláspontja: most még elfogadható, de hosszú távon – az európai uniós csatlakozást is figyelembe véve – nem biztos, hogy hosszútávon fenntartható rendelkezés. Az akkreditált iskolai rendszerű felsőfokú szakképzés helyett bevezették a felsőfokú szakképzés fogalmát, amely felmenő rendszerben – 2005-től – hallgatói jogviszonyt biztosít. A módosítás hatályba lépését követően a főiskolai tanárok is lehetnek professzor emeritusok, az ehhez szükséges anyagi fedezetet azonban a felsőoktatási intézményeknek kell biztosítaniuk.

²⁰⁹ Ehhez kapcsolódik, hogy 2003. szeptember 11-én a HÖÖK az OM felé jelezte: indokoltnak tartja, hogy törvényben rendezzék az oktatási jogok biztosának jogkörét, mert a felsőoktatási jogszabály nyári módosítása után jelentősen szűkült azoknak az ügyeknek a száma, amelyekben eljárhat, mivel a törvény módosítása következtében nyártól a biztos hivatal nem folytathat vizsgálatot a felsőoktatási intézmények döntéseit sérelmező hallgatói panaszok, térítések, felvételi ügyek, vizsgára való jelentkezések kapcsán, s így körülbelül a panaszok mintegy 10 százalékában tud eljárni. A törvénymódosítás szerint ugyanis a miniszter törvényességi felügyeleti jogköre nem terjed ki azokra a döntésekre, amelyek alapján a felsőoktatási törvényben vagy külön jogszabályban meghatározott bírósági, államigazgatási eljárásnak van helye. A HÖÖK mindezek miatt javasolta, hogy a biztos jogköréről, önálló jogállásáról alkossanak törvényt.

korosztályt, hogy vegyenek részt április 12-én, szombaton az európai uniós csatlakozásról szóló népszavazáson, mivel a szervezet szerint az európai uniós integráció a legnagyobb változást várhatóan „az ifjúság életében hozza”. A felsőoktatásban tanuló 381 ezer hallgató országos képviseleti szerve kiemelten fontosnak tartotta, hogy az ifjúsági korosztály tagjai éljenek állampolgári jogokkal, és nyilvánítsanak véleményt Magyarország európai integrációjával kapcsolatban.

Az utolsó, 1997 végén lezajlott – hivatalos – miniszterelnöki egyeztetés után több mint öt esztendővel, 2003. június 5-én a HÖÖK, a DOSZ, valamint a FEKOSZ képviselőit fogadta *Medgyessy Péter* miniszterelnök. A megbeszélésen jelen volt még Magyar Bálint oktatási és *Gyurcsány Ferenc* gyermek-, ifjúsági és sportminiszter.

A több, mint egyórás megbeszélésen főként a felsőoktatás kérdései kerültek szóba: a Bologna Folyamat, a felsőoktatási törvény új koncepciója, a kollégiumok kérdésköre (fejlesztések és hallgatói térítési díjak), a hallgatói munkavállalás lehetőségei.

A találkozón a Kormány és a legnagyobb magyar ifjúsági érdekvédelmi szervezet képviselői megegyeztek egy közös OM-HÖÖK munkabizottság létrehozásáról, amely a hallgatók egyetemi és főiskolai munkavállalásának rendezésével foglalkozik majd, illetve a felsőoktatási törvény – a magyar felsőoktatás jövőjét nagyban befolyásoló – őszi átfogó módosítását előkészítő munkában való együttműködésben.

A találkozót követően a HÖÖK sajtónyilatkozatában üdvözölte, hogy *Medgyessy Péter* kiemelten fontos területként értékeli a felsőoktatást.

2003 augusztusában az OM honlapján közzétett munkaanyag a *Csatlakozás az Európai Felsőoktatási Térséghez (CSETF)* általános tiltakozást váltott ki a meghatározó felsőoktatási érdekképviseleti szervezetek részéről.

Nem alkalmas társadalmi vitára a felsőoktatás tervezett reformjának koncepciójáról szóló szakértői anyag a Felsőoktatási Dolgozók Szakszervezete elnökének – augusztus 13-án, a Hotel Benczúrban, a HÖÖK-kal közösen tartott sajtótájékoztatón elhangzott – véleménye szerint. Az FDSZ ugyanakkor támogatja az 1999-ben elindított Bologna Folyamat részeként az egységes európai felsőoktatási térség kialakítását, a szakértői anyag erre vonatkozó fejezetét pedig elfogadja – tette hozzá *Kis Papp László*, a tömörülés vezetője. Elutasították viszont a szakértői anyag által felvetett intézményprivatizációnak, a dolgozók közalkalmazotti státusa megszüntetésének, valamint a tandíj bevezetésének a lehetőségét.

Barthel-Rúzsa Zsolt, a HÖÖK elnöke kifejtette: Az úgynevezett intézményi reformmal a hallgatói képviselők kiszorulnának a stratégiai döntéshozatalból, mivel az intézményi tanácsok szétbontásával létrehozott, a tanulmányi ügyekben döntő szenátusban maximum 25 százalékos arányban képviseltethetnék magukat a hallgatók, azonban a stratégiai döntéseket meghozó igazgatótanácsokban nem vehetnének részt a HÖK-ök a nyilvános tervezet szerint. (Lásd 23. számú melléklet.)

2003. szeptember 19-én a HÖÖK sajtótájékoztatót tartott, amelynek témája a Bologna Folyamat Berlini Találkozója volt. A magyarországi hallgatói szervezet üdvözölte és támogatta az Egységes Európai Felsőoktatási Térség kialakítását célzó Bolognai Folyamat berlini miniszteri találkozásán elfogadott kommunikét,²¹⁰ a HÖÖK az elfogadott zárónyilatkozat céljaival és tartalmával egyetértett, és megvalósításukat Magyarország jövőjének szempontjából elkerülhetetlennek és fontos nemzeti érdeknek tartotta. A HÖÖK elnöke a sajtó képviselőinek elmondta: a konferencián elfogadott kommunikében rögzítették egyebek mellett a kétciklusú képzés bevezetését – minden, a Bologna Folyamathoz csatlakozott országban 2005-ig –, az ösztöndíjak és hallgatói hitelek „hordozhatóságának” megteremtését a külföldi tanulmányok során, továbbá a nemzeti és európai minőségbiztosítási rendszer egységes szempontrendszerének kidolgozását két éven belül, mindezen folyamatokat a HÖÖK üdvözölte.

2003. október 10-én a HÖÖK sajtóközleményt adott ki, amelyben tiltakozott a kormányzati tervekben megjelenő, a felsőoktatást és a hallgatókat hátrányosan érintő intézkedések, így a hallgatók utazási kedvezményeinek csökkentése²¹¹ és a 2004. évi költségvetési törvény tervezetében a felsőoktatást érintő drasztikus megvonások ellen. A hallgatók érdekvédelmi szervezete elfogadhatatlannak tartotta „az utólagos tandíj esetleges bevezetését, a hallgatói kollektív jogok tervezett csorbítását” és sajnálatosnak nevezte a diákhitel kamatának emelkedését.

A HÖÖK szerint ugyanakkor szükséges lett volna az oktatók bérének, valamint a képzési és fenntartási normatívának az emelése. Ezért – nyilatkozata szerint – támogat minden olyan „törvényes kereteken belül mozgó kezdeményezést”, amely az említett célok elérését szolgálja, és erre hívta fel a felsőoktatás többi szereplőjét is.

²¹⁰ A kommuniké kitért a felsőoktatási oklevelek részleteit egy széles körben használt európai nyelven tartalmazó, úgynevezett diplomamelléklet bevezetésére is, amely szükségessége elengedhetetlen az EU munkaerőpiacán.

²¹¹ A hallgatói utazási kedvezmények csökkentését – a HÖÖK ellenállásának köszönhetően – levette napirendjéről a kormányzat.

2003. október 16-18. között Szegeden tartotta ünnepi 15 évi jubileumáról megemlékező közgyűlését a HÖÖK, valamint ezen alkalommal a közgyűlés megemlékezett a mozgalom történelmi pillanatairól – az 1956-os és 1988-as hallgatói megmozdulásokról is.

A szervezet identitásának ettől a rendezvénytől, illetve az ehhez kapcsolódó belső és külső kommunikációtól kezdve erős eleme a MEFHESZ és a szegedi 1956-os diákmegmozdulások.

2004. január 23-án a HÖÖK vezetője a sajtó előtt kijelentette: aláírásgyűjtést, végső esetben tüntetést is elképzelhetőnek tart, ha a felsőoktatástól további forrásokat vonnak el, mivel álláspontjuk szerint a magyar felsőoktatás nem képes semmilyen további elvonást elviselni. A HÖÖK elnöke az oktatási miniszter néhány nappal korábbi, tandíjjal kapcsolatos kijelentéséről leszögezte: A HÖÖK semmilyen körülmények között nem tudja elfogadni a tandíjat, a hallgatókat nem lehet tovább terhelni.²¹² A HÖÖK továbbá szükségesnek tartotta a felsőoktatás átvilágítását, amelynek során a hiányosságok, ellentmondások kiszűrhetőek lennének. Ugyanezen a napon Nagy Zoltán, a HÖÖK elnökségének tagja is nyilatkozott a sajtónak, amely nyilatkozat szerint a HÖÖK nem támogatja a közalkalmazotti státus esetleges megszüntetését a felsőoktatási intézményekben.

A szervezet érvei a felsőoktatási átalakításról alapvetően összefoglalhatóak egy mondatban: Szükség van a felsőoktatás struktúrájának átgondolására, ám a minisztériumi felsőoktatási reformkoncepció anyaga véleményük szerint még nem jutott el a kidolgozottság azon szintjére, hogy törvény lehessen belőle.

2004. február 20-22. között a *Dunaújvárosi Főiskolán* került megrendezésre a HÖÖK éves első közgyűlése, amelyen a költségvetés elfogadása mellett a megjelentek elfogadtak egy V4-es hallgatói együttműködési megállapodást is, amely képviseleti együttműködés a következő két esztendőben növelte a régió országos hallgatói képviseliteinek a súlyát az európai szervezeten, az ESB-en belül.

A HÖÖK belső működése ekkor rendezett volt, leszámítva, hogy a mandátum lejártának közeledtével egyre erősebb volt a szinte kezdetektől meglévő kétpólusosság az elnökségen belül. Az elnökjelöltek személyének egyértelművé válása után teljes egészében kialakult a testületi munkát romboló szembenállás.²¹³

²¹² Január 22-23-án a Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetemen tartotta tanácskozását az Európai Egyetemek Szövetsége (EUA). Magyar Bálint az Európai Felsőoktatási Konferencia megnyitóján azt mondta, hogy a felsőoktatási reform keretében Magyarországnak meg kell oldania a felsőoktatás finanszírozásának kérdését is, amelynek során nem lehet megkerülni a tandíj bevezetésének problémáját sem.

²¹³ Barthel-Rúzsza Zsolt közlése, 2010. február 18.

2004. április 29-én ismét eredményes tárgyalások végét jelenthette be a – közvetítőként eljáró – HÖÖK, mivel *Németh Imre* földművelésügyi miniszter döntésének értelmében a 2003-ban és 2004-ben a *Szent István Egyetem Állatorvosi Karán* végzetek számára megmarad a gyakorlati év, a továbbiakról pedig az Egyetem és a hallgatók bevonásával állapodnak meg.

2004. november 7-én Ekler Gergely – az ELTE BTK hallgatójának – személyében új elnököt választott az ekkor már 422 ezer egyetemi és főiskolai hallgatót képviselő HÖÖK – az egri *Eszterházy Károly Főiskolán* megrendezett – tisztújító közgyűlése, de az új elnökséget határozatképtelenség miatt nem sikerült felállítani. Ennek oka az volt, hogy az elnökválasztás során alulmaradt ellenjelöltet, Németh Józsefet – aki ugyanúgy az elnökség tagja volt, mint Ekler Gergely – támogató hallgatói önkormányzatok képviselői kivonultak a tanácskozásról, így határozatképtelenné vált a közgyűlés.

A megválasztott elnök programjának hangsúlyos eleme a magyar felsőoktatási intézmények közötti hallgatói mobilitás megteremtésének célja volt.

A tisztújító közgyűlésen szerepelt a felsőoktatási törvény koncepciója is. A tervezet korábbi szövege jelentősen csorbította volna a hallgatói kollektív jogokat; a többi között a tanulmányi és vizsgaszabályzat, illetve a támogatások elosztása terén korlátozta volna a hallgatók képviseleti jogát, továbbá csökkent volna a hallgatói képviselet aránya az intézményi szenátusokban is.²¹⁴

2004. november 30-án a HÖÖK elnöke a felsőoktatási helyettes államtitkárral áttekintette a felsőoktatásról szóló törvény tervezetében még meglévő – a hallgatói képviselők által – vitásnak tartott pontokat. A HÖÖK azt javasolta, hogy a hallgatói jogviszony szüneteltetését ne a törvény, hanem a hallgatói és vizsgaszabályzat rendezze, fegyelmi kérdésekben pedig csak az elkövetett cselekmény számítson. A vizsgákkal kapcsolatban a törvény csak megismétlést rögzít, a hallgatói érdekvédők szerint mindenképpen szükséges: erre legalább kétszer legyen lehetősége a diákoknak, mivel – a tervezett szöveg elfogadása esetén – egyébként az intézmények esetleg csak egyszer adnának erre módot. Szükségesnek tartják továbbá, hogy az Országos Tudományos Diákköri Tanács (OTDT) költségvetése szerepeljen a törvényben, a hallgatói normatíva egy ezrelékének megfelelő összeggel.²¹⁵

²¹⁴ Ezek a pontok a megállapodás nyomán kikerültek a tervezetből, továbbá érdemi és pontos megfogalmazást kapott a hallgatói jogviszony pontos definíciója is, így az oktatási tárca és a HÖÖK között egyetértés jött létre a felsőoktatási törvény tervezett módosításáról.

²¹⁵ Ez a HÖÖK elnöki kezdeményezés a törvény elfogadott szövegébe is belekerült, így bár nem mondható, hogy a hallgatói szervezet erősen együttműködött volna a korábbi másfél évtizedben az OTDT-vel, ezzel a

Ugyanezen a napon a HÖÖK Választmánya úgy döntött, hogy nem támogatja az új felsőoktatási törvény miatt három nappal későbbre a fővárosba szervezett – és a HÖÖK-től független szervezésű – tüntetést.²¹⁶

2004. december 4-én az ELTE BTK-n ismételt közgyűlést tartott a HÖÖK, ahol az elnökség, a felügyelőbizottság és az EFOTT bizottság tagjait választotta meg a testület, de az ügyészséghez fordult több hallgatói önkormányzat, szerintük ugyanis csalás történt a novemberi egri elnökválasztáson. A szóban forgó tagönkormányzatok látva az erőviszonyokat, kivonultak a HÖÖK ismételt közgyűléséről is. Barthel-Rúzsa Zsolt, a HÖÖK leköszönő elnöke elmondta, hogy a felügyelőbizottság kivizsgálta az ügyben érkezett panaszokat, de nem talált szabálytalanságot az elnökválasztás során. Mivel a szervezet vezetője ismételt ülést hívott össze, amelyen 122 küldött vett részt, akik közül az elnök szerint mintegy 40-en, a választást megkérdőjelezők szerint 69-en hagyták el a közgyűlést, s így az utóbbiak véleménye szerint az ismét határozatképtelenné vált; ezzel szemben az elnök értelmezése szerint a határozatképességhez – ebben az esetben – elegendő volt 25 százalékos részvétel.

A megválasztott elnökség tagjai: *Pálfi Nóra, Fülöp Katalin, Nagy Zoltán, Schöberl Márton, Medveczki Gábor, Irmics Péter, Filep Bálint, Bíró István, Beke Nándor*²¹⁷ voltak.

Az év végén a HÖÖK eladta a többségi tulajdonos OM-nek a Diákbónusz Kht-ban meglévő 25 százaléknyi részesedését, mivel ekkor már látszott, hogy a chipkártyás igazolványra korábban tervezett kedvezményrendszer kiépítése nem valósult meg.²¹⁸

A kétciklusú (graduális) felsőoktatási képzésről szóló kormányrendelet AB általi megsemmisítését követően a helyzet mielőbbi tisztázására kérte fel a HÖÖK – 2004.

lépéssel igen nagy szolgálatot tett a hazai felsőoktatási tudományos diákköri mozgalomnak.

²¹⁶ 2004. december 2-án kaotikusnak ítélte meg a felsőoktatás jelenlegi helyzetét, és ez ellen tiltakozott közel kétszáz hallgató a budapesti Trefort kert előtt; a diákok elutasították az új felsőoktatási törvénytervezet jelenlegi formáját. A hallgatók átvonultak az oktatási tárca Szalay utcai épületéhez, ahol 14 pontból álló petíciót adtak át. A menet elején a haldokló magyar felsőoktatást ábrázoló koporsót vittek, a főként a Magyar Képzőművészeti Egyetemről, az ELTE-ről és a Pázmány Péter Katolikus Egyetemről érkezett hallgatók, akik „Tiltakozunk, Ki a politikát az egyetemekről”, „Elég volt a gazdasági érdekekből” jelszavakat skandáltak. Transzparenszeiken „Tetszettek volna békén hagyni az egyetemeket”, „Helló Miszter, ez itt Hángöri, Önt is nyavalya törli?” feliratok voltak többek között olvashatók. A tüntetés szervezői hangsúlyozták: a demonstráció pártsemleges, egy kialakult helyzet, nem pedig egy párt vagy a kormány ellen tüntetnek. Célként jelölték meg az egyetemi autonómia megóvását, az irányító testületek életre hívásának megakadályozását, a minőségi képzést a mennyiségi képzéssel szemben, a Bologna Folyamat ésszerű, a magyar viszonyoknak megfelelő alkalmazását.

²¹⁷ Beke Nándor 2005 tavaszán lemondott, helyére májusban Körösparti Pétert választották az elnökségbe; a két nevezett tisztviselő debreceni hallgatói képviselő; ettől a választástól lehet beszélni a korábbi blokkok oldódásáról. Debrecenen túl a győri Széchenyi István Egyetem is „belépett a koalícióba”, Filep Bálint a SZE HÖK-vezetője volt. A Miskolci Egyetem részéről – az 1997-es tisztújítás óta először – nem volt tag az elnökségben. Érdekesség, hogy az elnökségben ismét helyet kapott két szegedi hallgató, intézményi HÖK-támogatás nélkül.

²¹⁸ A befolyó négy millió forint 2005-ben jelent meg a szervezet költségvetésében.

december 14-én – a négy parlamenti pártot, hangsúlyozva, hogy a felsőoktatás fejlesztése kormányzati ciklusokon átívelő nemzeti érdek.

A 2001-2004 közötti időszakot elemezve-összegezve megállapítható, hogy egy kormányzati ciklus végének békés és egy második kormányzati ciklus kezdetének útkereső időszakában a HÖÖK funkció szerint valóban egy érett, intézményesült, bürokratizálódott, de továbbra is belső feszültségekkel működő, kiegyensúlyozott belső és külső kommunikációval bíró, a külvilág felé partnerként megjelenő, hatékony érdekképviselési szervezetként jelent meg. A szervezet vezetése mindkét elnöki ciklus során jelentős sikereket ért el a felsőoktatás-politika terén (a diákhitelezés véglegesítése, a Bursa Hungarica-ügy HÖÖK álláspontja szerinti rendezése, a 2002-ben hatályba lépett térítési-juttatási rendelet szakmapolitikai kidolgozásával kapcsolatos eredmények, a hallgatói utazási kedvezmények csökkentésének, a kollégiumi díjak emelésének, a hallgatói önkormányzati képviselési jogok megcsorbításának megakadályozása mellett), a nem titkolt kormányzati törekvések ellenére – bár pozícióvesztés mellett – de meghatározó szereplő tudott maradni az ifjúságpolitika területén is.

Elmondható, hogy 2001-től kezdve megindult egy profilszűkülési folyamat: csökkent a kormányzati szakmapolitikai partnerek száma, az újabb társadalmi partnerek bevonási folyamata visszaesett, bár ezt a beágyazottsági „visszaesést” ellensúlyozta az egyre erősödő – tudatos – sajtómunka, amely a 2000 és 2002 közötti előkészítésének, kidolgozásának köszönhetően egy kiváló kommunikációs stratégiával és gyakorlattal rendelkező szervezetté tette – teszi a mai napig – a HÖÖK-ot.

2005 elején a szervezeten belül a vezetőségváltásával – valójában a tisztújító közgyűléseken történetekkel – kapcsolatban kialakult egy viszonylag csendes, de feszültségekkel teli várakozás.

Az 1998. évi tisztújítás óta a vidéki nagy felsőoktatási központok – Pécs, Szeged, Debrecen, Nyíregyháza, Győr – sorozatban alulmaradtak a tisztújítási-választási küzdelmekben. Volt ezen időszakban is szakmai együttműködés a győztes blokk – a ELTE, BME, SOTE, GATE (SZIE) által meghatározott budapesti felsőoktatási intézmények többségének, valamint a Veszprémi (később Pannon) Egyetem, Soproni Faipari Egyetem (Nyugat-Magyarországi Egyetem), Berzsenyi Dániel Főiskola, Kecskeméti Főiskola, Miskolc és a nem állami intézmények szinte tömbszerű jelenlétű HÖK-jei – valamint a kimaradók között, de azt a választások előtt és után (az új vezetés megdöntésére irányuló kísérleteknél) felülírta a „hatalom akarása”. A 2004. évi tisztújításra a két oldal között is

mozgás indult meg: Amíg a Széchenyi István Egyetem belépett, addig a Miskolci Egyetem és a SZIE kimozdult a korábbi koalícióból, a blokkok elkezdtek oldódni.²¹⁹

A HÖÖK új vezetése február 1-jén lépett fel először a kormányzattal szemben. Az ügy alapvetően szakmapolitikai-irányítási problémából adódott, mivel az állami hozzájárulás késése miatt számos esetben lehetetlenné vált, hogy az intézmények kifizessék az Esély a Tanulásra Közalapítvány²²⁰ ösztöndíjait, illetve nem egy esetben saját maguknak kellett a támogatásokat meghitelezniük, ezért a HÖÖK felszólította az oktatási kormányzatot a helyzet rendezésére.

A felálló új elnökség ambiciózus szakmai munkát indított el. Tervei között szerepelt a – francia modell alapján – *Laptopot napi 200-ért* tartós lízingprogram, a hallgatók élethelyzetéről és egészségügyi állapotáról szóló felmérés, valamint egy intézményi felmérés is, amelynek keretében a hallgatói közéletet és kulturális lehetőségeket is vizsgálták volna, továbbá Országos Karrier Irodát kívántak létrehozni.²²¹

2005. február 15-én a HÖÖK elnöke a sajtót tájékoztatva elmondta: Ragaszkodnak ahhoz, hogy az intézményi tanácsokban megmaradjon a hallgatók egynegyed-egyharmad arányú képvisellete, továbbá a kollégiumi alapidíjak kapcsán közölte, hogy amennyiben jól körülhatárolt, az eddigiéknél szélesebb szolgáltatási lista készül, nem zárkoznak el egy „ésszerű emeléstől”. (A kollégiumi díj a hallgatói normatíva öt százaléka volt, amelynek hét százalékra történő emelését elképzelhetőnek, elfogadhatónak tartották.)

A költségtérítés megállapításánál az eredeti elképzelés szerint ez a képzési normatíva kétszáz százaléka lett volna, az új szabályozást – amely alacsonyabb arányú megállapítást adott – egyfajta „gumiszabályként” értékelte az elnök, aki szerint „sokkal több pénzt nem szednek be az egyetemek”, mivel nem marad költségtérítéses hallgatójuk.

Bekerült a törvénytervezetbe az oktatók hallgatók általi értékelése, a helyi hallgatói önkormányzatoknak az egyetértési jogával, amit támogatandónak tartott az országos képviselő vezetője.

²¹⁹ 2004-ben már szegedi, 2006-ban már pécsi illetőségi HÖK vezető is bekerült a HÖÖK elnökségébe, de ezek egyéni, illetve kari hallgatói önkormányzati kiugrások voltak az anyaintézmény táborából, a megválasztottak nem hozták közelebb a két oldalt, sőt mindkét személy esetében a helyi HÖK-ök elszigetelése, majd az országos szervezetbe megválasztott hallgatói vezetők kizorítása történt meg.

²²⁰ A Kormány 2005 szeptemberével a nevezett közalapítványt – másokkal összevonva – létrehozta az Oktatásért Közalapítványt, amely a pályázati profilt fenntartja, a HÖÖK az új testületbe a delegálás jogát elvesztette.

²²¹ A laptopprogram nem valósult meg, a kutatások a HÖÖK a Hallgatókért Alapítvány szakmai programjában megvalósultak – segítve az országos képviselő szakmai munkáját –, viszont a karrier-tanácsadási program területén jelentős előkészítő munkát végzett a szervezet vezetése a 2005-2006-os esztendőben.

2005. február 25-én a *Debreceni Egyetem Agrártudományi Centrumában* tartotta első évi közgyűlését a HÖÖK, ahol határozatban támogatta a felsőoktatási törvény legutóbbi változatát. A szervezet határozata kimondta, hogy ezen támogatását a továbbiakban is fenntartja, amennyiben az oktatási tárcával történt megegyezésben foglaltak a szövegben megmaradnak, s így teljesülnek a HÖÖK tavaly novemberi közgyűlésén elfogadott feltételek: a hallgatói jogok katalógusának megtartása; a hallgatói részvétel erősítése – de legalább jelenlegi szinten tartása – a döntések meghozatalában; a hallgatók kollektív jogait gyakorló hallgatói önkormányzatok egyetértési joga a hallgatókat érintő térítési- és juttatási kérdésekben, valamint az oktatói munka hallgatói véleményezéséről szóló szabályzatnál is.

Továbbá az új jogszabály megalkotásakor a HÖÖK álláspontja szerint a hallgatókra vonatkozó szabályok nem lehetnek hátrányosabbak a hallgatói jogviszony fennállása során bármikor, mint az első beiratkozáskor, továbbá szükségesek a jogszabályi garanciák az intézmény esetleges megszűnése esetére az oklevél kiadását és a képzés folytatását illetően; emellett elengedhetetlen a hallgatói érdekképviselet politikamentességének és egységességének a megőrzése (a HÖK–HÖÖK status quo fenntartása).

Az új vezetés új társadalmi-szakmai partnereket keresett a szervezetnek. Erre utal az a konferencia is, amely az *Információgazdaság, tudásipar, felsőoktatás és szakképzés címet viselte*, amelyet a *Vállalkozók és Munkáltatók Országos Szövetsége (VOSZ)* és a HÖÖK 2005. április 6-án tartott a *Kempelen Farkas Hallgatói Információs Központban (HIK)*; ezen a rendezvényen – *A Magyarországi Vállalkozások Esélyei az Európai Uniós csatlakozás után* című rendezvénysorozat harmadik előadásán – Magyar Bálint oktatási miniszter is előadást tartott.

A 2005. május 7-én a *Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karán* tartott közgyűlésen az országos hallgatói képviselet megerősítette az új törvény tervezetével kapcsolatos kifogásait, elutasító álláspontját. 2005. május 23-án az Országgyűlés elfogadta az új felsőoktatási törvényt, amelyet Mádl Ferenc köztársasági elnök normakontrollra megküldött az Alkotmánybírósághoz.

2005. november 5-én Piliscsabán, a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Karán tartotta éves harmadik rendes közgyűlését a HÖÖK, amelyen nyilatkozatban elítélte a tanulmányok teljesítéséhez közvetlenül nem kapcsolódó térítési díjak szedését, elutasította a *Fővárosi Legfőbb Ügyészség* tavalyi tisztújításra vonatkozó óvását, ismételten kifejtette a hallgatói egyéni és képviseleti jogok biztosításával kapcsolatos álláspontját.

A közgyűlés témájához kapcsolódóan hozott – a magyarországi tagszervezet képviselőinek javaslatára egyhangú – határozatot a november 7-13. közötti reimsi közgyűlésén az ESIB is, amelyen az országos hallgatói szervezetek európai szövetsége kiemelte a HÖÖK bevonásának fontosságát az új magyarországi felsőoktatási törvénnyel kapcsolatos tárgyalásokba.

2005. október 10-én az Országgyűlés elfogadta a még hatályban lévő („régí”) felsőoktatási törvény – 1993. évi LXXX. törvény – módosítását, amely módosításnak a célja az Alkotmánybíróság előtt lévő – még nem hatályosult új – törvényben megfogalmazottakkal kapcsolatos kritikák miatti szükséges módosítások beemelése volt a régi törvénybe.²²² Mindezzel kapcsolatban – 2005. október 20-án – a HÖÖK elnöke hivatalos tájékoztatást kért az oktatási tárcától a módosított felsőoktatási törvény azon pontjairól, amelyek a tanulmányaikat 2006. szeptember 1. előtt megkezdő hallgatók esetében a „túlfutásra”, azaz a tanulmányi idő túllépésének lehetőségére vonatkozott.

2005. október 25-én az AB nyilvánosságra hozta az új felsőoktatási törvénnyel kapcsolatban meghozott határozatát, amely számos ponton alkotmányellenesnek mondta ki az Országgyűlés által elfogadott normaszöveget. Az Alkotmánybíróság határozatának indokolása kimondta, hogy a „felsőoktatási autonómia hordozója, alanya a felsőoktatási intézmény, vagyis az oktatók, a tudományos kutatók és a hallgatók közössége. Ezért az oktatók, tudományos kutatók, hallgatók részvételét biztosítani kell az autonóm képviselői szervezetekben és az autonómiából eredő önkormányzati jogosultságok gyakorlásában”.²²³ Ez alapján a HÖÖK úgy vélte, hogy az irányító testületekben az intézmények hallgatóinak is helyet kell biztosítani.

2005. november 8-án a HÖÖK elnöke egyeztetést folytatott az OM vezetőivel az AB által több ponton az alaptörvénnyel ellentétesnek mondott felsőoktatási törvény módosításáról. A HÖÖK azt kérte az oktatási tárcától, hogy az irányítótestületek átalakításával létrejövő gazdasági-fenntartói tanácsnak legyen az intézményi hallgatói

²²² Ezek a paragrafusok elsősorban a Bologna-folyamattal álltak összefüggésben és október 28-án léptek hatályba. 2006 szeptemberétől új képzési rendben indult a tanév a hazai felsőfokú oktatási intézményekben (az első évfolyamos hallgatók esetében). Általánosságban elmondható, hogy az első fok, az alapképzés, amely 6-8 féléves (BA/BSc). Az alapfokozatot nyújtó első ciklus a munkaerőpiacon hasznosítható szakmai ismereteket ad a végzés utáni elhelyezkedéshez, egyúttal megfelelő elméleti alapot is nyújt a tanulmányok mesterképzésben történő azonnali vagy későbbi folytatásához. A mesterképzés (MA/MSc) 2-4 féléves (kivéve a tanárképzést, amely 5 féléves), s ennek szintén két kimenete van: a munkaerőpiac, illetve a doktori képzés, amely a tudományos fokozat megszerzésére készít fel, és e képzési piramis csúcsát jelenti. Néhány képzés esetében – szakmai és politikai alkufolyamatok eredőjeként – megmaradt a hagyományos képzési rendet, ilyenek például az orvos, a jogászokképzés és a művészeti oktatás, ezek az úgynevezett osztatlan képzések.

²²³ 41/2005. (X. 27.) AB határozat, közzétéve a Magyar Közlöny 2005. évi 142. számában, AB közlöny XIV. évf. 10. szám

önkormányzat által delegált tagja is. Míg azonban a többi tagnál feltétel lenne a felsőfokú végzettség, a hallgatói képviselőtől ezt ne követeljék meg.

Kezdeményezték továbbá a HÖÖK jogi helyzetének rendezését, javaslatuk szerint a HÖÖK, mint jogi személy szerepelne a törvényben, a jelenlegi társadalmi szervezet bejegyzését megszüntetnék.²²⁴

November 29-én az Országgyűlés ismét elfogadta a 2005. évi CXXXIX. számú új felsőoktatási törvényt, már az AB által kért módosításokkal.²²⁵ A kormány hét szakmai szervezettel tárgyalta meg a módosítást, és ebből hat támogatta azt, egyedül a HÖÖK-nak volt fenntartása, mert a szervezet szerint sértette volna az egyetemi autonómiát, hogy a gazdasági tanácsba a hallgatói képviselők nem kerülhetnek be.²²⁶

²²⁴ A HÖÖK vezetésének kezdeményezése mögött a korábban lezajlott ügyészi vizsgálat véleménye állt: A szervezet megalapításának „gyakorlata” szerint tisztázatlan volt a tagsági viszony, hiszen a HÖÖK-ot magánszemélyek alakították, társadalmi szervezetként lett bejegyezve, tagjaiként – az Ftv.-re hivatkozva – mégis a HÖÖK-öt tartotta nyilván. A jogi helyzetet tisztázandó kezdeményezte a HÖÖK-vezetés a törvényi alapítású szervezet létrehozásának jogszabályi biztosítását.

²²⁵ A törvény az egyéni hallgató jogokat – 2003-ban kialakított „törvényi katalógust” – érdemben nem érintette, így ezen a téren jelentős vita nem alakult ki a HÖÖK és az OM között. Ezen állítás alól egy kérdéskör volt kivétel, amely időszakos konfliktushoz is vezetett: A finanszírozott éveikből „túlfutó” hallgatók helyzetének rendezése. 2005. április 11-én a HÖÖK felfüggesztette a felsőoktatási törvény tervezetének a támogatását, abba ugyanis utólag – a parlamenti szakaszban – egy olyan passzus került be, amely szerint a képzési időn túlfutó hallgatóknak költségtérítést kellene fizetniük, ha tanulmányaikat folytatni szeretnék (ezt a kérdést a HÖÖK 2000-ben – a szervezet javaslatára – a 144/96-os Kormányrendeleten eszközölt módosításon keresztül rendezte, a hallgató nem fizet, de nem is kap ösztöndíjat elv mentén); a javaslat ezen pontja – a HÖÖK akkori véleménye szerint – hallgatói tömegek diplomához jutását veszélyezteti. A HÖÖK abban a tudatban írta alá hat másik szakmai szervezettel a javaslatot támogató, miniszterelnökhöz intézett levelet, hogy a korábban kompromisszum árán született kérdésekben nem lesz változás – közölte a szervezet választmányának ülését követően a sajtóval az elnök. Válaszként Magyar Bálint oktatási miniszter az MTI-nek elmondta, hogy módosító indítványt nyújtanak be, s két félévig a képzési idő után nem kellene tandíjat (költségtérítést) fizetni, ha a hallgató ezalatt befejezi tanulmányait; a miniszter továbbá hozzátette: csodálkozik a HÖÖK elnökének nyilatkozatán, akivel a tervezet szóban forgó passzusáról hétfőn délelőtt egyeztetett. Akkor megállapították – jelezte a miniszter –, hogy a probléma a parlamenti vita során módosító javaslattal kezelhető, s Ekler Gergely egyetértett azzal: a képzési időn túl, „a végtelenségig nem lehetne finanszírozni az egyetemi tanulmányokat”; ezzel ugyanis azoktól vonnának el forrásokat, akik megfelelően tanulnak és élnek az adófizetők nyújtotta lehetőséggel. Végül a miniszter által támogatott módosító indítványok – amelyek a HÖÖK 2000-es kormányrendeleti szintre beépített javaslatait ismételték meg – kerültek parlamenti elfogadásra. A törvénnyel megszűnt – a hallgatói normatívába olvadva – a minimális összegű hallgatói sport és kulturális normatíva, valamint a 2006-os évtől – a parlamenti választások közeledtével – emelkedett a hallgatói normatíva előírányszava.

²²⁶ 2005. december 2-án – korábbi bejelentéseinek megfelelően – az Alkotmánybírósághoz fordult az új felsőoktatási törvény tartalma miatt a HÖÖK. Az érdekképviseleti szervezet két ponton kifogásolta az új jogszabályt, egyfelől elfogadhatatlannak tartották, hogy a jogköreiben és felépítésében alkotmányellenesnek talált irányító testületet felváltó gazdasági tanácsban az intézmény hallgatói csak akkor kaphatnak helyet, ha már rendelkeznek felsőfokú végzettséggel, másfelől a tanulmányaikat 2006. szeptember 1-je előtt megkezdő hallgatókkal kapcsolatban a pontatlan és elégtelen törvényi rendelkezéseknek kormányrendeletben történő bővebb kifejtése nem elégséges jogi szabályozottság. A HÖÖK nyilatkozatára reagáló oktatási államtitkár, Arató Gergely sajnálatosnak mondta, hogy miközben a HÖÖK folyamatosan részt vett a törvény előkészítésében, „váratlanul” megváltoztatta véleményét.

2006. február 25-én a bajai Eötvös József Főiskolán tartotta éves első rendes közgyűlését a HÖÖK, majd a határozatok értelmében 2006. március 1-jén az Alkotmánybírósághoz fordult az aznap életbe lépett új felsőoktatási törvény egyes rendelkezései miatt. A korábban a HÖÖK által kifogásolt gazdasági tanácsi összetételen és az előző törvény hatálya alatt tanulmányaikat megkezdett hallgatókra vonatkozó egyes

2006. február 13-án az Országgyűlés elfogadta az új felsőoktatási törvény módosítását, amely jogi személyiséget adott a HÖÖK-nak, a módosítás 2006. március 1-jével lépett hatályba.

A másfél évtized alatt intézményesült hallgatói képviselő, a HÖÖK eltérő helyzetben volt mint a hazai érdekképviselői, szakmai vagy politikai szervezetek, mert ezek miközben valós társadalmi beágyazódással és támogatással nem rendelkeztek (a szakszervezetek tagsága légiessült, szublimált, míg a politikai pártok a vizsgált időszakra – 2004-2005-re – nem alakították ki a társadalmi vagy tudományos-szakmai kapcsolódási felületeiket a magyar társadalommal); az országos hallgatói képviselő esetében bár tagsági kiüresedésről nem lehet beszélni, hiszen az eddig vizsgált több, mint másfél évtized során a képviselt felsőoktatási hallgatói létszám közelítőleg a háromszorosára nőtt, valamint számosságát tekintve is megsokszorozódott a hallgatói önkormányzatok testületi száma, továbbá ezek hálózatosodása is megfigyelhető volt, de ez jóval inkább a képviseltek (statisztikai-nyilvántartott) tömegét jelentette és nem a közvetlen (és valós) kapcsolatot.

A HÖÖK jogszabály szerinti tagjai a tagönkormányzatok, ilyen módon a HÖÖK elsősorban a működő – és nem működő – tagszervezeteivel folytatott belső kommunikációt. Bár külső kommunikációjában, retorikájában sosem a HÖÖK-ökre, hanem az – ekkorra már – általuk képviselt közelítőleg 400.000 hallgatóra hivatkozott.

A HÖÖK a kétszeres automatikus tagság intézményén – a hallgató beiratkozásánál fogva tagja a hallgatói önkormányzatnak, amely utóbbi pedig automatikusan tagja a HÖÖK-nak – keresztül kiüresedni sosem tudott, de mindig fenyegette a belső és külső legitimitációs hiány veszélye, illetve az ebből fennálló kommunikációs zavarok lehetősége. Ezek a veszélyforrások nem csökkentek, hanem inkább növekedtek a HÖÖK intézményesülésével, hiszen a csatornába terelt kommunikáció, a szabályozott szervezeti létforma mindig együtt jár a kódolások okozta információvesztéssel, amely tartalmi (társadalmi, szakmai) és formai (politikai) szempontból egyaránt fennállhat.

rendelkezéseken túl, aggályosnak tartották, hogy az oktatási miniszter oktatásszervezési feladata lett, hogy pályázat útján meghatározza az államilag támogatott mester, doktori, szakirányú továbbképzésre felvehető hallgatók számát; ugyanis a törvény azt már nem szabályozza, hogy pontosan milyen pályázat alapján kell a tárcavezetőnek meghatározni a keretszámot; ráadásul a szakmai szervezetek – Magyar Felsőoktatási Akkreditációs Bizottság, Felsőoktatási Tudományos Tanács, Magyar Rektori Konferencia – még véleményezési joggal sem rendelkeznek a kérdésben.

Kifogásolta az érdekképviselő azt is, hogy a következő három évben a mesterképzésre felvehető hallgatók számát a Kormány mérlegelés alapján állapítja meg, a felsőoktatásban államilag támogatott képzésben részt vevő hallgatók összlétszáma alapján és a törvény ezen kérdéskörnél sem rögzíti, hogy pontosan mit mérlegelhet a kabinet, ahogy azt sem, mi a viszony az alapképzés és a mesterképzés között. Az alkotmánybírósági beadványokat az AB elutasította.

Ezek a változások nemcsak a HÖÖK-on múltak, hiszen a felsőoktatás magyarországi tömegesítése²²⁷ nemcsak a hallgatói létszám általános bővülésével járt, hanem olyan hallgatói csoportok megerősödésével (pl. távoktatás, levelező képzés, kiegészítő alapképzés) amelyek tagjai nem feltétlenül éltek hagyományos főiskolai, egyetemi létformában, nem volt elsődleges identitásuk a felsőoktatási hallgatói lét.

Ezen hallgatók kevésbé intenzív intézményi jelenléte kevesebb információt biztosít a HÖK-öknek, illetve ezen személyek – általában – kevesebb igényt, elvárást fogalmaznak meg érdekképviselői szervük felé. Ez az oka annak, hogy a sajátos hallgatói létformák a helyi és országos érdekképviselők látóterén kívülre szorultak; és tekintve, hogy eddig is a hallgatói képviselők kanalizálták a főiskolások és egyetemisták igényeit, elvárásait az intézmények vezetői és a kormányzat felé, így a HÖK-ök és a HÖÖK médiumszerelpe csökken, ezen hallgatók – az esetek jelentős részében – a valós képviselőten kívül rekednek.

228

Részben a fentiekben leírtak miatt, részben a képzés oktatástechnikai, szervezési változásai (kreditrendszer) következtében a hagyományos hallgatói csoportok felbomlottak (tankör, évfolyam), és felerősödött egy individualizációs folyamat, amely hosszú távon az egyéni érdekkijárást gyakorlatához vezet, veszélyeztetve ezzel az érdekbiszámítás alapján működő hallgatói önkormányzati rendszert.

Ennek veszélyei viszont igen jelentősek, hiszen a jelenlegi jogszabályi keretek között jóval inkább közösségi szinten meghatározottak a hallgatói jogok, mint az egyén szintjén. Ezeket a folyamatokat és a folyamatokban rejlő veszélyeket már a HÖKOSZ–HÖÖK váltás időszakában is meglátták, majd a HÖÖK első időszakában is elemezték az országos hallgatói képviselő vezetői. Ezen elemzések eredménye volt az a felismerés, hogy le kell zárni az országos hallgatói képviselő intézményesítési folyamatát, végül az országos hallgatói szervezet törekvéseinek hatására – a 2005-2006-os sikeres HÖÖK-lobbi eredményeképpen – valósult meg a szervezet jogi státuszának – törvénybeni – rendezése.

²²⁷ A dolgozatban vizsgált húsz esztendő kormányai – politikai, ideológiai hovatartozástól függetlenül – az expanziót egyaránt prioritásként kezelték egészen 2006-ig, amikor is koncepcionális változás állt be: Az államilag támogatott helyek bővítése megszűnt, jelezve ezzel, hogy az állam nem kíván az elért szintnél nagyobb forrást biztosítani a központi büdzséből finanszírozott felsőoktatásra. Megállapítható ugyanakkor az is, hogy a csökkentett államilag finanszírozott első alapképzésű főiskolai vagy egyetemi férőhelyekre is egyre nagyobb a jelentkezők bejutási aránya. Míg 1994-ben a jelentkezők alig egy harmada került be a felsőoktatásba, 2008-ban már a jelentkezők – bár számuk ugyanúgy csökkent, mint az államilag támogatott helyek száma – több, mint kétharmadából főiskolások vagy egyetemisták lettek.

²²⁸ Információ hiányában mind az intézmények, mind a szakmapolitika érzéketlenné válhat a speciális, a távoktatásban vagy a levelező képzésben részt vevő hallgatók problémái iránt.

A korporatív szervezeti lét időszaka

A módosított (új) FTv. 79.§ (2) és (3) bekezdése kimondja, hogy a „Hallgatói Önkormányzatok Országos Konferenciája jogi személy, székhelye Budapest, képviselője az elnök jogosult. ...A Hallgatói Önkormányzatok Országos Konferenciájának alapszabálya határozza meg azt a rendet, amely alapján a hallgatói önkormányzatok képviseltetik magukat a Hallgatói Önkormányzatok Országos Konferenciáján.”. Ebből a legfontosabb a jogi személy kitétel, amely kiemeli a HÖÖK-ot társadalmi szervezeti státuszából, és egy jelentős mértékben eltérő keretrendszerbe ágyazza. Ezzel a HÖÖK bár nem érte el a 1996-os törvényben nevesítésétől kezdve folyamatosan igényelt köztisztviselési státust, de jogszabály által jogi személyiséget nyerő testületté (úgynevezett egyéb szervezetté) alakulhatott át a felsőoktatási törvény által létrehozott jogi személyiséggel bíró testületként, amely többek között azt is jelenti, hogy kikerült az ügyészségi felügyelet alól, és közvetlen törvényességi felügyeleti eljárást csak a mindenkori oktatási miniszter indíthat a szervezet működésével kapcsolatban. Továbbá ismét erősödött a finanszírozottsága, de az ősz folyamán lezajlott megszűnési (amelyben az 1996-ban alapított – társadalmi szervezeti, egyesületi státuszú – HÖÖK-ot jogutód nélkül megszüntették, és a törvény szerint létrehozható HÖÖK-ot megalapították, bejegyeztették) folyamattal közjogi értelemben a HÖÖK „kivonult a civilszervezeti világból”.²²⁹ (Lásd 24. számú melléklet.)^{230, 231}

A törvény által létrehívott országos hallgatói képviselő alapszabályában megtartotta a korábbi HÖÖK szervezeti és képviselői struktúráját, rendjét, viszont jelentősen megváltoztatták a tagsági viszonyhoz kapcsolódóan a tagönkormányzatok szavazati súlyait,

²²⁹ A szervezet a jogszabályi felhatalmazás szerint szeptember 30-ig jogfolytonosan átalakulhatott, valamint ugyanezen egységes szerkezetű 2005. évi CXXXIX. törvény a HÖÖK 2000. évben – 1 ezrelékről 1,5 ezrelékre emelt – éves finanszírozását – költségvetési támogatását – tovább emelte az éves hallgatói normatívára 2,5 ezrelékre.

²³⁰ Ugyancsak megerősödtek a másik – törvényi nevesítésű – hallgatói szervezetnek, a DOSZ-nak a pozíciói is, mind finanszírozási szempontból, mivel az államilag finanszírozott nappali tagozatos doktoranduszok ösztöndíjának megfelelő összeg egy ezrelékét kapja éves támogatásként, mind képviselői szempontból, hiszen a HÖÖK mellett egy tanácskozási jogú tagot delegálhat a MAB-ba, illetve egy teljes jogú tagot az FTT-be, továbbá képviseltetheti magát az MRK ülésein. Érdekességképpen megjelenik a törvény szövegében a „doktoranduszhallgatók önkormányzata” kifejezés is, amelyet ennél jobban nem fejt ki az új Ftv., mindenesetre kötelezővé teszi a hallgatói képviselőten belüli önálló doktorandusz képviselő biztosítását az intézményi szinten. A DOSZ ezen időszakban már egy érett civilszervezet jellemzőit mutatta: kialakította belső szabályozóit, visszatérő rendezvényei meghatározták a szervezet „bioritmusát”, nemzetközi kapcsolatokkal bírt, mitöbb az európai doktoranduszképviselői szövetség a EURODOC - The European Council of Doctoral Candidates and Junior Researchers elnökségébe tagot delegált 2003-ban Szamos Hajnalka, majd 2007-ben Fináncz Judit személyében.

²³¹ Tovább erősödtek az országos hallgatói szervezet képviselői jogosítványai: 2006. március 21-én a miniszterelnök aláírta a Nemzeti Kiválóságokért Kollégium Közalapítvány alapító okiratát; a felsőoktatási tehetséggondozási céllal létrehozott szervezet kuratóriumában a HÖÖK egy helyet kapott, ahová az elnökség Kucsera Tamás Gergely volt elnököt delegálta, valamint az új törvényi rendelkezések értelmében a szervezet már szavazati jogú tagot delegálhat az FTT-be.

illetve ehhez kapcsolták a tagdíjak mértékét is. Korábban a tagönkormányzatok egy-egy szavazattal bírtak, tagönkormányzatként az intézmények a kari HÖK-öket, kari tagozódás nélküli intézményben az intézményi hallgatói önkormányzatot értette a HÖOK Alapszabálya. A 2005-ös új ágazati törvény már nem alkalmazza a kart, mint – jogszabály szerinti – felsőoktatási szervezeti egységet (bár az intézményi gyakorlatban megmaradt), a HÖOK-nak szabad kezet ad – a korábbi szabályozáshoz képest, hogy maga rendezze a tagsági jogokat –, így a HÖOK tagjainak az intézményi hallgatói önkormányzatok fogadta el 2006-os megalakulását követően, a szavazatokat a képviselt hallgatók arányában osztotta ki tagjai között, és a tagdíj is a képviseltek létszámával arányosan kerül évről évre megállapításra. Mindezzel a működés stabillá lett, hiszen a legnagyobb intézmények jelenléte esetén határozatképesek a közgyűlések, de az országos hallgatói érdekképviseleten belül kevésbé aktív – általában kisebb vidéki (döntően nemállami) intézmények – (potenciális) súlya csökkent, illetve az intézményi képviselet okán végleg megszűnt (a 2000 óta intézményen belüli lehetőséggé szűkített) mandátumátruházás gyakorlata is.²³²

A hallgatói önkormányzatok finanszírozottsága is biztosítottá vált ezt követően, továbbá az egyetértési jog kibővült, ettől kezdve magába foglalja a tanulmányi és vizsgaszabályzatok elfogadásával, módosításával kapcsolatos HÖK-egyetértési jogosítványt. A törvény szigorította a HÖK-választások rendjét: Ahol a hallgatók körében nem éri el a személyes részvétel a húsz százalékot, ott a HÖK csak egy képviselőt delegálhat a szenátusba (az egynegyed-egyharmados arányú képviseleti lehetőség helyett).

Visszatérve a szervezettörténetre: Áprilisban a tavaszi árvíz az egész országot megmozgatta – így az első 2000-es, majd az azt követő 2002-es akciókhoz hasonlóan – a HÖOK – meghatározó civil szervezeten – ismét szolidaritási akciót indított, bevonva a helyi hallgatói önkormányzatokat, koordinálva a munkát.

2006. április 27-én a HÖOK – csatlakozva az ESIB európai akciójához – demonstrációt szervezett a Belorusz Nagykövetség elé, kiállva a belorusz hallgatók mellett, akiket a márciusi elnökválasztást követően százával tartóztattak le hazájukban a gyülekezési jog megsértése miatt.

²³² A szervezet professzionalizálódásának következő állomása a nem-történeti, hanem szervezetfejlesztési célú reflexivitás. Ez már az új szervezeti forma idején 2008-ban valósult meg. 2008. november 1-jén a HÖOK a Hallgatókért Alapítvány, a Nem Állami Felsőoktatási Intézmények Országos Régiója Egyesület és a DOSZ konzorciális együttműködésében – a HÖOK támogatásával – megindult a felsőoktatási hallgatói szervezetek stratégiai fejlesztési projektje az Új Magyarország Terv keretén belül „A magyarországi felsőoktatási hallgatói érdekképviseletek megújulási programja” elnevezés alatt, a projekt vezetője Kucsera Tamás Gergely, a projekt menedzsere Ekler Gergely, volt HÖOK-elnökök.

Június végéig a HÖÖK a HÖK-ök – törvény szerint – előírt új szervezeti és működési szabályzatainak elkészítésében is segítséget nyújtott, valamint a nyár elején felélesztette a 2000-ben útnak indított Kárpát-medencei magyar hallgatói szervezeti együttműködést, az *Összhangot*.

2006. július 12-én a HÖÖK sajtóközleményben tudatta választmányának egyhangú döntését: megkezdik egy ősszel tartandó demonstráció előkészítését, amennyiben az Országgyűlés a felsőoktatási törvényt módosító törvényjavaslatot úgy fogadja el, hogy az államilag támogatott hallgatókat bármilyen tandíj jellegű hozzájárulás megfizetésére kötelezi. A HÖÖK leszögezte, hogy számára egy esetleges demonstráció nem cél, hanem eszköz, annak érdekében, hogy együttműködésre és együttgondolkozásra sarkallják az *Oktatási és Kulturális Minisztériumot (OKM)*.²³³

2006. július 24-én kormánypárti többséggel megszavazták a közoktatási és a felsőoktatási törvény módosítását. Az Országgyűlés zárószavazásának eredményeként 2007. szeptember 1-jétől bevezetésre kerül a fejlesztési részhozzájárulást (fer), amelyet 2008 szeptemberétől kell fizetniük az akkori másodéveseknek. A HÖÖK a szavazást követően nyilvánosságra hozta, hogy egy őszi tandíjellenes demonstráció szervezése mellett döntött.²³⁴

2006. augusztus 14-én a *Nagycsaládosok Országos Egyesületével (NOE)* folytatott tárgyalásokat a HÖÖK a tervezett demonstrációjával kapcsolatban. A megbeszélésen egyetértettek abban, hogy szükségtelen volna a közös tüntetés, hiszen a nagycsaládosok a „Gyurcsány-csomag” több eleme ellen is demonstrálnak majd, a HÖÖK pedig kizárólag a

²³³ 2006. július 20-án Gyurcsány Ferenc miniszterelnök és Hiller István oktatási és kulturális miniszter Zamárdiba látogatott, és ott az Egyetemisták és Főiskolások Országos Turisztikai Találkozója rendezvényen tárgyalt a HÖÖK vezetésével. A tárgyaláson nem közeledett a kormány és a hallgatói érdekképviselet álláspontja.

²³⁴ 2006. július 25-én a HÖÖK Választmánya sajtóközleményben tudatta: döntött a tandíj visszavonásáért szervezett demonstráció részleteiről. A bejelentés szerint a HÖÖK országsszerte tervez tandíjellenes megmozdulásokat az ősz folyamán, a demonstrációk időpontjai és helyszínei a nyilatkozat szerint:

2006. szeptember 16.	Szeged
szeptember 18.	Pécs
szeptember 20.	Békéscsaba
szeptember 21.	Eger
szeptember 26.	Kecskemét
szeptember 28.	Budapest-fáklyás felvonulás, „a reform hídja”
október 19.	Budapest.

A sajtóközlemény szerint a HÖÖK elzárkózott a tandíj bármilyen formájától, és követelte, hogy a fejlesztési részhozzájárulás néven bevezetett „hallgatói adót” törölje el a kormányzat. A szervezet szerint hamis az a kormányzati kommunikáció, amely szerint emelkednek a hallgatói juttatások, mert új források bevonására nem került sor, csak a már az eddig is meglévő keretösszegek átcsoportosítására, amivel csak enyhíteni lehet a tandíj okozta problémákat, megoldani nem. A HÖÖK álláspontja szerint vélelmezhető, hogy egy éven belül több ezer hallgató hagyja majd el a felsőoktatási intézmények padsorait anyagi megfontolásból.

tandíj ellen, a valódi felsőoktatási reformért szervezi megmozdulását. A két szervezet megállapodott: a közös ügyekben kölcsönösen támogatják egymást. Másnap – 2006. augusztus 15-én – a HÖÖK elnöke a *Magyar Szülők Országos Egyesületének* képviselőjével, valamint az FDSZ elnökével találkozott, akikkel a tandíjellenes demonstráció kapcsán kölcsönös támogatásról egyeztek meg.

2006. augusztus 16-án informális hallgatói szerveződés alakult pécsi, budapesti, miskolci, szegedi, debreceni és nyíregyházi egyetemisták körében *Hallgatói Hálózat* néven, tagjai a tandíjellenes hagyományos tüntetés helyett a forgalom blokkolását, illetve az egyetemi épületek elfoglalását tervezték. A HÖÖK alelnöke, *Schöberl Márton* közölte, hogy szervezetüket semmilyen formában nem keresték meg a szerveződő Hallgatói Hálózat képviselői, és külön hangsúlyozta azt, hogy a HÖÖK tandíjellenes demonstrációja mindenképpen a törvényes keretek között kíván maradni.

A tandíj bevezetését megakadályozni szándékozó akciósorozat mellett 2006. szeptember 6-án a HÖÖK képviseletében *Ekler Gergely* és *Filep Bálint* részt vettek a *Nemzeti Fejlesztési Ügynökség* által – a *II. Nemzeti Fejlesztési Tervről* – szervezett egyeztetésen. A HÖÖK képviselői ismertették kérdéshez kapcsolódó álláspontjukat, amelyben elsősorban az előző operatív programoknak köszönhetően életre kelt vagy megerősödött karrierirodák tevékenységének továbbfejlődését, illetve országos koordinációját lehetővé tevő pályázati lehetőség megteremtése mellett érveltek.

2006. szeptember 13-án megtartotta alakuló ülését a Felsőoktatási Kerekasztal. A kerekasztal munkájában részt vesz a *HÖÖK*, az *MRK*, az egyházi felsőoktatási intézmények képviselője, a *NOE*, a *Települési Önkormányzatok Országos Szövetsége* képviselője, a *DOSZ*, az *MTA*, az *FDSZ* és a munkaadók képviselője. Az ülésen egyetértés mutatkozott a szaktárca vezetője által javasolt tárgyalási témákban, így a kerekasztal a jövőben napirendjére tűzte a felsőoktatás intézményszerkezetének és finanszírozásának átalakítását, a minőségbiztosítás kérdését, a felsőoktatási hallgatói támogatások rendszerét és az infrastruktúra megerősítését. A HÖÖK-ot képviselő *Nagy Zoltán* alelnök az egyeztetésen javasolta, hogy a kormány fontolja meg a fejlesztési részhozzájárulást és kezdeményezze annak visszavonását.

2006. szeptember 13-án mintegy háromezer egyetemi hallgató demonstrált a fer, vagyis a fejlesztési részhozzájárulás ellen a szegedi Dugonics téren. *Ekler Gergely*, a HÖÖK elnöke

a tüntetésen hangsúlyozta, nem tandíjra, hanem valódi reformokra van szükség a felsőoktatásban.

2006. szeptember 16-án a NOE demonstrációt tartott Budapesten, a Kossuth téren a tandíj és a kormány megszorító intézkedései ellen. A megmozduláshoz csatlakozott a HÖÖK, a *Mozgáskorlátozottak Egyesületeinek Országos Szövetsége* és a *Levegő Munkacsoport* is.

2006. szeptember 18-án Pécsen – a 48-as téren – tüntettek a hallgatók a tandíj bevezetése ellen; bár a szervezők körülbelül ezer embert vártak, ám ennél jóval többen gyűltek össze – nem csak főiskolások és egyetemisták – , hogy kifejezzék egyet nem értésüket a kormány tervezett intézkedéseivel kapcsolatban. A megmozduláson a Pécsi Egyetem Hallgatói Önkormányzatainak elnökei, hallgatók, a *Civilek a Mecsekért Mozgalom* vezetői és a HÖÖK Pécsi régiójának elnöke is felszólaltak.

2006. szeptember 19-én az MSZP ifjúsági szervezetének, a *Fiatal Baloldalnak* a vezetősége arra kérte a HÖÖK elnökségét, hogy fontolja meg a szeptember 21-re, a Parlament elé tervezett demonstrációjának elhalasztását az előző napok rendbontásai miatt. A HÖÖK másnap még úgy nyilatkozott, hogy megtartják a rendezvényt, végül 21-én a HÖÖK elnöke bejelentette, elhalasztják a rendezvényt, mert álláspontjuk szerint az eltitkolt miniszterelnöki beszéd következtében olyan helyzet alakult ki a fővárosban, amelynek alapján nincsenek meggyőződve arról, hogy békés keretek között, eredeti céljaiknak megfelelően tudják tüntetésüket megtartani. Ugyancsak 2006. szeptember 21-én a Debreceni Egyetem előtt aláírást gyűjtöttek a hallgatók a tandíj bevezetése ellen. Eközben mintegy ötszáz fiatal tüntetett Egerben az Eszterházy Károly Főiskola előtti téren.

2006. szeptember 26-án több, mint négyszáz főiskolás tüntetett a tandíj bevezetése ellen Kecskeméten; a helyi főiskola hallgatóihoz Szarvasról, a *Tessedik Sámuel Pedagógiai Főiskola* negyven tanulója is csatlakozott.

2006. szeptember 23-án a HÖÖK – Székesfehérvárott, a *Kodolányi János Főiskolán* rendezett – tisztújító közgyűlése új elnököt választott a hallgatói érdekképviseleti szerv élére: *Miskolczi Norbertet*, a *Budapesti Műszaki Főiskola* hallgatóját – aki egyedüli jelöltként indult – és 2007 januárjától vette át a HÖÖK irányítását. A megválasztott elnökség tagjai: *Filep Bálint*, *Nagy Zoltán*²³⁵, *Körösparti Péter*, *Teleki László*, *Fehér Gergely*, *Török Márk*, *Maszlavér Gábor*, *Kulcsár Izabella*, *Szávay István*²³⁶ voltak. Ez a

²³⁵ Nagy Zoltán 2007 közepén, Szávay István 2008 nyarának végén lemondott elnökségi tagságáról.

²³⁶ Az elnökségbe most már a Szegedi Tudományegyetem Egyetemi Hallgatói Képviselete által támogatott hallgató is bekerült, így tovább oldódtak a szervezeten belüli blokkok.

közgyűlés mondta ki az egyesületi HÖÖK megszüntét, az új Ftv. szerinti HÖÖK megalakulását.

A szervezet 2006-os második félévi működését a 2006. szeptemberi-októberi tandíjjellenes tüntetések határozták meg; ennek az eseménysorozatnak a jelentősége, hogy a szervezet jelentős civil szervezeti támogatást kap, történetében először sokszervezetes civil akciók meghatározó szereplőjeként fellépve.²³⁷

2006. szeptember 28-án a tandíj ellen tüntetett mintegy félezer hallgató fáklyával kezében a budapesti Szabadság hídon a HÖÖK Budapesti Regionális Szövetsége szervezésében. „A tandíj a kormánypárti gondolkodásban nem a felsőoktatás finanszírozásának egyik eszköze, hanem öncél, erőpróba, a társadalmi ellenállás legyőzésének terepe” – fogalmazott Nagy Zoltán, a HÖÖK alelnöke. Elmondta, a tandíj bevezetésének eredményeként lehet, hogy majd a legszegényebbek talán be sem kerülnek a felsőoktatásba.

2006. október 5-én a HÖÖK küldöttei Hiller István oktatási és kulturális miniszterrel tárgyaltak a tandíj kérdéséről. A megbeszélésen nem született egyetértés, így a hallgatói képviselő bejelentette: október 19-én megtartják demonstrációjukat a fővárosban. A HÖÖK korábban az október 5-i határidőt szabta meg, hogy a tárca tegyen nyilvános ígéretet a felsőoktatási törvény módosítására oly módon, hogy abban már nem szerepel a tandíj.

2006. október 13-án a *HÖÖK*, a *NOE*, a *Levegő Munkacsoport*, a *Magyar Gyógyszerész Kamara*, a *Magyar Orvosi Kamara* és a *Pedagógusok Demokratikus Szakszervezete (PDSZ)* közös sajtótájékoztatóján elhangzott, hogy a kormányzat döntéseit megelőzően nem egyeztet érdemben a társadalmi szervezetekkel. Az eseményen kiosztott közös nyilatkozat szerint a szervezetek együttes fellépésben állapodtak meg; mint írják, „mindannyian úgy látjuk, hogy a kormányzat mást mond, mint amit cselekszik”. Az eseményen elhangzott az is: a résztvevő szervezetek nyilatkozataihoz már több civil tömörülés, köztük az *Energia Klub* és a *Védegylet* is csatlakozott, míg mások elnökségi döntésre várnak az ügyben. Az együttműködés keretében 2006. október 14-én a közoktatási törvény visszavonását és valódi érdekegyeztetést követelő – az Országos Szülői Értekezlet elnevezésű demonstráción résztvevő – pedagógusok, szülők, valamint számos szakmai és civil szervezet mellett megjelent a HÖÖK is. A PDSZ által szervezett eseményen Nagy Zoltán, a HÖÖK alelnöke azzal indokolta jelenlétüket, támogatásukat, hogy „a közoktatásban szerzett tudás az alapja a felsőoktatásnak, a jövő alapja pedig maga az oktatás”.

²³⁷ Ezen tüntetések, valamint a 2007-es hallgatói megmozdulások a szervezet fejlődéstörténete szempontjából kevésbé érdekesek; felsőoktatáspolitikai vonatkozásaik miatt a következő fejezet mutatja be ezen eseményeket.

2006. október 18-án a HÖOK képviselői részt vettek a Felsőoktatási Kerekasztal rendkívüli ülésén, ahol az MRK képviselői és az oktatási tárca egyetértését fejezte ki a fejlesztési részhozzájárulás bevezetésének kérdésében.

2006. október 19-én a Budai Várban, több mint kétezer demonstráló gyűlt össze a HÖOK által szervezett tandíjjellenes tüntetésre. A HÖOK Dísz téri akciója széles körű civil támogatást kapott, hiszen a *FDSZ*, a *NOE*, a *Liga Szakszervezetek*, a *PDSZ*, a *Magyarországi Szülők Országos Egyesülete*, az *Országos Szülői Szervezetek Egyeztető Fóruma*, a *Szülők Egyesülete a Gyermekekért* és a *Szülők a Hallássérült Gyermekekért Egyesület* képviselői is megjelentek a rendezvényen.²³⁸

2006. október 26-án a kormányzati egyeztetések elmaradását és az érdemi párbeszéd hiányát kifogásolta hét civil és szakmai szervezet a budapesti közös sajtótájékoztatóján. A tömörülések mindezek miatt közös levélben fordultak a köztársasági elnökhöz, a házelnökhöz és a kormányfőhöz. A HÖOK elnöke elmondta: Azt várják, hogy a kormány meghallja a szavukat, valódi egyeztetést folytasson a jogszabályokról és betartsa a törvényeket. A köztársasági elnöknek címzett levelükben azt kérték, hogy *Sólyom László* kísérelje figyelemmel a jogalkotási eljárások folyamatát, tagadja meg a törvényellenesen előterjesztett, elfogadott törvények aláírását, és azokat küldje vissza az Országgyűlésnek vagy terjessze az Alkotmánybíróság elé. (Lásd 25. számú melléklet.)

2006. november 7-én a HÖOK képviselői egyeztetésen vettek részt a *Nemzeti Fejlesztési Hivatalban*, ahol a hallgatói szervezet szeptemberben megfogalmazott, karrierirodák segítségét és pályázati lehetőségek megteremtését érintő kéréseit az NFÜ, illetve az adott operatív programot kialakító *Szociális és Munkaügyi Minisztérium* messzemenőig figyelembe vette, így a jövőben nagy valószínűséggel kiírásra kerülhetnek olyan operatív programok, amelyekben az általuk elérni kívánt célokra is lehet pályázni. A HÖOK vezetői ígéretet kaptak továbbá arra, hogy részt vehetnek az adott operatív programokhoz kapcsolódó akciótervek és pályázati kiírások kialakításában.²³⁹

²³⁸ A HÖOK elnöke a demonstráción kijelentette: ha nem lesz változás a tandíj kérdésében, márciusban ismét utcára vonulnak a hallgatók. „Nem kellene a torkukon ledugott törvények, nem kellene a rossz döntések és a hazugságok, mert valódi, átgondolt reformokat akarunk, amelyek nem a diktátumokról, nem az egyeztetésnek álcázott mellébeszélésekről, hanem a közös munkáról és a párbeszédéről szólnak. Csak ebben tudunk és akarunk partnerek lenni, csak ehhez adhatjuk a nevüket” – mondta Ekler Gergely, majd leszögezte: „... ezt az ügyet a kormány szúrta el, azok szúrták el, akik február közepén azt ígérték, nem lesz tandíj. Ugyanazok, akik az igazságosság és méltányosság jegyében be akarták vezetni az utólagos képzési hozzájárulásnak csúfolt diplomásadót, majd amikor az már nem tűnt elég igazságosnak és méltányosnak, törvénybe iktatták a fejlesztési részhozzájárulást... Hazudtak nekünk... Hülyének néztek és becsaptak minket. Tudták mit terveznek, de eltitkolták előlünk” – mondta a hallgatói képviselő elnöke.

²³⁹ Ekkorra már évek óta egyértelműen megmutatkozott: a munkaerő-piaci előrejelzések alapján nem tervezhető érdemben a felsőoktatási képzési struktúra és a hallgatói létszámkeret. Erről bővebben: Varga Júlia:

2006. november 20-án a HÖÖK elnöke sajtónyilatkozatot adott ki, amely szerint „az oktatási tárca” nem érti a hallgatói juttatások intézményi elosztásának jelenlegi rendszerét. A hallgatói szervezet szerint a tárca szándékával szemben nem korlátozni, hanem bővíteni kellene a diákok beleszólási lehetőségét az akaratuk ellenére bevezetésre kerülő tandíjból befolyt pénzek elosztásába. A nyilatkozat oka az volt, hogy *A felsőoktatás nyilvánossága* címmel tartott konferencián *Manherz Károly* felsőoktatási szakállamtitkár beszédében kijelentette: a tandíj bevezetése során el kell érni, hogy az intézmények szabályozzák a pénzek felhasználását és csökkenteni kell a hallgatói önkormányzatok beleszólását e kérdésbe.

A HÖÖK 2007. évi első rendes közgyűlését követő napon – amely a Dunaújvárosi Főiskolán került megrendezésre –, 2007. február 18-án a HÖÖK elnöke bejelentette, hogy a tandíj tervezett bevezetése okán nem lesz a tavasz folyamán országos tandíjellenes tüntetés, csak kisebb figyelemfelkeltő akciók várhatóak. Mindezt azzal magyarázta, hogy az elmúlt őszi események nem azt mutatták, hogy békés tüntetést lehetne tartani Magyarország utcáin.²⁴⁰

2007. március 12-én tizenkét pontban foglalta össze a véleményét a felsőoktatási törvény tervezett módosításáról a HÖÖK. Ezek között szerepel, hogy továbbra sem támogatják a tandíj bevezetését, illetve az intézmények gazdasági tanácsaiba kötelező legyen meghívni a hallgatói önkormányzatok képviselőjét is. A szervezet azt is javasolja, hogy a leendő törvényben szabályozzák az oktatók főállásainak számát is.

Bokros Lajos 21 pontja az oktatásról, *Élet és Irodalom*, 2004. 10. 6. o. A kialakult helyzetben a tömegfelsőoktatás következményeként a diplomások munkaerő-piaci és jövedelmi privilégiumaikat elveszíthetik, valamint a felsőfokú végzettségűek között is nagyobb verseny alakulhat/alakult ki, és a kétezres évek közepére megjelent a diplomás munkanélküliség; a témáról elsők között Vámos Dóra írt. Vámos Dóra: A munkapiacra – diplomával, in: *Educatio* 2000/1. 62-78. o. A tárgyalások eredményeképpen 2007. augusztus 2-án a HÖÖK karrier-tanácsadási szolgáltatásfejlesztés témájában megállapodást írt alá az oktatási tárcával.

²⁴⁰ Ezen időszakban újra előkerült a korábban már ideiglenesen megoldott rezidensképzés ügye. 2007. március 7-én a HÖÖK tájékoztatta a sajtót: aláírásgyűjtést indítanak az orvoskarok hallgatói a rezidensképzés tervezett átalakítása miatt, mert a kormányzati tervek szerint megváltozna a rezidensképzés finanszírozása. A kabinet tervezetében az szerepelt, hogy csak az úgynevezett hiányszakmákat támogatnák, egyébként a költségeket az intézménynek vagy a rezidensnek kellene állnia. A négy érintett egyetem hallgatói önkormányzatának vezetői, diáktársaik nevében azt kérték a minisztertől: „... ne lehetetlenítse el, hogy a hallgatók szülőhazájukban készüljenek fel orvosi hivatásukra”.

2007. november 29-én ismét előkerült a korábban is témát adó rezidensképzés. Papp Magor, az Orvostanhallgatókat Képviselő Hallgatói Önkormányzatok szóvivője szerint azzal, hogy a képzés átalakítása a minisztériumi elképzelések szerint levenné a költség terheit az államról, áthelyezve azt a kórházakra, ellehetetlenítheti a rezidensképzést. Ebben a kérdésben a HÖÖK, mint az általános képviselőket ellátó támogató szervezet tudott megjelenni, mivel a rezidensek saját érdekkijárással mellett döntöttek és önálló szervezetet alakítottak.

2007. március 20-án a Szociális és Munkaügyi Minisztérium elküldte válaszlevelét a HÖÖK számára, amelyben állást foglalt a HÖÖK korábbi megkeresésével kapcsolatban. Eszerint a Minisztérium befogadta azt a javaslatot, miszerint a teljesítmény alapú ösztöndíjak ne számítsanak jövedelemként a gáz- és távhőtámogatás elbírálásánál. A HÖÖK azon felvetését, miszerint az albérletben élő hallgatókat mind az albérletben, mind pedig a „szülői házban” vegyék figyelembe fogyasztóként a támogatás igénylésekor a Minisztérium elutasította.

2007. április 16-án Manherz Károly egyeztetésen fogadta a HÖÖK és az FDSZ elnökeit. A felsőoktatási szakállamtitkár megismételte a tárcavezető korábbi bejelentését, miszerint a felsőoktatási törvény módosítása kapcsán a tárca nem vizsgálta a felsőoktatási intézmények magánosításának lehetőségét. A bejelentés megismétlésére azért volt szükség, mert Magyar Bálint volt oktatási miniszter a közelmúltban több szakmai fórumon kiállt a magántőke felsőoktatásba való bevonása mellett. Mindezen sajtóhírek miatt 2007. április 19.-én Miskolczi Norbert, HÖÖK-elnök és Nagy Zoltán alelnök Magyar Bálinttal, az *Államreform Bizottság* tagjával találkozott, ahol a volt oktatási miniszter ismertette a testület álláspontját. Magyar Bálint javaslata szerint néhány felsőoktatási intézmény átkerült volna a költségvetési szférából gazdasági társaságokhoz vagy civil szervezetekhez. Ennek a javaslatnak két fő irányvonala volt: egyfelől megszüntette volna a főiskolákon, egyetemeken dolgozók közalkalmazotti státuszát; másrészt könnyebben alapíthattak volna céget a felsőoktatási intézmények. A HÖÖK képviselői úgy nyilatkoztak, hogy az egész javaslatot kívánják a közeljövőben véleményezni, s egy „roadshow”-t is terveznek az elnökség tagjai, hogy megismerjék kisebb és nagyobb felsőoktatási intézmények rektorainak véleményét, álláspontját a tervezettel kapcsolatban. A sajtóban megjelent további – Magyar Bálintéhoz hasonló álláspontot képviselő tanulmányok miatt – 2007. május 3-án a HÖÖK és az FDSZ – közös sajtótájékoztatójukon – együttesen visszautasították azokat a közelmúltban napvilágot látott elképzeléseket, amelyek a felsőoktatás gyökeres átalakítását és a felsőoktatási intézmények magánosítását célozták. Kis Papp László, az FDSZ elnöke kifejtette: a Magyar Bálint és Bokros Lajos által a közelmúltban megfogalmazott célkitűzések egyértelműen privatizációs szándékot jelenítenek meg. Mint mondta, elfogadhatatlannak tartják, hogy az oktatók kikerüljenek a közalkalmazotti körből, s fizetésüket a hallgatók tandíjából finanszírozzák. Miskolczi Norbert, a HÖÖK elnöke kijelentette: a Bokros Lajos által előterjesztett dokumentum számos tárgyi tévedést tartalmaz és az amerikai oktatási modellt akarja a magyar viszonyokra alkalmazni. A Bokros Lajos által vázolt intézményfinanszírozási javaslatot, amely ötéves szerződést kötne az intézményekkel, az

„önkényuralom és szocializmus” jelzőkkel illette a HÖÖK elnöke, ezért társadalmi vitát kezdeményezett a magyar felsőoktatás szereplőivel és az öt parlamenti párt képviselőivel a felsőoktatás stratégiai kérdéseiről. (A kezdeményezést indokolásaként a Bokros Lajos névvel fémjelzett, a magyar felsőoktatásra vonatkozó véleményeket jelezte a szervezet képviselője, amelyek részben az állami felsőoktatás privatizálását, részben a felsőoktatás szerkezetének szétbomlasztását vetítik előre a hallgatói képviselő álláspontja szerint.)

2007. május 28-án elindult az *Országos Felsőoktatási Információs Központ (OFIK)* és a HÖÖK által előkészített új szolgáltatás, amely a hallgatók jogtudatos és jogkövető magatartásához kíván hozzájárulni.

A felvételizőket segítő *OFIK Jogász* mintájára a már felvett hallgatók kaphatnak jogi tanácsadást, a hallgatók e-mailben érdeklődhetnek jogi lehetőségeikről; ezzel a hallgatói szervezet – külső szakmai partner bevonásával – megerősítette a 2000 óta folyamatosan működő jogsegélyszolgálatát *A Hallgató ügyvédje* néven.

2007. június 25-én a HÖÖK elnöke közölte a sajtóval: A hallgatói szervezet nem támogatja a zárószavazásra kerülő felsőoktatási törvényt, a tárca vezetője ugyanis a szavazás előtti módosító indítványában olyan alapvető módosításokat javasolt, amelyek a HÖÖK számára elfogadhatatlanok. Miskolczi Norbert „a felsőoktatás elleni merényletnek” nevezte, hogy a törvénymódosítás hetven évre emeli a korhatárt a legmagasabb vezetői beosztást betöltők körében. A nyilatkozat előtt Gyurcsány Ferenc miniszterelnök néhány órával az ügynevezett „reformokról” szólva jelentette be napirend előtt, hogy „mindenki” támogatja a felsőoktatási törvény módosítását, pedig abban benne van a tandíj.

A tandíjellenes tüntetések új lendületet kaptak 2007 őszén. A tüntetések szervezésének gyakorlata az előző évhez hasonló volt: az országos szervezet koordinációja mellett az intézményi hallgatói önkormányzatok jártak el a szervezési feladatokban. A vidéki helyszínek meghatározó többségén megjelent az országos szervezet vezetőségének egy tagja, valamint a szervező HÖK vezetőin túl a régió társ tagönkormányzatainak küldöttei is. (Lásd 26. számú melléklet.)

A hallgatói demonstrációkat követően 2007. október 4-én a legjobban teljesítő diákoknak ismét tandíjmentességet ígért az oktatási tárca. Hiller István oktatási miniszter már a fizetési kötelezettség bevezetésének bejelentésekor is azt mondta, hogy a legjobbak nem fizetnek majd, sőt magas ösztöndíjat kapnak, de a bevezetés idejére az ingyenesség ígérete semmivé foszlott: az egyetemek ugyan adhattak volna mentességet, ám ezzel végül egyik intézmény sem élt. Mindezek miatt egy újabb előterjesztés készült a tárcánál, amely szerint a hallgatók legjobban teljesítő 15 százaléka a jogszabály erejénél fogva mentességet

kap a díjfizetés alól – jelentette be a felsőoktatási szakállamtitkár. A bejelentéssel kapcsolatban a HÖÖK jelezte: Hamis az a kormányzati kommunikáció, amely szerint emelkednek a hallgatói juttatások, a valóságban új források bevonására nem került sor, csak a már eddig is meglévő pénz átcsoportosítására; ezzel csak enyhíteni lehet a tandíj okozta problémákat, megoldani nem.

2007. október 6-án – a HÖÖK éves harmadik közgyűlésének szünetében, Veszprémben – az országos hallgatói képviselő elnöke bejelentette: a Közgyűlés döntése értelmében, amennyiben a tárca nem ad pozitív választ alternatív tandíjjavaslatukra, demonstrációt tart a szervezet október 17-én a fővárosban a tandíjfizetés érvényes rendszere ellen. Az elnök a sajtótájékoztatón átadta a HÖÖK tandíjjal kapcsolatos alternatív javaslatát Manherz Károlynak, az oktatási tárca – eseményen megjelent – szakállamtitkárának. Miskolczi Norbert hangsúlyozta: A HÖÖK olyan tandíjrendszert szeretne kialakítani, amelyben a tehetséges diákok mindenképpen bekerülnek a felsőoktatásba, azaz nem a tehetőségen, hanem a tehetségen múlik a felvétel. A HÖÖK elnöke azt javasolta, hogy az államilag támogatott hallgató a leckeönnyvbe felvett, de nem teljesített kreditek után tantárgyanként a hallgatói normatíva 3-5 százalékának megfelelő összeget fizessen az alapképzésbe az osztatlan képzés első hat félévében, a mesterképzésben pedig a normatíva 4-6 százalékát kelljen befizetni, az osztatlan képzés utolsó négy félévében. Az elnök elmondta azt is, hogy javaslatuk szerint a befolyt összegek 30-60 százalékát az intézménynek tanulmányi ösztöndíjra kellene fordítania. Miskolczi Norbert szerint a HÖÖK javaslata igazságos, mert csak azoknak kellene fizetni, akik nem tanulnak, átlátható, mert nincsenek benne kivételek, s szerinte több és azonnali bevételeket hozna az intézménynek, és így még a felsőbb éveseknek is növekedhetne az ösztöndíja.

A HÖÖK elnöke kifejtette továbbá, ha október 17-én délig pozitív választ kapnak a szaktárcától, azaz elfogadják a HÖÖK javaslatát, a fáklyás demonstrációt akkor is megtartják, de akkor már nem az oktatási kormányzat és a tandíj ellen, hanem a minőségi felsőoktatás mellett rendeznék „egy jó hangulatú összejövetelt”. Amennyiben nem kapnak kedvező választ, akkor az azt jelenti, hogy nem szakmai, hanem politikai kérdés a tandíj, vélekedett a HÖÖK elnöke, rámutatva, hogy újabb demonstrációkat már akkor sem terveznek, hanem inkább más eszközök, lehetőségek bevetéséről döntenek majd. Ezek közül a százezernél több aláírás összegyűjtését, valamint az Alkotmánybírósági beadványok lehetőségét említette.

A leírtakból is látszik, hogy a HÖÖK legfőbb döntéshozó testülete – a szervezet szakértői által – a 2006. évben kidolgozott koncepcióját erősítette meg. A HÖÖK ekkor is –

mint korábban – általános elutasításról beszélt, de mindeközben alternatív tandíj-javaslatokat adott át az oktatási tárca vezetésének. Mindez azért is figyelemreméltó, mert ekkorra már a politikai viták középpontjába került a tandíjkérdés – a kórházi napidíj és a vizitdíj mellett – és az ezeket ellenző szakmai, érdekképviseleti és politikai szervezetek ezen intézkedések egyértelmű és teljes eltörlését kívánták elérni a kormányzatnál.

Az országos hallgatói szervezet által megadott válaszadási határidő napján – 2007. október 17-én – az oktatási tárca közleményt adott ki, amely szerint nem tartotta bevezethetőnek a HÖÖK által benyújtott alternatív tandíjjavaslatot, de a további tárgyalásokra jelezte a nyitottságát. Az elutasítás mellett az OKM kritikával is élt: a szociális szempontok elhanyagolását hiányolta a hallgatókat képviselő szervezet javaslataiból.^{241, 242}

A fentiekben leírtakból a különbség is kiderül, a HÖÖK igyekezett a legnagyobb dinamizmust kölcsönözni az akcióorozatnak a csúsztatott, csöpögtetett, „step by step” kommunikációs gyakorlattal, tehát nem előre bejelentett eseménysorozat-tervezet mentén zajlott a megmozdulás-sorozat (mint az ezt megelőző évben), hanem a közvélemény számára újabb és újabb bejelentések után. Jelentős különbség továbbá – ami a fentiekből is kitűnik –, hogy a tandíjellenes érveket a különböző helyszínek között „szétosztva” mondták el a vezérszónokok. Ezek a szervezési-kommunikációs eljárások is hozzájárultak ahhoz, hogy a nem nagy létszámok mellett zajló demonstrációk mégis megjelenjenek az országos médiumokban is.

²⁴¹ A Minisztérium 2007. október 18-ra egyeztetésre hívta a Felsőoktatási Kerekasztal valamennyi résztvevőjét, hogy megtárgyalják a hallgatók javaslatát. A HÖÖK a tárca által kínált ajánlatot nem tekintette valós egyeztetési szándéknak, ugyanis a kiküldött javaslat alapkonceptiója már 2006. június 5. óta ismeretes volt.

²⁴² 2007. október 17-én a felsőoktatási roadshow 16-i állomásán, a *Szegedi Tudományegyetemen* Manherz Károly szakállamtitkár a tandíj ellen tiltakozó pólót viselő hallgatók sokasága előtt ismertette a tárca érveit, amelyekkel elutasították a HÖÖK által betervezett alternatív tandíjjavaslatot. A megjelent szegedi egyetemisták nem fogadták el az OKM ellenérveit. A felszólaló intézményi hallgatói önkormányzati vezető szerint a tandíj nem szavatolja, hogy piacképes diplomát kapjanak, „hiszen ennek jelenlegi összege az egyetemek fejlesztéséhez édeskevés”. Az állami finanszírozásra vonatkozó ígéret pedig nem hiteles annak fényében, hogy a választási kampányban a kormánypártok még tagadták, hogy tandíjat terveznének. A tandíjról szóló döntést emellett – mondta a HÖÖK elnök – 2006 nyarán hozták, mikor a hallgatók nyári szüneten voltak. Manherz Károly válaszul azt mondta: a fejlesztéseket majd az EU finanszírozza.

Ugyanezen a napon közelítőleg négyezer diák részvételével tartott tandíjellenes demonstrációt a HÖÖK Budapesten. A hallgatók a Margit híd budai hídfőjénél gyülekeztek, majd innen vonultak a főiskoláik, egyetemeik nevét skandálva az oktatási minisztérium Szalay utcai épülete elé. A „Mondj nemet a tandíjra!” feliratú pólókat viselő fiatalok fáklós demonstrációjukon Hiller István szakminiszter távozását követelték. A szervezők hangsúlyozták, most a budapesti egyetemisták tüntetnek, ezt megelőzően 12 vidéki városban már volt hallgatói tiltakozás. Beszédében a HÖÖK-elnök kiemelte: a hallgatók célja a minőségi felsőoktatás, ami a fejlesztési részhozzájárással nem érhető el. Elfogadhatatlannak nevezte, hogy az alternatív tandíjjal kapcsolatos javaslatuk alapjai már egy éve a tárca vezetőjénél vannak, ám arra mégsem kaptak érdemi választ. A tüntetés végén a résztvevők mécseseket helyeztek el a szaktárca épülete előtt azokért, akik a tandíj miatt diákként már nem lehettek jelen a tüntetésen.

A tüntetéssorozatok – mind a 2006-os, mind a 2007-es – megmutatták: az országos hallgatói szervezet valóban országos, azaz országszerte képes a tagönkormányzatait, illetve a hallgatókat mozgósítani.

A mozgósított hallgatók számszerűségét tekintve elmondható, hogy ekkorra világossá vált: A demonstrációkra, mint direkt politikai akciókra – hasonlóan a többi érdekképviseleti szervezethez – a hallgatói érdekképviselet nem tud néhány százas, néhány ezres résztvevői létszámnál nagyobb támogatói tömeget mozgósítani. Így az 1988 és az azt követő évek tüntetései, majd a rendszerváltozás utáni legnagyobb érdekképviseleti megmozdulások, az 1995-ös tandíjtüntetések után ez az érdekképviseleti-tiltakozási technika, mint szervezeti gyakorlat felülvizsgálatra szorul.

2008. február 1-jén a márciusi népszavazáson való részvételre buzdította a diákokat és hozzátartozóikat a HÖÖK. „Minden diákot, szülőt, nagyszülőt arra kérünk, menjen el szavazni március 9-én, mert az oktatási tárca csak akkor törli el az általános fizetési kötelezettséget, ha nem lesz más választása” – nyilatkozott Miskolczi Norbert, aki a sajtónak azt mondta, bár a tandíj elleni, több ezer fős demonstráció-sorozat után tavaly ősszel Hiller István leült velük tárgyalni, és karácsony előtt meg is ígérte, hogy még januárban kidolgoznak egy új tervezetet – amelybe a HÖÖK javaslatát is beépítik –, eddig a diákok képviselői nem kapták meg ezt a dokumentumot.

2008. február 9-én – az egri főiskolán tartott közgyűlésének tandíjat általánosan elutasító határozatának meghozatalával – kezdetét vette a HÖÖK népszavazásra buzdító kampánya. Három különböző plakát került hetente az ország valamennyi felsőoktatási intézményének falaira, összesen 15.000 példányban, valamint 55.000 szórólap került kiosztásra a vidéki intézményekben és a fővárosban. A kampány során a HÖÖK arra kérte a hallgatókat, hogy vegyenek részt a március 9-i népszavazáson, és támogassák a HÖÖK tandíjellenes küzdelmét.²⁴³

A 2008. március 9-i népszavazással tulajdonképpen lezárult a tandíjkérdés, ezzel a HÖÖK is egy nyugalmasabb időszakba léphetett.

2008. május 17-én a szokásosnál jóval korábban tartott tisztújításon – meghatározó többséggel – újabb két évre Miskolczi Norbertet választotta vezetőjéül a hallgatói szervezet

²⁴³ A HÖÖK konföderatív jellegére jellemző, hogy egy tagönkormányzat – amely esetleg az országos szervezet több testületében is részt vett az adott döntés előkészítésében, illetve magában a döntéshozatalban is – „támogatja” az országos szervezetnek az akcióját, erről közleményt is közlétesz. Ilyen volt például, amikor 2008. március 5-én a Debreceni Egyetem Hallgatói Önkormányzatának elnöksége a tandíj elleni népszavazás fontosságára való tekintettel figyelemfelhívó demonstrációt szervezett az Egyetem főépülete elé, támogatva a HÖÖK kezdeményezését.

a gödöllői tisztújító közgyűlésén. A régi-új elnök, aki ismét egyedüli jelölt volt a posztra, 335 igen és 55 nem szavazattal kapott ismét bizalmat. Az új elnökség tagjainak választották a 2009-2010-es évekre: *Szűcs Gabriellát, Körösparti Pétert, Hircsu Ákost, Maszlavér Gábort, Schanda Tamást, Teleki Lászlót, Török Márkot, Kovács Zsoltot és Nagy Dávidot*. Az elnökség összetételében először fordult elő – leszámítva az 1999-es és 2000-es testületeket, amikor az elnök és egy elnökségi tag esetében állt fent ez a helyzet –, hogy két nemállami intézeti hallgatói jogviszonnyal bíró elnökségi tag van a szervezet vezetőségében; továbbá az is csak az 1995-1996-os ügyvivő elnökség esetében volt korábban, hogy ELTE-s hallgató nem volt megtalálható az elnökségi tagok között. Mégis elmondható, hogy az elnökség összetétele egy egységes – a korábbi blokkok feloldódását mutató – szervezet összehatását mutatta.

2008. november 11-én a Felsőoktatási Érdekegyeztető Tanács ülésén a HÖÖK és az FDSZ bejelentette, hogy nem tartják támogathatónak a felsőoktatási törvény módosítását, különösen a vagyongazdálkodás tervezett szabályozását. 2008. november 26-án a Felsőoktatási Kerekasztal ülésén a HÖÖK-elnök mindezt megerősítette, valamint elmondta, számukra elfogadhatatlan, hogy az ingatlanok esetleges értékesítéséből befolyó bevételt a magántőke bevonásával megvalósuló PPP-konstrukció bérleti díjára lehessen fordítani, mert így az állami vagyon egy idő után egyszerűen eltűnhet. A HÖÖK álláspontját kifejtve kifogásolta azt is, hogy a felsőoktatási intézmény az állami tulajdont a beruházónak legfeljebb 20 évre pályáztatás és bérleti díj nélkül átadhatná, továbbá bírálta azt a kezdeményezést is, amely a miniszternek vétőjogot adna az ingatlan értékesítésénél. Végül a HÖÖK nem tartotta elfogadhatónak azt sem, hogy egy rektort mandátumkorlát nélkül újra lehessen választani, mint azt az egyik módosító javaslat tartalmazta.

2008. december 5-én a hallgatói önkormányzatiság húszéves fennállását ünnepelte a HÖÖK a Szegedi Tudományegyetemen. December 5-én *Ünnepi Közgyűlést*, december 6-án pedig tudományos konferenciát tartottak, amely utóbbi találkozó a hallgatói demokrácia és a hallgatói önkormányzatiság 1988 és 2008 közötti időszakát tekintette át. A délután tartott kerekasztal-beszélgetés a fentiek értékeit, erőforrásait taglalta a Szegedi Tudományegyetem Egyetemi Hallgatói Önkormányzatával közösen rendezett eseményen.²⁴⁴

²⁴⁴ Ezt követően 2008. december 12-én Budapesten, a Kempelen Farkas Hallgatói és Információs Központban a HÖÖK a Hallgatókért Alapítvány szervezésében megrendezésre került a Hallgatók és hallgatói szervezetek 20 évvel a rendszerváltás után című szakmai konferencia.

Az országos hallgatói képviselet megítéltségéről, ismertségéről, valamint a hallgatói képviseleti rendszer 2000-es évek végi jellemzőiről

2000-ben, akkor, amikor az első HÖÖK-kutatás zajlott, a Hallgatói Önkormányzatok Országos Konferenciájának ismertsége még meglehetősen alacsony volt. Nevét az akkori megkérdezettek alig 20 százaléka tudta helyesen megmondani (bár ezen felmérés során még erősen érzékelhető volt az akkor néhány éve – HÖKOSZ-ról HÖÖK-ra – történt névváltoztatás elbizonytalanító, a kérdezetteket megzavaró hatása, amely a két név „összemosásában”, a régi elnevezés nagyszámú megjelölésében volt kimutatható).²⁴⁵

Azt követően több, mint hét esztendő telt el a második nagymintás adatfelvételig; 2000-hez hasonlóan 2007-ben²⁴⁶ is úgynevezett nyitott kérdésben kellett a hallgatóknak megnevezni az országos hallgatói képviseleti szervezet nevét. A megkérdezettek 55 százaléka egyáltalán nem vállalkozott a megnevezésre (2000-hez képest -7%), és kb. egyharmaduk tudta nagyjából vagy teljesen helyesen megnevezni a szervezet teljes vagy rövidített nevét; a többi esetben más vagy hibás elnevezés érkezett.

2000-hez képest összességében 10 százalékponttal növekedett a HÖÖK ismertsége.

A HÖÖK tevékenységének megítélését a középérték-választás lehetőségének kiszűrésével négyfokú skálával mérte a 2007-es kutatás. A kérdésre az egyetemisták és főiskolások 21 százaléka nem tudott válaszolni, a válassz megtagadók aránya pedig hat százalék volt. A választ adók hat százaléka volt elégedett teljes mértékben, 50 százalékuk inkább, míg 42 százalékuk vagy inkább vagy teljesen elégedetlen az országos hallgatói képviselet jelenlegi tevékenységével, mindezek ellenére 2000-hez képest az adatok javuló tendenciát mutattak: Érdemben növekedett az inkább elégedettek aránya és csökkent az elégedetleneké (2000-ben ötfokú skála mérte a HÖÖK tevékenységével való elégedettséget. A jobb összehasonlíthatóság érdekében, leválogatásra kerültek a középső, semleges választ adók, akik akkor a válaszolók 35 százalékát tették ki).

A válaszokból az szűrhető le, hogy a válaszadó főiskolások-egyetemisták jó része nem volt tisztában azzal, hogy a HÖÖK látja el országos szinten a hallgatói érdekképviseleti feladatokat, illetve, hogy valójában milyen tevékenységet folytat (és azt milyen hatékonyan teszi). Azon válaszadók, akik kinyilvánították véleményüket, jobbra elégedettek voltak a

²⁴⁵ Csegény Péter - Kákai László - Kern Tamás - Kucsera Tamás Gergely - Szabó Andrea: Sikerágazat!? Az állami felsőoktatás Magyarországon, HÖÖK a Hallgatókért Alapítvány, Budapest – Pécs, 2001. 127. o.

²⁴⁶ Az adatok forrása: A magyar egyetemisták és főiskolások világa a 2000-es évek közepén, (szerk.: Kucsera Tamás Gergely – Szabó Andrea), HÖÖK a Hallgatókért Alapítvány, Budapest, 2008.

HÖÖK tevékenységével, de igen magas, majdnem kétszeres volt az egyértelműen elégedetlenek aránya az egyértelműen elégedettekhez képest.²⁴⁷

A HÖÖK számára a korábbi évek számtalan komoly kihívást intéztek – és ezek közül csak egy volt a tandíj ügy további – jelentős külső-belső körülmény, hogy a hazai felsőoktatás eltömegesedett, hiszen húsz esztendővel korábban még alig 100.000 fő képviselőt kellett ellátni, 2008-ra pedig már közel 400.000-ét, akik közül egyre jelentősebb arányú az önköltséges/költségtérítéssel, számszerűen jóval magasabb a levelezős, távoktatásos formában tanuló hallgató, akik jellemzően nem életvitelszerűen (csak) a tanulással foglalkozó felsőoktatási hallgatók (hanem munkavállalók, családostok is²⁴⁸), a velük való kapcsolattartás, érdekeik beszámítása és megjelenítése a korábbinál jóval nehezebb.

A 2000-es évek végére a húszesztendős magyarországi felsőoktatási hallgatói önkormányzati rendszer helyi és országos szinten is „egyenszilárdságúvá” vált.

A HÖÖK-ök 1993-as törvényi meghatározásával, a HÖÖK 1996-os törvényi nevesítésével – majd az 1999-es és 2000-es státuszerosódésekkel mind az intézményi, mind az országos képviselő esetében –, végül a HÖÖK-nak a 2006-os törvény létrehívásával kialakult egy korporatív képviselői struktúra. A törvény által létrehívott jogi személyiség ugyan nem köztisztviselő, de a korábbi – 1996-tól tartó – időszakhoz hasonlóan törvény adta képviselői és egyeztetési jogosítványai vannak, szervezeti struktúráját a jogszabály írja le, működését a törvény normatív alapon biztosítja, ugyanúgy, mint 2006-tól az intézményekben működő hallgatói önkormányzatokét is (a hallgatói normatíva egy százaléka többletelőirányzatként áll a képviselők rendelkezésére, intézményi bontásban).

2005-tel²⁴⁹ megegyező módon 2008-ban²⁵⁰ a szervezetek kilenczted részében évente, tizedük esetében pedig félévente tartottak hallgatói képviselő választásokat, amelyek

²⁴⁷ A hallgatói önkormányzati tisztviselők körében lefolytatott 2005-ös és 2008-as kutatások alapján elmondható, hogy a hallgatói érdekvédelmi szervezetek képviselőinek 70 százaléka teljes mértékben egyetértett azzal az állítással, hogy a felsőoktatási intézményeknek (párt)politikailag semlegesnek és függetlennek kell lenniük, további 22 százalék ezt megerősítve egyetért ezzel az állítással. A fiatalok közel fele úgy gondolta, hogy a politikai pártok hatással vannak a *nem hallgatói vezetők* kiválasztására, tevékenységére, míg a tisztviselők háromnegyede szerint erre egyáltalán nincs hatással a pártpolitika.

A HÖÖK vezetőinek kiválasztására a kérdezettek több, mint fele szerint szintén nincs hatással a pártpolitika, igaz közel egynegyedük ennek ellenkezőjét vélte; az országos hallgatói érdekképviselői szervezetről, illetve ennek tevékenységéről alapvetően kedvező képet adott az az adatsor, amely szerint – egyébként a 2005-ös kutatással megegyezően – a kérdőívet kitöltők 60 százaléka úgy vélekedett, hogy a HÖÖK hatással van a politikai pártok felsőoktatással és ifjúságpolitikával kapcsolatos tevékenységére, azaz alapvetően jól képviseli a hallgatók érdekeit.

²⁴⁸ Mindezt tetézi – ahogy arra az empirikus vizsgálatok eredményei rámutattak –, hogy a nappali tagozatos hallgatók egy része sem életformászerűen hallgató, egyre többen dolgoznak a főiskolai, egyetemi tanulmányaik mellett, ezek a hallgatók nem vesznek részt semmilyen közösségi munkában, pláne nem a hallgatói közéletben.

²⁴⁹ Honti Csaba – Kovács Örs Levente – Kucsera Tamás Gergely – Kucseráné Gerstmayer Márta – Szabó

általában közvetlen formában történtek, de az elektori rendszerű választás is létező gyakorlat.

A testületek elnökeit általában az előzőleg megválasztott tisztségviselők – azaz a megalakult új hallgatói önkormányzati testület tagjai – választják meg.²⁵¹

Mindezek mellett elmondható, hogy mind a helyi közéletben az intézményi HÖK-ök, mind az országos politikában a HÖÖK megtartották a civil szervezeti világban meglévő beágyazottságukat, nem húzódtak be az intézmények falai, illetve a felsőoktatás-politikai tematizáció korlátai mögé. A képviseleti rendszer személyi állományát tekintve is stabilan működik, hiszen mind a 2005-ös, mint a 2008-as hallgatói képviselőket kérdező vizsgálat során közelítőleg egyharmadnyi válaszadó mondta, hogy kettő vagy több, mint két esztendeje HÖK-tisztségviselő.

A HÖK-tisztségviselők többsége a két vizsgálati időszakban egyaránt azt jelezte, hogy más intézményi vagy intézményen kívüli civil, szakmai, érdekképviseleti, politikai szervezetben nem vállal feladatot²⁵² ebből arra lehet következtetni, hogy a „HÖK-özés” a szabadidős és közösségi igényeket egyaránt „kielégíti”.

Az is megállapítható, hogy a korábbi időszakokkal szemben a középiskolai közéleti (diákönkormányzati, DÖK-ös) munka folytatása sok esetben a hallgatói képviseleti munka, tehát a DÖK-ösből sok esetben HÖK-ös lesz.^{253, 254}

Az intézményi HÖK-ök profiljában a felsőoktatási intézmények szolgáltató jellegéhez kapcsolódóan – sokszor azt megelőlegezve, illetve „stimulálva” – igen erős a nem-direkt

Andrea: Civil szervezetek és a hallgatói öntevékenység a felsőoktatásban, Budapest, HÖÖK a Hallgatókért Alapítvány, 2005, 7-20. o.

²⁵⁰ Lévai Róbert – Szabó Andrea: A helyi hallgatói önkormányzatok tisztségviselői a hallgatói mozgalomról, in: Kucsera Tamás Gergely – Szabó Andrea (szerk.): A magyarországi hallgatói mozgalom húsz esztendejéről, Budapest, HÖÖK a Hallgatókért Alapítvány, 2008, 26-35. o.

²⁵¹ A 2008-as válaszok szerint a hallgatói képviselő választások során a jelöltek a kampányukhoz felhasználták az intézményi médiumokat és a hallgatói fórumokat, de a kollégiumi gyűléseken és egyéb médiafelületeken nem jelentek meg.

²⁵² Ezalól leginkább a kollégiumi és szakkollégiumi munka, illetve képviselet a kivétel.

²⁵³ A legmagasabb arányban az osztály- és iskolabizottsági tagság szerepelt a válaszok között, a mintába került hallgatói önkormányzati tisztségviselők közel 40 százaléka töltött be ilyen tisztséget, ezzel szemben a települési diákszervezet esetében már csak 9 százalék, a megyei szervezet esetében pedig 6 százalék volt ez az arány

²⁵⁴ Jellemző a HÖÖK jelenlegi elnökével készült interjú. ...[a] frissen alakuló diákönkormányzatnak akkor már alelnöke voltam. Szegedről Békéscsabára költöztem, ott diákpolgármester lettem, ott a Garabonciás napok szervezésében vettem részt, ahol középiskolások mérték össze tudásukat, ott már néhány képességet össze kellett tudni adni, például a beszélőkém mindig is jó volt, s ott sokat is profitáltunk ebből. Majd elköltöztem Budapestre, ott a középiskolában tevékenykedtem, amikor bekerültem a főiskolára, akkor azonban ez megszűnt. Ott nem vállaltam semmilyen pozíciót, még tankör titkár sem voltam. Harmadik évben volt egy választás, amikor egyik csoportba valahogy beleszóppentem két héttel a választások előtt. Végül alelnöki pozícióig sikerült magam feltornásznom két héttel a választások előtt, majd fél év múlva elnökké választottak, s ott két ciklust töltöttem el kari HÖK-elnökként.” Interjú Miskolczi Norberttel, a HÖÖK jelenlegi elnökével, in: Kucsera Tamás Gergely – Szabó Andrea: Húsz esztendő a magyarországi felsőoktatási hallgatói

érdekképviselői jellegű tevékenység: rendezvényszervezés, kommunikáció, karrier- és életmód-tanácsadás stb. Ezt a szervezeti struktúrájuk (bizottságok, referensek) is megjelenítik (bár a legnagyobb eltérések is a törvény által nem kötelezően előírt érdekvédelmi funkciók esetében áll fent).

A HÖK-ök és az egyéb hallgatói öntevékeny csoportok, szervezetek viszonyáról elmondható, hogy a szakkollégiumok, sportklubok és kulturális csoportok (énekkar, filmklub stb.) alkotják a meghatározó szervezeti-kapcsolati kört, ez utóbbiaknak a működését a hallgatói önkormányzatok saját pénzügyi keretükből támogatják; hasonló a helyzet ott, ahol tudományos diákköri munka, illetve műhely működik.

Az említett két kutatás megmutatta, hogy a hallgatói önkormányzatok jelentős része mögött a „suport” szervezatként hallgatói alapítvány, közhasznú társaság (nonprofit kft), illetve támogatói egyesület (sok esetben alumni egyesület²⁵⁵) működik.

Az alapítványok esetében jeleztek a HÖK-tisztségviselők (kvázi) alapítói viszonyt, azaz a korábbi időszakban alapított szervezeteket az újabb és újabb HÖK-testületek elődeiktől átveszik, megkapják az irányítás lehetőségét. Azon szolgáltatásoknál, amelyet az intézményen belül nyújtanak a hallgatóknak, jellemzően – a klasszikusnak számító – büfé, fénymásoló szolgáltatások mellé felzárkózott az életmód-és karriertanácsadó irodák HÖK-ök általi működtetése is.

A szolgáltatási profil erősödése²⁵⁶ mellett megmaradt a korábbi – és a jogszabályi rendelkezések szerinti – segélyezési, támogatási funkciója is a HÖK-öknek – az utóbbinál

mozgalom, HÖÖK a Hallgatókért Alapítvány, Budapest, 2008, 88. o.

²⁵⁵ 2007. március 25-én megalakult a HÖÖK Alumni Egyesület. A szervezet megalakulásának előkészítője – az Alakuló Közgyűlés levezető elnöke – Kucsera Tamás Gergely volt, az Egyesület elnöke Miskolczi Norbert, míg az elnökség tagjai Ekler Gergely és Molnár Szabolcs lettek.

²⁵⁶ „... Nagyon fontos, hogy minden hallgatói szervezetnek van egy céges része, ez pedig a gazdálkodás: egy állam az államban. Kell gazdálkodniuk, utasítást végrehajtaniuk; és van egy érdekképviselői feladatuk. Ha az intézmények önkormányzatait megnézzük, hatalmas pénzösszegek felett tesznek javaslatot: ösztöndíjakat, szociális támogatásokat osztanak, és közben felügyelik saját működésüket és szervezik a hallgatói életet. Egyik részről tehát van egy céges forma, másik részről egy érdekképviselői forma. A legnagyobb gondot általában az jelenti, hogy ennek felépítése nem a cégre, hanem az érdekképviselőre van alapozva, ami megnehezíti a gazdálkodást és az egyéb olyan tevékenységeket, amelyek nem feltétlenül kapcsolódnak az érdekképviselőhöz. Ez igaz alapvetően az egész intézményrendszerre: mindenhol egyetemi tanárnak kell lenni a rektornak, nem pedig menedzsernek – holott egy hatalmas vállalatot vezet, és a rektori döntések java részét nem a tudományos élet határozza meg, hanem egyszerű gazdasági lépések. Ez a visszásság látszik kissé a hallgatói önkormányzatokban is. Ezért is volt olyan sok külső cég az elmúlt évtizedben, ahová a hallgatói önkormányzatok megpróbáltak részfeladatokat kiszervezni, hogy a valódi működési célokat előtérbe tudják helyezni, a struktúrárt meg tudják tartani. Hiszen, ahol ez a kettő egy helyen működik, ott a struktúra átalakítása néha az érdekképviselő rovására mehet: egyszerre két célt nem lehet szolgálni.

A HÖÖK úgy gondolom, professzionális, hiszen látszik az, hogy az emberek lépcsőkön mennek végig, fejlődnek, alkalmasnak kell lenni, hogy eljussanak bizonyos pozícióig. Nem lehet egyből HÖÖK-elnökként startolni, ez nem politika. Akkor kap az ember támogatást, ha letett már valamit az asztalra. Ebből a szempontból, mint érdekképviselő, úgy gondolom, hogy mindenképpen professzionális.

...A HÖÖK egyértelműen érdekképviselői szerv, az intézményi hallgatói önkormányzatok viszont ellátnak

jelentős arányú a határon túli magyar hallgatók támogatásának elkülönült funkciója, gyakorlata, előbbinél az intézményi egyszeri vagy rendszeres szociális támogatásokon túl, a Bursa Hungarica és a Katapult Mentor ösztöndíjak is jelentősek.

A HÖK-ök érdekképviselési tevékenységének egyik jellemző gyakorlata az oktatók hallgatói véleményezése, amelyet az intézmények döntő többségében szemeszterenként bonyolít le a HÖK.

Megállapítható az is, hogy a hallgatói önkormányzatok normatív finanszírozása megteremtette a lehetőségét a korábbinál is erősebb intézményen belüli függetlenségnek, belső autonómiának.

szolgáltatói feladatokat is. Itt jelenik meg az, amiről beszélünk, hogy a szolgáltatásokat sok helyen próbálják kiszervezni, hogy ez ne magának a HÖK-ös struktúrának legyen a feladata, hanem legyenek erre külön emberek, külön cég, s az intézménnyel közösen tegyék ezt meg.” Interjú Miskolczi Norberttel, a HÖÖK jelenlegi elnökével, in: Kucsera Tamás Gergely – Szabó Andrea: Húsz esztendő a magyarországi felsőoktatási hallgatói mozgalom, HÖÖK a Hallgatókért Alapítvány, Budapest, 2008, 88-90. o.

A hallgatói képviseleti célok materiális vonatkozásai: a juttatások, illetve a kedvezmények, a hallgatóknak szóló szolgáltatások, a diákhitel és a tandíjügy

Előzmények és keretek

Hazánkban, az 1980-as évek közepére nyilvánvalóvá vált, hogy a felsőoktatás válságba került, amely krízis két szinten érezte hatását: egyrészt az állami (szocialista) berendezkedés felülről történő irányítási mechanizmusából fakadóan, másrészt pedig maga a felsőoktatás intézményrendszere is túlzottan elaprózódottá, áttekinthetlenné vált. Az 57 felsőoktatási intézményen 1000 tanszék és több, mint 1200 oktatási- szervezeti egység működött,²⁵⁷ de amíg az egyetemi képzést az erős területi koncentráltóság, addig a főiskolai képzést a nagyfokú szétszóródás jellemezte. Mindezek mellett a magyarországi felsőoktatás mégis rendkívül szűk keresztmetszetűnek bizonyult.

Az első érdemi változást a Művelődési Minisztérium 25/1988-as rendelete hozta, amely a merev „felvételi keretszám” fogalmát „felvételi irányszámra” módosította – a felvételi ponthatárt elérőket helyhiány miatt már nem utasíthatták el az intézmények. A központilag „megállapított létszámkeret” fogalmának teljes eltörlésére azonban csak az 1990. évi XXIII. törvényben²⁵⁸ került sor.

Inkább elvek, mint összegek

Az első szabadon választott kormány megalakulását követően a hallgatóság ügyeit érintő kérdéseket illetően az OFÉSZ természetes tárgyaló- és vitapartnerre lett a Művelődési és Közoktatási Minisztériumnak. A szervezet a korábbi két esztendő folyamán döntően a felsőoktatás – fentiekben leírtak miatt szükségessé vált – szerkezeti és tartalmi átalakításának, az autonómia kialakításának, a tanszabadságnak, a felsőoktatáshoz történő hozzáférésnek a kérdéseiben fogalmazott meg erős véleményt, szervezett megmozdulásokat. Az Antall József vezetésével megalakult kormány idején a helyzet megváltozott: 1990 nyara és ősze folyamán sorozatos összeütközésekre került sor az országos hallgatói képviselet és a kormányzat között – az új ösztöndíjrendszerrel (elhíresült nevén a húspénz), valamint az intézményi szabályozással kapcsolatban.^{259, 260}

²⁵⁷ Palovecz János: A magyar felsőoktatás helyzete, Budapest, OKI, 1981, idézi: Setényi János: Felsőoktatáspolitikai, Educatio, 1994 tavasz, 37. o.

²⁵⁸ Az 1985. évi I. tv. az oktatásról módosítása.

²⁵⁹ A fennálló helyzetet jól jellemezte az 1990. június 10-én a Színház és Filmművészeti Főiskolán lefolyt hallgatói megmozdulás, amelynek oka az intézményi reformok elmaradása volt.

1990. szeptember 25-én az OFÉSZ széles körű egyeztetést tartott a hallgatói önkormányzati vezetőkkel az ELTE jogi karán, akik ekkor fogalmazták meg hivatalos állásfoglalás formájában a szervezet követeléseit a tanulmányi teljesítményeket a legnagyobb – a szociális szempontokat kisebb – mértékben figyelembe vevő ösztöndíjjal, valamint a témával kapcsolatban a lehető legnagyobb intézményi autonómiát biztosító jogszabályi és intézményi szabályozással kapcsolatban. (Lásd 27. számú melléklet.)

Egy hónap múlva 1990. október 26-án került megszervezésre az OFÉSZ második kongresszusa, ahol több kérdés megtárgyalása mellett a megjelent hallgatói képviselők éles vitát folytattak a miniszterelnökkel kialakult konfliktusról; mindezek ellenére a kongresszus elfogadta az Művelődési és Közoktatási Minisztériummal való megegyezést (az ösztöndíjrendszerről, illetve a juttatás összegéről).

Az 1991-es év már az új felsőoktatási törvény vitája kapcsán kialakítandó²⁶¹ – és kialakított – hallgatói álláspontról szólt. Ez utóbbi esetében az OFÉSZ határozott és szakmailag alátámasztott álláspontot képviselt – különösen a tandíj ügyében –, amivel megkerülhetetlen tényezőjévé vált a magyar felsőoktatási rendszernek.

A tandíj-„ügy” először

1992. március 28-29-én zajlott le az OFÉSZ soron következő kongresszusa Szombathelyen a *Berzsenyi Dániel Tanárképző Főiskolán (BDTF)*. A kongresszus napirendjén szerepelt többek között a felsőoktatási törvény és a hallgatói juttatások rendszerének kérdése. Az OFÉSZ véleménye az volt, hogy a tandíj bevezetése a felsőoktatás akkori társadalmi funkciója mellett nem hasznos, valamint feszültséget okozna, továbbá felhívták a figyelmet, hogy a tandíjrendszer bevezetésével egyértelműen megváltozna a hallgatók viszonya az oktatáshoz, hiszen kézenfoghatóvá válna befektetésük, így szolgáltatás-megrendelői helyzetből követelhetnék meg a magasabb színvonalú képzést.

Összegezve elmondható, hogy az OFÉSZ nem fogadta el a családok költségvetését súlyosan érintő tandíjrendszert. Kijelentették továbbá, hogy a garanciák megléte – azaz vagy a tandíj bevezetésének elhalasztása, vagy a megfelelő kompenzációs rendszer – nélkül a hallgatói önkormányzatok nem tudnak felelősséget vállalni a hallgatók esetleges spontán

²⁶⁰1990 júliusában a szaktárca vitára bocsátotta a felsőoktatási intézmények szervezetére és működésére vonatkozó központi kereteket adó szabályzattervezetét; mivel a nyár folyamán ezt kevés intézményben sikerült megvitatni, augusztus végén a kormányzat visszavonta.

²⁶¹„Mi elvek mentén kezdtünk el dolgozni. Úgy gondoltuk, hogy nagy nemzeti víziókban, stratégiákban kell szövetségeseket találnunk, például gondolok itt a professzorokra, rektorokra. Velük együtt kellett elérnünk a felsőoktatás működési feltételeinek és mechanizmusainak minőségi átalakulását.” Interjú Fábi Györggyel, az

megmozdulásaiért. (Lásd 28. számú melléklet.) A kemény hangvételű nyilatkozatnak köszönhetően a kongresszust követő napon Göncz Árpád köztársasági elnök hivatalában fogadta az OFÉSZ elnökségének tagjait, de ez volt az első olyan megnyilatkozása az OFÉSZ-nak, amelyet a szakszervezeti világ is széles körben támogatott.

Az 1992-es őszi szemeszter az intézményfalakon belüli tandíjvita-fórumokról szólt, a témában televíziós vitaműsort is készítettek, a kiszivárgott kormányzati elképzelést – a havi kettőezer forintos tandíjat, törvényi keretek, illetve kompenzációs rendszer nélkül – a hallgatói képviselőt elfogadhatatlannak tartotta. Az intézményfalakon belüli tüntetések eredményeképpen december 7-én aláírta Andrásfalvy Bertalan kultuszminiszter, Kupa Mihály pénzügyminiszter, Gilly Gyula, az OFÉSZ elnöke a tandíj bevezetésének elhalasztásáról szóló – korábban idézett – megállapodást, amely értelmében a tandíjat, csak a kidolgozott kompenzációs rendszer esetében vezethető be, továbbá a tandíjból származó bevételeket kizárólag intézményi forrásbővítésre lehetne használni.

1993. május 13-án többéves vita – valamint egy tucatnál is több hivatalos változat – után a kormány harmadik alkalommal tárgyalta a felsőoktatási törvény tervezetét, ezt követően a törvénytervezetet 1993. június 8-án az Országgyűlés elé terjesztette Mádl Ferenc – február óta hivatalban lévő – művelődési és közoktatási miniszter; majd 1993. július 13-án az Országgyűlés elfogadta a felsőoktatási törvényt (1993. évi LXXX. tv.).

Az 1968-69-es majd a 1974-78-as a demográfiai hullám a 80-as évek végén, a 90-es évek első felében érte el a felsőfokú oktatás küszöbét, demográfiai hullám „nyomást gyakorolt” az Antall József és a *Boross Péter* vezette kormányra és a hazai felsőoktatási intézményrendszerre.²⁶²

A mindezek hatására lezajlott folyamatokról – amelyek a '90-es évek elején is jellemzőek voltak, majd az ágazati törvény ezeket írta le, ezeknek adott törvényi megalapozottságot – kijelenthető, hogy a felsőoktatás rendszere az elmúlt bő két évtizedben minden korábbit meghaladó átalakuláson ment keresztül: soha nem látott expanzió (hallgatói létszámnövekedés) zajlott le,²⁶³ továbbá megváltozott az intézményhálózat illetve integrált állami intézmények, új és újraalapított nem állami intézmények jöttek létre.

OFÉSZ alapító elnökével, in: Kucsera Tamás Gergely – Szabó Andrea: A magyarországi főiskolai-egyetemi hallgatói mozgalom története – 1988-2006, HÖOK a Hallgatókért Alapítvány, Budapest, 2006, 23. old

²⁶² A kilencvenes évek hallgatói létszámnövekedése mellett Gázsó Ferenc kiemeli: A felsőoktatás tömegessé tételének folyamata során, annak első fázisában – 1991-1996 között – 41 százalékkal csökkent a felsőoktatásra fordított összegek reálértéke. Gázsó Ferenc: A társadalmi folyamatok és az oktatási rendszer, in: Iskola és társadalom (szerk.: Meleg Csilla), Dialóg Campus Kiadó, JPTE Tanárképző Intézet, 1996, 442. o.

²⁶³ A felsőoktatási expanzió és a társadalmi mobilitás felerősödése nem járt együtt. Egy 1996-ban készített egyetemista, főiskolás vizsgálat jelezte, hogy a felsőoktatásban 1990-től 1996-ig bekövetkezett expanzió nem javította jelentősen a társadalmi esélyeket, a mobilizációs lehetőségeket. Minderről bővebben: Csegény Péter -

Erre az időszakra már egyértelmű volt, hogy a hazai felsőoktatás államszocializmusból örökölt strukturái és működési elvei tovább már nem tarthatóak fenn, de az is látszott, hogy részleges vagy átfogó reform már nem valósítható meg a politika (a mindenkori kormányzat és a parlamenti pártok) valamint a főiskolai-egyetemi hallgatók képviselte közötti érdemi egyeztetés és konszenzust kereső magatartás nélkül.²⁶⁴

Mindez nemcsak azt jelentette, hogy a kormányzati oldal, illetve a parlamenti pártok részéről volt csak szükséges a hallgatók képviselőivel való érdemi egyeztetés, hanem azt is, hogy az országos hallgatói képviselőnek – elfogadva és alkalmazkodva az addigra már kialakuló többpárti demokratikus-parlamenti struktúrához, ebben – a politikai térben mozogni tudó, gyors reagálású, lobbiszervezeti sajátosságokat is mutató társadalmi-politikai fenoménként kellett működnie. Ezen szükséges szakmai és politikai kompromisszumkeresésnek – talán első és – jó példája volt – a már korábban leírt 1992-es Gilly Gyula OFÉSZ elnök és Andrásfalvy Bertalan kultuszminiszter közötti megállapodás a tandíj későbbi bevezetéséről. A megállapodás mentesítette a kormányzati-érdekképviselői viszonyt az ágazati törvény kialakításának végső szakaszában a korábban meglévő feszültségektől. Ezen ésszerű – és szimbólikus aktus – mutatja jól: a tandíj nem központi eleme egy felsőoktatás szakmai vonatkozásainak, ha a tandíj tematizálódik, mint központi téma egy felsőoktatási szakmapolitikai vita során, ott a valós problémák nem kerültek a

Kákai László - Madár Csaba - Szabó Andrea: A felsőoktatás és munkaerőpiac, Társadalmi Szemle 1996/ 8-9. Sz.; 1996-ban az egyetemisták és főiskolások 59 százalékának legalább az egyik szülője diplomás volt, és meglehetősen magas arányt képviseltek a kétdiplomás kibocsátó családból érkezők. 2000-ben az arányok módosulása még nem látszott, hiszen 56 százalék volt az első generációs értelmiségi fiatalok aránya. Erről bővebben: Csegény Péter - Kákai László - Kern Tamás - Kucsera Tamás Gergely - Szabó Andrea: Sikerágszat!?! Az állami felsőoktatás Magyarországon, HÖÖK a Hallgatókért Alapítvány, Budapest – Pécs, 2001. 36. oldal. A felsőoktatás expanziójának társadalmi esélyegyenlőséget javító első eredményei 2004-ben váltak mérhetővé. Az Ifjúság2004 Gyorsjelentés (szerk.: Bauer Béla – Szabó Andrea), Mobilitás Ifjúságkutatóiroda, 2005, amelynek adatai szerint az egyetemi hallgatók 39 százalékának volt az édesapja felsőfokú végzettségű, míg a főiskolásoknál már csak 24 százalék volt ez az arány. A 2007-es vizsgálat szerint a mintába került egyetemisták és főiskolások mintegy 39 százalékának diplomás az édesapja, és 43 százalékának az édesanyja, vagyis az adatok alapján 2004-hez képest nem, 2000-hez viszont jelentősen javult a felsőoktatás befogadó jellege; az adatok forrása: Kucsera Tamás Gergely – Szabó Andrea (szerk.): A magyar egyetemisták és főiskolások világa a 2000-es évek közepén, HÖÖK a Hallgatókért Alapítvány, Budapest, 2008. Elmondható, hogy a harmadik évezred elejére a társadalmi egyenlőtlenségek tehát nem szűntek meg, csak differenciáltabban érvényesülnek a felsőoktatáson belül. A munkaerőpiacon jól eladhatók, a fővárosban megszerezhető diplomák – köztük a maga társadalmi presztízsű orvosi – megszerzésére a magasabb státusú kibocsátó családból érkezőknek nagyságrendekkel nagyobb esélyük van, mint a társadalom más tagjainak. A felsőoktatás expanziója a szakmunkásképzőt, illetve a legfeljebb 8 osztályt végzett szülők gyermekeit „nem hozta helyzetbe”, mitöbb: a társadalmi esélykülönbségek újratermelődéséről lehet beszélni; továbbá az alacsonyabb társadalmi-anyagi elismertségű oklevelek birtokosai számos esetben nem tudnak a munkaerőpiacon végzettségünknek megfelelő munkakörben elhelyezkedni.

²⁶⁴ „A társadalmi igény és az oktatási rendszer kapacitása között döntő összefüggés minden oktatási rendszer diagnózisának alapvető mutatója.” - írja Coombs. Minderről többet: írja Coombs, Philipps H.: Az oktatás világválsága, Tankönyvkiadó, Budapest, 1971, 23. o.

felszínre. Ettől függetlenül az adott általános társadalmi-szociális helyzetben a tandíj bevezetése valóban – sok esetben már fel nem vállalható – terhet jelentett volna a tanulni vágyóknak és családjuknak.

1993. szeptember 14-én Mádl Ferenc miniszter és az OFÉSZ vezetése egyeztetett, a megbeszélés témája a tandíj témájában egyeztetett – amelynek bevezetéséről a felsőoktatási törvény 1994 szeptemberi határidővel rendelkezett, így ez a kérdés ismét központivá vált –, valamint a kollégiumi támogatás kérdése is napirenden volt. A hallgatói képviselőlet álláspontja szerint a hallgatói juttatásokat, mint egységes – és közvetlenül a hallgatóknak (nem jegyzetkiadáshoz, kollégiumokhoz) történő eljuttatandó – forrást kell kialakítani. (A hallgatói juttatások szabályait ekkor még mindig az 1990-es művelődési miniszteri rendelet szabályozta.)

A tandíj kérdése vált a továbbiakban is a központi szakmai témává az országos hallgatói szervezetben; ebben a témában egyeztettek október 11-én Biszterszky Elemérrel, az MKM közigazgatási államtitkárával, az OFÉSZ képviselőletében Várnagy József elnök és Major Gábor, az elnökség tagja vett részt a tárgyaláson.

Az OFÉSZ nem-kormányzati partnerekkel is egyeztetett. Tárgyalásokat folytatott a Budapest Bank képviselőivel egy lehetséges hitelkonstrukcióról, majd ezen kormányzati és nem-kormányzati partnerekkel folytatott tárgyalások eredményeképpen október 21-24-én, Miskolcon közgyűlésen elfogadta a tandíjkoncepcióját. A hallgatói szervezet nem változtatott korábbi álláspontján: nem zárkozott el a tandíj bevezetésének lehetőségétől, de csak megfelelő kompenzációs eljárások, illetve lehetőségek mellett tudta volna azt támogatni, hiszen ezeket az elveket tartalmazta az 1992 decemberében elfogadott MKM-OFÉSZ megállapodás is. Az OFÉSZ tandíjkoncepciója egy utólagos tandíjtörlesztési elgondolás volt, amely szerint jövedelemarányosan fizet vissza a végzett – és a már munkavállaló, korábbi – hallgató.²⁶⁵

Az OFÉSZ a parlamenti választások előtti időszakban is a tandíj kérdésére koncentrált, 1993. december 29-én Mádl Ferencsel egyeztetett a szervezet vezetése, bár a tandíj mellett a kollégiumi és lakhatási kérdéseken túl a HÖK-ök lehetséges támogatási formáiról is szó esett.²⁶⁶

²⁶⁵ Ez az úgynevezett ausztrál modell, amelyet az utódszervezet sikerrel alkalmazott a kilencvenes évek végén a diákhitel-konstrukció kialakításával kapcsolatos tárgyalások során érvrendszerében, majd beépítésre került a diákhitelrendszer mai rendszerébe.

²⁶⁶ Másnap az Országgyűlés Felsőoktatási Albizottsága előtt ütköztethette álláspontját az OFÉSZ a pénzügyi tárca képviselőivel tandíj ügyben.

A tandíj-„ügy” másodszer

Az 1994-es parlamenti választások és a kormányalakítás után 1994. július 9-én újabb OFÉSZ közgyűlés volt a BME-n, amelyen a hallgatói juttatások, egy esetleges hallgatói kártyarendszer mellett a tandíj kérdése volt a központi téma, hiszen a felsőoktatásról szóló törvény ezen év szeptemberétől lehetővé tette a tandíjat.²⁶⁷

Mivel ezen időszakra semmilyen érdemi előrelépés nem történt a hallgatói tandíjhitel-koncepció kidolgozásának területén, augusztus 29-én az Országgyűlés módosította a Felsőoktatási törvényt, megszüntetve a törvényi kényszerét a tandíj szeptemberi bevezetésének, majd ezt követően folyamatos egyeztetés alakult ki a szaktárca és az OFÉSZ között a készülő hallgatói térítési-juttatási rendeletről.²⁶⁸

1994. november 17-én az MKM felsőoktatásért felelős helyettes államtitkára, *Csirik János* sajtótájékoztatóján bejelentette, hogy amennyiben nem sikerül kidolgozni a tandíjkompenzációs rendszert a *Felsőoktatási Felvételi Tájékoztató* december közepén történő megjelenéséig, akkor a szaktárca nem támogatja a tandíj jövő év szeptemberi bevezetését. Az 1995-ös év kezdetén már tizennegyedik változatában tárgyalták a Művelődési és Közoktatási Minisztériumban a tandíjkonceptiót, ezek értelmében február 17-én *Csirik János*, helyettes államtitkár a HÖKOSZ választmányát arról tájékoztatta, hogy mivel a felsőoktatási jelentkezések ideje lejár, viszont hitelkonstrukció, illetve kompenzációsrendszer nem került kidolgozásra, ősztől nem kerül bevezetésre a tandíj. Mégis mindezekkel párhuzamosan nyilvánosságra került, hogy a PM és az MKM, valamint a kereskedelmi bankok közötti tandíjhitel-tárgyalások eredménytelenül zárultak, valamint az is napvilágot látott, hogy egyre inkább egy általános tandíj-kötelezettség életbeléptetése felé tolódtak el a szakmai álláspontok.

A március 12-i kormányülés után bejelentették a megszorító intézkedéseket, a későbbi Bokros-csomagot. Az intézkedéssorozat egyik eleme a főiskolai-egyetemi hallgatók

²⁶⁷ A megalakuló Horn-kormány oktatási tárcavezetőjével, a Szabad Demokraták Szövetségének színeiben politizáló Fodor Gáborral már a parlamenti bizottság meghallgatásakor felvették az OFÉSZ vezetői a hivatalos kapcsolatot (a kijelölt minisztert az OFÉSZ vezetésének több tagja már ismerte, hiszen korábban is – akkor még fideszes oktatáspolitikusként – szakmai kapcsolatban álltak Fodor Gáborral).

²⁶⁸ November 10-én hallgatói megmozdulást tartottak a Janus Pannonius Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán – mert a hallgatói a szemeszter elejére nem kaptak ösztöndíjat –, valamint a témában Budapesten sajtótájékoztatót szervezett az OFÉSZ vezetése, jelezve azt, hogy a hallgatói normatíva évek óta jelentős értékvesztést szenvedett el.

Az OFÉSZ ismét kifejtette azon álláspontját, hogy a hallgatók kapják a jegyzettámogatást – ne a kiadók, jegyzetellátók –, illetve a lakhatási támogatást – ne a kollégiumok –, kialakítva az igazi versenyt, a piaci szemléleten keresztül az általános színvonal növekedést a szolgáltatások terén. Ezen elképzeléseket az MRK, valamint a FFK is támogatta.

négyötödét érintő havi 2000 forintos alaptandíj 1995 szeptemberétől történő bevezetése.²⁶⁹ Így általában elmondható, hogy ez volt az az időszak, amikor a hallgatói képviseletnek is szembesülnie kellett azzal, hogy a magyar felsőoktatás intézményrendszerét nemcsak szakmai szükségletek és a társadalmi elvárások formálták-formálják, hanem az a szükségszerűség, amely az ország gazdasági állapotából, teherviselési képességének korlátozott voltából fakadt, fakad.²⁷⁰ A nem minden előzmény nélküli – de a korábbi kormányzati kommunikációval ellentétes – döntés mozgósította az országos hallgatói képviseletet, amely bár nem zárkozott el a tandíj gondolatától,²⁷¹ de annak mértékét alacsony szinten kívánta tartani. Mindezek hatására a HÖKOSZ márciusban, (lásd 29. számú melléklet) valamint szeptember-október folyamán tüntetéseket szervezett. Mind a Horn Gyula miniszterelnök és Szabó László HÖKOSZ-elnök közötti megállapodás részletes bemutatása már megtörtént).²⁷²

Ezen időszakra a korábbi szakmapolitikai, érdek-képviselési önmeghatározás és kommunikációs formák helyett a HÖKOSZ a sajátos szociális helyzetben lévő, önmagát önálló társadalmi csoportként definiáló hallgatói érdekvédelmi szervezeteként jelent meg a nyilvánosság előtt. A szeptember-októberi tüntetéssorozatról továbbá elmondható, hogy ez

²⁶⁹ „A kezdeti hezitálás után az 1994-1998 közötti években a felsőoktatás-politika is egyértelműen a magánfinanszírozás súlyának emelése és a tandíj szerepének növelése irányába lépett.” Semjén András: Az oktatásfinanszírozás és oktatásfinanszírozás két évtizede Magyarországon, in.: *Educatio* 2001./1 64. o.

²⁷⁰ Ekkorra már a költségvetési redistribúcióban a felsőoktatás csökkenő részaránnyal bírt, és a már említettek szerint döntés született a felsőoktatási tandíj bevezetéséről.

²⁷¹ „1995-ig, a Bokros-csomagig a hallgatói mozgalomnak sosem volt olyan hivatalos álláspontja, amely a tandíjat eleve elképzelhetetlennek tartotta volna. Sőt, a tandíjat nagyon sokan hasznosnak gondolták, abban az esetben, ha azt egy átfogó felsőoktatási reform kíséri.” Interjú Szabó Lászlóval, a HÖKOSZ első elnökével, in: Kucsera Tamás Gergely – Szabó Andrea: *Húsz esztendő a magyarországi felsőoktatási hallgatói mozgalom, HÖK a Hallgatókért Alapítvány*, Budapest, 2008, 46. o.

²⁷² A miniszterelnökkel tandíjkérdésben lefolytatott április 7-i egyeztetés folytatásaként ugyanazon hónap 27-én a HÖKOSZ vezetése egyeztetett a pénzügyminiszterrel, az országos hallgatói képviselet álláspontja változatlan volt: a hitel, illetve a kompenzációs rendszer bevezetéséig – azaz legalább 1996 őszéig – halasszák el a tandíj bevezetését.

A kormányzó pártok közül az MSZP-vel is folytak az egyeztetések. Május 3-án Szekeres Imre az MSZP országgyűlési csoportjának vezetőjével egyeztetett a HÖKOSZ vezetés. Az MSZP-s vezető álláspontja az volt, hogy a tandíj az évi bevezetésétől nem lehet visszalépni, de a tényleges befizetéseket csak egy évvel később, 1996 szeptemberében kelljen a hallgatóknak megtenni.

1995. június 10-én a HÖKOSZ rendkívüli közgyűlése a tandíj bevezetésének témája, napirendje mellett, a hallgatói térítések és juttatások rendszerét szabályozó MKM rendelet tervezetét is megvitatta. A Kormány júniusban elfogadta a fent nevezett rendeletet, amely július 6-án (83/1995-ös számú Korm. rendeletként) lépett hatályba. Sajátos helyzet alakult ki: a kormányrendelet szakmai kritikáját elkészítő HÖKOSZ a szaktárcától a kritika kritikáját „kapta vissza”; így, az érzékelhetően a nem közeledő álláspontok miatt a hallgatói szervezet a következő szemeszter elején megszervezendő tüntetésekről döntött, majd megkezdte az őszi demonstrációkra való felkészülést (mindez a nyilvánosság előtt történt, ezzel a nyomásgyakorlással is a tandíj elhalasztására próbálta a Kormányt az országos hallgatói képviselet rábírní). Az utolsó érdemi egyeztetés augusztus 28-án zajlott a HÖKOSZ vezetése és a művelődési és közoktatási miniszter között, de az ennek a következményében meginduló MKM-HÖKOSZ szakmai egyeztetések változást nem hoztak, ezért szeptember 9-én újabb rendkívüli közgyűlést tartott a HÖKOSZ, ahol meghatározták a demonstrációk időpontjait, helyszíneit, kijelölték a szervezőket.

a rendezvénysorozat a rendszerváltás történetének utolsó olyan megmozdulása volt, amely jelentős tömegeket vitt az utcára (az Országház elé, a Kossuth térre), majdnem ösztársadalmi támogatottsággal bírt, és a hazai közvélemény egészét foglalkoztató esemény volt.

Az 1995-ös év második felében a hallgatói szervezetek részéről több beadvány is érkezett a tandíj bevezetésével kapcsolatosan az Alkotmánybírósághoz, amelyeknek a meghatározó érvei a szociális esélyegyenlőség alkotmányos jogának megsértése, valamint az oktatáshoz való hozzáféréssel kapcsolatos, ennek növelését célzó nemzetközi egyezmények semmibevétele voltak; december 19-én a tandíj bevezetésével kapcsolatban beadott alkotmánybírósági beadványokat a talláros testület elutasította.^{273, 274}

Az új tárcavezető, Magyar Bálint 1996 június 21-én bejelentette, hogy az MKM támogathatónak tartja a kiegészítő tandíj rendszerét, ugyanakkor nem szándékozik az alaptandíjat emelni. Mivel a kiegészítő tandíj bevezetésének elhalasztásáról még Szabó László kötött megállapodást Fodor Gáborral, így a HÖKOSZ a bejelentés ezen elemét nem tudta támogatni.

1996. július 3-án az Országgyűlés elfogadta az 1993-as felsőoktatásról szóló törvény átfogó módosítását; majd július 24-én az MKM és a HÖKOSZ megállapodott abban, hogy a már felsőoktatásban tanuló hallgatók a jövőben sem fizethetnek magasabb összegű tandíjat, mint az éves hallgatói normatíva 3 százaléka. (Ez az összeg 1996-ban 2000 forint volt.)

1996. szeptember 5-én a Kormány elfogadta a hallgatói térítésekről és juttatásokról szóló rendeletét (144/1996.), amely felmenő rendszerben – 1997 szeptemberétől – rendelkezett a differenciált tandíj bevezetéséről (ez az összeg az éves hallgatói normatíva 10-20 százalékát is jelentethette havonként a jogszabály szerint).

A kormányzati kommunikációt meghatározta, hogy a tandíjösszegeket szeptembertől megjelenő költségtérítéses – önköltséges – hallgatók által fizetendő képzési díjak

²⁷³ Az Alkotmánybíróság 1995. december 9-én kelt, 711/B/1995/6-os számú határozatában kimondta, hogy sem a felsőoktatáshoz való hozzáférés esélyegyenlőségét, sem a jogbiztonság elemét nem sértette a tandíj bevezetése.

²⁷⁴ A 607/C/1996. AB határozatában az AB kiegészítve megismételte korábbi döntését; határozatai alapján a felsőoktatáshoz való alapvető jog sérelme abban az esetben állhat(na) fenn, ha a tandíjra, különösen annak mértékére vonatkozó szabályozás – az állami támogatás formáira is figyelemmel – szükségtelenül és aránytalanul korlátozná e jog érvényesülését. A felsőoktatásban résztvevő hallgatók számára támogatásokat biztosít az állam, amelyek igénybevétele esetén azok számára sem teszi elérhetetlenné a felsőoktatásban való részvételt, akiknek anyagi lehetőségeit ez önmagában meghaladná. Az AB megítélése szerint, azt hogy az ország gazdasági helyzete a felsőoktatásban részt vevő hallgatók támogatási rendszerének és e rendszer összetevőinek mértékét milyen módon szükséges megváltoztatni, az az Országgyűlés – és felhatalmazás alapján a Kormány – diszkrecionális jogköre. Minderről bővebben: Kocsis Miklós: A tandíj-viták alkotmányjogi háttértörténetéről, in: De Jure 2007. 12. sz., 36-40.

összegéhez hasonlították, így „magyarázza” az MKM a tandíj szükségszerűségét és a fizetendő összeg elviselhető voltát.²⁷⁵

Az októberi időszaktól ismét a tandíjkompenzáció kérdése került a középpontba, mivel a Kormány által meghatározott október 15-i időpontig a szaktárcának a hitelkonstrukcióval, október 30-ig az előtakarékosági lehetőséggel kapcsolatos előterjesztéseit kellett volna elkészítenie, ez nem történt meg, megjelent viszont – október 16-án – a Kormány felsőoktatási képzési normatívákat bevezető rendelete, új alapokra helyezve ezzel az intézmények finanszírozását.

Az 1996-os és az 1997-es év fordulóján több nem felsőoktatási szakmai kérdésben figyelmen kívül hagyták a hallgatói képviselet véleményét, amelynek oka lehetett, hogy a HÖKOSZ a tandíj kérdés során egytémás szervezetté vált, más szakmapolitikai téren, mint a felsőoktatáspolitikai kezeset hallatta a hangját.

Ilyen volt a társadalombiztosítási törvény módosítása, amelynek következtében a korábbi adó- és járulékfizetési kedvezményektől elestek azok a felsőoktatási hallgatók, akik tanulmányaik mellett munkát vállaltak (bár áprilisban részbeni kedvezményekkel mindezt korrigálta a parlamenti kormányzati többség).

Ugyancsak alulmaradt a hallgatói képviselet álláspontja a nyugdíjtörvény módosításakor, így a következő tanévtől – alapesetben – nem került beszámításra a nyugdíjjogosultságot megalapozó szolgálati időbe a felsőoktatási tanulmányok ideje.

A HÖÖK álláspontja mindkét kérdésben – még a sajtó nyilvánossága előtt is – elsikkadt. Ennek részben az is oka lehetett, hogy mindkét törvény módosítása esetében számos más társadalmi réteg még több jogot veszített, illetve az a fent már megállapított lehetőség is, hogy az elmúlt két-három esztendőben az országos hallgatói képviseletet túlságosan is a tandíj-tandíjkompenzáció kérdésével kötötte össze a nyilvánosság.

Három másik kérdés viszont – felsőoktatás-politikai téren – sikereket hozott a HÖÖK-nak, érdemben figyelembe vették a szervezet álláspontját a pedagógusképzés, a felsőoktatási diákigazolvány, valamint a hallgatói kollégiumi ügyek kérdésében.²⁷⁶

²⁷⁵ A felsőoktatási intézményben finanszírozottságát tekintve a képzés kétféle: vagy államilag támogatott/finanszírozott vagy úgynevezett költségtérítéses, amíg az előbbi költségeit az állami költségvetés (részben, vagy egészben), a költségtérítéses képzés költségeit pedig a hallgató viseli. A Kormány az adott tanévet megelőzően egy évvel határozatban dönt az első évre felvehető államilag támogatott hallgatói létszámkeretről. A 2000-es évek második felének adatait áttekintve megállapítható, hogy nappali tagozaton a hallgatók közelítőleg 80 százaléka államilag finanszírozott képzésben vett részt, az esti és levelező tagozaton tanulók négyötöde és a távoktatásban részt vevők mindegyike költségtérítéses képzésre járt.

²⁷⁶ Ezekből kiemelendő a chipkártyás diákigazolvány ügye, amelynek elterjedésével számos kedvezmény ígérete élt még ezen kezdeti időszakban, valamint a lakhatási támogatás kérdése, amelynek bevezetésére ekkor került sor.

Szeptember 8-án a HÖÖK aláírás-gyűjtési akcióba²⁷⁷ kezdett, amelynek célja a hallgatók pénzügyi-szociális helyzetére történő figyelemfelhíváson túl az, hogy 1992-ben meghatározott – és azóta nem emelt 65.000 forintos hallgatói normatívát a kormányzat megemelje, visszaállítsa korábbi értékét. Három nap múlva a kormány elfogadta az 1998-as költségvetési törvény tervezetét, megemelve abban a hallgatói normatíva összegét 70.000 forintra.

Az 1997-1998-as évek fordulójára az országos hallgatói képviselet és a kormányzat közötti vitás kérdések intenzitása lanyhult, nem ezek megoldottsága, hanem az álláspontok nem szűnő távolsága okán, valamint a kormányzat egyes – a hallgatókat kedvezően érintő – intézkedések okán (amely nyitást alapvetően a közelgő parlamenti választásokkal lehet magyarázni).

A kormányzat által kidolgozott tandíjkompenzációs rendszer semmilyen érdemi elemet nem tartalmazott, ami felsőoktatás-specifikussá tette volna egy átlagos személyi kölcsönhöz képest (jellemző, hogy összesen egy, azaz egy hallgató vette igénybe a fennállása alatt), a kompenzáció kérdése sem volt megoldottnak nevezhető, hiszen az Esélyt a Tanulásra Közalapítvány 200 millió forintos alapja legfeljebb háromezer rászoruló helyzetén segíthetett, tehát általános megoldásnak nem volt nevezhető. Bevezetésre került továbbá a lakhatási támogatás (a kollégiumon kívüli bérleményekben lakó hallgatóknak) 730 millió forintos költségvetési keretösszeggel.

De hasonló volt a helyzet a hallgatói normatíva esetében is, amit bár emelt a kormányzat az 1998-as költségvetési évben, de ez ötezer forintos – 70.000 Ft/év/hallgató – emelés még a tíz százalékot sem érte el egy hat esztendőn keresztül értékét veszítő juttatás esetében (amely esztendők alatt a 30%-ot meghaladó infláció is volt).

Erre az időszakra esett a lakhatási támogatási rendszer intézményi szintű kialakításának HÖÖK-on belüli szakmai megvitatása és előkészítése, valamint ez ügyben a helyi hallgatói képviseletekkel folytatott konzultációk és az ezeknek nyújtott tanácsadások is ekkor folytak, mivel a következő tanévtől – 1998 szeptemberétől – lakhatási támogatást kaphattak azok a hallgatók, akik jogosultak lettek volna kollégiumi elhelyezésre, de férőhely hiányában kérelmüket elutasították. A főiskolai és az egyetemi tanácsoknak – az intézményi hallgatói önkormányzatok egyetértésével – három hónap alatt kellett a pályáztatás és elosztás

²⁷⁷ Ezen aláírásgyűjtő akció során a HÖÖK két hónap alatt majdnem 40.000 aláírást gyűjtött össze – döntően a felsőoktatási hallgatóktól – majd ezeket az íveket november 18-án a HÖÖK vezetése átadta Horn Gyula miniszterelnöknek.

részletes szabályozását kidolgozniuk; a havi támogatásban részesülőket úgy kellett kiválasztani, hogy a jogosult hallgatók legalább egynegyede részesüljön a juttatásban.

Az 1998 nyarán hivatalba lépő új kormány a programjában leírtak szerint júliusban – a parlamenti többségén keresztül – módosította a felsőoktatási törvény általános tandíj-kötelezettségi szabályait; augusztus 25-én a kormány a törvénymódosítás értelmében és alapján (1998. XXXVIII. tv.) a 140/1998. és 141/1998. számú rendeleteivel kiszélesítette a tandíjmentesség körét, valójában megszüntette az általános tandíjkötelezettség három évvel kialakított rendszerét; a tandíj témája ezzel lekerül a napirendről.

A diákhitel

Az 1999. év nyarának kezdetétől intenzív munka indult meg a Világbank által finanszírozott felsőoktatási fejlesztési programon belül a diákhitellezéssel, valamint a diákjóléti ügyekkel kapcsolatban felállított munkacsoportban.

A HÖÖK szakmai álláspontja a diákhitel ügyében egy nem piaci kamatozású, jövedelemarányos visszafizetést biztosító rendszer kialakításáról szólt, amely az alacsonyabb jövedelmű már diplomás visszafizetők esetén kedvezményeket nyújt, illetve figyelembe veszi a családi állapotot (gyermekvállalást) is. A diákjóléti kérdéskörben a támogatási rendszer elaprózottságának megszüntetésére is javaslatot tett a HÖÖK.

A 2000-es év első hónapjai az oktatási tárca és a HÖÖK közötti intenzív munkakapcsolat jegyében telt el, a párbeszéd központi témája a diákhitelrendszer felállításának lehetősége volt. Ekkorra²⁷⁸ a HÖÖK álláspontja szerint a diákhitel-konstrukciót először kísérleti jelleggel a költségtérítéses hallgatók körében kellett volna bevezetni, majd a tapasztalatok ismeretében 2001-től az állami finanszírozású hallgatók körében is lehetőség nyílhatott volna a rendszer bevezetésére.²⁷⁹ A szervezet szerint az egy hónapra felvehető összeget 25-30 ezer forintban célszerű meghatározni, mivel az átlagos kiadásokat tekintve már több mint két évvel korábban is 23-27 ezer forintra volt szüksége a megélhetéshez egy egyetemistának, illetve főiskolásnak. Amennyiben a konstrukcióval valóban hallgató a családtól való anyagi függőségének megszüntetése a tárca célja, annyiban kevés az Oktatási Minisztérium által javasolt havi 21-28 ezer forintos kölcsönösszeg.

2000. november 23-án a HÖÖK sajtónyilatkozatban üdvözölte a diákhitel koncepciójával és a hitelrendszer bevezetésével kapcsolatos kormányzati döntéseket, mivel

²⁷⁸ 2000. február 12-én a HÖÖK éves rendes közgyűlésén, Esztergomban a szervezet elfogadja a diákhitellezéssel kapcsolatos általános irányelveit.

²⁷⁹ Végül 2001-ben került bevezetésre a diákhitel, az államilag finanszírozott, nappali tagozatos, graduális

korábbi javaslatait az oktatási tárca befogadta és közvetítette a kormánynak. A diákhitelzés elveit leíró kormányhatározat – 1105/2000. (XII. 8.) – elfogadásával a megelőző másfél év legjelentősebb szakmapolitikai egyeztetéssorozata zárult le, a következő évben megindulhatott a diákhitelzés rendszere.

A 2001 tavaszán készülő diákhitel kormányrendelet-tervezetében a HÖÖK egyetértett azzal az általános szabályozással, hogy a törlesztés szabályait a *Diákhitel Központ* a kormányzat jóváhagyásával megváltoztathatja, de javasolta, hogy a bevezetéskor legfeljebb hét százalékbán határozassák meg a hitel kamatát.

A fenti állásponttól jelentősen eltért a tervezett kamatösszeg, ezért 2001. augusztus 9-én a HÖÖK tiltakozott a diákhitel kamatának kiszivárgott 14.5 % -os értékével kapcsolatban. Másnap a Kormány bejelentette, hogy – két esztendőn át – átvállalja a diákhitelrendszer bizonyos költségeit, ezért a kamat 9.5%-on került meghatározásra, amit a HÖÖK vezetése már elfogadhatónak tartott.²⁸⁰ (Lásd 30. számú melléklet.)^{281, 282, 283, 284}

A diákhitelzés rendszerét az Orbán-kormány és a 1999-2001 közötti HÖÖK-vezetés sikernek tekintette. A hallgatói képviselő a tandíjkompenzáció idején kidolgozott – korábban már leírt – ausztrál modell egy erősen módosított változatát dolgozta ki az szaktárcával közösen. Ezt a kérdést is, ugyanúgy, mint a tandíjmentesség körének kiszélesítését a FIDESZ a politikai közbeszédben tartotta, 2002-es kampányának egyik központi elemévé tette. A hitelezés kérdése azóta szakmai-technikai kérdéssé alakult át, ma már a felsőoktatási hallgatói szolgáltatások egyik meghatározó eleme a diákhitel.

A Bursa Hungarica-ügy

2000 őszén – év végéig – egyeztetés-sorozat zajlott a HÖÖK vezetője és a felsőoktatási ügyért felelős helyettes államtitkár, Kiss Ádám között a hallgatói jóléti rendszer 2001-től

hallgatók között.

²⁸⁰ Politikai sikernek nevezhető – bár szakmailag kevésbé volt indokolt – a diákhitel kamatának két esztendőn keresztül állami támogatását biztosító döntés elérése, amelyben a közlegő parlamenti választások is közrejátszottak.

²⁸¹ 2001. szeptember 1-jével megindult a hallgatói hitelezés rendszere, az első hónapban már több ezren éltek a lehetőséggel, ami a diákhitel jelentős társadalmi elfogadottságát mutatta.

²⁸² A diákhitel kamatának eddigi csúcsa miatti – 2004. január 23-i – sajtótájékoztatóján a HÖÖK elnöke jelezte: nem tartják a diákhitel két százalékos emelését helyes lépésnek – februártól 11,95 százalékra nőtt a kamat –, ugyanakkor a hallgatói szervezet tudomásul vette a Diákhitel Központ Rt. döntését.

²⁸³ 2005. április 20-án a Kormány döntött arról, hogy 25 ezer forintról 30 ezer forintra emeli a diákhitel legnagyobb havi összegét, amelyet szeptembertől lehetett igényelni. A HÖÖK támogatta a döntést, mert – álláspontját alátámasztó érve szerint – a legutóbbi emelés óta érzékelhető infláció is indokoltá tette ezt a lépést.

²⁸⁴ 2005. szeptember 1-jén – a DOSZ-szal egyeztetett álláspont alapján – a diákhitel doktoranduszokra történő kiterjesztését kezdeményezte a HÖÖK; a következő évtől a doktoranduszok is jogosulttá váltak a diákhitel igénylésére.

bevetendő új eleméről, a Bursa Hungarica Ösztöndíjról. A minisztérium forrásbővítésről beszélt, a HÖÖK a már amúgy is elaprózott hallgatói juttatási rendszer (a tanulmányi és szociális ösztöndíj alapját adó hallgatói normatíva,²⁸⁵ jegyzettámogatás, kollégiumi és lakhatási támogatás, kulturális és sporttámogatás, Esélyt a Tanulásra Közalapítvány pályázata) továbbaprózódását hangsúlyozta; továbbá a Bursa forrásallokációs mechanizmusával kapcsolatban is kritikával élt, mivel az ösztöndíjből csak olyan hallgató részesülhet(ett), akinek a lakóhelye szerinti települési önkormányzata forrás hozzárendelésével belép az ösztöndíjalapba; de ezzel a legszegényebb önkormányzatok – ahonnan a legkisebb a felsőoktatás felé irányuló társadalmi mobilitás – továbbra is a leginkább hátrányos helyzetben maradtak (és ezzel az onnan a felsőoktatásba érkező hallgatók is).

A hallgatói szervezet hivatalba lépő új elnöksége januári sajtóközleményeiben támogatta az induló Bursa Hungarica Felsőoktatási Önkormányzati Ösztöndíj (valamint a diákhitel) bevezetését.

Februárra megváltozott a HÖÖK és az OM közötti viszony, mert a Minisztérium a hallgatói normatíva terhére kívánta bevezetni a Bursa Hungarica Ösztöndíjat. (Lásd 31. számú melléklet.)

A HÖÖK számos tagönkormányzata tiltakozó megmozdulások szervezését tervezte, amennyiben nem születik kielégítő megállapodás az ügyben a kormányzattal.

2001. február 20-án megállapodás született a szembenálló felek között – a megállapodást Almássy Kornél HÖÖK elnök és Gál András Levente, az OM közigazgatási államtitkára jegyezte ellen –, amely szerint nem kellett elkülöníteniük a hallgatói normatíva 10 százalékát az intézményeknek a Bursa Hungarica ösztöndíj oktatási tárcára eső részének finanszírozására, az oktatási tárca saját tartalékának terhére biztosította az ösztöndíjalap állami hozzájárulását.

²⁸⁵ A témához tartozik, hogy 2000. május 9-én a HÖÖK elnöke sajtótájékoztatót tartott a hallgatói juttatások témájában. A szervezet álláspontja szerint a jövő évben a hallgatói normatíva 70 ezerről 85 ezer forintra, 2002-től pedig 100 ezer forintra történő emelése lett volna javasolt. A szervezet érve az emelésre az alábbi volt: a juttatás összege az 1992-es 65 ezer forinton történő bevezetése óta mindössze egyszer, két évvel korábban bővült 7,7 százalékkal. Ilyen mértékű reálérték-csökkenés egyetlen társadalmi réteg támogatásánál sem következett be, hiszen a hivatalos fogyasztói árindex alakulását nézve, az egy hallgatóra jutó éves normatívának 2000-ben 275 ezer forintnak kellett volna lenni.

A 2001. január elsejével hivatalba lépő elnökség a HÖÖK korábbi vezetésének törekvéseit fenntartva a hallgatói normatíva 70 ezerről 100 ezer forintra történő emelését emelte ki, mint célt, továbbá fenntartotta a hallgatói önkormányzati normatíva bevezetésének korábbi kezdeményezését. A juttatást, amelynek összege a HÖÖK szerint évente hallgatónként 3-4 ezer forintot tett volna ki, a hallgatói testületek működésére, illetve kulturális események, sportprogramok finanszírozására fordíthatták volna a hallgatói önkormányzatok.

A HÖOK február 23-25. között Pécsen tartotta 2001. évi első közgyűlését. A hallgatói önkormányzatok képviselői döntöttek a HÖOK és az OM között – a Bursa Hungarica ösztöndíjról – kötött megállapodás véglegesítéséről.²⁸⁶

A HÖOK soron következő közgyűlése 2001. május 11-12-én Gödöllőn került megrendezésre, amelyen éles vita alakult ki a Bursa témában.²⁸⁷ A Bursa-ügy kapcsán a közgyűlés egyhangúlag kimondta, hogy a tárgyalóbizottság csak akkor tekintse tárgyalhatónak a kérdéskört, amennyiben a kormányzat vállalja, hogy 2003-tól önálló költségvetési keretből biztosítja az ösztöndíj kormányzati hozzájárulását.²⁸⁸

2001. október 3-án – a folyamatos tárgyalásoknak köszönhetően – az OM elfogadta a HÖOK javaslatát: Abban az esetben, ha a felsőoktatási intézmények által odaítélt szociális támogatás kevesebb, mint a Bursa Hungarica ösztöndíj önkormányzatok által biztosított része, a tárca ötezer forintig kiegészíti azt.²⁸⁹

Összességében megállapítható, hogy a 2001. év érdekképviseleti-szakmapolitikai sikere az előző évben az OM által nyitott kérdésként hagyott – és a HÖOK által már akkor is kifogásolt – kormányzati koncepció, a Bursa Hungarica ösztöndíjrendszer átalakítása, illetve az ezzel kapcsolatos többletforrások két évre szóló megnyugtató rendezése, valamint a

²⁸⁶ HÖOK-jóváhagyás a Bursára (Solymossy Bertold)

„Elfogadta a HÖOK közgyűlése az Almássy Kornél elnök és Gál András Levente oktatási közigazgatási államtitkár által jegyzett megállapodást a Bursa Hungaricáról. A Pécsen megrendezett hétfői közgyűlésen szombat este többórás vita után megszavazták a Bursa Hungaricáról szóló együttműködési dokumentumot. A megállapodás elleni legsúlyosabb érv az volt, hogy a Bursa Hungaricát hosszú távon a hallgatói normatíva tíz százalékából finanszíroznák, a jelen szerződés szerint ugyanis az OM csak 2001 szeptemberéig biztosítja azt a többletforrást, amellyel kipótolja a jelenleg a hallgatói önkormányzatok hatáskörébe tartozó szociális támogatási rendszer keretében utalt juttatást ily módon egy félév erejéig finanszírozza önállóan a Bursa Hungaricát. Almássy Kornél lapunknak elmondta: a megállapodás érvényes, a HÖOK és az oktatási tárca közös munkabizottságának, illetve az érintett tárcáknak azonban ki kell dolgozniuk az új hallgatói juttatási rendszert, amelyet a későbbiekben a HÖOK-nak kell elfogadnia.” (2001. február 26. Magyar Nemzet, 2. o.)

²⁸⁷ Illetve a hallgatói juttatási rendszer egésze, valamint a diákhitelzés témájában. A HÖOK közgyűlési többségi álláspontja az volt, hogy nem lehet a hallgatói juttatási rendszer reformját forrásbevonás nélkül véghezvinni, továbbá a jegyzettámogatás akkori formáját is részben forráshiányosnak, részben a korlátozottan hasznosíthatónak tartotta a közgyűlésen megjelentek többsége, ezért elhatározták, hogy a HÖOK tárgyalódelegációja javasolni fogja az OM-nek, hogy a jegyzettámogatás kerüljön be a hallgatói normatívába.

²⁸⁸ A HÖOK május végére elkészült a hallgatói juttatási rendszer reformjáról szóló vitaanyag, amelyet eljuttatott az Oktatási Minisztériumnak, majd 2001. június 14-én megkezdte munkáját a HÖOK-OM munkabizottság, amely a 144/1996-os kormányrendeletet módosító jogszabályt hivatott kidolgozni. Mindennek az érdekessége, hogy a hallgatói térítésekről és juttatásokról szóló rendelet átfogó módosítását 1999 elején a Minisztérium kezdeményezte, majd visszakozott és az új – más szabályozási keretek közé foglalt – elemek – diákhitel, Bursa Ösztöndíj – kidolgozását végezte el. 2001. november végére megállapodás született a hallgatói juttatási és térítési kérdésekben; amely szerint – a szaktárcánál elkészült kormányrendelet értelmében – szociális támogatásra is felhasználhatják a jövőben a hallgatói önkormányzatok a lakhatási, illetve jegyzettámogatásokat. A lakhatási támogatás összege hallgatónként 33 ezer forint volt évente, ezt azonban a módosítás hatályosulását követően nem csupán erre a célra lehet azt követően fordítani: a hallgatói önkormányzatok egyetértésével szociális célokra is kiutalhatják az intézmények a hallgatóknak. A helyben lakó hallgatók támogatásának rendszere is változott, támogatásukra a lakhatási támogatás mintegy öt százaléka állt ezentúl rendelkezésre.

közelgő parlamenti választások okán kialakult kooperatívabb kormányzati cselekvéssorok következtében a hallgatói juttatási rendszer szakmailag megfelelő átalakítása volt.^{290 291}

A kollégiumi térítés ügye

A rendszerváltás óta vissza-visszatérő problémakör – mint ez már a korábbiakból is kiderült – a kollégiumi elhelyezés kérdése a felsőoktatásban: a férőhelyek száma, azok intézményközi, illetve intézményen belüli megoszlása, a kollégiumi szolgáltatások színvonala, valamint a szolgáltatásért fizetendő díjak miatt. 1990-ben csaknem minden második főiskolai-egyetemi hallgató kollégiumban lakott, de az évtized végére ez az arány már az egyharmadot sem érte el.

A 2002-ben kormányt alakító MSZP és SZDSZ felsőoktatási kollégiumfejlesztési programot indított a piaci szereplők bevonásával. A fejlesztések és felújítások mellett a kollégiumi szolgáltatások szabályozatlansága a hallgatói képviseletek részéről és a díjak emelése a kormányzat részéről erősen megjelent a felsőoktatás-politikai diskurzusban.

2004. május 13-14-én Szolnokon tartotta éves második közgyűlését a HÖÖK, amelynek első napján az oktatási tárca vezetője is megjelent, amely a hazai felsőoktatási intézmények leromlott állapotú kollégiumainak felújítási, korszerűsítési költségeinek részbeni fedezésével indokolta a szálláshelyek díjainak szeptembertől történő tervezett emelését; a fórumon a felszólaló hallgatói képviselők többsége méltatlannak és indokolatlannak nevezte e költségek emelésének tervét. Magyar Bálint továbbá részletesen ismertette, hogy a kollégiumi alapdíjak az évi hallgatói, 91 ezer forintos normatíva öt százalékáról (azaz havi 4.450 forintról), az Oktatási Minisztérium tervei szerint szeptembertől a normatíva 7-12 százalékában határoznák meg – 6.370-10.920 forint közötti összeg –, a komfortfokozattól függően; a kollégiumi pluszszolgáltatásokért a hallgatói önkormányzatok jóváhagyása mellett kellene majd az eltérő összegeket fizetnie a hallgatóknak. Az oktatási tárca tervei szerint ezzel egy időben a nem kollégiumban élő diákok lakhatási támogatását

²⁸⁹ Költségvetési szinten mindez nem volt jelentős tétel, hiszen a tanév első félévére – 2002 márciusáig – a tárca 90 millió forintot különített el. 2001 szeptemberéig a pótlás 86 millió forintjába került az OM-nek.

²⁹⁰ Hallgatói szociális támogatások témájában új elem a következő parlamenti választás előtt jelent meg. 2006. március 2-án elindult a később több néven is nevezett, de leginkább Mentorprogramként ismert ösztöndíj- és támogatóprogram. A hátrányos helyzetű és roma gyermekek és fiatalok integrációjáért felelős OM miniszteri biztosi hivatala – a HÖÖK a Hallgatókért Alapítvány szakmai megvalósítása mellett – a szociálisan hátrányos helyzetű fiatalok felsőfokú tanulmányait elősegítő programot indított, amely a hátrányos helyzetben lévők számára egyrészt a felvételin igénybe vehető kedvezményeket biztosított, másrészt a felsőoktatásba bejutott hallgatók támogatására egy felsőbb évesekből álló mentorhálózat kiépítését is lehetővé tette.

²⁹¹ A korábbi konfliktusokon felülemelkedve normalizálta viszonyát a DOSZ és a HÖÖK. 2002. október 11-én közös sajtótájékoztatót tartott – az ösztöndíjak összegének jogszabály szerinti emelkedése mellett – a törvényben nevesített két hallgatói szervezet, mivel a doktorandusz ösztöndíj összege – a vonatkozó kormányrendelet rendelkezéseivel ellentétesen nem emelkedett.

szeptembertől 3.350 forintról ötezer forintra emelik,²⁹² amely 2006-ra átlagosan eléri majd a tízezer forintot. A miniszter érvei szerint az emelt összegű kollégiumi díj részben fedezné azoknak a többlétszolgáltatásoknak az árát is, amelyekért eddig külön kellett még fizetni. A HÖÖK-elnök reagálva az elhangzottakra – a fórum zárásaként – elmondta, hogy a konferencia résztvevői és a felsőoktatási intézmények hallgatói önkormányzatai a közgyűlésen megfogalmazzák az érintett kérdésekkel kapcsolatos álláspontjukat.

Másnap a hallgatói önkormányzati küldöttek a kollégiumi díj emelését ellenző véleményüket, továbbá a törvény tervezete szerinti, a hallgatói munkavállalást nagyban akadályozó előírásokkal, valamint a jogszabály-tervezet egészével kapcsolatos kifogásaikat fogalmazták meg.

A HÖÖK határozott fellépése eredményeképpen 2004. május 21-én az oktatási tárca álláspontja már felpuhult, mégsem szeptemberben, hanem – a HÖÖK képviselői által javasolt egy évvel későbbi emelés helyett – 2005 januárjától tervezte megemelni a kollégiumi díjakat; tájékoztatta a kétoldalú megbeszélésen a hallgatói képviselőket az OM helyettes államtitkára, *Mang Béla*.

A tárgyalások során az országos hallgatói képviselőlet nem fogadta el a kollégiumi díjak 2004 szeptemberére tervezett emelését (illetve azt, hogy az intézkedést csak 2005. január elsejéig halasztaná el a tárca és nem az új tanévig).²⁹³

Az egyeztetések és a nyomásgyakorlás egy hét alatt eredményre vezettek, 2004. május 27-én a HÖÖK bejelentette, hogy nem tartják meg június 3-án a fővárosban a Kossuth térre tervezett demonstrációjukat a hallgatók, mivel az oktatási tárca elfogadta a HÖÖK álláspontját. Az előző nap átadott levelére a hallgatói szervezet választ kapott a minisztertől, a levél szerint az OM többek között vállalta, hogy a kollégiumi alapidíj összege nem lehet több, mint a hallgatói normatíva 5 százaléka, amíg a kormányrendelet módosítását előkészítő bizottság teljes egyetértésre nem jut a változtatásról és azt a kormány el nem fogadja, így a kollégiumi díjak emelését a hallgatói érdekképviselői szervezetnek sikerült egy esztendővel elhalasztania.²⁹⁴

²⁹² Ez a terv megvalósult, a fentiekben leírtak nem.

²⁹³ A tárca és a hallgatói önkormányzatok országos szervezete megállapodott arról, hogy vegyes bizottságot állítanak fel a folyamatos egyeztetéshez (mindezek mellett a HÖÖK egy két héttel későbbi időpontra tervezett tüntetés szervezésébe kezdett).

²⁹⁴ Ezt követően a kollégiumi téma háttérbe szorult, bár utóéleteként megemlíthető, hogy 2007. július 18-án a HÖÖK Választmányának ülésén újra megalakult a szervezet kollégiumi munkabizottsága. A bizottsági munka elsődleges célja volt felmérni a korábbi években kialakult felsőoktatási kollégiumi helyzetet, és megfogalmazni jogszabály-módosítási tervezeteket a kategorizálás és az alapszolgáltatások kérdéseiben, mindezen belső munka azonban jelentős előrelépést, új eredményeket nem hozott. Az is elmondható, hogy az 1990-es évek végéig aktív kollégiumi képviselőlet a FEKOSZ erre az időszakra teljesen elsúlytalanodott, elszürkült.

Próbaper az államilag finanszírozott hallgatóktól szedett térítések ügyében

Ugyancsak 2005 szeptemberétől indította el a HÖÖK vezetése az államilag finanszírozott hallgatóktól szedett térítések ügyében az átfogó akcióját. A sajtóban ezen téma a *Havas Henrik* médiaszemélyiség által irányított képzési központ, a *Szegedi Tudományegyetem Budapesti Média Intézete* történetén keresztül jelent meg, de számos más intézmény hallgatójától hasonló megkeresést kapott az országos hallgatói képviselő. Az akció a HÖÖK történetének egyetlen – nem a jogsegélyszolgálaton keresztüli tanácsadási, mediációs tevékenységben megnyilvánuló, hanem – egyéni esetben jogvédői-képviselői szerepet mutató érdekképviselői akciója, amely a próbaper – érdekvédelmi szervezetnél általánosan bevett – technikáját alkalmazta.

Mindez időrendben áttekintve a 2005. szeptember 27-i sajtótájékoztatóval kezdődött, amelyen a HÖÖK vezetője bejelentette, hogy elutasít minden olyan törekvést, amely arra irányul, hogy államilag finanszírozott vagy egyéb képzési formákban tanulóktól törvénytelenül térítési díjakat szedjenek. A szervezet egyetértését fejezte ki *Aáry-Tamás Lajosnak*, az oktatási jogok miniszteri biztosának a Szegedi Tudományegyetem Budapest Média Intézete ügyében hozott ajánlásával.^{295 296}

November 7-én a HÖÖK, valamint a hallgatói szervezeten túl az MRK, az FFK is elítélte a jogtalan szolgáltatási díjak szedésének intézményi gyakorlatát, ezzel a HÖÖK ismét erősítette pozícióját ebben a folyamatban lévő vitában. (Lásd 32. számú melléklet.)

2005. december 16-án a HÖÖK vezetője bejelentette, hogy vállalja – biztosítja és finanszírozza – egy hallgató – akinek keresete a Szegedi Tudományegyetem Budapest Média Intézetében folytatott gyakorlat ellen irányul – jogi képviselőt egy, a jogtalanul szedett hallgatói díjak visszafizetésére indítandó próbaper során. Ehhez kapcsolódott az új esztendő első HÖÖK bejelentése is, 2006. január 17-én a szervezet kiválasztotta azt a hallgatót, akinek a nevében próbapert indított a Szegedi Tudományegyetem Budapest Média Intézete ellen. A korábban az iskolában végzett hallgató maga jelentkezett a szervezetnél.²⁹⁷

²⁹⁵ Három hallgató még tavasszal fordult az oktatási jogok miniszteri biztosához; sérelmezték, hogy bár államilag finanszírozott alapképzésre jártak, mégis nyolcvanezer forintot kellett félévente befizetniük a Média Menedzser Oktató Kft. számlaszámára fejlesztés címén, és csak akkor iratkozhattak be a következő félévre, ha ezt az összeget befizették.

²⁹⁶ 2005. október 6-án arról tájékoztatta a nyilvánosságot a HÖÖK, hogy egyre több panasz érkezik a szervezethez a hallgatói térítési díjak miatt, valamint folyamatosan érkeznek a panaszok az oktatási jogok miniszteri biztosához is, a bejelentett esetek kivizsgálását lefolytatja a hallgatói képviselő.

²⁹⁷ 2006. március 31-én indították el a pert *Havas Henrik* médiaiskolája ellen. 2006. április 4-én *Schöberl Márton* HÖÖK elnökségi tag mutatta be *Swiderski Erikát* a sajtónak, aki elindította a próbapert a Szegedi Tudományegyetem Média Menedzser Oktató Kft. ellen. *Swiderski* szerint – aki 2004-ben végzett a BMI-ben – összesen 860 ezer forintot fizetett jogtalanul a tanulmányaiért: kezdetben félévente 80 ezer forintot, majd

Másfél évvel később, 2007. március 26-án kihirdették a Budapesti Média Intézet ellen folyó per ítéletét, amelynek értelmében az intézmény jogosan szedett fejlesztési hozzájárulást a hallgatóktól. A „próbaperben” részt vevő hallgató jogi képviselőt a HÖÖK biztosította, és a hallgató ügyvédje bejelentette: fellebbeznek az elsőfokú döntés ellen. Miskolczi Norbert megjegyezte, hogy a döntéstől függetlenül önmagáért beszél az a tény, hogy az Intézet változtatott korábbi gyakorlatán.

A tandíj-„ügy” harmadszor

A kormányalakítás alatt – 2006. május 18-án – tartott sajtótájékoztatóján a HÖÖK elnöke felháborítónak és a hallgatók szempontjából elfogadhatatlannak nevezte, hogy a tárca hivatalos úton nem kereste meg őket az utólagos tandíj esetleges bevezetése ügyében. A kérdésben a HÖÖK közgyűlése hivatott dönteni, ugyanakkor azt már előre jelezték, hogy nem támogatnak semmiféle olyan törekvést, amely a jövő hallgatói számára a felsőoktatáshoz jutás esélyét csökkentené, vagy őket utólag, a felsőoktatásban eltöltött évekért büntetné.

Ekler Gergely felszólította az oktatási tárcát, hogy hivatalos formában keressék meg elképzeléseikkel a HÖÖK-ot, „mert nem szeretnék, ha az 1995-ös eseményekhez hasonlóak következnének be”.

2006. május 27-én a HÖÖK Közgyűlése – a *Nyugat-Magyarországi Egyetemen*, Mosonmagyaróváron – ellenszavazat nélkül fogadta el elvi nyilatkozatát a tandíj bármilyen formájának elutasításáról, amelyben rögzítésre került, hogy a HÖÖK „teljességgel elutasítja az állami finanszírozású képzések költségei egészének vagy egy részének a képzés ideje alatt vagy azt követően a hallgatókra hárítását”, ugyanakkor a HÖÖK „eddig is partner volt a reformban, illetve partner lehet az újító szellemű javaslatok iránt”. A közgyűlési határozatot ismételte meg – bővebb formában – a 2006. május 30-án kiadott állásfoglalás, amelyben közölték, hogy a HÖÖK teljességgel elutasítja az állami finanszírozású képzések teljes vagy részleges költségeinek a képzés ideje alatt vagy azt követően a hallgatókra hárítását, s felhívta a mindenkori kormányzat figyelmét, hogy ezen törekvések ellen minden törvényes eszközzel fel fog lépni. A hallgatói szervezet álláspontja szerint az európai felsőoktatás eszmei alapjaitól, hagyományaitól és történetétől idegen az állami finanszírozású képzések költségei egészének vagy egy részének a képzés ideje alatt, vagy azt követően a hallgatókra hárítása. Az országos hallgatói érdekképviselői szerv

harmadik évtől 90 ezer forintot. Azért vállalta a nyilvánosságot, mert szeretné, ha a bíróság is alátámasztaná, hogy sokaktól jogtalanul szedték a tandíjat.

állásfoglalása felhívja a figyelmet a Bologna Folyamat irányadó dokumentumaiban, különösképpen a *Berlini Nyilatkozatban* megfogalmazott elvekre, amelyek szerint a felsőoktatás közjó és közfelelősség, illetve a pártpolitikától független, intézményi önkormányzatiságon alapuló hallgatói képviseleti rendszer meglétének szükségességére. Ugyanehhez kapcsolódik a másnapi – 2006. június 1-jei – levele a HÖÖK-nak, amelyben az országgyűlési pártok elnökeihez fordult a szervezet, hogy találkozót kérjen az utólagos képzési hozzájárulás igazságtalan voltának megvitatására, illetve a HÖÖK bizottságot hívott életre egy saját felsőoktatási reformkoncepció kidolgozására.

2006. június 7-én Magyar Bálint oktatási miniszter kezdeményezésére egyeztetés zajlott a HÖÖK, a DOSZ, a FTT, a MAB, az MRK vezetői és a tárca munkatársai részvételével. Az egyeztetésen a kormányprogram és a Tudást Mindenkinék Cselekvési Terv felsőoktatást érintő részei voltak napirenden, ezen belül az utólagos képzési hozzájárulás kérdéséről folytattak vitát a felek. A megbeszélésen a Rektori Konferencia elnöke az azonnal fizetendő tandíj bevezetése mellett érvelt, a HÖÖK és a DOSZ az utólag fizetendő tandíj ellenében foglalt állást. A HÖÖK és a MAB vezetői kifejezték: valódi, átfogó finanszírozási reformra van szükség a magyar felsőoktatásban.

A HÖÖK vezetői átadtak a leköszönő miniszternek és a felsőoktatási szervezetek vezetőinek egy dokumentumot, amely az utólagos képzési hozzájárulás problémáit elemzi, illetve ígéretet tettek arra, hogy egy hónap alatt kidolgoznak egy átfogó koncepciót a felsőoktatás finanszírozási reformjáról. A leköszönő miniszter nem tudott garanciát adni arra a felvetésre, hogy a tervezet elkészüléséig halasszák el a felsőoktatási törvény tervezett módosításáról szóló parlamenti szavazást, ezért másnap – 2006. június 8-án – az utólagos képzési hozzájárulásra vonatkozó szándék visszavonására és a felsőoktatás finanszírozásának minden részletre kiterjedő megközelítésére szólította fel a Kormányt a hallgatói képviselet. A szervezet szerint a kormányzat tervezett lépéseivel a felsőoktatás teljes mértékben „tandíjas” lesz. A HÖÖK elnöke szerint mindegy, hogyan nevezik a fizetendő összeget, hiszen egyesek már tanulmányaik alatt költségtérítést fizetnek, míg mások utólag, fizetésükből törlesztenék a koncepció szerint képzésük költségeit. „A HÖÖK megítélése szerint az utólagos képzési hozzájárulás egy rossz kompromisszum a tandíjas és az államilag finanszírozott felsőoktatás között” – áll a szervezet közleményében. Ekler Gergely közölte: A felsőoktatás nem csak hallgatói, hanem társadalmi probléma, ezért a finanszírozási reformot széles körű társadalmi egyeztetésnek kell megelőznie. A HÖÖK ezért javasolta egy egyeztetőforum összehívását, azzal a céllal, hogy a felsőoktatás

kérdéseiben kialakítsa azt a társadalmi konszenzust, amely nemcsak a következő négy évre, de a következő évtizedekre lerakhatja a felsőoktatás-finanszírozás új alapjait, s amelybe ezért nem csak a felsőoktatás szervezeteit, de a szülők, a diákok, a családok, a munkaadók és a vállalkozók képviselőit is meg kell hívni.

A tandíjas témára a HÖÖK létrehívta az UKH bizottságát, amelynek feladata az utólagos képzési hozzájárulás rendszerének elemzése, alternatívák kidolgozása volt.

2006. június 12-én Hiller István az Oktatási és Kulturális Minisztérium (OKM) vezetője – a kinevezését követő negyedik napon – ismertette felsőoktatási reform elképzeléseit Debrecenben a MRK tanévzáró ülésén. A miniszteri expozéra az ülésen Ekler Gergely felszólalásában reagált, kiemelve, hogy a HÖÖK a minőségi felsőoktatás pártján áll, egyetért a keretszámok elosztásának racionalizálásával, a költségtérítések ügyének rendezésével, azonban az utólagos képzési hozzájárulást elfogadhatatlan kezdeményezésnek tartja, mert az sem igazságosabbá, sem gazdaságosabbá nem teszi a felsőoktatást. A hallgatói érdekképviseleti szervezet elnöke ezért szakmai konzultáció kezdeményezését javasolta, amit a miniszter elfogadott.

Ezt követően – 2006. június 27-én – Hiller István bejelentette, hogy fejlesztési részhozzájárulást (fer) kell majd fizetniük és nem utólagos képzési hozzájárulást 2008 szeptemberétől az akkor másodéves hallgatóknak. A HÖÖK elutasította a kezdeményezést.

2006. június 29-én a HÖÖK küldöttsége tárgyalást folytatott az OKM-ben Hiller István miniszterrel; a felek a fejlesztési részhozzájárulásról folytattak vitát. A HÖÖK képviselői kifejtették, hogy a felsőoktatás finanszírozásának elemi átalakítása nélkül nem tartják elfogadhatónak a támogatott hallgatók által fizetendő hozzájárulásnak a legkisebb mértékét sem. A konkrét kérdésben nem közeledett a két fél álláspontja, de megállapodás született a további együttműködésről. A miniszter vállalta, hogy július 10-ig a HÖÖK rendelkezésére bocsátja a felsőoktatás finanszírozására vonatkozó reformelképzeléseket, míg a HÖÖK egy saját alternatív javaslatgyűjtemény elkészítését ígérte július 5-ig, amely ösztönző és pénzügyi szempontból is megfelelőbben szolgálja a minőségi felsőoktatás ügyét. (Lásd 33. számú melléklet.)

A megállapodás szerint 2006. július 5-én a HÖÖK eljuttatta szakmai javaslatait a szaktárcához, a javaslat fő iránya az egy hallgatóra jutó források növelésére, illetve a felsőfokú tanulmányok megfelelő motivációs rendszerének kialakítására vonatkozott. A HÖÖK szerint a forrásbővítés a legegyszerűbb, mégis legracionálisabb formája az államilag támogatott keretszámok csökkentése, a felsőoktatásra fordított költségvetési támogatás

változatlanul hagyása mellett. Ezért javasolták, hogy az OKM vizsgálja felül az országos képzési keretszámokat, és azokat átlagosan tíz százalékkal csökkentse. Emellett javasolták, hogy az egyetemi oktatóknak csak egy főállása lehessen. A tandíjjal szemben, amely álláspontjuk szerint nem növeli a hallgatók tanulmányi elkötelezettségét, nem szolgálja a minőséget; javasolták, hogy a hallgatók a leckekönyvbe felvett, de nem teljesített kreditek után kreditenként a hallgatói normatíva éves összege 1 százalékának megfelelő összeget fizessenek. Az alternatív javaslat a tanulmányokat jobban honoráló, motiválóbb ösztöndíjrendszer kialakítás érdekében 40 százalékban maximálná azon hallgatók arányát, akik tanulmányi ösztöndíjban részesülhetnek.

Válaszul 2006. július 10-én Hiller István a HÖÖK elnökének írt levelében leszögezte, hogy a magyar felsőoktatás átfogó, koncepcionális modernizálását szükségesnek tartja és végig is kívánja vinni. Levelében a miniszter tájékoztatta a HÖÖK vezetőségét a felsőoktatási reform tervezett lépéseiről és ezek részletes menetrendjéről. A tárcavezető azt kérte, hogy 2006. szeptember 30-ig dolgozzák ki az érdekvédelmi szervezet szakértői a hallgatói térítések, juttatások, illetve a hitelek egységes rendszerére vonatkozó javaslataikat. 2007. január 12-én az MRK ajánlást fogalmazott meg a fejlesztési részhozzájárulás összegéről, amelynek értelmében az alapképzésben várhatóan 105 ezer, mesterképzésben 150 ezer forint lesz a tandíj, azaz a fer összege a bevezetés első évében. Ettől kis mértékben csak – az ekkori bejelentések szerint – a Semmelweis Egyetem szeretett volna eltérni; a kérdésben a felsőoktatási intézmények maguk dönthettek. A HÖÖK a rektori testület döntésére reagálva felszólította valamennyi magyarországi felsőoktatási intézmény hallgatói képviselőit, hogy a tandíj összegének meghatározásakor szavazzanak nemmel a szenátusi üléseken a tandíj bármilyen mértékére. 2007. január 15-én az izraeli modell bevezetését javasolta az oktatásban az *Alapítvány a Modern Baloldalért (Amöba)*. Az MSZP-hez köthető alapítvány állásfoglalásában hangoztatta, hogy azon széles rétegek, amelyek már nem kaphatnak segílyt, de a bevezetendő tandíj mégis komoly nehézség elé állítja őket, tanuljanak, az iskola mellett dolgozzanak, s mindamelltt heti négy órában foglalkozzanak közmunkaszerűen problémás vagy hátrányos helyzetű gyerekekkel, cserébe visszakaphatnák tandíjuk felét az év végén egy erre létrehozott külön költségvetési forrásból. A bejelentésre reagálva a HÖÖK elnöke közölte: Zavaros a kezdeményezés, hiszen ki mondja meg, hogy ki és miért tartozik a problémás és a hátrányos helyzetű fiatalok körébe, s velük milyen végzettséggel, szakképzettséggel lehetne egyáltalán foglalkozni. Az érdekképviselő vezetője szerint: „Lehet ráció a kezdeményezésben, de annak nem szabad a tanulmányi eredményhez kötött támogatás rovására mennie.”

2007. január 23-án a hallgatói juttatások új rendszeréről szóló nyilatkozatot írtak alá a Felsőoktatási Kerekasztal résztvevői a miniszterelnök és a szaktárca vezetőjének jelenlétében. „A felsőoktatásban részt vevő hallgatók juttatásairól és az általuk fizetendő egyes térítésekről” szóló kormányrendeletet előkészítő dokumentumot a HÖÖK is elfogadta. A nyilatkozathoz tartozó háttéranyag kitért a képzési hozzájárulás bevezetésére, amely a dokumentum szerint 2007 szeptemberétől lép be a rendszerbe.²⁹⁸

A szeptembertől bevezetésre kerülő fejlesztési részhozzájárulás, azaz tandíj ügyében 2007. június 20-án meghatározó hír került napvilágra: Az egyik legnagyobb magyarországi egyetem, az ELTE – az előre bejelentett 105 ezer forintos tandíj helyett – 2008 szeptemberétől 111 ezer forintot kér azoktól az államilag támogatott hallgatóktól, akik ez év szeptemberében kezdik meg alapszakos tanulmányaikat az intézményben. A hírre érdekes módon mind a Minisztérium vezetése, mind a HÖÖK elnöksége egységesen reagált, elképzelhetetlennek tartották az emelést.²⁹⁹

2007. október 18-án az oktatási tárcavezető bejelentette, hogy az elkészült tervezet szerint a jövőben a felsőoktatási hallgatók legjobban teljesítő tizenöt százaléka

²⁹⁸ Az átalakuló támogatási rendszer jogi alapja a felsőoktatásról szóló 2005. évi CXXXIX. törvény módosításával, valamint az ennek végrehajtását szolgáló 51/2007. (III. 26.) Kormányrendelet; az új jogszabály egyik fontos eleme a hallgatói támogatási rendszer átalakítása volt. 2009-től a hallgatók támogatását biztosító bevételből 59 százalék teljesítmény alapú támogatásra fordítható, a hallgatói juttatás, hallgatói ösztöndíj-támogatás (hallgatói normatíva) fennmaradó hányadából, azaz az alapösszeg harmincöt-negyven százalékból szociális alapú támogatásra kell fordítani (2008-ban ez az arány harminc-negyven százalék volt a jogszabály szerint). A szociális alapú támogatás gyakorlata is átalakult: a jövedelemmel alapvetően nem rendelkező, felnőtt, de eltartott hallgató a tanulmányok kezdő szakaszában – az első félévben – iskolakezdő alaptámogatásban részesülhet, amelynek mértéke alapképzésben, felsőfokú szakképzésben a hallgatói ösztöndíj-támogatás (hallgatói normatíva) ötven százaléka, a mesterképzésben hetvenöt százaléka; míg a szociálisan rászoruló hallgató rendszeres szociális ösztöndíjban részesül (egy-egy élethelyzetekre az ösztöndíj összege a hallgatói normatíva 20 vagy 10 százaléka); új elem továbbá, hogy a doktori képzésben részt vevő hallgatók a doktorandusz ösztöndíj mellett szociális alapú támogatásban is részesülhetnek (bár ezen rendelkezéshez azóta sem rendelt forrást a kormányzat, úgyhogy az intézkedés csak papíron létezik); minderről lásd: Szabó Andrea – Kucsera Tamás Gergely: Oktatáspolitikai – a költségvetés szorításában, in: Végjáték – A 2. Gyurcsány-kormány második éve (szerk.: G. Fodor Gábor – Stumpf István), Századvég Kiadó, Budapest, 2008, 242. o.

²⁹⁹ A HÖÖK – ezen időszakban folytatott – sajtón keresztüli – inkább retorikai elemeket, mint szakmai érvanyagot hordozó – tandíjellenes kommunikációjára jellemző az alábbi két nyilatkozat: 2007. április 12-én a felsőoktatási felvételi jelentkezők számának ismeretében a HÖÖK közleményt adott ki, amely szerint a tandíj bevezetése miatt jelentkeztek 24 ezerrel kevesebben a felsőoktatásba, mint előzőleg. A HÖÖK véleménye szerint a szegényebb diákok nem vállalják a tandíjas továbbtanulást; valamint komoly problémát jelent az is, hogy minden hallgató fizet majd, hiszen tanulmányi alapon az intézmények nem határoztak meg kedvezményezett kört, ellentétben azzal, ahogy azt az OKM próbálja a közvélemény számára sugallni. Ez azt jelenti, hogy a tandíj célja nem a felsőoktatás minőségének javítása és a jól tanulók segítése, hanem egyszerű forrásbevonás, a költségvetés hézagainak betömése – írta közleményében a HÖÖK.

2007. augusztus 22-én a sajtón keresztül üzenve ismét a tandíj eltörlését kérte a Kormánytól a HÖÖK, mivel a szervezett attól tartott, hogy több ezen hagyhatják ott az intézmények padjait anyagi okokból. Miskolczi Norbert HÖÖK-elnök közleményében azt írta, hogy „összel országsszerte tandíjellenes megmozdulásokat szerveznek, tiltakozásul a „fejlesztési részhozzájárulásként” bevezetett tandíj ellen; valamint a „a HÖÖK továbbra is elzárkózik a tandíj bármilyen formájától, és követeli, hogy a jelenleg fejlesztési részhozzájárulás néven bevezetett hallgatói adót törölje el a kormányzat!”

tandíjmentességet kapna. Az oktatási és kulturális miniszter kifejtette, hogy a szegényebb családból érkező, jól teljesítő hallgató több ösztöndíjhoz juthat, mint korábban. A miniszter hangsúlyozta, hogy ezekről a kérdésekről a Felsőoktatási Kerekasztal keretében tavaly nyár óta folyik a párbeszéd, februárban aláírták a megállapodást, amely tartalmazta a hallgatók javaslatait is; az aláírók között volt a HÖOK elnöke is.

Ugyanezen a napon – a Felsőoktatási Kerekasztal ülését követően – a szakállamtitkár bejelentette, hogy karácsonyig folytatódnak a tárgyalások a szaktárca és a HÖOK között a tandíjról. Manherz Károly kifejtette: a kerekasztal ülésén szakértői csoport létrehozásáról állapodtak meg a hallgatókkal. Ez a szakértői testület tekinti át a hallgatók most „még vázlatos javaslatát”, hogy annak beépítése a jelenlegi rendszerbe mit jelentene az állami felsőoktatási intézményekben. Miskolczi Norbert közölte: Abban egyetértettek, hogy minőségi felsőoktatásra van szükség Magyarországon, de hangsúlyozta, hogy amennyiben a költségvetési törvény módosításával biztosítani tudják, hogy a diákok legjobban teljesítő 15 százalékának ne kelljen tandíjat fizetnie, annyiban a jogszabályba a 100 százalék is, azaz a tandíjmentesség is beépíthető lenne. Molnár Károly, az MRK elnöke azt mondta, hogy a HÖOK javaslatát nem tekintik alternatívának.

2007. december 7-én a HÖOK elnöke a sajtónak bejelentette: „...Az oktatási tárca azért nem akarja támogatni a HÖOK tandíjat kiváltó javaslatát, mert attól fél, hogy ennek hatására a hallgatók tanulni kezdenek, és akkor ugrik a nagy bevétel.” Miskolczi Norbert szerint Hiller István az utóbbi hónapokban egyetlen tárgyaláson sem vett részt, államtitkára pedig olyan kifogásokat keres, amelyeket már megoldottak.

A HÖOK elnöke szerint az OKM többek között azt szeretne volna, ha a HÖOK által benyújtott koncepció aképpen változik, hogy a nem teljesített vizsgák után fizetendő pluszpénzt ne csak az államilag támogatott hallgatóktól, hanem a költségtérítésekettől is szedjék be; amit a HÖOK befogadott, mint javaslatot. A szaktárca másik ellenérve az volt a tandíjmentesség kiterjesztésével, hogy így a külső források részben megszűnnének, ezért azokat a központi költségvetésből kellene finanszírozni, de nem tudnak addig törvényt módosítani, amíg nem látták az esetlegesen kieső összeg nagyságát. Miskolczi szerint „ez kifogás, hiszen csak meg kellene nézni az előző évek mutatóit, hogy a diákok a felvett tantárgyakból hányat teljesítettek, és máris meg lehetne becsülni a várható bevétel összegét”.

A tandíj kérdése a központi témák közé sorolta be a felsőoktatás ügyét. Ezt mutatja, hogy 2007. december 10-én a Századvég Alapítvány – a *Konrad Adenauer Alapítvánnyal* együttműködve – szakmai konferenciát rendezett az oktatási reformról. A rendezvényen felszólalt többek között Stumpf István, volt kancelláriaminiszter, a Századvég Alapítvány elnöke, Hiller István oktatási miniszter, Pálinkás József akadémikus, volt oktatási miniszter, Gázsó Ferenc, a Budapesti Corvinus Egyetem professzora és Miskolczi Norbert, HÖÖK-elnök.

2007. december 19-én a HÖÖK elnöke bejelentette, hogy valamelyest közeledett az oktatási tárca és a szervezet álláspontja a képzési hozzájárulás ügyében, megegyezés azonban nem született, a tandíjat nem vonta vissza a kormányzat. A szervezet egyetért a tárcával abban, hogy a hallgatóknak hozzá kell járulniuk a képzés költségeihez, azzal azonban nem, hogy mindenkinek fizetni kelljen csak azért, mert részt vesz felsőoktatási képzésben, pedig a jelenlegi tandíjtervezet ezt jelenti – mondta a Manherz Károly szakállamtitkárral folytatott tárgyalás után a HÖÖK elnöke. Miskolczi hozzátette: a díjfizetések, mint például a vizsgaisméltelési díj jó ösztönző erő, ami mintegy 280 ezer hallgatót már érint is, ennek azonban országos keretet kell adni, hiszen a tapasztalható nagy különbségek nem az esélyegyenlőséget segítik elő. A HÖÖK-elnök az őszi tárgyalások legnagyobb eredményének nevezte, hogy a hallgatók legjobban tanuló 15 százaléka minden intézményben mentesülne a tandíjfizetés alól.

2007. december 20-án a sajtónyilvánosság előtt a HÖÖK és az OM elmondta: Beépíti a HÖÖK tandíjat kiváltó javaslatát saját elképzeléseibe az oktatási tárca, továbbá új tandíjtervezetet nyújt be januárban a Felsőoktatási Kerekasztalnak. A HÖÖK szerint az egyeztetések során egyértelművé vált, hogy a szervezet javaslata a jogszabályi környezetbe beilleszthető és az intézmények elismerték, hogy az nem okoz jelentős bevételkiesést.

2008. február 15-én a kampány során is újabb érveléssel támasztotta alá álláspontját a HÖÖK.

„Igazságtalan, hogy amikor a magyar állampolgárok jövedelmük több, mint felét valamilyen adó vagy járulék formájában az állam rendelkezésére bocsátják, fizetniük kelljen a felsőoktatásban való részvételért” – mondta a HÖÖK elnöke. A szervezet elnöke hangsúlyozta, hogy a tandíj kérdése a HÖÖK számára nem politikai, hanem társadalmi kérdés. Miskolczi a Magyar Köztársaság által is aláírt, a Bologna Folyamathoz tartozó nyilatkozatokra emlékeztetett, amelyek kimondják, hogy a felsőoktatás közjó, társadalmi felelősség. Miskolczi kitért arra, hogy Európában a „hagyományosan” tandíjpárti országok

adó és társadalombiztosítás összegei fajlagosan alacsonyabbak hazánkénál, míg a magyar kormányzat a kiemelkedően magas adóterhek mellett akarja fizetőssé tenni a felsőoktatást.

A népszavazás előtti Felsőoktatási Kerekasztal ülésen – 2008. február 18-án – a szaktárca egy javaslatcsomaggal – négyféle javaslattal – állt a társadalmi és szakmai partnerek elé. Valójában alternatív tandíjjavaslatokkal állt elő, amelyek az érvényes szabályozásnál is bonyolultabbak – számos elemében kedvezőtlenebbek – voltak. Az első javaslat szerint – 2010-től – a térítés összege minden évben az infláció mértékével nőne, megszüntetve ezzel az intézményi eltérés és a központi emelés (csökkentés) lehetőségét. A második tervezetbe a jelenlegi mellé többlet-fizetnivalóként építették be a HÖÖK tandíjat helyettesítő javaslatát. A harmadik és a negyedik javaslat esetében eltörölnék az államilag támogatott és a költségtérítéses rendszert; nem számított volna, hogy a felvett hallgató milyen eredménnyel került be az intézménybe. Mindezek mellett az első változatban életkor szerint differenciálnának, vagyis minél idősebb egy diák, annál magasabb térítési díjat kellene fizetnie. A második változatban szociális helyzettől és tanulmányi eredménytől függetlenül mindenki számára egységesen képzelték el a tandíjat. A dokumentum szerint emellett létrehozandó egy, a felsőoktatásról teljesen leválasztott támogatási rendszer is. A HÖÖK a javaslatokat elutasította.

2008. március 7-én az oktatási miniszter bejelentette, hogy mindenképpen eltörlik a tandíjat, ha győznek az igenek a népszavazáson. Az oktatási miniszter jelezte: ez egy üggyöntő népszavazás, ebben nincs gondolkodási lehetőség. Hiller úgy nyilatkozott, hogy a rektorok alternatív tandíjjavaslatát – amelynek részletes kidolgozását az egyetemek vezetői áprilisra ígérték – nem látta, s arról annak ismerete nélkül nem kíván véleményt alkotni. A miniszter emellett cáfolta azokat a híreszteléseket, hogy az oktatási tárca a HÖÖK törvényben rögzített jogainak megváltoztatására – azok csorbítására – készülne.

„2008. március 9-én az országos hallgatói szervezet a napközbeni eredmények alapján bizakodóan várja a népszavazás eredményét” – közölte Miskolczi Norbert, a HÖÖK elnöke az urnazárást követő sajtótájékoztatóján. A hallgatói szervezet vezetője a miniszterelnök bejelentése kapcsán – miszerint ha az igenek kerülnek többségbe, április 1-jétől eltörlik a tandíjat – emlékeztetett arra, hogy a mesterképzésben a hallgatóknak már fizetniük kellett ebben a félévben. „Azt, hogy ezt az összeget hogyan, időarányosan vagy teljes egészében visszaadják a hallgatóknak, még tisztázni kell” – mondta. Kijelentette: „azt várja a kormánytól, hogy semmi mást ne vezessen be a tandíj helyett”.

A népszavazáson a magyar állampolgárok – 3.307.315 igen szavazattal – úgy döntöttek, hogy vonják vissza a fejlesztési részhozzájárulást.³⁰⁰ A népszavazás eredményeképpen a Kormány 2008. március 11-én az Országgyűlés elé terjesztette a 2008. március 9-i országos ügydöntő népszavazásokon hozott döntések végrehajtásáról szóló törvényjavaslatot. Ebben javaslatot tettek a felsőoktatási részhozzájárulás április 1-jétől történő eltörlésére.^{301, 302}

2008. március 12-én a Felsőoktatási Kerekasztal minden résztvevője egyetértett abban, hogy megmaradjon a felsőoktatási törvényben a költségtérítéses és államilag finanszírozott hallgatók között az átjárhatóság lehetősége, ennek értelmében a hallgatók legjobban teljesítő 15 százaléka átkerülhet költségtérítéses képzésből államilag finanszírozott képzésbe, míg a leggyengébben teljesítő 15 százalék pedig átkerül költségtérítésesbe. A HÖÖK-elnök reményét fejezte ki arra vonatkozóan, hogy hosszú távon megmarad a jogszabályban az államilag finanszírozott és a költségtérítéses kategória az MRK tervezetével ellentétben.

2008. április 9-én Gyurcsány Ferenc egy kereskedelmi televízióknak nyilatkozva azt mondta: A rektorok testületével olyan javaslaton dolgoznak, amely szerint az első évben mindenki az államilag finanszírozott keretben kerülne be a felsőoktatásba, de a második évtől csak 50-60 ezer diák maradhatna ebben a keretben. Miskolczi Norbert azt mondta: Eddig úgy gondolták, hogy az MRK független, önálló szervezet, s a konferencia eddig tagadta, hogy javaslatát a Kormánnyal közösen dolgozná ki; a kormányfő azonban most „elszólta magát” – közölte. A HÖÖK elnök a konstrukcióról úgy vélekedett: „könnyen lehet azt mondani, hogy ez tandíj, csak más köntösbe bújtatva”. A népszavazás ugyanakkor egyértelművé tette a kormány számára, hogy Magyarország nem akar tandíjat. A HÖÖK elnöke kijelentette: az MRK „politikai megrendelésre dolgozik”.

2008. április 22-én az MRK a gyöngyösi *Károly Róbert Főiskolán* tartott ülésén elfogadta azt a javaslatot, ami „a költségvetésből támogatott hallgatói kör és a fizetendő költségtérítési rendszer átalakításáról” szól. A javaslat két központi eleme, hogy egyrészt a

³⁰⁰ Erről lásd: Szabó Andrea – Kucsera Tamás Gergely: Oktatáspolitikai – a „realitásokhoz igazítva”, in: (V)álságkormányzás – A 2. Gyurcsány-kormány harmadik éve (szerk.: G. Fodor Gábor – Stumpf István), Századvég Kiadó, Budapest, 209, 231-232. o.

³⁰¹ Az Országgyűlés 2008. március 17-én fogadta el a felsőoktatási képzési hozzájárulás április 1-től történő eltörlését.

³⁰² Ugyanezen a napon az MRK elnöke, Molnár Károly azt nyilatkozta, hogy a népszavazás eredményétől függetlenül folytatják a fejlesztési részhozzájárulást kiváltó alternatív tandíjjavaslat kidolgozását, és azt április végén leteszik Hiller István oktatási miniszter asztalára. Előzetesen elmondta, hogy a rektorok terve szerint a diákokat tanulmányi eredménytől függően kategóriákba sorolnák: a legrosszabbul teljesítő fizetne a legtöbbet, a legjobbak pedig a legkevesebbet, a kategóriákat minden tanév végén felülvizsgálják. A rektori grémium vezetőjének bejelentésére a HÖÖK elnöke leszögezte: jó lenne, ha mind a tárca, mind a rektorok „befejeznék az ötletelést, és hetente változó típusú sarcok helyett végre a felsőoktatás valódi problémáival foglalkoznának”, továbbá hozzátette: Nem támogatnak semmilyen olyan javaslatot, amely minden hallgatót fizetésre kötelezne, és ha mégis megpróbálnak hasonlót bevezetni, akkor engedetlenségi mozgalmat indítanak.

rektorok teljes átjárhatóságot szorgalmaznak az államilag finanszírozott és a költségtérítéses helyek között, másrészt a hallgató teljesítménye alapján differenciálnák a fizetendő összeget.

A tanácskozáson részt vett a HÖÖK elnöke is, aki a javaslat ellen érvelt, mondván: Ha a rektorok elképzelése megvalósulna, az azt eredményezné, hogy sokkal kevesebb embert képeznének sokkal drágábban; továbbá azt mondta, hogy nem kizárt, a javaslat kapcsán ismét tüntetéseket szerveznek a diákok.

2008. április 28-án a kormányfő bejelentette, hogy *Molnár Károly*, a Műegyetem rektora lesz a tudománypolitikai-kutatásfejlesztési tárca nélküli miniszter.³⁰³ A HÖÖK ekkori kommunikációs stílusára jellemző a szervezet vezetőjének sajtóreakciója, amelyben gratulált Molnár Károlynak, az MRK elnökének miniszteri kinevezéséhez, most már úgy gondolják – tette hozzá az MTI-nek adott nyilatkozatban a HÖÖK-elnök –, nem kell többé igazolniuk, miért mondták, hogy politikai megrendelésre készült a rektorok testületének „tandíjjavaslatát”.

2008. április 30-án az előzetes tervekkel ellentétben a Felsőoktatási Kerekasztal ülésén nem tárgyaltak az MRK hallgatói költségtérítésre vonatkozó javaslatáról. Hiller István miniszter a testület ülése utáni sajtótájékoztatón elmondta, hogy a HÖÖK javaslatára szakértői csoportokat hoznak létre. E munkacsoportok összegyűjtik majd a tapasztalatokat, továbbá javaslatokat tesznek a költségtérítéses és az államilag finanszírozott hallgatói státusz közötti átjárhatóság, a hátrányos helyzetű diákok tanulmányai, szociális helyzete kérdéskörökben. A HÖÖK elnöke másnap a sajtóban a rektorok tandíjjavaslatának „csúfos bukásáról” beszélt, elmondta, hogy az előző napi ülésen a HÖÖK a találkozó elején azt javasolta, vegyék le a napirendről a rektorok javaslatát, mert az tárgyalásra nem alkalmas – az MRK képviselői ragaszkodtak a napirendre vételhez –, de a hallgatói javaslatához öt szervezet csatlakozott, így a tandíjkérdés nem került a napirendre.

Az utazási kedvezmények

A rendszerváltástól adottak voltak a köz- és felsőoktatási tanulók helyi és távolsági utazási kedvezményei. Ezen kedvezmények megváltoztatására nem volt a kilencvenes éves első felében kormányzati törekvés. Jellemző volt a hallgatói képviselet és az utazási

³⁰³ Szabó Andrea – Kucsera Tamás Gergely: Oktatáspolitikai, in: *Hazardjáték – A szocialista-liberális kormányzás nyolc éve* (szerk.: G. Fodor Gábor – Stumpf István), Századvég Kiadó, Budapest, 2010, 194. o.

társaságok közötti időnként felmerülő konfliktus a kedvezmények igénybevételének gyakorlatával kapcsolatban.³⁰⁴

A hallgatóknak járó utazási kedvezmények terén sikert az országos hallgatói szervezet 1998. novemberében ért el, amikor a november 5-én tartott sajtótájékoztatón bejelentette javaslatait a kormányzat és az utazási társaságok felé: A HÖÖK vezetésének elképzelése szerint a nappali, valamint az esti és a levelező tagozatos hallgatók egységesen 67,5 százalékos MÁV utazási kedvezményt kapnának; amíg azonban az elsőként említett hallgatói kör korlátlan mennyiségű utazást vehetne igénybe diákigazolványával, addig az utóbbiak változatlanul csak az állandó lakóhelyük és az oktatási intézményük között élhetnének a kedvezmény adta lehetőséggel. Ezeket a javaslatokat a kormányzat elfogadta, míg a hallgatói szervezet azon előterjesztését, hogy a 90 százalékos kedvezményt nyújtó, a helyi tömegközlekedésben igénybe vehető bérleti rendszer ugyancsak egységesen a nappali, az esti és a levelező tagozatos hallgatók számára igénybe vehető legyen, nem került elfogadásra, itt az addigi kezdeményezett kör maradt, a levelezős hallgatók nem kapták meg ezt a kedvezményt.

Az ezt követő időszakban 1999-2001 között az utazási kedvezmények igénybevételének lehetőségét korlátozó diákigazolvány-érvényesítési gyakorlat okozott rövid időszakokra megoldandó problémákat, eredményezett egyeztetési kötelezettségeket; majd ezt követően ezen technikai gondok is elmaradtak.

A második Gyurcsány-kormány működésének kezdetén került előtérbe a felsőoktatási hallgatók utazási kedvezményeinek kérdése, 2006 őszén, erre reagálva 2006. december 1-3-i közgyűlésén, Nyíregyházán a HÖÖK a hallgatói utazási kedvezmények – kormányzati tervek szerinti – megcsonkítása elleni állásfoglalást és akcióttervet fogadott el.

2006. december 7-én a HÖÖK sajtótájékoztatót tartott, ahol a szervezet nevében az elnök kifejtette: Botrányosnak tartja a kormányzat elhatározását a hallgatói utazási

³⁰⁴ Az említett konfliktushelyzetre jó példa a következő: 1997. június 19-én a Hallgatói Önkormányzatok Országos Konferenciája levélben fordult Lotz Károly közlekedési, hírközlési és vízügyi, valamint Magyar Bálint művelődési és közoktatási miniszterhez és Sipos Istvánhoz a Magyar Állami Vasutak Rt. vezérigazgatójához azonnali intézkedését kérve. A probléma sajtónyilvánosságban is nagy visszhangot kapott: a 25/1989. (VIII. 24.) MM-HM-KeM-KöHÉM együttes rendelet 5. paragrafus (1) b) pontja kimondta: a lakóhely és a nevelési-oktatási intézmény (szakmai képzést folytató szerv) közötti helyközi (távolsági) utazásra jogosító tanuló havi jegyet, illetve 67,5 százalékos kedvezmény tartalmú menetjegyet vasúton és buszon kombináltan is igénybe vehetik a hallgatók és tanulók, és ennek a rendeletnek értelmében a hallgatók és tanulók része az iskolájából hazautazva gyakran utaztak vegyesen: vasúton, illetve buszon. A MÁV Rt. és a GySEV Rt. személyszállítási üzletszabályzata, amelyet Lotz Károly ellenjegyzőként aláírt, viszont ezzel teljesen ellentmondó intézkedéseket írt elő, kimondva, hogy 67,5 százalékos vasúti jegy csak az oktatási intézmény és a lakóhely között adható ki, közbeeső állomástól vagy közbeeső állomásra a kedvezményes árú menetjegyet nem szolgáltatatható ki. A tárgyalássorozat eredményeként a hallgatói képviselőnek sikerült elérnie a közlekedési társaságok belső szabályzatainak – és gyakorlatának – a módosítását.

kedvezmények megszüntetéséről, s felszólítják a kabinetet az intézkedések visszavonására, ellenkező esetben a hallgatói szervezet országos méretű akciósorozatot indít – közölte Ekler Gergely. „Úgy hisszük, hogy a tandíjhoz hasonlóan ismét nem csak a hallgatóság, hanem szüleik, családjuk és egész társadalmi környezetük lesz a kárvallottja ennek a felelőtlen kormányzati intézkedésnek” – mondta a HÖÖK elnöke.

2006. december 11-én a *Gazdasági és Közlekedési Minisztérium (GKM)* megkezdte – a tervek szerint 2007 januárjában lezáruló – egyeztetést³⁰⁵ a HÖÖK képviselőivel. A HÖÖK elnöke elmondta, vannak bizonyos kedvezménykategóriák, amelyekhez „keményen, merevebben” ragaszkodnak. Követelései között megemlítette, hogy a nappali tagozatos diákok esetében a Minisztérium biztosítsa, hogy az utazási kedvezményt ne csak a lakóhely és az oktatási intézmény között vehessék igénybe. Az elnök megjegyezte, hogy demonstrációt a tárgyalások eredményétől függően szerveznek.

A 2007. év kezdete a hallgatók utazási kedvezményeiről szóló tárgyalásokkal telt: Január 3-án a GKM 43 civil és szakmai szervezet meghívásával tartott egyeztetést a tervezett közösségi közlekedési kedvezménycsökkentésekkel kapcsolatban. A hallgatókat Miskolczi Norbert – a HÖÖK új elnöke – és Körösparti Péter elnökségi tag képviselték a tárgyaláson. Az egyeztetés a hallgatói kedvezmények kérdésében eredménytelenül zárult.³⁰⁶

2007. január 22-én végül a hallgatók nagyobb hányadát hátrányosan érintő kompromisszumos megállapodás született a HÖÖK és a GKM között a hallgatói utazási kedvezmények kérdésében. A nappali tagozatos felsőoktatásban részt vevő hallgatók 50 százalék kedvezményt kapnak május 1-jétől a vasúti, autóbusz és HÉV-jegyek vásárlásakor azokhoz az utazásaikhoz, amelyek nem az iskola és a lakhelyük között történnek. A HÖÖK elnöke a megállapodást követően a sajtóval közölte: Sikerként könyvelik el, hogy az esti tagozatos tanulók minden utazásukra, valamint a levelező tagozatos tanulók az iskola-lakhely közötti utazásaikra a jegyet 50 százalékos kedvezménnyel vehetik meg, bár ezért

³⁰⁵ A tárgyalások érdekessége, hogy azok során a HÖÖK vezetése több alkalommal egyeztetett Garamhegyi Ábellel, a HÖKOSZ volt ideiglenes elnökével, aki ekkor a tárca államtitkára volt.

³⁰⁶ A kedvezménymegvonások miatt Vészfék Mozgalom elnevezés alatt egy alternatív hallgatói csoportosulás jelentette be létrejöttét, a vonatok vészfékes megállításával tiltakoznának a tanulók utazási kedvezményének megvonása ellen. Az új diákmozgalom azt várja a Kormánytól, hogy „azonnal vegye le tolvaj kezét” a kedvezményről. Ha nem, január 19-ig vészfékek meghúzásával a teljes vonatforgalmat megbénítanák. 2007. január 6-án a HÖÖK közli a sajtóval: elhatárolódik a Vészfék Mozgalom akciójától. Másnap, 2007. január 7-én a Vészfék Mozgalom bejelenti, hogy eláll a vasúti vészfékek meghúzásának szándékától, s ezzel megszűnik az a csoportosulás is, amelyet az utazási kedvezmények megváltoztatása miatti tiltakozás céljával hívtak életre. A HÖÖK bár elzárkózott a kezdeményezéstől, elnöke a sajtónyilatkozataiban jelezte: Az, hogy ilyen elképzelések fogalmazódnak meg, jól mutatja a társadalmi elégedetlenséget a Kormány elképzelésével szemben.

cserébe a nappali felsőoktatásban résztvevők iskola-lakóhely közötti utazásaik bérletére 90 százalék helyett csak 67,5 százalék kedvezményben részesülnek.

2007. június 26-án a HÖÖK sajtónyilatkozatában üdvözölte az Országgyűlés döntését arról, hogy a nappali és esti tagozatos hallgatók számára a lakóhely és a felsőoktatási intézmény között a bérletkedvezmény 90 százalékra nő a MÁV és a Volán társaságok járatain július elsejétől. A HÖÖK elnöke ugyanakkor felhívta a figyelmet arra, hogy a megnövekedett kedvezmény mellett vannak kedvezménykategóriák, amelyek megszűnnek a következő hónap első napjától. A HÖÖK rendkívül aggályosnak tartotta, hogy ezt a döntést semmilyen társadalmi egyeztetés nem előzte meg.

A bejelentés – és a döntés érdekessége –, hogy a HÖÖK vezetését is „meglepte” a jogszabályváltozás, ami a januári – a hallgatók jelentősebb részét kedvezőtlenül érintő – tárgyalási eredmények során elveszített kedvezményeket adta (részben) vissza.

Összegzőképpen az OFÉSZ – HÖKOSZ – HÖÖK hallgatói juttatások, kedvezmények érdekében kifejtett tevékenységével kapcsolatban megállapítható, hogy a juttatások esetében érdemi eredményekről nem lehet beszélni, normatívaemelésre – a struktúrában új elemként megjelenő támogatásra, juttatásra – csak az országgyűlési választások előtti időszakban került sor a vizsgált húsz esztendőben, ezt a politikai partner hatalommegőrzési szándékai inkább eredményezték, mint a hallgatói képviselő fellelése.

A tandíj esetében a kérdés első időszakában – amíg szakmapolitikai kérdésként kezelték a tárgyalófelek – az OFÉSZ és a HÖKOSZ nem zárkózott el a bevezetéstől, kompenzációs rendszer, illetve tandíjhitel kidolgozását javasolta, valamint ezen témákban saját koncepciókat is kidolgozott. A tandíj kérdésének átpolitizálódása rossz ütemben – a szakmai egyeztetéseket megtörő – történt 1995-ös bevezetéssel kezdődött, ekkortól kezdve, majd az általános tandíjmentesség időszakára alapozva a HÖÖK is – egyre inkább – a tandíj teljes körű elvetése mellett foglalt állást (bár a szervezett „hallgatót” a költségtérítéses hallgatói státusz bevezetésének kérdésében, ami egy másik „kvázi tandíjas” hallgatói kör volt és jelenleg is az, hiszen az oktatástechnikai kérdés, hogy hány államilag támogatott helyet határoz meg az állam, ehhez hol húzza meg a felvételi ponthatárokat és ezek alatt, illetve másoddiplomás képzésekbe kiket enged be a költségtérítéses képzésekre).

Az országos hallgatói képviselő folyamatosan tárgyalt, partneri viszonyban volt a *Világbank* szakembereivel, mindkét hitelprogram szakmai munkájában részt vett; nem nyilvánított véleményt a második hitelszerződés 2001-es kormányzati felmondásakor sem. Mindez azért érdekes, mert a világbanki hitelek előfeltétele a direkt forráskivonás mellett, az indirekt forráskivonás is volt (pl.: oktató-hallgató aránypár növelése). Ez utóbbiakat egy

esetben sem ellenezte a hallgatói oldal; az indirekt forráskivonás másik formája – az ugyancsak világbanki projektként lezajlott – diákhitel konstrukció volt (amelyben a HÖÖK szakmai partnerként ugyancsak részt vett), amelynek következményeként a kormányzat továbbra is hagyta (hagyhatta) elértéktelenedni a hallgatói juttatásokat. Egyedüli sikeres akciója ezen a téren a HÖÖK-nak a Bursa Hungarica esetében volt, amikor a kormányzat a normatíva terhére akarta a szociális ösztöndíjprogram kormányzati forrásait megteremteni. Az esthez hozzátartozik, hogy összecszerúságát tekintve inkább szimbolikus jelentőségű volt a hallgatói képviselet forrásbevonási (forrásátcsoportosítást megakadályozó) sikere, bár ebben közrejátszott az oktatási tárca – közelgő országgyűlési választások miatti – konfliktuskerülése is. A kollégiumfejlesztések PPP-konstrukcióban történő lebonyolítása esetében is inkább erőtlennek mondható a kommunikáció, a képviseleti szervezet a kollégiumi szolgáltatások, illetve a fizetendő díjak felől közelítette a kérdést, nem a finanszírozhatóság (és a kollégiumok) hosszú távú fenntarthatósága felől.

Az országos hallgatói érdekképviselő ifjúsági tevékenysége a hazai ifjúságügy és a kormányzati ifjúságpolitika történeti keretében

A hazai törvényalkotás az 1971. évi IV. – az ifjúságról szóló – törvényben mondta ki a gyermek és ifjúsági korosztály társadalmi, állampolgári jogait és kötelességeit, illetve, hogy a gyermekek és fiatalok képviselőjét az Úttörőszövetség, valamint a Kommunista Ifjúsági Szövetség (KISZ) látja el, továbbá ezen szervezetek rendelkeztek az ifjúsági ingatlanvagyonnal.

„Generációs szemszögből a rendszerváltozást megelőző időszak alternatív társadalmi mozgalmi elsősorban az egyetemek és részben a főiskolák falai között bontakoznak ki, hiszen a létező szocializmus alternatíváját jórészt a 80-as években szocializálódott egyetemisták szakkollégiumai, a klubjai és körei a budapesti – meghatározóan liberális értékvilágot valló –, szamizdat értelmiséggel együtt fogalmazzák és jelenítik meg.”^{307 308}

Az egyetemi szakkollégiumok közül hosszú távon a legnagyobb kisugárzása, hatása az 1970-ben megalakult Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem Rajk László Szakkollégiumának, valamint az 1980-ban indult ELTE Jogász Társadalomtudományi – az 1983-ban Bibó István nevét felvevő – Szakkollégiumnak volt, ezen szakkollégiumokban kapott képzést, illetve alakította ki személyi hálóját a rendszerváltozás utáni politikai osztály tagjainak meghatározó köre.

A KISZ monopol helyzetének megingását a különböző alternatív felsőoktatási hallgatói megmozdulások jelezték, ezek közül a Budapesti Egyetemista-Főiskolás Találkozó (BEFÖT) volt az első 1981-ben, amely nem az oktatási vagy alternatív-oktatási formációkhoz volt köthető. A kezdeményezés érdemi folytatás nélkül maradt, a 80'-as évekre leginkább a szabadegyetemi, utazóegyetemi, repülőegyetemi, szakkollégiumi önszerveződések voltak a jellemzőek. Mindezekhez képest mutatott jelentős változást a szegedi és a budapesti egyetemisták párhuzamos szervezkedése 1988 őszén.

1988 nyarán előkészítő bizottsági keretek között lefolyt egyeztetések után november 27-én, az Országgyűlés Felsőházi Termében létrejött a korábban már említett Magyarországi Ifjúsági Szervezetek Országos Tanácsa (MISZOT) (lásd 34. számú melléklet), amely széles

³⁰⁷ Diczházi Bertalan: Vázlat a társadalompolitikai körökről, klubokról, in: Ifjúsági Szemle VII évf. 1987/3. 51-52. o.

³⁰⁸ Stumpf István: Szakkollégiumok – negyven év után, in: Ifjúsági Szemle VIII. évf. 1988/1. 60. o.

társadalmi (szervezeti) bázist tudhatott maga mögött. (Az alakuláskor 27 teljes, 30 megfigyelői jogú tagszervezete volt, 1992-re összesen 45 tagszervezet alkotta a MISZOT-ot, tehát négy esztendővel később már az alakulás idején megjelent szervezetek sem képviseltették magukat).³⁰⁹

A képviseleti-egyeztetési fórum vezetősége „népfrontos”-logika mentén állt össze: A demokratikus ellenzék képviseletében többek között megjelent az ekkor magát még korosztályos szervezetként „önmeghatározó” FIDESZ, javaslatára Stumpf Istvánt választották elnöknek, egyik társelnöke a fideszes³¹⁰ *Langmár Ferenc* (aki a korábban említett BEFŐT főszerzője volt), másik társelnök a KISZ-vezető, Gyurcsány Ferenc, de a szervezet vezetésében ugyancsak pozíciót kapott a pártállami ifjúsági szervezethez köthető – Karácsony Mihály is.

Az alakuló ülésen a főiskolai-egyetemi hallgatói szervezeti világot többek között a *Közgazdászhallgatók Nemzetközi Szervezete (AISEC)* jelenítette meg, mások mellett ezt *Bajnai Gordon* képviselte, de a szerveződés megalakításában részt vettek a történelmi egyházak ifjúsági szervezetének képviselői is.

A szerveződés döntéshozatalában a konszenzusos eljárást, működésében a rotációs vezetőségváltást határozta meg, általános cselekvési céljai között a hatalomkoncentráció megszüntetése szerepelt.

A megalakuló MISZOT – az első sajtótájékoztatóján elmondottak szerint – hangsúlyosan kívánt foglalkozni a felsőoktatás reformjának kérdésével (mindez azért is érdekes, mert a szerveződő Országos Felsőoktatási Érdekképviseleti Szövetség – OFÉSZ – nem vett részt a MISZOT megalakulásán, ezekben a napokban zajlott a szerveződő együttműködés első tüntetéssorozata).³¹¹

Hangsúlyos tehát, hogy a MISZOT alapításában az OFÉSZ nem vett részt, hiszen ugyanezen időszakban még a szerveződés állapotában volt.

Ez a fáziskésés vélhetően nem csak az ifjúságpolitikai, hanem a rendszerváltó elit egészén belüli helyzetét is befolyásolta az országos hallgatói képviseletnek: A hallgatói érdekképviselet kimaradt a rendszerváltozást befolyásoló nyomásgyakorló csoportok,

³⁰⁹ Stumpf István: Ifjúság és politika, in: Rendszerváltozás és ifjúság (szerk.: Gázsó Ferenc – Stumpf István) MTA PTI, 1992, 24-26. o.

³¹⁰ Az alakuláskor a FIDESZ részéről Kövér László is jelen volt, később tisztséget is vállalt.

³¹¹ A felsorolt kezdeményezéseken, csoportosulásokon túl számtalan kisebb-nagyobb mozgalom jött létre a fiatalok, illetve mentorai, tanárai kezdeményezésére. Különösen igaz ez a korabeli Szegedre, így nem véletlen, hogy a szegedi egyetemi ifjúságot az egyik „legrenitensebbként” tartotta számon a hatalom. Ezek az alternatív mozgolódások lehetővé tették a második nyilvánosság megismerését, szabadabb, önállóbb életvitel megteremtését, direkt vagy indirekt politizálási és tanulási folyamatot. A fiatalságon belül létrejöttek „a szabadság kis körei”.

szervezetek köréből, ahogyan a rendszerváltozás narratívájából is; valamint az OFÉSZ 1991 elejéig nem nyilvánult meg ifjúságpolitikai kérdésekben.

Az egyesülési törvényt 1989 januárjában fogadta el az Országgyűlés; a szervezeti megalakulás mellett döntött – a 1989 II. törvény lehetőségeit kihasználva – a FIDESZ, ezzel a legjelentősebb ellenzéki csoportosulás „mozdult ki”, ha nem is formálisan a MISZOT-ból, mindezzel párhuzamos volt a KISZ súlytalanodása, legitimációs válsága, ezek a folyamatok a MISZOT jelentőségét is csökkentették.³¹²

A rendszerváltásra kialakult helyzetet – valamint a szemléleti irányultságokat – találóan írta le Stumpf István: „A politikai rendszerváltás mint modernizációs megközelítés közötti választás lehetősége olyan időszakban érte Kelet-Európát, amikor az ifjúsági kihívás sokak szerint az ezredforduló meghatározó problémája lesz. Félő, hogy az ifjúsági kihívás megjelenési formáját tekintve újabb választóvonalat húzhat Európában. Megítélésem szerint két scenárió körvonalai vannak kibontakozóban: az ifjúság mint *önálló társadalmi-politikai szereplő* (Nyugat-Európa), illetve az ifjúság mint *a szociális válság hordozója* (Kelet-Európa).”³¹³

A Minisztertanács – a Németh Miklós elnöklete alatt dolgozó Kormány utolsó döntéseinek egyikeként a 81/1990. (IV. 29.) MT rendelettel – létrehívta a *Nemzeti Gyermekek és Ifjúsági Alapítványt (NGYIA)*, amely szervezetileg a legjelentősebb ifjúsági vagyoni kezelőjévé vált.

A demokratizálódási folyamat során, az első szabadon választott kabinet terjesztette elő az Országgyűlésben a gyermekek jogairól szóló – az *Egyesült Nemzetek Szervezete* közgyűlése által 1989. november 20-án New Yorkban elfogadott – egyezményt, amelyet a törvényalkotás az 1991. évi LXIV. törvénnyel ratifikált, elfogadva ezzel a gyermekek jogainak rendezésével, meghatározásával kapcsolatos előírásokat és elvárásokat, illetve részt vállalva a nemzetközi együttműködésben.³¹⁴

Az Antall József vezette kormány megalakulását követően az *Állami Ifjúsági és Sport Hivataltól* a *Miniszterelnöki Hivatal Ifjúságpolitikai Titkársága*, illetve ennek politikai

³¹² Az 1990-es kormányalakítást követően új törésvonalak alakultak ki – már nem a rendszerváltás KISZ – demokratikus ellenzék ifjúsági szervezetei álltak egymással szemben, hanem a kormánypárti – ellenzéki opposzíciónak jellemezte a MISZOT működését. A kiüresedő együttműködési fórumot még – mivel más partnere nem volt – a kormányzati-civil párbeszédben az Antall-kormány egyeztetésekre, delegációs lehetőségekre meghívta, végül 1993-ban formálisan is megszűnt.

³¹³ Stumpf István: Az ifjúsági problémák értelmezése-ifjúsági kihívás az ezredfordulón, in: Rendszerváltozás és ifjúság (szerk.: Gázsó Ferenc – Stumpf István) MTA PTI, 1992., 11. o.

³¹⁴ Komácssy Ákos – Kucsera Tamás Gergely: 13 év: Kormányzati ifjúságpolitikák a rendszerváltás-rendszerváltoztatás után, in: Új Ifjúsági Szemle 2003./1. 77. o.

államtitkári rangban lévő vezetője vette át az ifjúsági ügyek gondozását, ez később – minimális átalakulás mellett – *Ifjúsági Koordinációs Titkárság* elnevezés alatt működött.

A kormányzati ifjúsági munka az 1044/1990. Korm. határozat által meghatározott módon működő Ifjúságpolitikai Kabinetben, mint koordinációs testületben formálódott, alakult ki. A ciklus során egymást váltva öt miniszter koordinálta a Kabinet munkáját.

A Kabinet legfontosabb gyakorlati tevékenysége a *Központi Ifjúsági Alap (KIA)* felügyelete, illetve a NGYIA kuratóriumának meghatározása, kinevezése volt. Az NGYIA-ról elmondható, hogy az 1990-et követő első kormányzati ciklus két kormányzata alatt vagyonának meghatározó részét elveszítette.³¹⁵

Az OFÉSZ történetében első alkalommal 1991 tavaszán egyeztetett ifjúsági kérdéskörben a hivatalban lévő köztársasági elnökkel Göncz Árpáddal, az egyeztetésen jelen volt az államfő ifjúságpolitikai tanácsadója – a korábbi MISZOT elnök, Stumpf István is. Ezt követően 1991. július 8-án az ekkorra már szinte súlyát veszített MISZOT-on kívüli országos ifjúsági szervezetek tanácskozásán vett részt a hallgatói képviselő, formális megalakulása óta először a társadalmi nyilvánosság előtt is megjelenítve az ifjúsági szervezeti, ifjúságpolitikai karakterét a szervezetnek.

Az ebben az időszakban zajló össztársadalmi és az ifjúság ügyekre vonatkozóan Gázsó Ferenc ezzel a mondattal zárta egy 1992-es tanulmányát: „Az ifjúság azonban jelenleg nagyon is erőtlen résztvevője vagy inkább szemlélője a társadalmi folyamatoknak”,³¹⁶ ezt támasztja alá, hogy a kormányzat első számú ifjúsági partnere – megszűnéséig, 1993 nyaráig – a legyengült MISZOT volt; majd a megszűnést követően korábbi MISZOT tagszervezetek egy része ugyanezen évben megalakította a Magyar Gyermekek és Ifjúsági Tanácsot (MAGYIT), más tagszervezetek létrehívták az Országos Gyermekek és Ifjúsági Parlamentet (OGYIP).³¹⁷

Az 1990-1994-es kormányzati ciklusban az *Antall József* és *Boross Péter* vezette kormányok nem tudtak, vagy nem akartak nyitni az ifjúsági korosztály felé. Az első esetben a súlyos gazdasági-pénzügyi válság lehet a magyarázat, a második esetében pedig az az ismeret, hogy politikai támogatottságuk ezen generációk esetében – az átlagnál is jóval – alacsonyabb volt, így hiába léptek be az 1994-es választásokkor a Ratkó-korszak

³¹⁵ Uo.

³¹⁶ Gázsó Ferenc: Rendszerváltás és ifjúság, in: Rendszerváltozás és ifjúság (szerk.: Gázsó Ferenc – Stumpf István) MTA PTI, 1992., 22. o.

³¹⁷ Az OGYIP megalakítása előtt ugyanez a szervezeti kör Nemzeti Ifjúsági Tanács néven kezdeményezett ernyőszerkezeti együttműködést.

gyermekének a gyermekei, mint a legmagasabb létszámú évfolyamok³¹⁸ (az 1973-tól a demográfiai csúcsot jelentő 1976-os évfolyamig, bár ez utóbbi csak részben) első választóként a kormányzati politika nem tett kísérletet – érdemi szakmapolitikai akciókkal – a meggyőzésükre.

Az 1994-es általános országgyűlési választásokat követően, a helyi önkormányzatokról szóló 1990. évi LXV. törvény 1994-es őszi módosításakor az ifjúsági feladatok ellátása bekerült az önkormányzatok feladat- és hatáskörébe, de az elnagyolt törvényi megfogalmazás, illetve a kidolgozott kormányzati koncepció hiánya miatt nem történt meg a feladatmeghatározás, valamint forrásallokáció, továbbá a feladat ellátásához szükséges szervezeti környezet kialakítása sem.

Az 1994-es kormányváltás során a KIA felügyeleti jogai átkerültek a Művelődési és Közoktatási Minisztériumtól (MKM) a Miniszterelnöki Hivatal ifjúsági ügyeket koordináló címzetes államtitkárához. Az Alap az 1995. évi LXIV. törvényben új nevet – Gyermek és Ifjúsági Alapprogram – és új szabályozást kapott; törvény értelmében a GYIA Tanács – amely a források felhasználásának módjáról és arányairól dönt – hat tagját az országos gyermek-, diák-és ifjúsági, illetve az ezen korosztályokat segítő társadalmi szervezetek delegálták.³¹⁹

1994 szeptember 16-án az OFÉSZ részvételével megalakult a Gyermek és Ifjúsági Tárgyaló Delegáció, amely több, mint hat tucat szervezet együttműködésének eredményeképpen jött létre, ezen szervezetek az OFÉSZ elnökét is a tizennégy fős delegáció tagjai közé választották. (Lásd 35. számú melléklet.)

A fenti együttműködést létrehívó – Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetemen lefolytatott – találkozó idejére a MISZOT utáni idők ifjúsági szerveződési folyamatai már – az előző egy év során – kialakították a hazai kétpólusú ifjúsági képviseleti rendszert. A folyamatosan baloldali politikai befolyás alatt álló Magyar Gyermek és Ifjúsági Tanács

³¹⁸ Stumpf István: Generációs törésvonal – pártpreferenciák – választói magatartás, in: Társadalmi Szemle 1994./12. 44. o.

³¹⁹ Az NGYIA-val kapcsolatban az 1994-es állapotfelmérést követően érdemi konszolidációs program nem indult be, de jogi helyzetén a GYIA-törvény változtatott oly módon, hogy jogutódjaként létrehozta a Nemzeti Gyermek és Ifjúsági Közalapítványt (NGYIK), amely kuratóriumában – a vonatkozó törvényi rendelkezések értelmében – a civil delegáltak voltak többségben. Az állami tulajdonú Zánkai Gyermeküdülő Centrum hosszas hányódás után – 1996-ban – egy MKM alapítású közhasznú társaságban – Zánkai Gyermek és Ifjúsági Centrum, Oktatási és Üdültetési közhasznú Társaság néven – nyerte el működési formáját. A Mobilitás Ifjúsági Szolgálatot az MKM 1995-ben költségvetési szervként hozta létre. Feladata az 1996-ra Magyarország számára is elérhető uniós Youth for Europe Program magyarországi koordinációja. 1996 végén a művelődési és közoktatási miniszter a MEH ifjúsági ügyeket koordináló címzetes államtitkárának adta át a szervezet felügyeleti jogait. A Mobilitásnak nem sikerül érdemi együttműködést kialakítani a nemzetközi ifjúsági munkát segítő másik jelentősszervezettel – az Európa Tanács által 1995 decemberében, Budapesten alapított – II. Európai Ifjúsági Központtal.

(MAGYIT) mellett létrejött a konzervatív irányultságú Országos Gyermek és Ifjúsági Parlament (OGYIP).

Ezen szerveződések kevésbé foglalkoztak szakpolitikai kérdésekkel ebben az időszakban, döntően legitimitációjuk bizonyítása, illetve a rivális szervezet politikai térből történő kiszorítása volt a működésükre jellemző tevékenység. Ezért is volt fontos ekkor az országos hallgatói szervezet számára – a majd később MAGYIT tagszervezetté váló HÖKOSZ-nak³²⁰, hogy egy olyan fórum működjön, ahol az ifjúságpolitikán keresztül is megjelenítheti sajátos érdekeit és véleményét.³²¹

A *Horn Gyula* irányítása alatt működő kabinet hozta létre a *Gyermek és Ifjúsági Érdekegyeztető Tanácsot (GYIÉT)*, amely több mint féléves előkészítést, egyeztetést követően 1995 elején alakult. Mind struktúráját, mind ügyrendjét tekintve a tripartit logikán alapuló – a munkavállalói-munkáltatói-kormányzati hármasság struktúráját alapul vevő – *Érdekegyeztető Tanácshoz* hasonlítható. A civil kezdeményezésre létrehívott testület jelentős kormányzati direkt befolyásolás mellett működött, viszont működése jogszabályi keretekkel nem bírt (működéséről a 2349/1995. (XI. 16.) Korm. határozat rendelkezett). Ugyanakkor a GYIÉT tárgyalócsoportjai/oldalai delegálási joggal bírtak az NGYIK kuratórium, GYIA Tanács, *Zánka Kht. Felügyelőbizottság* és a *Tanácsadó Testület*, illetve a *Mobilitás Tanácsadó Testület* nem kormányzati helyei esetén, oly módon, hogy a GYIA Tanácsban a testület felét, a többi testületben a többséget adták a GYIÉT által delegált civil képviselők.

Az 1993-ban alapított MAGYIT-ban döntő befolyással bírtak a Horn-kormányhoz közel álló szervezetek és az ernyőszervezet ily módon jóval jelentősebb mozgástérrel rendelkezett, mint a riválisként 1994-ben induló, a parlamenti ellenzékhez közel álló – és a kormányzati ciklus alatt egyre inkább háttérbe szoruló – OGYIP. Az 1994-98-as időszak végére a MAGYIT és az OGYIP közti, korábban sem felhőtlen viszony olyannyira elmérgesedett, hogy a korosztályos képviseletet a két szervezet párhuzamosan akarta ellátni mind kül-, mind belföldön, ennek a viszonynak az oldására, a nemzetközi képviselet együttes ellátására jött létre 1998 során a *Nemzeti Ifjúsági Koordinációs Iroda (NIKI)*,³²² amelyet a két ernyőszervezet tartott fent a 2000-es évek közepéig.

³²⁰ A HÖKOSZ MAGYIT-tagságát a HÖÖK is „megörökölte”, 1999 elején szüntette meg azt, a HÖÖK akkori vezetőjének javaslatára.

³²¹ A tárgyalódelegációt november 2-án fogadja Horn Gyula miniszterelnök.

³²² A Nemzeti Ifjúsági Koordinációs Iroda létrehívását az a kormányzati törekvés hajtotta, amely egységes egyeztetést kívánt (magának) a civil oldal részéről. Az ifjúsági szervezetek egységesítését az európai gyakorlatra történő hivatkozással tették. Pedig az elhangzott kijelentések „minden Európai Unió és Európa Tanácsi tagországban van nemzeti ifjúsági tanács”, ugyanúgy nem igaz, mint az sem, hogy „csak ilyen megléte

Az 1998-as választások eredményei alapján megalakult polgári koalíciós kormányzat ifjúságügyi munkáját meghatározta, hogy fáziskéséssel,³²³ 1999. január 1-jével – az 1998. LXXXVI. törvény alapján – kezdte meg működését az Ifjúsági és Sportminisztérium.³²⁴ Itt érdemes megjegyezni, hogy a szocialisták választási programjában szerepelt az önálló ifjúsági tárca létrehívása, a FIDESZ-ében nem,³²⁵ de a koalíciós pártok a kormányprogramban már önállóan jelenítették meg a területet.

A felálló új szaktárca 1999-2000-ben folyamatosan átvette az ifjúságügyhöz tartozó háttérintézményeket, alapokat, közalapítványokat. 1999-2000 fordulóján – a 2/1999. ISM-rendelet alapján – álltak fel, majd kezdték meg működésüket a Regionális Ifjúsági Tanácsok (RIT), valamint a *Regionális Ifjúsági Szolgáltató Irodák (RISZI)*. Jelentős elvi és gyakorlati újításként értékelhető a regionális rendszer beindítása, ugyanakkor működésében nem kevés zavar volt fellelhető, hiszen a magyarországi ifjúsági közéletben a regionalitás gyakorlata nem létezett,³²⁶ emiatt a civil helyekre az országos szervezetek delegáltak, és a pályázati döntések megerősítése miniszteri hatáskörben maradt, továbbá a GYIA-RIT forrásallokáció mögé a kormányzat a források bővítését nem tudta hozzárendelni.³²⁷³²⁸

Az ifjúsági tárca működésének – 2002 májusáig terjedő – három és fél éve során³²⁹ a fentiekben leírt szervezeti és ifjúsági ellátórendszer átalakulásához szükséges

esetében lehet részt venni a European Youth Forum (EYF) munkájában”, amely szervezet a korosztályos kontinentális csúcsszervezete. Mindezekről bővebben: Bodor András – Gabrielle Lara: Az ifjúságpolitikák jogi és szervezeti keretei: az európai gyakorlatok áttekintése, in: Új Ifjúsági Szemle 2005 őszi, 11. o.

³²³ A kormányalakítástól 1998 végéig a MeH-ben működött a – tárca létrehozását is előkészítő – politikai államtitkárság, vezetője Woosch Péter volt, aki a kezdeti időszakban az ifjúsági tárca közigazgatási államtitkári posztját is betöltötte.

³²⁴ A 113/1999. (1999. VII. 16.) Kormányrendelet meghatározta a miniszter feladat-és hatáskörét.

³²⁵ A FIDESZ választási programjának – a fiatalok jelentős részét megszólító – hangsúlyos eleme volt a tandíjmentesség körének kiszélesítésével kapcsolatos (kormányon beváltott) ígéret.

³²⁶ Ez alól a ritka – a delegáló szervezetek közül egyetlen – kivétel a törvényben nevesített országos hallgatói képviselet, a Hallgatói Önkormányzatok Országos Konferenciája (HÖÖK) volt.

³²⁷ Ilyen módon kialakult az a helyzet, hogy a legnagyobb – a fiatalokat támogató – kormányzati forrásban található pénzeszegek reálértéke – az éves költségvetésekre lebontva – 1998-tól a vizsgált időszak végéig, 2008-ig folyamatosan csökkent. Ez mind a kormányzati(ko)n belüli helyzetét az ifjúsági ügynek, illetve a szaktárca(k)nak, valamint a parlamenti pártok ifjúsági kérdéssel foglalkozó csoportjainak, szervezeteinek a lobbierjét, továbbá problémaérzékenységét egyaránt mutatja.

³²⁸ A Mobilitás működési körének kiterjesztése és nagyfokú fejlesztése 2000-ben indult meg, amelynek eredményeként a háttérintézményben kezelik a GYIA, a RIT-ek és az ISM pályázati ügyeit, illetve már hagyományosan a nemzetközi pályázatokat. A későbbiekben – 2001. január 1-jétől – szintén ezen háttérintézményben kezdte meg működését a Nemzeti Drogmegelőzési Intézet, a Nemzeti Ifjúságkutató Intézet, illetve a Nemzeti Sportmódszertani és Kutató Intézet, továbbá egy ifjúsági szakkönyvtár. A Mobilitás szervezetén belül működő Nemzeti Ifjúságkutató Intézet két alapkutatás – a magyarországi ifjúság helyzetéről „Ifjúság 2000” elnevezéssel és a határon túli magyar fiatalok helyzetéről „Mozaik 2001” néven – lefolytatását, és eredményeinek feldolgozását végezte, illetve koordinálta a 2001. és a 2002-es évben a gyermekek és fiatalok helyzetéről szóló jelentés szakmai előkészítését.

³²⁹ Az ifjúsági ügyek első helyettes államtitkára Hölvényi György volt 1999-ben, aki 1999-es alapításától a HÖÖK a Hallgatókért Alapítvány kurátora; második helyettes államtitkára a kormányváltást követő időszakig Szabó László, a Hallgatói Önkormányzatok Országos Szövetsége (HÖKOSZ) egykori elnöke volt.

változtatásokhoz számos alacsonyabb szintű jogi szabályozót (alapító okirat és SZMSZ-módosítások, illetve alkotások, miniszteri utasítások, határozatok, rendeletek stb.) alkotott és léptetett hatályba, ugyanakkor az ifjúsági intézményrendszerről nem született egységes jogszabály, továbbá az ifjúsági ágazati törvény pusztán ígéret maradt.

Az ifjúsági kormányzati – nem-kormány érdekegyeztetésről elmondható: A Kormány a ciklus elején kivonult a GYIÉT-ből, majd a vonatkozó szabályok módosításával megszüntette azt. A tárca kialakította a „társadalmi párbeszéd” rendszerét:³³⁰ Az Ifjúsági ügyekben 1999 áprilisában kétoldalú megállapodásokat írt alá három országos ifjúsági szervezettel (OGYIP, MAGYIT, HÖÖK). Ez a partnerségi rendszer 2000-2002 során további tizenhárom ifjúsági szervezettel bővült. Az úgynevezett stratégiai partneri program logikáját leginkább olyan kritikák érték, hogy a párbeszédbe az ISM hívta be a szervezeteket és az ahhoz való önkéntes csatlakozás lehetősége gyakorlatilag nem volt adott.

1999. január 13-án Deutsch Tamás ifjúsági és sportminiszter az ifjúsági szervezetek vezetői közül elsőként Kucsera Tamás Gergelyt, a HÖÖK elnökét fogadta hivatalában. Az ifjúsági és sportügyekkel foglalkozó tárca vezetőjének és a HÖÖK elnökének közös volt az álláspontja: új rendszert kell kialakítani az ifjúsági szervezetek és a kormány közötti párbeszéd hatékonysága érdekében. Deutsch Tamás és Kucsera Tamás Gergely ennek fényében egyetértett abban, hogy a január elsejével felállt ifjúsági tárca és a HÖÖK átfogó együttműködési megállapodást kössön egymással, amelynek általános elveiről és tartalmáról is szó esett a megbeszélésen.

1999. február végi közgyűlésén meg a szervezet legfőbb döntéshozó testülete, továbbá megerősítette az elnök azon javaslatát, hogy az új ifjúsági egyeztetési rendszerben önálló szereplőként jelenjen meg a HÖÖK, ezért a szervezet felfüggesztette a tagságát a MAGYIT-ban.

1999. április 26-án a HÖÖK, az OGYIP, a MAGYIT mint a szaktárca kiemelt partnerei együttműködési megállapodást írtak alá az Ifjúsági és Sportminisztériummal, ennek következtében a HÖÖK a legmagasabb (27,5 millió forint) projekt támogatáshoz jutott a szervezetek között. Ezt az összeget a hallgatók kulturális, szakmai, sport- és szabadidős, valamint drogprevenációs programjainak támogatására használta fel az országos képviselő.

³³⁰ Ez a párbeszéd-rendszer a GYIÉT – korábban már említett – tripartit logikán – kormányzati, korosztályi, támogatói oldal – alapuló intézményes rendszerét és gyakorlatát törte meg, illeszkedve az Orbán-kormány érdekegyeztetési gyakorlatával, amelyről bővebben: Kurtán Sándor – Gallai Sándor: Intézményes érdekegyeztetés, in: Politika és politikatudomány (szerk.: Gallai Sándor – Török Gábor), Budapest, Aula Kiadó, 2003, 497. o.

1999. május 15-én a Miskolci Egyetemi Napok rendezvénysorozatához kapcsolódóan megtartotta közgyűlését a HÖÖK. A Közgyűlés döntött arról is, hogy a szervezet megszűnteti tagságát a MAGYIT-ban.

Az Orbán Viktor vezetésével működő kormány hangsúlyosan kezelte a határon túli magyarok, így a fiatalok – korábban elhanyagolt – ügyeit.

A nyár kiemelt ifjúságpolitikai eseménye a Magyar Ifjúsági Konferencia megalakulását előkészítő júliusi, szegedi találkozó volt, amelyen a HÖÖK a testület megalapításának ügyében támogatólag nyilatkozott.

Az intézményesített párbeszéd határon túli rendszere 1999 novemberében *Magyar Ifjúsági Konferencia (MIK)* néven alakult meg. Az egyeztető és képviseleti fórum létrejötte fontos előrelépésnek volt tekinthető, bár az együttműködés nem kormányzati résztvevői ugyanolyan szelektív módon kerültek kiválasztásra, mint történt ez a magyarországi párbeszéd rendszerében. (Lásd 36. számú melléklet.)

A MIK – az előkészítő konferencián elfogadott elv szerint – döntéseit konszenzussal hozta, amely eljárás „segítette”, biztosította az együttműködés szelíd kényszerét a kormányzati és nem-kormányzati szereplők között szervezettípusokon, „oldalakon”, régiókon belül.

A megalakulást³³¹ követően az operatív munkát a régiók által választott egy-egy képviselőből, továbbá a kormányzat delegáltjából álló testület, az *Állandó Bizottság (ÁB)* vette át. A testület folyamatos egyeztetés lehetőségét biztosította a régiókon belüli munkára – amelyek az úgynevezett régióülésekben öltöttek testet – alapozva a régiók között, továbbá a kormányzattal.³³² 2001. júniusától létrejött a nyolc irodából álló határon túli magyar ifjúsági szolgáltatói rendszer: az *Agóra – Kárpát-medencei Információs és Szolgáltató Irodahálózat*.³³³

Az országos hallgatói képviselet határon túli ifjúsági tevékenységéhez kapcsolódik, hogy 2000 márciusának első napjaiban Hargitafürdőn a HÖÖK és a romániai magyar felsőoktatási diákszervezeteket tömörítő Országos Magyar Diákszövetség (OMDSZ) megrendezte az I. H(ÖÖK)O(MDSZ) – HÓ Tábort, amelyen több, mint ötven Kárpát-

³³¹ A testület alakulásakor – súlyt adva az alakulás tényének – Deutsch Tamás ifjúsági és sportminiszteren túl, Stumpf István kancelláriaminiszter és Németh Zsolt külügyi államtitkár is részt vett.

³³² Minderről bővebben lásd Kucsera Tamás Gergely: Egy példaértékű együttműködés: a Magyar Ifjúsági Konferencia, in: *Nemzet-Politika az ezredfordulón*, HÖÖK a Hallgatókért Alapítvány, 2004 (szerk.: Kucsera Tamás Gergely), 129-134. o.

³³³ Ennek az irodahálózatnak a szakmai és szervezeti előkészítése a 90-es években a Hallgatói Önkormányzatok Országos Konferenciájához és a Doktoranduszok Országos Szövetségéhez köthető. A határon túli magyar ifjúsági közösségek számára szolgáltató programot 2008-ban szünetetik be végleg, bezárva a Kárpát-medencei szinten kiépített irodahálózatot.

medencei magyar felsőoktatási diákszervezeti képviselő jelent meg; a rendezvényen – mások mellett előadást tartott – Markó Béla, szenátor, a Romániai Magyar Demokratikus Szövetség (RMDSZ) elnöke.^{334 335} A rendezvényen egy átfogó – Kárpát-medencei – magyar ifjúsági stratégia kidolgozásának igényét – és annak esetleges irányait – fogalmazták meg a résztvevők.

Ugyanezen időszakban a magyarországi ifjúságpolitika területén is megnyilatkozott az országos hallgatói képviselet. 2000. július 23-án a HÖÖK elsőként üdvözölte, hogy megindult a rendszerváltást közvetlenül megelőző időszakban magánosított gyermek- és ifjúsági üdülők, szabadidőközpontok ingatlanjainak tulajdonjogát tisztázó felülvizsgálat. A HÖÖK kérte a kormányzatot, hogy a *Csillebérci Gyermektábor* esetében, illetve az ehhez hasonló ügyekben tegyék meg a lehetőség szerinti leginkább gyors és határozott lépéseket, hiszen „folyamatosan tapasztalható ezen gyermek és ifjúsági üdültetési célú ingatlanok érték és funkcióvesztése”.

A 2000. év második felében a HÖÖK meghatározó – koordináló – szerepet vállalt az egységes magyarországi ifjúsági képviselet előkészítésében. A *Nemzeti Ifjúsági Tanács* munkanéven futó szerveződés végül 2001-ben elhalt, de mindezek előtt az országos hallgatói képviselet 2000. novemberi közgyűlésén határozatában fejezte ki támogatását, részvételi szándékát egy egységes ifjúsági képviselet ügyében.

Ezt követően 2001. április 19-én közös sajtótájékoztatót tartott az OGYIP és a HÖÖK az interaktív jogszabály-alkotási programjáról az ifjúsági tárcának, amely keretében az ISM az ifjúsági törvény tervezetét társadalmi és szakmai vitára bocsátotta.

Prácser László, az OGYIP és *Almássy Kornél*, a HÖÖK elnöke szerint az Ifjúsági és Sportminisztérium új világhálós programjának az előnye, hogy a klasszikus weboldalaktól eltérően nem csak tájékoztatást ad, bemutatva a jogszabály tervezetét, hanem elsődleges szolgáltatásként hozzászólási lehetőséget kínál az ifjúság életlehetőségeiről szóló törvény előkészítésével kapcsolatos honlapon.

³³⁴ A következő, egyben utolsó HO-HÓ Táborra 2002 márciusában, Kárpátalján (Szarvasháza) került sor.

³³⁵ 1999-től erősödtek a HÖÖK határon túli kapcsolatai: minden vezetőképzőre meghívást kaptak a környező országok magyar diákszervezetei, a HÖÖK támogatta rendezvényeiket például: a Kárpátaljai Magyar Doktoranduszok és Fialat Kutatók Szövetsége által szervezett 1999-es július beregszászi magyar ifjúsági találkozót, az 1999-es Temesvári Magyar Diákszövetség műszaki tudományos diákköri versenyét, a HÖÖK elnöke előadást tartott az OMDSZ 1999-ben megújult homorodföldi nyári képzésén, a magyarországi szervezet képviseltette magát a Kolozsvári Magyar Diákszervezet 1999-es gólyabálján, 2000-ben a HÖÖK elnöke előadást tartott a Nyitrai Egyetem magyar anyanyelvű hallgatóinak meghívására, illetve a nagyváradi Partiumi Keresztény Egyetemen is. Mindezen együttműködést később az Összhang nevű partnerségben nevesítették, illetve ezen szoros együttműködés eredménye az, hogy 1999-2000 között elkészült a Nagyváradi Nyári Egyetem programja, amely 2001-ben indul útjára, illetve 2002-ben a HÖÖK közgyűlése alapszabályt módosított, megteremtve a lehetőséget, hogy a határon túli magyar hallgatói képviseletek tanácskozási jogú

2001. október 28-án a HÖÖK és az OGYIP ismét közös sajtóakciót tartott, a két szervezet együtt fejtette ki azon egybehangzó álláspontját, hogy mivel az ifjúsági törvény tervezete a társadalmi és közigazgatási egyeztetésen már túljutott, az ISM a stratégiai partnereivel kezdje meg a törvény végrehajtásához szükséges alacsonyabb szintű jogszabályok kidolgozását.³³⁶

2002. január 2-án az OGYIP és a HÖÖK közös akciót indított a *Belügyminisztérium (BM)* és az Ifjúsági és Sportminisztérium támogatásával: „*A Te választásod!*” címmel pályázatot írt ki. A pályázat keretében olyan reklámot kellett (fiataloknak) megtervezni, amelyek a 18-29 éves fiatalokat a 2002. évi országgyűlési képviseléválasztásokon való részvételre ösztönzi. Ez a fajta ifjúsági szervezeti profil, kommunikációs stílus elsőként ekkor jelent meg az országos képviselet történetében.

A 2002-es kormányváltás után a minisztérium új néven és területtel – *Gyermek-, Ifjúsági és Sportminisztérium (GYISM)* (2002. évi XI. törvény), de tulajdonképpen változatlan feladatkörrel³³⁷ kezdte meg a munkát³³⁸.

Az 1994-1998-as kormányzati időszakhoz hasonlóan újra létrejött az ifjúsági és oktatáspolitikai kabinet, irányítását a kezdetektől fogva a miniszterelnök vonta magához, illetve helyetteseként a koalíciós partner által delegált oktatási minisztert jelölte meg.

A GYIA – mint a legjelentősebb hazai forrásbővítő – csak az új kormányzati delegáltak kinevezése után, 2002 őszén ült újra össze; működésével kapcsolatos – mindenképpen pozitívnak értékelhető – változás volt a nyilvánossági garanciák erősödése (a jegyzőkönyvek, emlékeztetők, illetve az egyedi támogatások közzétételének rendszeresítése). Elmondható viszont erről az időszakról, hogy a kormányváltást követően jelentős zökkenőkkel működött a pályázati rendszer: A GYIA működése során először fordult elő, hogy a 2003-as pályázati kiírások egy része olyan feltételeket tartalmazott, amelyet a civil szervezetek képtelenek voltak teljesíteni. A megítélt támogatások késedelmes kiutalása a nyári programokban is fennakadásokat okozott.

A kormányváltást követően a nyár vége és az őszi ifjúságpolitikai eseményekkel volt telített, de elmondható, hogy a hazai ifjúsági önszerveződés történetét, mint korábban is, jelentősen befolyásolta a kormányzati politika (a támogatás vagy elutasítás, ignorálás gyakorlata bizonyos szervezetek, csoportok irányába). 2002. augusztus 19-én az eseményt

tagjai legyenek a szervezetnek.

³³⁶ A törvény tervezete év végével bekerült a jogalkotási rendbe, de már nem tárgyalta azt a parlamenti ciklus hátralévő részében az Országgyűlés.

³³⁷ 157/2002. (VII. 11.) Korm. határozat

³³⁸ Kucsera Tamás Gergely: Gyermek, ifjúság, sport, in: *Ígéretetek sodrásában – A Medgyessy-kormány első*

előkészítők bejelentették a sajtónak a *Nemzeti Gyermek és Ifjúsági Szövetség (NEGYISZ)* megalakulását (formálisan csak az év végén alakul meg), döntően a baloldali politikai családhoz köthető MAGYIT tagszervezetekből, amely szerveződéshez a HÖÖK nem csatlakozott, sőt az OGYIP és a HÖÖK megkérdőjelezte a szerveződés reprezentativitását. A NEGYISZ érezhetően le akarta fedni a kormányzati-civil kooperáció nem-kormányzati oldalának egészét, kiváltva ezzel a korábbi kormányzati ciklusban kialakított kiemelt ifjúsági partnerszervezeti kört. A HÖÖK mintegy válaszul – együttműködve az OGYIP-pal – 2002. szeptember 13-án ifjúsági kerekasztal-fórumot szervezett, amelyen 123 ifjúsági szervezet képviseltette magát.³³⁹ Az egyeztetésen a résztvevők megállapodtak egy 11 fős koordinációs tanács létrehozásáról, amelynek feladata (lett volna) egy, a közeljövőben létrejövő egységes gyermek és ifjúsági képviselet alapszabály-tervezetének előkészítése.³⁴⁰ Mindent összevetve elmondható: a(z ekkor még szembenálló) két oldal törekvései kioltották egymást.

A 2002. novemberi HÖÖK tisztújító közgyűlésen megválasztott elnök, Barthel-Rúza Zsolt az egységes ifjúsági érdekképviseléről – a megválasztását követő héten – a sajtónak kifejtette: Nagyon szeretnék, ha létrejöhetne egy egységes ernyőszervezet, amelyben – a HÖÖK közgyűlésének 2000. novemberi döntése értelmében – kezdeményező szerepet kívánnak betölteni; ugyanakkor nagyon „átpolitizált”-nak nevezte az ifjúsági területet, és az egységes magyarországi ifjúsági képviselet kérdésében a megegyezéshez hosszú és kemény tárgyalások szükségességét vélelmezte. A HÖÖK választó közgyűlésével egy időben formálisan is megalakult NGYISZ létrejöttéről azt mondta: az alakuló ülésen 16 szervezet jelent meg, ami minden valószínűség szerint nem takar országos lefedettséget.

2002. december 12-én a Nemzeti Gyermek és Ifjúsági Közalapítvány kuratóriuma és a Hallgatói Önkormányzatok Országos Konferenciája elnöksége közösen fordult a sajtónyilvánossághoz: a két testület megdöbbenéssel értesült arról, miszerint az Országgyűlés Ifjúsági és Sportbizottsága támogatta azt a kormánypárti költségvetési módosító javaslatot, amely az eredeti tervezet mintegy felére, 86 millió forintra kívánja csökkenteni az NGYIK 2003. évi támogatását. A HÖÖK leköszönő elnöke hangsúlyozta, hogy a 2003. évi költségvetés tervezetében 166 millió forintot irányoztak elő az NGYIK

éve, (szerk.: Gázsó Tibor – Gíró-Szász András – Stumpf István), Századvég, 2003, 413-431. o.

³³⁹ Számszerűségét tekintve ez a találkozó a rendszerváltás utáni időszak addigi legnagyobb ifjúsági szervezeti találkozója volt.

³⁴⁰ Az érdemi képviseleti és szakmai munka nem indult meg, mert a kormányzat inkább lehátrált az egységes ifjúsági ernyőszervezet létrehívásának támogatásától, látva a preferált NEGYISZ gyengeségét, valamint a HÖÖK rekrutációs, koordinációs képességét.

működési költségeire, „amely összeg már ebben a formában is alulmúlta az előző évi költség- és támogatási keretét”.

A hallgatói érdekképviselet felháborodásának adott hangot azért, mert a területért felelős tárca úgy próbálta pótolni a költségvetési tervezetből kimaradt játszótér-építési programnak és az ifjúsági házak fenntartásának finanszírozását, hogy közben a források átcsoportosításával ellehetetleníti egy ifjúságpolitikai szempontból nélkülözhetetlen és eredményes munkát végző közhasznú szervezet működését.

A GYISM 2002 decemberében terjesztette a MIK elé a testület újraalapításáról és működési elveinek megváltoztatásáról szóló miniszteri utasítás-tervezetet, de a szaktárca ülésen megjelent képviselői végül is a helyszínen visszavonták a minisztériumi előterjesztést, viszont a szervezet által kialakított normatív támogatási rendszert megszüntette, a pályázat-kiírási és bírálati jogát a testületnek elvonta, a korábban megszokott kormányzati képviseletet elsorvasztva-elhalasztotta, csak a GYISM, majd az *Ifjúsági-, Családügyi, Szociális és Esélyegyenlőségi Minisztérium (ICSSZEM)* „házaszervezetévé” lefokozva a képviseleti és párbeszéd fórumot.

A GYISM a 2/1999. ISM-rendelet átfogó módosítását, az 1/2003. (II. 4.) GYISM-rendelet megalkotásával hajtotta végre, amely a Regionális Ifjúsági Tanácsokban egyről két főre emelte a miniszteri delegáltak számát, de a korábbi elképzelésekkel szemben sem a GYIA Tanács delegálti szerkezetén, sem az elosztási-döntéshozatali mechanizmuson nem változtatott.

A 2003. évi költségvetésről szóló vita során a NGYIK központi költségvetési támogatását több, mint a felével csökkentették a kormánypárti egyéni képviselői módosító indítványok, a 2004. évben tovább csökkentették nominálértéken is a Közalapítvány költségvetési támogatását, a 2005-ös évtől – a tárca által felügyelt egyéb közalapítványokhoz hasonlóan – nem került nevesítésre a költségvetési törvényben.

Az ifjúsági tárca 2003 februárjában felmondta a stratégiai partneri programot, majd az akkori miniszterelnök – Medgyessy Péter – a kormány egyéves munkájának értékelését követően lecserélte a tárcavezetőt, Jánosi Györgyöt. A munkában érdemi változás a következő időszakban sem történt – Gyurcsány Ferenc minisztersége idején –, folytatódott az ifjúsági téma „ellényegtelenedése”.

Az ifjúsági párbeszédrendszer kormányzati felmondását követően az ifjúsági képviseletek rivalizálása is megváltozott. A kormányzati-civil „kooperáció” eredményeképpen az OGYIP vezetése átsorolt a politikai baloldallal együttműködő szervezetek közé. Ezen mozgását látva a korábbi riválisnak a MAGYIT részéről érdemi

ellenállás már nem volt, mivel a szervezet – a kormányzati munkában szerepet vállaló korábbi vezetőinek a távozásával – emberi erőforrását és szakmai munkáját tekintve egyaránt kiüresedett. 2003. december 7-én kimondta – jogi személyiség nélküli együttműködési fórumként történő – megalakulását a *Gyermek és Ifjúsági Konferencia (GYIK)*. Az egységes érdekképviseleti szerepre törekvő szerveződés tagszervezetei között megtalálhatóak – a politikai ifjúsági szervezeteken, valamint a cserkészszövetségeken kívül – a MAGYIT és az OGYIP meghatározó szervezetei, továbbá a *Nagycsaládosok Országos Egyesülete* is. A HÖÖK – 1999-es évtől meglévő önálló (nem-szövetségi) ifjúságpolitikáját követve – nem csatlakozott, jelentős mértékben magára is maradt ezen időszakról kezdve,³⁴¹ nem csatlakozott továbbá a történelmi egyházak ifjúsági képviseletének többsége sem.

Az ifjúsági tárca a 2003 februárjában felmondott stratégiai partneri programot követően együttműködési megállapodást írt alá 2004. március 23-án az akkor néhány hónapja megalakult és jogi személyiség nélküli Gyermek és Ifjúsági Konferenciával,³⁴² majd a szféra legerősebb szervezetével a HÖÖK-kal másnap.

A megállapodás értelmében a HÖÖK véleményezheti a fiatalokkal kapcsolatos jogszabály-tervezeteket, valamint a fiatalok élethelyzetével foglalkozó programok előkészítésénél, a pályázati pénzek elbírálásánál szakértőket delegálhat; az együttműködés lehetőséget biztosított arra, hogy a HÖÖK negyedévi rendszerességgel konzultáljon a tárcával.

A tárcát képviselő *Mesterházy Attila* politikai államtitkár elmondta, hogy a HÖÖK-kal kötött megállapodás abba a civil szervezetekkel folytatott új párbeszéd folyamatba illeszkedik, amelynek során az ifjúsági tárca véleményt kér a fiatalokat érintő kérdésekről. Továbbá hozzátette, hogy ebben a párbeszédben kiemelt civil partnerként szerepel az előző év decemberében megalakult Gyermek és Ifjúsági Konferencia, amely – a tárca államtitkára szerint – az ifjúsági civil szervezetek egységes képviseletét látta el, valamint helyet kapnak a HÖÖK, az egyházak, a határon túli magyar, valamint a politikai ifjúsági szervezetek.

³⁴¹ Jellemző, hogy a hallgatói önkormányzatokat, illetve országos képviseletüket az ifjúsági világon kívülinek „nyilvánítják” vagy gyengíteni akarják. Utóbbira a Nemzeti Ifjúsági Stratégia (NIS) 2007-es vitaanyagaiban volt törekvés egyes – kormánypárti – szakértői körök részéről, előbbire példa a korábbi OGYIP elnök – GYIK alapító és vezetőségi tag – Prácsér László által jegyzet leírása (meghatározása) a hallgatói önkormányzatoknak, amelyben kijelenti: a hallgatói önkormányzatok nem az ifjúsági, hanem az oktatási struktúra részei, figyelmen kívül hagyva ezzel a korosztályos beágyazottságon túl, pl.: a helyi önkormányzatokkal, lokális társadalmakkal való érdemi együttműködést.. Idézett szöveg hely: Prácsér László: Ifjúsági érdekképviselet – Hallgatói önkormányzat, in: Ifjúságügy – Ifjúsági szakma, ifjúsági munka (alkotó szerkesztő: Nagy Ádám), Palócvilág Alapítvány – Új mandátum Kiadó, Budapest, 2008 (ÚISZ Könyvek), 414. o.

³⁴² Beke Márton – Ditzendy Károly Arisztid – Nagy Ádám: Áttekintés az ifjúsági intézményrendszer állami és civil aspektusairól, in: Új ifjúsági Szemle 2004 őszi, 34-35. o.

Megállapítható, hogy a 2004 októberéig működő ISM-GYISM-nek szakmapolitikai ágazatok felől tekintve nem volt direkt gyökerezettsége, folytatása az államigazgatásban (hiszen az önkormányzatokban nem mindenhol működött, működik ifjúsági referatúra-referens; a kábítószerügy, mint kérdés az egészségügyi tárcához és a belügyi tárcához kapcsolódóan jelent meg helyi köz-, és államigazgatási szinten, míg az ifjúsággal való törődés – továbbá ennek sporthoz kötődő testkulturális-nevelési aspektusa is – állami, intézményesített formája az oktatási-nevelési intézményrendszer felügyeletét ellátó oktatási tárcán keresztül volt kézzelfoghatóan jelen,³⁴³ tehát az ifjúsági tárca, mint országos hatáskörű közigazgatási szerv erősen lebegő állapotban leledzett.³⁴⁴ Ez a helyzet nagyban nehezítette az érdemi munkavégzést, még akkor is, ha ez nem más, mint az ágazati politikák összkormányzati koordinációja, továbbá ez az állapot a tárca létének legitimitációját is veszélyeztette (végül eredeti állapotának megszüntetéséhez vezetett).

Ez a tendencia a civil és esélyegyenlőségi kérdését hangsúlyosan kezelő harmadik miniszter, *Göncz Kinga*, illetve az Ifjúsági-, Családügyi, Szociális és Esélyegyenlőségi Minisztériummá átlényegült tárca idején is folytatódott, ennek egyértelmű jele, hogy 2004 végén az ifjúsági ügyekért felelős helyettes államtitkárt³⁴⁵ felmentve, posztját összevonták a kábítószerügyi koordinációért felelős helyettes államtitkáréval; majd az új államtitkárt is felmentették, végül több hónap elteltével miniszteri biztost nevezett ki a tárcavezető (párhuzamosan az ifjúsági főosztályvezetői poszt is üres volt).

Bár elkészült az Ifjúság 2000³⁴⁶ kutatás „folytatása”, az Ifjúság 2004 – a már adminisztratív önállósággal nem rendelkező „ifjúságkutatóban” – az eredményeket csak gyorsjelentésben publikálták³⁴⁷, mivel azok politikai tartalma negatívan érintette a regnáló kormányzatot, valamint a tanulmánykötet megíratásának, illetve a kiadásnak a költségvetési fedezete is hiányzott.³⁴⁸

Megállapítható az is, hogy a GYISM-ICSSZEM kommunikációja döntően az előző kormányzat ifjúság- és sportpolitikájának kritikájáról, illetve döntéseinek és a gyakorlatban

³⁴³ A sportügyek pedig a mindennapokban leginkább gazdasági felelősségvállalási ügyként léteztek, léteznek a vállalatok, az önkormányzatok, a civil és az egyházi közösségek számára.

³⁴⁴ Megjegyzendő, hogy az ifjúsági ágazati törvény 2001 és 2008 között – kormányzati ciklusokon átívelő módon” készült” és – nem készült el.

³⁴⁵ Ocsovai Tamást, korábbi pécsi hallgatói önkormányzati vezetőt, a HÖOK választmányának volt tagját.

³⁴⁶ Megjelent: Ifjúság 2000 Tanulmányok I., (szerk.: Szabó Andrea – Bauer Béla – Laki László), Nemzeti Ifjúságkutató Intézet, Budapest, 2002

³⁴⁷ Ifjúság 2004 Gyorsjelentés, (szerk.: Bauer Béla – Szabó Andrea), Mobilitás Ifjúságkutató Iroda, Budapest, 2005

³⁴⁸ A 2006-2010 közötti időszak egyetlen – ezen téren elmondható – eredménye, végterméke az Ifjúság 2008 kutatás Gyorsjelentésének megjelenése volt, amelyet a Szociálpolitikai és Munkaügyi Intézetben – a Nemzeti

megvalósuló programjainak a megkérdőjelezéséről, kisebb részben új – de elő nem készített és meg nem valósított – ötletekről szólt, a társadalmi és szakmai szervezetekkel folytatott kommunikáció az előző ciklushoz képest jelentős visszaesést mutatott, illetve számos esetben a stílus és a tartalom – a tartalomnélküliség – miatt a partnerek jelentős része eltávolodott a szaktárcától. (Lásd 37. számú melléklet.)

A 2006-os kormányprogram – *Új Magyarország – Szabadság és szolidaritás* – ifjúsági fejezete – *Program a fiataloknak*³⁴⁹ – többek között Nemzeti Ifjúsági Programot, ifjúsági klubok, szálláshelyek, közösségi terek, sportlétesítmények kialakítását, fejlesztését ígérte EU-forrásokra és GYIA-forrást megjelölve. Mindezek mellett a szövegben az ifjúságügy szervezeti és szakmai fejlesztése is megvolt, mint ígéret, és ez is maradt, leszámítva a *Nemzeti Ifjúsági Információs és Dokumentációs Adattár (NIIDA)* 2008-as létrehozását. Az ifjúságügy a Szociális és Munkaügyi Minisztériumon belül működött a 2006-tól induló kormányzati ciklusban.

A 2006-os kormányalakítást követően az ifjúságügy elsúlytalanodása mellett a kormányzat folytatta „civil” politikáját. Az ifjúsági párbeszédrendszer hazai vonatkozásában előrelépés nem történt, a 2005-2007 között – a kormányzat részéről – befagyasztott MIK-en belüli munka indult meg újra 2007 közepétől.

A szociális és munkaügyi miniszter 24/2007. (VI. 26.) SZMM rendelete – a Gyermek és Ifjúsági Alapprogram és a Regionális Ifjúsági Irodák működéséről szóló 2/1999. (IX. 24.) ISM-rendelet módosításáról – a döntéshozó testületekben a delegálók körét szabályozva – felpuhította a történelmi egyházak jogszabályi környezetét – bár nem szüntette meg az a gyakorlatban –, illetve a kormányzat által preferált – valós legitimációt, működést felmutatni kevésbé tudó – Gyermek és Ifjúsági Konferenciának adva a delegálási jogot a korábbi szervezetek – MAGYIT, OGYIP, NOE, HÖÖK – helyett. Mindemellett az ifjúsági forráselosztó testületek – GYIA és a RIT-ek – költségvetési forrásai továbbra is az ellényegtelenítés politikájának szándékát mutató mértékűek voltak, illetve maradtak.

A fent nevezett rendelet alapján a HÖÖK elveszítette delegálási jogát az ifjúsági forráselosztó rendszer esetében, ezt a tárca részéről azzal indokolták, hogy a „HÖÖK – az új felsőoktatási törvény szerinti státusza okán – civil szervezetből közhatalmi jogosítványokkal is rendelkező köztestületté vált”.

Ifjúságkutató Intézet jogutódként – működő Ifjúságkutató Főosztály gondozott; Ifjúság 2008 Gyorsjelentés, (szerk.: Bauer Béla – Szabó Andrea), Szociálpolitikai és Munkaügyi Intézet, Budapest, 2009

³⁴⁹ Program a fiataloknak, in: *Új Magyarország – Szabadság és szolidaritás – A Magyar Körtársaság Kormányának programja a sikeres, modern és igazságos Magyarorszáért*, 61. o.; in: <http://www.miniszterelnok.hu/domain2/files/modules/module25/fileok/Kormanyprogram.pdf> 2010. január 11.)

2007. június 27-én az Egyetemisták és Főiskolások Országos Turisztikai Találkozójának szervezői rendhagyó sajtótájékoztató keretein belül jelentették be a fesztivál főbb újdonságait.³⁵⁰ Az ismert vendégeknek egy kenuversenyen kellett legyőzniük a sajtó és az EFOTT támogatóinak képviselőiből összeállt csapatokat. A regattán a HÖÖK is indított egy csapathajót, *No tandíj Water Racing Team* néven.

A két esemény időben is egymás melletti, de – látszólagos különbözőségük ellenére is – összefügg. A HÖÖK a szaktárcával 2004-ben megkötött ifjúságpolitikai tárgyú megállapodást követően érdemben nem nyilatkozott meg. Ennek több oka is vélelmezhető: Egyfelől a korábbi partnerek, vagy riválisok – a MAGYIT, az OGYIP – tevékenysége 2002-2003 során teljesen elhalt. Az OGYIP egy vezetéváltás miatti jogvitában ellehetetlenült, a MAGYIT 1999-2002 közötti elnöke, Újhelyi István az MSZP országgyűlési képviselője lett, majd az őt váltó vezető, Kordás László is államtitkári posztot kapott a 2002-2006-os kormányzati ciklus második felében. A nevezett kormányzati időszakban – erős kormányzati hátszéllel induló – ifjúsági ernyőszervezetek – a NEGYISZ, majd a GYIK – érdemi tevékenységet nem fejtettek ki. Mindezek mellett elmondható, hogy a kormányzati szintű ifjúságpolitika is elsekélyesedett, végül a szaktárca is megszűnt a 2006-os kormányváltással. A HÖÖK energiáit is nagyban lekötötte az új felsőoktatási törvény elhúzódó előkészítése, majd elfogadása, azt követően pedig a tandíj-, valamint az utazásikedvezmény-vita.

Ezért is volt megújító erejű az év elejétől hivatalban lévő vezetés részéről a HÖÖK által bírt EFOTT-védjegyen keresztül egy erősebb médiamegjelenés, amely – nem ifjúságpolitikai és felsőoktatási szakmai és érdekképviseleti, hanem – stílusában is ifjúsági rétegszervezet jellegét adott a hallgatói képviseletnek. Ez a kommunikációs váltás meghatározó volt és hatással volt a szervezet szakmapolitikai kommunikációs stílusára is, a HÖÖK fiatalos – provokatív – stílusú közleményei, reagálásai jelentősen eltértek az azt megelőző évtized szofisztikált és kevésbé „érdes” stílusától.

Összességében megállapítható, hogy a HÖÖK 2000-es évektől induló külső sajtómunkája 2003-2004-re beért, majd azt követően jó színvonalon – a szervezet állandó médiajelenlétét biztosító módon – működött, de 2007-től a tartalmi elemek megtartása melletti új hangvétel – amely majd a 2008-as tandíjellenes kampány arculati elemeiben³⁵¹ is megjelenik – jobban illeszkedik egy mediatizált közegben működő (alapvetően) ifjúsági

³⁵⁰ Az eseményen részt vett többek között dj. Spigiboy, a Zanzibar Sidije, a Hooligans, Lukács Laci és Fejes Tomi a Tankcsapdából, Jamie Winchester és Ganxsta Zolee, illetve a CKM Bikini Team is, ezzel a felsorolással érzékeltetni lehet a HÖÖK-ra korábban nem jellemző kommunikációs stílus megjelenését.

korosztályt képviselő szervezet imázsához. Ilyen módon elmondható, ha a kormányzat „ki is szervezete” a HÖÖK-ot az intézményesített ifjúságpolitika világából, a szervezet stílusában, kommunikációs stratégiájával és gyakorlatával az országos hallgatói képviseleti mozgalom két évtizedes történetének leginkább ifjúsági szervezeti – és nem a fiatal értelmiségi, intellektuális, némely esetben elitistának is mondható – stílusát alakította ki.

2007-től a Mobilitás dezintegrálódott; a szakmai fejlesztéseket irányító ágazat – *Mobilitás Országos Ifjúsági Szolgálat* néven – a *Foglalkoztatási és Munkaügyi Hivatal* részjogkörű szervezeti egységeként folytatta ettől kezdve a működését, módszertani-fejlesztő programokkal, valamint a 2000 és 2006 között működő *European Youth Program (Ifjúság 2000-2006 Program)*³⁵² – 2007-ben útnak induló – folytatásának, a *Youth in Action (Fiatalok Lendületben) Program*, továbbá a MIK titkárságának gondozásával. A GYIA és egyéb ifjúsági célú belföldi pályázati források kezelése az *Európai Szociális Alap Közhasznú Társasághoz (ESZA Kht)* került, a korábbi Nemzeti Ifjúságkutató Intézet, amely időközben átalakult és *Ifjúságkutató Iroda* néven működött, a Szociálpolitikai és Munkaügyi Intézetbe került, Ifjúságkutató Főosztályként.

A 2006-os kormányalakítás idején járt le a 2002-es kormányváltás előtt kinevezett NGYIK-kuratórium mandátuma; az év végén felálló új kuratori testület érdemi tevékenysége a felszámolás volt: A Közalapítvány által fenntartott szakiskolák, a megmaradt ingatlanok megyei önkormányzatoknak történő átadása lezajlott, így a megszüntetésről rendelkező 2006-os kormányhatározat, valamint a 2009. év nyarán – a parlamenti többség által – elfogadott *A gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvény, valamint egyéb szociális tárgyú törvények módosításáról rendelkező 2009. évi LXXIX. törvény* (ezt a törvényt kétszer is megszavazta az Országgyűlés, mert *Sólyom László* köztársasági elnök megfontolásra visszaküldte), amely rendelkezett *A Gyermekek és Ifjúsági Alapprogramról és a Nemzeti Gyermekek és Ifjúsági Közalapítványról szóló 1995. évi LXIV. törvény II. részének* hatályon kívül helyezéséről (törölve ezzel az NGYIK-re vonatkozó szövegrészt), megteremtették az NGYIK megszüntethetőségének jogi környezetét.^{353, 354}

³⁵¹ A *South Park* című amerikai sorozat grafikai világához kapcsolódott.

³⁵² Erről bővebben lásd: Földi László: Nemzetközi ifjúsági kapcsolatok Magyarországon a rendszerváltás óta, in: *Új Ifjúsági Szemle*, 2004 nyár, 40. o.

³⁵³ Az NGYIK törlésével kapcsolatban az illetékes bíróságnak kell a végső szót kimondania, lezárva ezzel a hazai gyermek és ifjúsági táboroztatási vagy két évtizedes „szublimációs” folyamatát.

³⁵⁴ 2006-ban felálló NGYIK kuratóriumban a korábbi delegáló szervezetek, így a HÖÖK delegálási joga is megszűnt.

A fentiek alapján megállapítható, hogy a *Zuschlag János* – volt szocialista országgyűlési képviselő és ifjúsági szervezeti vezető – nevéhez köthető ügy ifjúsági vonatkozásai miatt kellemetlenné tette a kormányzó erők számára a kormányzati ifjúságpolitika még akár takaréklángon való működtetését is. A területért felelős államtitkárság a 2006-os kormányalakítással megszűnt (megszüntetve az ifjúságpolitikai kormányzati struktúrán belüli kiemelt, „tárcaidentitást adó” jelentőségét), 2008-ban a Szociális és Munkaügyi Minisztériumban lévő Ifjúsági Osztály munkatársi létszáma töredéke volt – közelítőleg ötöde – a 2002-es kormányváltás előtti időszakénak. Ezen körülmények között a HÖÖK a szakmapolitikai munka helyett a kommunikációjának az ifjúsági szervezeti profilját erősítette.³⁵⁵

³⁵⁵ A vizsgált időszak utolsó másfél esztendejében zajlottak az egyeztetések, de 2009-ben került elfogadásra a Nemzeti Ifjúsági Stratégia, amely a Gyurcsány-Bajnai ciklus egyetlen ifjúságpolitikai eredményeként említhető.

A több mint másfél esztendő kormányzati előkészítés után elfogadott kormányhatározat alapján 2009. október 26-án 85 százalékos többséggel elfogadta az Országgyűlés a NIS-ről szóló 88/2009. (X. 29.) OGY. Határozatot. A NIS részletezi az ifjúságpolitika, az állami ifjúságügy hosszú távú – 15 éves – társadalmi céljait, megvalósításukhoz az egyes területeken a horizontális és specifikus célokat, valamint ezekhez kapcsolódó részcélokat határoz meg. Ennek alapján a Kormány 2010. január 14-én elfogadta az első – 2010. és 2011. évi – időszakot felölelő Nemzeti Ifjúsági Stratégia I. Cselekvési Tervét. Összefoglalóan elmondható, hogy amíg az első kormányzati ciklus idején a kormányzati ifjúságügy alapvetően az előző ciklus munkájával szembeni kritikai attitűddel bírt és abban teljesedett ki, addig a második esetében – egy-egy részeredménytől eltekintve – kormányzati ifjúságpolitikáról nem lehet beszélni. Megemlítendő, hogy a NIS előkészítése során a kormányzat rendszeresen konzultált az ifjúsági szféra jelentős szervezeteivel, így a HÖÖK-kal is. Pontosan ezért érdekes, hogy a 2007-es és 2008-as évben több olyan szövegváltozat volt, amely azt mutatta: a kormánypártok részéről erős a szándék a hallgatói önkormányzatiság fogalmának újradefiniálására, a jelenlegi rendszer megszüntetésére. Végül ezeket a szövegrészeket – a HÖÖK határozott fellépését követően – elhagyták a későbbi szövegváltozatokból.

Befejezés és hipotézisvizsgálat

A hipotézisvizsgálat és a záró gondolatok elé

A doktori értekezés során bemutatott országos hallgatói képviselő(ek), valamint ennek tagönkormányzati hálózata – a szervezeti működés és életút alapján – a hazai civil szervezeti világ egy atipikus, de mégis meghatározó szegmensét teszi(k) ki.

Az utóbbi kör – a hallgatói önkormányzatok – jogi értelemben sem bírnak önálló szervezeti formával, továbbá mind az 1993-as, mind a 2005-ös törvényi definíció szerint alapvetően képviselői feladatokat látnak el a felsőoktatási intézményeken belül, mégis elmondható, hogy a HÖK-ökhöz (formalizált vagy kevésbé formalizált módon) kapcsolódó hallgatói alapítványok, egyesületek, szolgáltató szervezetek és intézményen belüli szervezeti egységek a helyi civil szervezeti világba is bekapcsolják a hallgatói önkormányzatokat.

Az országos hallgatói képviselő az első időszakban jogi keretek közé sem volt zárva, valóban mozgalmi jellege és identitása volt, majd egyesületként működött – az OFÉSZ és HÖKOSZ időszakban –, ezt követően törvény meghatározást kapott 1996-ban, de a HÖÖK ekkor még társadalmi szervezetként működött egészen 2006-ig, amikor az új felsőoktatási törvény rendelkezett a jogfolytonos újraalapításról. Így ezzel a mozzanattal a HÖÖK közjogi értelemben kikerült a civil szervezetek közül, de identitását, kapcsolatrendszerét tekintve még mindig ott helyezkedett el.

Elmondható továbbá, hogy a 2000-es évek elején a szervezeti kultúra meghatározó elemévé vált az 1956-os MEFESZ elődszervezetként történő meghatározása, addig a rendszerváltozás időszakának hallgatói mozgalmi múltja volt a „történeti gyökér”. Itt kell megjegyezni, hogy a KISZ sem volt identitásalkotó elem és ugyanúgy a '80-as évek alternatív főiskolás-egyetemista megmozdulásai, szerveződései is kimaradtak a szervezeti önmeghatározásból.

A szervezeti identitás része a felsőoktatási szakmai szervezeti jelleg, így – valamint a jogszabályi környezete és valós tevékenysége alapján is – a felsőoktatási köztes szervezetek közé sorolható az országos hallgatói képviselő. Elmondható az is, hogy a felsőoktatási szakmai profilon túl egyetlen állandó szakpolitikai terület van, ahol az OFÉSZ – HÖKOSZ – HÖÖK hosszútávon is kifejtett érdemi tevékenységet, az ifjúságpolitika, az ezen kívüli szakpolitikai területek (pl. foglalkoztatáspolitikai, kultúrpolitika, sportpolitika, egészségpolitika stb.) eseti jellegűek, nem jelennek meg állandó tevékenységi körként.

A szervezeti kultúra része viszont a politikai semlegesség és a szakmai-képviselői jelleg hangsúlyozása, talán ennek tudható be, hogy ugyancsak kimaradt a szervezeti emlékezetből

a KISZ-szel való konfliktus. Bár az is elmondható, hogy ez inkább az országos képviselet szintjén jelentkezett, a helyi-intézményi szint sok esetben a pozíciók békés átadásával-átörökítésével alakult ki; formálisan viszont az OFÉSZ – KISZ konfliktus nem állhatott fent, mert a KISZ önfelosztató kongresszusa után – két nappal – mondta ki megalakulását az OFÉSZ.

Visszatérve a szervezettörténetre elmondható, hogy a hálózatosodás folyamata – többszöri megújulás mellett – 1996-ig tartott, ekkortól a HÖÖK törvényi meghatározása szerint minden hallgatói önkormányzat tagszervezetté vált. Ezzel alakult ki a kétszeres automatikus (és kényszer-) tagság intézménye: a hallgató a HÖK tagja, a hallgató önkormányzat a HÖÖK-é (a kilépés lehetőségét nem biztosítja a jogszabály). Az ekkor még tagszervezetként egy-egy mandátumban meghatározott képviseleti struktúra a 2006-os újraalakításkor a képviselt hallgatók létszámának arányában került differenciáltan meghatározásra (ettől az időszaktól a tagdíj kérdése is ehhez hasonlóan, eltérő mértékben, intézményenként meghatározott).

Jellemző továbbra, hogy a HÖKOSZ idejétől rendszeres a választott tisztségviselők rendszeres javadalmazása, az állandó iroda működtetése, ezzel a civil szervezetekre jellemző önkéntesség háttérbe szorult, a szervezet professzionalizálódott.

A tevékenységről szólva elmondható, hogy a hallgatói önkormányzatok szintjére jellemző inkább az egyéni jogvédelem gyakorlata, az országos képviselet érdekképviseleti tematizációjában viszont a képviseleti jogok megőrzése-fejlesztése volt mindig a meghatározó elem.

A magyarországi képviseleti elem leginkább a finnországihoz hasonlítható a kétszeres automatikus kényszertagság melletti szakmai érdekképviseleti – és nem szakszervezeti – jellege miatt, bár a magyar rendszerben a hallgatóknak nem kell tagdíjat fizetniük a képviseleti szervezetnek, mivel a helyi és országos képviseleti szint alapvető működését normatív támogatás biztosítja.

Végül is elmondható, hogy mind a jogszabályi beágyazottság, mind a finanszírozottság, mind a felsőoktatási köztes szervezeti jelleg és közeg alapján a HÖK – HÖÖK szervezeti világ egy korporatív organizációs kör, amelynek képviseleti eredményessége inkább a párbeszéd formájú, mint a szakszervezeti (alapvetően tripartit) érdekegyeztetési rendszerekben mutatkozik meg. Az is megállapítható, hogy ez az eredményesség igen korlátozott, hiszen a 2006-2007-es hallgatói megmozdulások megmutatták: gyenge a hallgatói képviseleti rendszer tömegmozgalmi-mozgósító képessége, a képviseltek – a társadalmi pozíciójuknál fogva – meg nem erős nyomásgyakorló csoportnak tekinthetők

(hiszen szaktudásuk, hivatásuk nem monopolizált, esetleges sztrájkjuk nem bénítja meg az államigazgatást illetve a szolgáltatási rendszereket stb.).

Állítható, hogy a HÖK-ök és a HÖOK ismertek a mediatizált közvélemény előtt, hiszen az elmúlt húsz esztendőben többször előjött tandíjkérdés egyik „főszereplője” volt a hallgatói képviselő, és ez az egyetlen téma, amely a felsőoktatási szakmapolitikából a nagyobb nyilvánosság előtt is megjelent a nevezett bő két évtizedben.

A mediatizált közegben a szakmai képviselői profilt mutató szervezet a sajátos társadalmi pozíciójú érdekcsoport képviselőjévé vált, majd azt követően ifjúsági szervezeti kommunikációs stílust vett fel (és generációs szervezeti jelleget mutatott a külvilág felé).

A fentieken túl elmondható, hogy bár az OFÉSZ önmeghatározását tekintve is elhatárolódott a pártpolitikától, továbbá a szakszervezeti típusú érdekképviselőtől – és ezt az öndefiníciót az utódszervezetek is megtartották –, mégis a kezdetektől politikai közegben mozgó országos – és sok esetben a helyi – hallgatói képviselők közül a főiskolai-egyetemi évek során megszerzett szervezetfejlesztési és -vezetési, képviselői, marketing és szervezési, kodifikációs stb. gyakorlatukkal jelentős szakmai karrier megalapozását biztosították. Így azon túl, hogy mára az intézményesült és bürokratizálódott hallgatói önkormányzatok adják a felsőoktatási intézmények hivatali-szolgáltatási humánerőforrás-utánpótlásának egy igen jelentős hányadát, a hazai (országos) gazdasági szféra és politikai-közéleti szintér egyik leginkább meghatározó – rendszerváltozás utáni szereplői kört adó – rekrutációs intézménye a felsőoktatási hallgatók képviselői rendszere.

A korábbi hallgatói képviselők közül többen szakmapolitikai karriert futottak-futnak be, ide sorolható *Iván Gábor*, volt OFÉSZ ügyvezető testületi tag, korábbi külügyi szakállamtitkár, jelenleg hazánk brüsszeli nagykövete; *Gilly Gyula*, az OFÉSZ harmadik elnöke, később oktatási minisztériumi főosztályvezető, majd a Diákhitel Központ Rt. Első vezérigazgatója, a 2000-es években több befektetői szervezet és szakmai tanácsadó testület meghatározó alakja; *Béres István*, az OFÉSZ ügyvezető, majd a szervezet első elnökségének tagja, a FIDESZ-kormány alatti felsőoktatási fejlesztési kormánybiztosa; továbbá *Ocsovai Tamás*, volt pécsi hallgatói önkormányzati vezető, HÖOK választmányi tag, a Medgyessy-, majd az első Gyurcsány-kormány ifjúsági ügyekért felelős helyettes államtitkára. De megemlítendő ezen személyi körben *Bakonyi László*, az Oktatási Hivatal főigazgatója, valamint *Gémesi Ferenc* szakállamtitkár, akik korábban nem kerültek bemutatásra, de mindketten az ELTE meghatározó hallgatói önkormányzati vezetői voltak (előbbi az TTK HÖK, utóbbi a BTK HÖK vezetője éveken keresztül) az 1990-es évek közepén.

A gazdasági szférában helyezkedett el *Skultéty Tamás*, volt HÖKOSZ- és HÖOK-elnök, akik több multinacionális cég (Compaq, Hewlett Packard, Vodafone) magyarországi leányvállalatának vezető beosztású menedzsere volt az elmúlt évtized során, hasonlóan hozzá ugyancsak vezető menedzseri karriert futott be a Pepsinél és a MOL-nál *Kassai Ákos*, volt HÖOK-alelnök és elnökjelölt.

A hazai civil szervezeti világ kiemelt támogatási forrása – a 2003-as törvényi megalapítást követő 2004-es évtől – a *Nemzeti Civil Alapprogram (NCA)*, amelynek a civil szervezetek által alkotott elektori testületei több, a hallgatói képviseleti rendszerben tisztséget korábban tisztséget vállalt személyt is megválasztottak az NCA testületeibe. Az elvi-irányító testületi szereppel bíró NCA Tanácsának korábbi tagja volt *Barthel-Rúzsza Zsolt*, jelenlegi tagja *Kucsera Tamás Gergely*, mindketten volt HÖOK-elnökök; a forrásmegosztás különböző testületeiben vállalt korábban vagy vállal jelenleg is szerepet *Ekler Gergely*, volt HÖOK-elnök, *Molnár Szabolcs*, volt HÖKOSZ ügyvezető elnökségi tag, korábbi HÖOK-alelnök; *Ollár Tamás*, egykori HÖOK alelnök; *Joó Kinga*, *Nagy Péter*, *Schöberl Márton*, *Szávay István* volt HÖOK elnökségi tagok, de ide kell sorolni a korábban be nem mutatott *Gyökeres Zoltán* – a HÖOK-ban egykor igen aktív – volt pázmányos hallgatói képviselőt, aki az Országgyűlés illetékes szakbizottsága által delegált tagja az NCA Tanácsának, illetve *Maruzsa Zoltánt* is, aki az ELTE BTK HÖK egyik meghatározó tagja volt a 1990-es évek végén, jelenleg az egyik NCA szakmai kollégium – forrásfelosztó testület – elnöke.

A politika és szakmapolitika határán mozogtak vagy mozognak jelenleg is: *Szabó Tibor*, volt OFÉSZ elnökségi tag és elnökjelölt, aki *Kiss Péter* egykori munkaügyi miniszteri tanácsadójaként dolgozott a Horn-kormány ciklusának második felében, jelenleg – több mint egy évtizede – a BME főtitkára. Ugyancsak ide sorolható *Kuntár Ágnes*, volt OFÉSZ elnökségi tag és elnökjelölt, *Horváth Ágnes* korábbi egészségügyi miniszter egykori kabinet-tanácsadója; valamint *Gál András Levente*, volt OFÉSZ elnökségi tag és elnökjelölt, volt DOSZ-elnök, aki az FIDESZ-kormány alatt az OM közigazgatási államtitkára volt, jelenleg a Magyar Rádió Közalapítvány – FIDESZ által jelölt, Országgyűlés által delegált – elnökhelyettese.

Az utóbbihoz hasonló *Szabó László*, volt OFÉSZ és HÖKOSZ elnök, a FIDESZ-kormány volt ifjúsági ügyekért felelős helyettes államtitkárának eddigi életútja is, hiszen jelenleg a Magyar Televízió FIDESZ által delegált kurátora.

Garamhegyi Ábel, volt ideiglenes HÖKOSZ elnök, a Gyurcsány-kormányok gazdasági államtitkára volt, jelenleg a Bajnai-kormány szakállamtitkára, továbbá itt említendő *Oszkó Péter*, a HÖKOSZ és HÖÖK egykori alelnöke, jelenlegi pénzügyminiszter.

Politikai karriert (is) befutottak az alábbi volt országos hallgatói vezetők. *Sasvári Szilárd*, az OFÉSZ egykori szervező titkára, aki a FIDESZ országgyűlési képviselője volt 2002-ig; *Schindler Árpád*, az OFÉSZ második elnöke, fideszes városi önkormányzati képviselő; néhai *Várnagy József*, az OFÉSZ negyedik elnöke, *Horn Gyula* korábbi miniszterelnök volt főtanácsadója; *Molnár Csaba*, a HÖÖK egykori elnökségi tagja, korábbi közlekedési és gazdasági, jelenlegi kancelláriaminiszter, az MSZP országgyűlési képviselője; *Boros Bánk Levente*, HÖÖK elnökségi tagként, az FKgP (pártonkívüli) országgyűlési képviselőjelöltje volt 1998-ban; *Almássy Kornél*, korábbi HÖÖK elnök, az MDF volt alelnöke és képviselője, jelenleg független országgyűlési képviselő. Ezen személyi körhöz tartozik még *Lasztovicza Gábor*, volt HÖÖK elnökségi tag, az *Ifjúsági Demokrata Fórum* elnöke, az MDF Országos Elnökségének volt tagja, *Wintermantel Zsolt*, volt HÖÖK elnökségi tag, egykori fideszes országgyűlési képviselő, jelenleg képviselőjelölt; *Kovács Dávid*, volt HÖÖK elnökségi tag, a *Jobbik Magyarországért Mozgalom* alapító elnöke, volt országgyűlési képviselőjelölt, végül *Szávay István*, volt HÖÖK elnökségi tag, (aki korábban már említett NCA tisztségéről lemondva) jelenleg jobbikos országgyűlési képviselőjelölt.

A fenti összefoglalásból látszik, hogy a hazai hallgatói képviseleti rendszer jelentős bázisát adja a magyarországi politikai elit szakmapolitikai utánpótlásának, de néhány volt hallgatói képviselő gazdasági vezetői, civil képviselői vagy pártpolitikai karriert is befutott már, illetve fut be jelenleg is. Az utóbbi személyi kör megjelenése a politikai bal-jobb tengelyen egyenletes eloszlást mutat, továbbá a szervezettörténetet vizsgálva megállapítható, hogy a személyes politikai-világnézeti álláspont nem befolyásolta ezen személyek pártpolitikailag neutrális jellegű érdek-képviseleti tevékenységét;³⁵⁶ és az is tényszerű, hogy direkt politikai karriert csak *Almássy Kornél* és *Lasztovicza Gábor* (együttműködve az MDF-en belül) kezdett a hallgatói képviseleti éveit követően, míg mások: pl. *Wintermantel Zsolt*, *Szabó László* a HÖK-ös, illetve országos hallgatói képviseleti tevékenység alatt is vállaltan tartoztak egy politikai párthoz, párhuzamosan, de egymást nem érintő módon futtatva a két karrierutat.

³⁵⁶ Ezzel kapcsolatosan jó példát mutat be Lipset, Seymour Martin: *Homo politicus*, Osiris Kiadó, Budapest, 1995, 30. o.

Mindezeket összegezve állítható: A hallgatói önkormányzatok a nyolcvanas évek második felének elején kezdték meg működésüket a nagyobb egyetemeken és néhány főiskolán. Az országos szintű hálózatosodásuk később, 1988-ban kezdődött meg, ekkortól a hallgatói képviselők a kilencvenes évek közepéig kezdeményező szerepet játszottak a felsőoktatás-politikai folyamatokban; azt követően a közigazgatás, a szakmapolitika, mint törvényben nevesített képviselő a kanalizált egyeztetési folyamatokba ugyanúgy bevonta, mint kezdeményező-meghívó félként a formális és informális egyeztetések lehetőségét is felkínálta. Mindezen változások a szervezetet véglegesen a hazai felsőoktatási intézményrendszer részévé tették, működése stabilabb, kezdeményező-készsége gyengébb lett. A ritkán megjelenő kísérletek ellenére (pl. MEFHOSZ-ügy) a hallgatói önkormányzatok helyi és országos szinten mindvégig megőrizték általános, szakma-politikai (azaz nem-politikai és szociális alapú érdekképviseleti) jellegüket, feladatuknak a felsőoktatási intézményrendszeren belüli politizálást tekintették. Mindezen kijelentés mellett elmondható, hogy a kilencvenes évek közepétől megerősödött a HÖK-ök és a HÖKOSZ/HÖÖK érdekvédelemi profilja – ennek oka a tandíj-ügy – ezt a felsőoktatási köztes testületekben való garantált részvétel országos szinten, a megerősödött helyi képviselői arány, illetve a szolgáltatási profil miatt folyamatosan erősödő gazdasági háttér is lehetővé tette, bár ez utóbbi a 2000-es évekre azt eredményezte, hogy sok esetben a szolgáltatói-közösségszervezői tevékenység vált hangsúlyossá.

A fentiekől eltérő logikájú szerveződésként jött létre másfél évtizede a Doktoranduszok Országos Szövetsége. Az akkor újonnan elindult doktori képzésben részt vevő hallgatók szakmai és képzési, intézményi problémáit feltáró és azokat a döntéshozatali fórumokon képviselő – egyéni tagságon alapuló – szervezet – 2000-től törvényi nevesítéssel – komoly felsőoktatás-politikai presztízsre tett szert, azonban másik vállalatát, a doktoranduszok szakmai közéletének szervezését csak mérsékelt sikerrel tudta a vizsgált időszakban megvalósítani.

A fenti szervezetek – HÖK-ök és országos képviselőjük, valamint a doktoranduszok önálló képviselője – tudott mindeddig tartósan a hazai felsőoktatás-politika meghatározó résztvevőjévé válni, mint hallgatói szervezet.

Hipotézisvizsgálat

A doktori értekezés hipotéziseinek vizsgálata során az alábbi állapítható meg:

A rendszerváltozás idején elinduló felsőoktatási hallgatói önkormányzati mozgalom fáziskéséssel „érkezik” a kialakuló civil társadalomba, és annak ellenére, hogy a 80’-as évek

első felében már történtek alternatív, önszerveződő főiskolai-egyetemi szerveződések, a hallgatói képviseleti rendszer nem kapcsolódott szervesen ezekhez; a korábbi szerveződésekben részt vevő személyek az 1988-as esztendőre már a demokratizálódó-pluralizálódó közélet politikai szegmensében tevékenykedtek, így az 1988-1990-es időszakban a hallgatói önkormányzati képviselők mind helyi, mind országos szinten a közéleti eliten kívül rekedtek. Az OFÉSZ a széles társadalmi nyilvánosság előtt nem konfrontálódott a rendszerváltozás előtti egyetemi vezetéssel és a pártállami ifjúsági szervezettel, nem tagozódott be az ifjúsági szervezetek világába (MISZOT), így a fáziskésése fennmaradt. Nem került be a változásokat tematizáló szervezetek körébe, a társadalmi-politikai folyamatok fősodrába, így első hipotézisemet igazoltnak tekintem.

Az országos közvélemény előtt csak késve megjelenő felsőoktatási hallgatói képviselet öndefiníciójából is fakadt a döntően szakmai – és nem érdekvédelmi, vagy politikai-mozgalmi – meghatározottság.

Mindehhez kapcsolódik, hogy kezdetben – a hazai sajtót kevésbé foglalkoztató, így a közvélemény előtt csak alkalmyszerűen megjelenő – felsőoktatási szakmapolitikai kérdésekben exponálta magát az OFÉSZ. A vizsgált időszak első szakaszában, 1995-ig alapvetően elitista szakmapolitikai célokat, követeléseket fogalmazott meg az országos hallgatói képviselet, csak ezek után jelenik meg a sajátos helyzetű társadalmi réteg érdekvédelmi feladatait ellátó szervezeti identitás és kommunikáció, de az utolsó időszakig – 2006-ig – megmaradt az elitista (minőségi felsőoktatást hangoztató, esetenként hallgatói létszámcsökkentés igényével kapcsolatban nyilatkozó) tartalom, így a második hipotézisemet részben tekintem igazoltnak.

A korábban leírtak szerint inkább szakmai képviseleti önmeghatározással bírt a hazai felsőoktatási hallgatói képviselet, mint mozgalmi jellemzőkkel; a vezetők inkább a tárgyalóképességük szakmai vonatkozásaira helyezték a hangsúlyt, mintsem a nyomásgyakorló csoport, társadalmi réteg pozíciójában akarták a magyarországi főiskolás és egyetemista közösséget a közvélemény – és a politikai elit – előtt megjeleníteni.

Harmadik hipotézisem szerint a mozgalmi jelleg szinte azonnal eltűnik, a kettős tagság funkciója kiüresíti a szervezetet. A hazai hallgatói képviseleti rendszerben az egyéni tagság kettős – automatikus és kényszer – tagságon keresztül áll fent. Ez mára inkább formális-jogi, mint gyakorlati-tartalmi legitimitációt biztosít a hallgatók képviseleti rendszerének, így ezen hipotézisemet igazoltnak tekintem.

Mindez a folyamat a jogalkotó és a mindenkori kormányzat részéről indirekt módon támogatott volt.

Negyedik hipotézisemet, mely szerint a kezdetektől korporatív jellegű a hazai felsőoktatási hallgatói képviseleti rendszer és a vizsgált időszak végére teljes egészében azzá lett, igazoltnak tekintem, mert a '80-as évek végén meglévő szabályozásokat erősítette meg az 1993-as felsőoktatási törvény, majd a HÖK-ök törvényi leírását követte a HÖÖK 1996-os nevesítése is, végül a 2006-os új felsőoktatási törvény az országos képviseletet is kiemelte a társadalmi szervezeti státuszából. Mára elmondható, hogy a hallgatói önkormányzati vezetők az intézményi és országos felsőoktatási irányítói-vezetői réteghez tartoznak. Az egyetemeken és a főiskolákon a hallgatói–nem-hallgatói konfliktusok belső érdekkülönbségekké váltak (és ezeket így is kezelik, ilyen módon is oldják meg: kisebb nyilvánosság mellett, konfliktus-minimalizálásra törekedve); a HÖÖK pedig illeszkedik a felsőoktatás köztes szervezeteinek a sorába. De a hipotézis kiegészítő állításával ellentétben nem ezért csökkent a hallgatói képviselet nyomásgyakorló-érdekképviseleti képessége, hanem mert társadalmi bázisa fokozatosan megszűnt, a köztes szervezetek pedig inkább – helytelenül pozícionálva magukat – érdekkijáró-lobbitestületekként viselkednek, ahelyett, hogy igazgatási funkciókat vennének át az államtól (és így szereznének, a növekvő mennyiségű feladathoz egyre több kompetenciát). Ebben a környezetben a HÖÖK csak egy szervezet az érdekképviseleti-érdekkijáró szervezetek között, viszont ennek a szervezeti körnek – az egymást kioltó törekvések miatt – általánosan gyenge a hatékonysága. A leírtak értelmében negyedik hipotézisem fő állítását igazoltnak vélem, kiegészítő állítását elvetem.

Ötödik hipotézisem szerint bár a hallgatói önkormányzatok országos szervezete 1989 és 1996 között a helyi hallgatói önkormányzatokat „felülről hálózatosította”, mégis kizárólag egy gyenge konföderációs modell szerint működött, továbbá működik ma is, a törvényi meghatározottságú kötelező tagönkormányzati időszakban. Mindezt igazoltnak vélem, mert a HÖÖK (és elődszervezetei) korábban sem és a jelenben sem alkotott olyan alapszabályt, amely a tagdíjfizetési kötelezettségen túl bármilyen – szankcióval is kibővített – kötelezettséget róna a tagszervezetekre. A tagszervezetek nem adtak át kompetenciát az országos szervezetnek, sőt számos esetben előfordult, hogy a tagönkormányzatok az országos szervezet álláspontjától eltérő álláspontot fogalmaztak meg (pl. a tandíj-tüntetés és megállapodás miatti konfliktus 1995-ben) vagy ellenkezőleg „támogatásukról biztosítják”, illetve „csatlakoznak” az országos képviselet álláspontjához, akciójához (pl. a 2007-es tandíj-tüntetés esetében).

Az országos felsőoktatási hallgatói képviseltről és a magyarországi hallgatói önkormányzati modellről összegzőképpen

Az országos felsőoktatási hallgatói képvislet és a magyarországi hallgatói önkormányzati modell a fejlődéstörténete során eljutott egy helyi szinten teljes egészében a főiskolák és egyetemek önkormányzati testületébe, valamint hivatali-szervezeti rendjébe tagolódtott kizárólagos kompetenciákat is bíró részönkormányzati státusra.

A hallgatói önkormányzatok törvényi definíciója szerint az érdekképvislet az elsődlegesen ellátandó feladat, a közéletsszervezés másodlagos funkciója mellett – mivel a HÖK-ök nem bírnak önálló jogi személyiséggel – a szolgáltató (vállalkozási) funkció számos indirekt – és sokszor gyakorlati nehézségeket okozó – megoldást igényel.

A hallgatók kényszertagsága mellett, a HÖK-ök kényszertagságára épülő országos képvislet mára jogszabály által létrehozott – úgynevezett egyéb – szervezet, amely elsősorban az általános és kollektív jogvédelmet látja el, az egyéni hallgatói ügyeket és a csoportos (részleges) problémák megoldását általában az érintett hallgatók helyi-intézményi hallgatói képvisletére, képvisleteire hagyja, azok tevékenységét legfeljebb segíti (ez alól az általános megállapítás alól egyetlen funkcionális kivétel az egy évtizede működő jogsegélyszolgálat, amely egyéni hallgatói ügyekkel foglalkozik, de ezt a szolgáltatást is kiszervezte – immáron negyedik éve – a HÖÖK).

A HÖÖK identitása elsősorban az 1988-1990 közötti hallgatói mozgalomra, másodsorban az 1956-os MEFESZ-re alapul, a szervezet önmeghatározásából hiányzik a nemzetközi hallgatói mozgalmi vonatkozás – pl. az 1960-70-es évek tengerentúli és nyugat-európai diákmozgalmi –, illetve a két világháború közötti, valamint a második világháború utáni hazai főiskolai-egyetemi diákszervezeti múlt ugyanúgy nem képezi az önmeghatározás részét, mint a '70-es évek közepétől a '80-as évek második harmadáig terjedő időszakának hallgatói önszerveződése. Szervezeti működése mára bürokratizált, működési köre viszont legjobb esetben is másfél meghatározó profillal bír: Egy teljes értékűvel, ez a felsőoktatáspolitikai és egy kontinuuusan meglevő másodlagossal, ez az ifjúsáspolitikai. Más szakmapolitikai profil a szervezet történetében csak időszakosan jelenik meg ugyanúgy, mint ennek leképeződése a szakbizottsági, szakmai szövetségi munka. Mindezt a „profilszegénységet” a potenciálisan rendelkezésre álló emberi erőforrás és szakképzettség nem indokolja, így megállapítható, hogy a szervezet nem gazdálkodik kielégítően az ezen a téren rendelkezésére álló lehetőségeivel.

A szervezet kommunikációja az – belső és külső egyaránt –, amely egyértelmű fejlődést mutatott a vizsgált időszak során. A kommunikációs tartalom esetében három időszakot

különíthetünk el: A döntően szakmai képviseletit 1994-ig, a döntően társadalmi státusz alapján definiált érdekképviseletit 1995-től 1999-ig, majd a kettő keverékét. Utóbbi időszakban – pont a szervezet közjogi státuszváltását követően – megerősödött a civil- ifjúsági tartalom, amelyhez kompatibilis státuszbeli elemeket is hozzárendeltek.

Megállapítható továbbá, hogy a szervezet a kettős kényszertagság okán (is), valamint a képviseleti tevékenység általános – nem kellően tagolt, a sajátos hallgatói csoportok részérdekeit kellőképpen nem beszámító és képviselő – jellege és tartalma okán kiüresedett, amely a képviselők legitimitásának megkérdőjelezését is eredményezheti az országos szint esetében, amely legitimitás probléma „lecsuroghat” az intézményi hallgatói önkormányzatokhoz is.

A doktori értekezés eredményeinek jövőbeni tudományos és társadalmi hasznosíthatóságáról

A fentiekben leírtak – a céltételezések szerint – igyekeznek összefoglalni a magyarországi főiskolai és egyetemi hallgatói önkormányzatiság fejlődéstörténetét, azon cél mentén, hogy a korábban kronologikusan, tehát nem elemző módon feldolgozott történetet szak- és közpolitikai elemzésekkel, valamint történeti kiegészítésekkel teljessé téve a téma alapvető feldolgozása megtörténjen. Megteremtve így annak a lehetőségét, hogy további politikatudományi elemzések születhessenek, amelyek már egyes részletkérdéseket is továbbelemeznének vagy új vonatkozásokat (pl. az intézményi hallgatói önkormányzatok sajátosságait) kutathatnának.

A jelenlegi disszertációs munka arra is lehetőséget teremt, hogy ennek alapján meginduljon egy vita, esetleg létrejöhessenek olyan fejlesztőprogramok, amelyek a hazai felsőoktatási hallgatói önkormányzatok és országos képviselet működését megújíthatják.

Szükséges lenne ez, hiszen a dolgozat során bemutatottak egy tényszerű megállapítást megengednek: A magyarországi demokratikus berendezkedés hosszú távú fenntarthatóságának egyik alapja az állampolgári önszerveződés, ennek tudatos megélése, a demokratikus eljárások gyakorlati ismerete, mindezt – egyéb más képességekkel, amelyek ma a munkaerőpiacon legalább olyan értékesek, mint a naprakész szaktudás – elsajátíthatják a főiskolai és egyetemi hallgatók, ha egy jól működő hallgatói önkormányzati rendszer tevékeny tagjai lehetnek és lesznek felsőoktatási tanulmányuk során. Ezért mind a tudományos vonatkozásai miatt, mind a társadalmi relevanciái okán is szükséges ezen témában a feltáró-elemző munka folytatása.

Felhasznált irodalom

- 1) Ágh Attila: A politikai kultúra, mint a rendszerváltás rejtett dimenziója, in: Állam és polgár (szerk.: Csepeli György – Kéri László – Stumpf István), MTA Politika Tudományok Intézete – Magyarországi Politikai Képzési Központ, Bp., 1992, 13-33. o.
- 2) A FIDESZ programja, in: Magyarország politikai évkönyve 1988 (szerk.: Kurtán Sándor – Sándor Péter – Vass László), AULA-OMIK, Budapest, 1989, 726. o.
- 3) Almássy Kornél – Kucsera Tamás Gergely – Szabó László – Szabó Tibor: A magyarországi felsőoktatási hallgatók munkavállalói érdekképviseletének alternatívái külföldi példák vizsgálatával, Budapest, HÖÖK – OFA, 2002
- 4) A HÖKOSZ és a Magyar Köztársaság Kormánya közötti megállapodás, 1995. október 4.
- 5) A HÖKOSZ sajtóközleménye a tandíj bevezetésével kapcsolatban, 1995. június 23.
- 6) A HÖÖK állásfoglalása a felsőoktatás szerkezetének átalakításáról, 1999. február 16.
- 7) A HÖÖK elnökének levele a HÖÖK és HÖK tisztviselők felé, 2006. június 29.
- 8) A HÖÖK nyilatkozata, 2002. április 16.
- 9) A HÖÖK sajtóközleménye, 2001. augusztus 10.
- 10) A HÖÖK sajtóközleménye, 2003. szeptember 4.
- 11) A HÖÖK sajtónyilatkozata a Bursa Hungarica ösztöndíj ügyében, 2001. február 5.
- 12) A HÖÖK sajtónyilatkozata a 2000. évi költségvetés tervezetéről, 1999. október 14.
- 13) A magyar egyetemisták és főiskolások világa a 2000-es évek közepén, (szerk.: Kucsera Tamás Gergely – Szabó Andrea), HÖÖK a Hallgatókért Alapítvány, Budapest, 2008
- 14) A Magyar Ifjúsági Konferencia Alapító Nyilatkozata, 1999. november 27.
- 15) A Magyar Rektori Konferencia Állásfoglalása, 1995. március 16.
- 16) A Minisztérium változtasson felsőoktatási koncepcióján, Magyar Nemzet, 1991. október 1-5. o.
- 17) A MISZOT Alapszabálya, 1988. november 27. Magyarország politikai évkönyve 1988 (szerk.: Kurtán Sándor – Sándor Péter – Vass László), AULA-OMIK, Budapest, 1989, 746-750. o.
- 18) A Művelődési és Közoktatási Minisztérium közleménye, 1990. szeptember 25.
- 19) Arato, Andrew – Cohen, Jean L.: Civil Society and Political Theory, Mass., MIT Press, Cambridge, 1992

- 20) A szegedi egyetemisták nyílt levele, 1988. október 31.
- 21) A Tüntetés Alapelvei, 1995. szeptember 22.
- 22) Autonómiák Magyarországon (szerk.: Gergely Jenő), L'Harmattan Kiadó, Budapest 2004
- 23) Az MRK, az FFK és a HÖÖK közös állásfoglalása, 2005. november 07.
- 24) Az OFÉSZ Alapító Nyilatkozata, 1989. november 12.
- 25) Az OKM Közleménye, 2006. október 27.
- 26) Az 1994. szeptember 16-án megtartott Ifjúságpolitikai tanácskozáson született állásfoglalás
- 27) Báger Gusztáv – Kovács Árpád: Vázlat a politika és a társadalmi-gazdasági szervezés kapcsolatáról, in: Nemzeti Érdek 2007. (1. évf.) 4. sz., 3-25. o.
- 28) Bajomi Iván: Fejtetőre állított világ, avagy beleszólhatnak-e a diákok abba, hogy miként oktassák őket, in: Ifjúsági Szemle 1984/4. 57-67. o.
- 29) Balog Iván: Egyetemi hallgatói mozgalmak Szegeden a nyolcvanas években, in: Civilizációs korszakváltás és ifjúság (szerk.: Gábor Kálmán), JATE, Szeged, 1993, 135-159. o.
- 30) Barakonyi Károly: Rendszerváltás a felsőoktatásban, Akadémiai Kiadó, Budapest, 2004
- 31) Barblan, Andris: Academic co-operation and mobility in Europe: how it was, how it should be. CEPES 30th anniversary - special issue of Higher Education in Europe, 2001
- 32) Barnes, Samuel H. – Kaase, Max: Political Action. Mass Participation in Five Western Democracies, Sage Publications, London, 1979
- 33) Bartal Anna Mária: Nonprofit elméletek, modellek, trendek, Századvég, Budapest, 2005
- 34) Beke Márton – Ditzendy Károly Arisztid – Nagy Ádám: Áttekintés az ifjúsági intézményrendszer állami és civil aspektusairól, in: Új ifjúsági Szemle 2004 (2. évf.) 3. sz., 27-35. o.
- 35) Bercsényi László MEFHOSZ-elnök levele, Magyar Bálint művelődési és közoktatási miniszterhez, 1996. április 6.
- 36) Birnbaum, Pierre: States and Collective Action: The European Experience, Cambridge, Cambridge University Press, 1988
- 37) Bodor András – Gabrielle Lara: Az ifjúságpolitikák jogi és szervezeti keretei: az európai gyakorlatok áttekintése, in: Új Ifjúsági Szemle 2005 (3. évf.) 3. sz., 5-31. o.

- 38) Borbély Gábor: Doktrinális konfliktusok a késő középkori egyetemeken, in: Az európai egyetem funkcióváltozásai (szerk.: Tóth Tamás), Professzorok Háza, Budapest, 2001, 47-56. o.
- 39) Bourdieu, Pierre: Az oktatási rendszer ideológikus funkciója, in: Az iskola szociológiai problémái (vál.: Ferge Zsuzsa és Háber Judit), KJK, Budapest, 1974, 65-93. o.
- 40) Bullain Nilda: Átfogó jogi reformkoncepció: Lépések egy értékalapú civil jövőkép felé, in: Civil Szemle I. évf./1. 2005, 14-20. o.
- 41) Csinády Judit: Felsőoktatási reformok és jelentőségük a Viktoriánus kori Angliában, in: Neveléstörténet 2007/9. 69-85. o.
- 42) Csegény Péter – Kákai László – Kern Tamás – Kucsera Tamás Gergely – Szabó Andrea: Sikerágazat!? Az állami felsőoktatás Magyarországon, HÖOK a Hallgatókért Alapítvány, Budapest – Pécs, 2001
- 43) Csegény Péter – Kákai László – Madár Csaba – Szabó Andrea: A felsőoktatás és munkaerőpiac, Társadalmi Szemle 1996/ 8-9. sz., 98-110. o.
- 44) Csepeli György: A szabadság iskolája, in: Állam és polgár (szerk.: Csepeli György – Kéri László – Stumpf István), MTA Politika Tudományok Intézete – Magyarországi Politikai Képzési Központ, Bp., 1992, 87-97. o.
- 45) Csizmadia Ervin: A politika és az értelmiség – Pártok, agytrösztök, hálózatok, Századvég Kiadó, Budapest, 2003
- 46) Coombs, Philip H.: Az oktatás világválsága, Tankönyvkiadó, Budapest, 1971
- 47) Dahl, Robert A.: Who Govers? Democracy and Power in an American City, 1961
- 48) Diczházi Bertalan: Vázlat a társadalmpolitikai körökről, klubokról, in: Ifjúsági Szemle VII évf. 1987/3. 50-61. o.
- 49) Domaniczky Endre: A jogállam és a civil szektor Magyarországon, különös tekintettel a helyi önkormányzatokra, Publikon Kiadó, Budapest, 2009
- 50) Egyetemisták a tandíj ellen, Magyar Hírlap, 1992. november 20.
- 51) Ekler Gergely: Tandíjtörténet, in: Magyarország Politikai Évkönyve 2006 (szerk.: Sándor Péter – Vass László), Demokrácia Kutatások Magyar Központja Alapítvány, Economix Rt, 2007, 652-661. o.
- 52) Elster, Jon: A társadalom fogaskerekei, Osiris-Századvég, Budapest, 1993
- 53) Fábri György: Egyetemi átalakulás és tudományos gondolkodás a mai Magyarországon, in: Az európai egyetem funkcióváltozásai (szerk.: Tóth Tamás), Professzorok Háza, Budapest, 2001, 139-148. o.

- 54) Fábri György: Képzetek és akaratok: a magyar felsőoktatás hosszú évtizede 1988-2002, 2004, www.unipess.hu (2006. 11. 30.)
- 55) Ferencz Sándor: A középkori egyetem, in: Az európai egyetem funkcióváltásai (szerk.: Tóth Tamás), Professzorok Háza, Budapest, 2001, 33-46. o.
- 56) Figyelemfelhívó diákakció a szegedi bölcsészkaron, Népszabadság, 1988. szeptember 29., 6. o.
- 57) Földi László: Nemzetközi ifjúsági kapcsolatok Magyarországon a rendszerváltás óta, in: Új Ifjúsági Szemle, 2004 (2. évf.) 2. sz. 35-43. o.
- 58) Foucault, Michel: Il faut défendre la société, Cours au College de France, 1976, Hautes Études, Gallimard Seuil
- 59) Frech Magda: Ki kell törni a tandíjgettóból, Magyar Nemzet, 1996. március 29., 14. o.
- 60) Gábor Kálmán: Az ifjúságszociológia irányai – Ifjúságszociológiai kérdőjelek, in: Süsü a társadalomban (szerk.: Bauer Béla), Új Mandátum Kiadó – ELTE TOFK, 2000, 153-174. o.
- 61) Gábor Kálmán – Dudik Éva: Középosztályosodás és a felsőoktatás tömegesedése, in: Educatio 2000./1., 95-114. o.
- 62) Gázsó Ferenc: A társadalmi folyamatok és az oktatási rendszer, in: Iskola és társadalom (szerk.: Meleg Csilla), Dialóg Campus Kiadó, JPTE Tanárképző Intézet, 1996, 427-457. o.
- 63) Gázsó Ferenc: Nemzedéki orientációk instabil társadalmi környezetben, in: Szociológiai Szemle 1995/1., 3-23. o.
- 64) Gázsó Ferenc: Rendszerváltás és ifjúság, in: Rendszerváltás és ifjúság (szerk.: Gázsó Ferenc – Stumpf István), MTA PTI, 1992, 13-23. o.
- 65) Gergely Jenő: Az autonómiáról általában, in: Autonómiák Magyarországon 1848-2000 (szerk.: Gergely Jenő), L'Harmattan Kiadó, Budapest, 2005, 19-25. o.
- 66) Göncz Árpád köztársasági elnök a Hallgatói Önkormányzatok Országos Konferenciája tízéves, jubileumi közgyűléséhez intézett levele, 1998
- 67) Habermas, Jürgen: A társadalmi nyilvánosság szerkezetváltása, Századvég-Gondolat, Budapest, 1993
- 68) Habermas, Jürgen: Student und Politik, Neuwied, 1961
- 69) Habermas, Jürgen: Theorie des Kommunikativen Handelns, Suhrkamp, Frankfurt, 1995
- 70) Halász Gábor: Az oktatási rendszer, Műszaki Könyvkiadó, Budapest, 2001

- 71) Halász Gábor: Oktatáspolitikai Magyarország 1990 és 2005 között, in: Szakpolitikák a rendszerváltozás utáni Magyarországon 1990-2006 (szerk.: Pesti Sándor), Rejtjel Kiadó, Budapest, 2006, 169-237. o.
- 72) Halász Gábor – Lukács Péter – Nagy Márta: Oktatáspolitikai és oktatásirányítás, in: Oktatáspolitikai – A tervezés és döntés anatómiája, (szerk.: Kozma Tamás), Budapest, Oktatókutató Intézet, 1986, 9-36. o.
- 73) Hallgatók a demokráciáért 1988-1998 – A hallgatói mozgalom tíz éve (szerk.: Bajnai Zsolt – L. Simon László), HÖOK, Budapest, 1998
- 74) Hechter, Michael: Principles of Group Solidarity, Berkley, California, University of California Press, 1987
- 75) Hegedűs B. András: A jegyzőkönyvek elé, in: A Petőfi Kör vitái hiteles jegyzőkönyvek alapján I. Két közgazdasági vita (szerk.: Hegedűs B. András – Rainer M. János), Politikatudományi Füzetek sorozat, Kelenföld Kiadó – ELTE, Budapest, 1989, 7-36. o.
- 76) Hirschman, Albert O.: Kivonulás, tiltakozás, hűség, Osiris Kiadó, Budapest, 1995
- 77) Honti Csaba – Kovács Örs Levente – Kucsera Tamás Gergely – Kucseráné Gerstmayer Márta – Szabó Andrea: Civil szervezetek és hallgatói öntevékenység a felsőoktatásban, HÖOK a Hallgatókért Alapítvány, Budapest, 2005
- 78) HÖKOSZ – DOSZ – FEKOSZ Nyilatkozat, 1995. március 25.
- 79) Hunyady György: Generáció és identitás, in: Alkalmazott Pszichológia 1999./1. I.évf. 1. sz, 67-75. o.
- 80) Hrubos Ildikó: A 21. század egyeteme, in: Educatio 2006/4. 665-681. o.
- 81) Ifjúság2000 Tanulmányok I. (szerk.: Szabó Andrea – Bauer Béla – Laki László), Nemzeti Ifjúságkutató Intézet, Budapest, 2002
- 82) Ifjúság2004 Gyorsjelentés (szerk.: Bauer Béla – Szabó Andrea), Mobilitás Ifjúságkutatási Iroda, 2005
- 83) Ifjúság2008 Gyorsjelentés (szerk.: Bauer Béla – Szabó Andrea), Szociálpolitikai és Munkaügyi Intézet, Budapest, 2009
- 84) Jancsák Csaba – Matiscsák Attila: A hallgatói mozgalmak és az önkormányzatiság a '80-as, '90-es években – két esettanulmány, in Ifjúsági korszakváltás – Ifjúság az új évezredben (szerk.: Gábor Kálmán), Szeged, Belvedere, 2004, 150-165. o.
- 85) Jancsák Csaba – Matiscsák Attila: A hallgatói mozgalom metamorfózisa – Centrumból a perifériára (?) (!), www.hallgatoimozgalom.hu (2009. 12. 29.)

- 86) Jónás Pál: „Ki hal meg előbb: Sztálin vagy mi?”, Jónás Pál interjú, készítette Hegedűs B. András, 1986, 1956-os Intézet OHA, 90. részlet, in: www.rev.hu/sulinet45/szerviz/oha/jonashtm/ (2009. dec. 21)
- 87) Karácsony Mihály: Láttelek az ifjúságról '91 – az összes magyarországi ifjúsági szervezet, in: Magyarország politikai évkönyve 1992 (szerk.: Kurtán Sándor – Sándor Péter – Vass László), Demokrácia Kutatások Magyar Központja Alapítvány, Economix Rt., Budapest, 1992, 202-214. o.
- 88) Kákai László: Kik is vagyunk mi? Civil szervezetek Magyarországon, Publikon Kiadó, Pécs, 2009
- 89) Ki bírja majd kifizetni a tandíjat?, Népszava, 1992. április 1., 1-3. o.
- 90) Kiss Tamás: Magyar Egyetemisták és Főiskolások Szövetsége 1956 – Szeged, második, bővített kiadás, Belvedere Meridiolane, Szeged, 2002
- 91) Klebelsberg Kunó beszéde az intézményi vezetők ülésén 1931. április 22-én; idézi Ladányi Andor: Klebelsberg felsőoktatási politikája – Alkotások és tervek IV., Magyar Felsőoktatás 2001. 1-2. sz.
- 92) Kocsis Miklós: A felsőoktatási autonómia fogalmáról és annak középkori gyökereiről, in: Tudásmenedzsment 2008. november, IX. évf. 2. sz., 41-54. o.
- 93) Kocsis Miklós: A tandíj-viták alkotmányjogi háttértörténetéről, in: De Jure 2007. 12. sz., 36-40. o.
- 94) Kocsis Miklós: Köztes szervezetek a felsőoktatási igazgatásban, Közjogi Szemle 2010. 2. sz., 53-60. o.
- 95) Komássy Ákos – Kucsera Tamás Gergely: 13 év: Kormányzati ifjúságpolitikák a rendszerváltás-rendszerváltoztatás után, in: Új Ifjúsági Szemle 2003. (1. évf.) 1. sz., 77-83. o.
- 96) Kondorosi Ferenc: Civil társadalom Magyarországon, Politika+Kultúra Alapítvány, Budapest, 1998
- 97) Kozma Tamás: Kié az egyetem?, Új Mandátum Könyvkiadó, Budapest, 2004.
- 98) Körösnéyi András: Politikai képviselet a vezérdemokráciában, in: Körösnéyi András: Vezér és demokrácia, L'Harmattan, Budapest, 2005, 219-238. o.
- 99) Kritika és koncepció – A hallgatói önkormányzatok felsőoktatási koncepciója, Budapest, 1991
- 100) Kucsera Tamás Gergely: Egy példaértékű együttműködés: a Magyar Ifjúsági Konferencia, in: Nemzet-Politika az ezredfordulón, HÖÖK a Hallgatókért Alapítvány, Budapest, 2004 (szerk.: Kucsera Tamás Gergely), 129-134. o.

- 101) Kucsera Tamás Gergely: Gyermek, ifjúság, sport, in: Ígéretes sodrásában – A Medgyessy-kormány első éve (szerk.: Gázsó Tibor – Gíró-Szász András – Stumpf István), Századvég, Budapest, 2003, 413-431. o.
- 102) Kucsera Tamás Gergely – Szabó Andrea: A magyarországi főiskolai-egyetemi hallgatói mozgalom története – 1988-2006, HÖÖK a Hallgatókért Alapítvány, Budapest, 2006
- 103) Kucsera Tamás Gergely – Szabó Andrea: Húsz esztendő a magyarországi felsőoktatási hallgatói mozgalom, HÖÖK a Hallgatókért Alapítvány, Budapest, 2008
- 104) Kucsera Tamás Gergely – Szabó Andrea: A magyarországi hallgatói mozgalom húsz esztendejéről, HÖÖK a Hallgatókért Alapítvány, Budapest, 2008
- 105) Kurtán Sándor – Gallai Sándor: Intézményes érdekegyeztetés, in: Politika és politikatudomány (szerk.: Gallai Sándor, Török Gábor), Budapest, Aula Kiadó, 2003, 479-503. o.
- 106) Ladányi Andor: A felsőoktatás mennyiségi fejlődésének nemzetközi tendenciái, Felsőoktatási Koordinációs Iroda, Budapest, 1992
- 107) Ladányi Andor: A magyar felsőoktatás a 20. században, Akadémiai Kiadó, 1999
- 108) Lévai Róbert – Szabó Andrea: A helyi hallgatói önkormányzatok tisztségviselői a hallgatói mozgalomról, in: A magyarországi hallgatói mozgalom húsz esztendejéről (szerk.: Kucsera Tamás Gergely – Szabó Andrea), HÖÖK a Hallgatókért Alapítvány, Budapest, 2008, 26-35. o.
- 109) Lipset, Seymour Martin: Homo politicus, Osiris Kiadó, Budapest, 1995
- 110) Lukács Péter: Piaccá lett felsőoktatás, in: Élet és Irodalom, 2002. 6. 9-10. o.
- 111) Magyarország Politikai Évkönyve 1990 (szerk.: Kurtán Sándor – Sándor Péter – Vass László), AULA-OMIK, Budapest, 1990
- 112) Magyarország Politikai Évkönyve 1992 (szerk.: Kurtán Sándor – Sándor Péter – Vass László), Demokrácia Kutatások Magyar Központja Alapítvány, Economix Rt., Budapest, 1992
- 113) Magyarország Politikai Évkönyve 1996 (szerk.: Kurtán Sándor – Sándor Péter – Vass László), Demokrácia Kutatások Magyar Központja Alapítvány, Economix Rt., Budapest, 1996
- 114) Mann Miklós: Oktatáspolitikusok és koncepciók a két világháború között, Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum, Budapest, 1997
- 115) MKM – OFÉSZ Megállapodás, 1992. december 7.

- 116) Moores, Colin - Sears, Alan: The new social movements and the withering away of state theory, in: Organizing Dissent: Contemporary Social Movements in Theory and Practice (szerk.: Carroll, William K.), Toronto, Garamond Press, 1992, 52-68. o.
- 117) Nagy feladat volt. Megcsináltuk. – Interjú Gabamhegyi Ábellel, HÖKOSZ Tükör, 1996 május, 1-3. o.
- 118) Nagy Péter Tibor: Az oktatás társadalomtörténetének politikatudományi megközelítése, in: Nagy Péter Tibor: Neveléstörténeti előadások, Oktatáskutató Intézet – Kodolányi János Főiskola, Budapest – Székesfehérvár, 1997, 30-39. o.
- 119) Offe, Claus: Contradictions of the Welfare State, Mass., MIT Press, Cambridge, 1984
- 120) Olstrom, Elinor: Rational choice theory and institutional analysis: Toward Complementary, American Political Science Review, Vol. 85. Num. 1. March 1991, 237-243. o.
- 121) Palovecz János: A magyar felsőoktatás helyzete, Budapest, OKI, 1981, idézi: Setényi János: Felsőoktatás-politika, Educatio, 1994 tavasz, 36-49. o.
- 122) Pintér István: Válasz és a Márciusi Front, Elhangzott a Válasz című folyóirat megalakulása 75. évfordulója alkalmából a Politikatörténeti Intézetben lezajlott emlékkonferencián, 2009. május 14-én; www.polhist.hu/letoltes/pinter1.pdf (2010. 02. 02.)
- 123) Political Theory and Public Choice: The Selected Essays of Anthony Downs, Edward Elgar Publishing Incorporated, 1998
- 124) Polonyi István: Egyre többet, egyre kevesebbéért?, in: Educatio 2000./1. 43-61. o.
- 125) Polonyi István – Tímár János: Tudásgyár vagy papírgyár, Új Mandátum Kiadó, Budapest, 2001
- 126) Práczser László: Ifjúsági érdekképviselő – Hallgatói önkormányzat, in: Ifjúságügy – Ifjúsági szakma, ifjúsági munka (alkotószerkesztő: Nagy Ádám), Palócvilág Alapítvány – Új mandátum Kiadó, Budapest, 2008 (ÚISZ Könyvek), 403-419. o.
- 127) Program a fiataloknak, in: Új Magyarország – Szabadság és szolidaritás – A Magyar Körtársaság Kormányának programja a sikeres, modern és igazságos Magyarorszáგért; in.:
<http://www.miniszterelnok.hu/domain2/files/modules/module25/fileok/Kormanyprogram.pdf>
 (2010.január 11.)

- 128) Rektori szünet a tandíj elleni mai tüntetés idejére, Magyar Hírlap, 1995. március 22., 1-4. o.
- 129) Róbert Péter: Bővülő felsőoktatás: ki jut be?, in: *Educatio* 2000./1., 79-94. o.
- 130) Schmitter, Philippe C.: Still the Century of Corporatism?, *Review of Politics* No. 1., 1974, Cambridge University Press, 85-131. o.
- 131) Semjén András: Az oktatásgazdaságtan és oktatásfinanszírozás két évtizede Magyarországon, in.: *Educatio* 2001. (10. évf.) 1. sz., 61-79. o.
- 132) Setényi János: Politika és oktatáskutatás Magyarországon, in: *Educatio*, 2001. (10. évf.) 1. sz., 3-14. o.
- 133) Scharpf, Fritz W.: Games real actors could play, *Rationality and Society*, Vol. 2 Num. 4., 1990, 471-494. o.
- 134) Solymossy Bertold: HÖÖK-jóváhagyás a Bursára, *Magyar Nemzet*, 2001. február 26., 2. o.
- 135) Stumpf István: A politikai rendszer egyensúlyzavarai, in: *Politika és társadalom 1989-1999* (szerk.: Kulcsár Kálmán), Magyarország az ezredfordulón sorozat, MTA, 1999, 93-112. o.
- 136) Stumpf István: Generációs kihívás egy új politikai-szocializációs erőterben, in: *Állam és polgár* (szerk.: Csepeli György – Kéri László – Stumpf István), MTA Politika Tudományok Intézete – Magyarországi Politikai Képzési Központ, Bp., 1992, 97-107. o.
- 137) Stumpf István: Generációs törésvonal – pártpreferenciák – választói magatartás, in: *Társadalmi Szemle* 1994./12., 44-52. o.
- 138) Stumpf István: Ifjúság és politika, in: *Rendszerváltozás és ifjúság* (szerk.: Gázsó Ferenc – Stumpf István) MTA PTI, 1992, 23-33. o.
- 139) Stumpf István: Ifjúság, politikai részvétel, pártpreferenciák, in: *Vesztesek – Ifjúság az ezredfordulón* (szerk.: Gázsó Ferenc – Stumpf István), *Ezredforduló Alapítvány*, Bp., 1995, 110-121. o.
- 140) Stumpf István: Az ifjúsági problémák értelmezése-ifjúsági kihívás az ezredfordulón, in: *Rendszerváltozás és ifjúság* (szerk.: Gázsó Ferenc – Stumpf István), MTA PTI, 1992, 9-13. o.
- 141) Stumpf István: Szakkollégiumok – negyven év után, in: *Ifjúsági Szemle* VIII. évf. 1988/1. 54-68. o.

- 142) Symes, Colin – Boud, David – McIntre, John – Solomon, Nicky – Tennant, Marc: Working Knowledge: Australian Universities and „real World” Education, in International Review of Education Nr. 46./6., 565-579. o.
- 143) Szabó Andrea – Kucsera Tamás Gergely: Oktatáspolitikai, in: Hazárdjáték – A szocialista-liberális kormányzás nyolc éve (szerk.: G. Fodor Gábor – Stumpf István), Századvég Kiadó, Budapest, 2010, 169-203. o.
- 144) Szabó Andrea – Kucsera Tamás Gergely: Oktatáspolitikai – a költségvetés szorításában, in: Végjáték A 2. Gyurcsány-kormány második éve (szerk.: G. Fodor Gábor – Stumpf István), Századvég Kiadó, Budapest, 2008, 221-252. o.
- 145) Szabó Andrea – Kucsera Tamás Gergely: Oktatáspolitikai – a „realitásokhoz igazítva”, in: (V)álságkormányzás – A 2. Gyurcsány-kormány harmadik éve (szerk.: G. Fodor Gábor – Stumpf István), Századvég Kiadó, Budapest, 2009, 217-242. o.
- 146) Szabó Máté: A társadalmi önszerveződés Magyarországon, in: Pártok és pártrendszerek (szerk.: Szoboszlai György), A Magyar Politikatudományi Társaság évkönyve, Budapest, 1989, 71-95. o.
- 147) Szabó Miklós: A közoktatás fejlődése, in: Iskola és társadalom (szerk.: Andor Mihály), Wesley János Lelkészképző Főiskola – Új Mandátum Kiadó, Budapest, 1998, 9-24. o.
- 148) Székelyhídi Ágoston: A MEFESZ és a KISZ 1956-57-ben, in: Hitel, 2007. május, 24-39. o.
- 149) The Bologna – Towards the European Higher Education Area, Brussels, 2009, in: http://ec.europa.eu/educational/higher-educational/doc1290_en.htm (2009. dec. 10.)
- 150) Tizenöt éves a hallgatói mozgalom (szerk.: Szabó László – Lasztovicza László), HÖÖK, 2003
- 151) Tóth Tamás: A napóleoni egyetemről a humboldti egyetemig, in: Az európai egyetem funkcióváltozásai (szerk.: Tóth Tamás), Professzorok Háza, Budapest, 2001, 95-124. o.
- 152) Tsebelis, George: Nested Games: Rational Choice in a Comparative Perspective, Berkeley, University of California Press, 1990
- 153) Varga Dóra: Nyelvvizsga nélkül nincs diploma – A hallgatói érdekképviselet haladékokat kér az oktatási tárcától, Népszabadság, 2002. március 4., 5. o.

- 154) Varga József: Bűnös nemzet vagy kényszerű csatlós? – Adalékok Magyarország és a Duna-medence kortörténetéhez II., Budapest, 1992
- 155) Varga Júlia: Bokros Lajos 21 pontja az oktatásról, *Élet és Irodalom*, 2004. 10. 6. o.
- 156) Vámos Dóra: A munkapiacon – diplomával, in: *Educatio* 2000/1. 62-78. o.
- 157) Végre lesz felsőoktatási törvény, *Népszabadság*, 1991. május 9., 5. o.
- 158) Vida István: A munkásmozgalom másik oldala: keresztény szakszervezeteink, in: *Félbemaradt reformkor*, Róma, 1990, 71-88. o.
- 159) White, Lynn T.: *Policies of Chaos: The Organizational Causes of Violence in China's Cultural Revolution*, Princeton, Princeton University Press, 1989
- 160) Zappe Gábor: Ma diáktüntetések kezdődnek országszerte, *Népszava*, 1995. szeptember 25., 1. o.
- 161) www.iso.nl (2009. dec. 11.)
- 162) www.lsvb.nl (2009. dec. 11.)
- 163) http://fr.wikipedia.org/wiki/F%C3%A9d%C3%A9ration_des_associations_g%C3%A9n%C3%A9rales_%C3%A9tudiantes
- 164) http://fr.wikipedia.org/wiki/Union_nationale_des_%C3%A9tudiants_de_France (2009. dec. 15.)
- 165) www.fage.org (2009. dec. 12.)
- 166) http://fr.wikipedia.org/wiki/Conf%C3%A9d%C3%A9ration_%C3%89tudiante (2009. dec. 15.)
- 167) <http://unel.lu/?q=node/197> (2009. dec. 14.)
- 168) www.academica.pt (2009. dec. 11.)
- 169) <http://www.acel.lu/index.php?&articles=acel&menu=1&submenu=-1&espace=1> (2009. dec. 14.)
- 170) <http://www.aktionsgemeinschaft.at/18.0.html> (2009. dec. 11.)
- 171) www.bologna-bergen2005.no (2009. dec. 12.)
- 172) www.confederation-etudiante.org (2009. dec. 11.)
- 173) www.deutschestudentenwerke.de (2009. dec. 12)
- 174) www.esib.org (2009. dec. 12.)
- 175) http://www.gras.at/index.php?option=com_frontpage&Itemid=1 (2009. dec. 12.)
- 176) <http://www.ksu.org.mt/en/about-ksu.html> (2009. dec. 14.)
- 177) www.nus.org.uk (2009. dec. 12.)
- 178) <http://www.samok.fi/> (2009. dec. 13)
- 179) www.sfs.se (2009. dec. 12.)

- 180) www.unef.fr (2009. dec. 11.)
- 181) www.uni.asso.fr (2009. dec. 11.)
- 182) <http://www.uni.asso.fr/spip.php?article941>
- 183) <http://www.vsstoe-wien.at/wir-ueber-uns/> (2009. dec. 12.)
- 184) <http://www.vss-unes.ch/d/organization.html> (2009. dec. 13)
- 185) 41/2005. (X. 27.) AB határozat, közzétéve a Magyar Közlöny 2005. évi 142. számában, AB közlöny XIV. évf. 10. szám
- 186) 1993. évi LXXX. törvény a felsőoktatásról
- 187) 2005. évi CXXXIX. törvény a felsőoktatásról

Mellékletek

1. számú melléklet

Figyelemfelhívó diákakció a szegedi bölcsészkaron

„Egész napos figyelemfelhívó sztrájkba léptek tegnap a szegedi József Attila Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karának hallgatói. Az Auditorium Maximum zsúfolásig megtelt hallgatókkal, akik az órarendi órák látogatása helyett az egyetemi oktatás régen, illetve más országokban honos formáiról hallgattak előadásokat, illetve a mai magyar egyetemi oktatási rendszer reformjának lehetőségeiről folytattak vitákat. Az akcióval annak az állásfoglalásnak szeretnének nyomatékot adni, amelyet a hétfő délután tartott rendkívüli kari gyűlés fogadott el.

E dokumentum szerint a magyar felsőoktatás, ezen belül a humán felsőoktatás jelenleg nem képes megfelelni a modern kor követelményeinek. Hiányzik az egyetemek autonómiája, még mindig élnek a tantervutasítások, a poroszos hagyományokra épülő oktatási gyakorlat nem képes érvényesíteni a valódi teljesítménykövetelményeket. Ezt az álláspontot a JATE bölcsészkarának hallgatói tarthatatlannak és a korábbi módon meg nem reformálhatónak tartják.

Az állásfoglalás követeli a felsőoktatási intézmények teljes autonómiáját oktatási, tartalmi kérdésekben, továbbá a tanszabadságot. Az oktatás konkrét feltételeinek szabályozását, az órák látogatásának és a vizsgáknak a rendjét az intézményeken belül kell eldönteni. Az eddig kötelezően előírt ideológiai tárgyak helyét szabadon választható formában vegyék át a társadalomismerettel és a filozófiatörténettel foglalkozó tárgyak. A marxista tárgyak, illetve az orosz nyelv ne legyenek mindenki számára kötelezőek, hanem csak szabadon választható stúdium. Síkraszáll az állásfoglalás a felsőoktatás anyagi feltételeinek javításáért. Az ehhez szükséges anyagiakat a katonai kiadások, az államilag támogatott párt- és tömegszervezetek költségeiből látják elvonhatónak.

Ezt az állásfoglalást eljuttatták a kormányzati szerveknek, a képviselőháznak, a társadalmi szervezetek, a többi felsőoktatási intézmény és a sajtó képviselőihez. Hangsúlyozták, hogy az akció nem politikai jellegű, célja az, hogy nyomatékot adjanak a – sok éve hangoztatott, nagyjából hivatalosan is jogosnak elismert, csak éppen soha nem teljesített – szakmai követeléseiknek. A JATE BTK történész-pártalapszervezete nyilatkozatban biztosította egyetértéséről a hallgatók állásfoglalását.” (Népszabadság, 1988. szeptember 29., 6. o.)

2. számú melléklet

Nyílt levél (közzétették a József Attila Tudományegyetem hallgatói)

„A magyar felsőoktatás végveszélyben van: ma már pusztá szellemét tekintve az, aminek hívják. Ennek oka jelentős mértékben az a kormányzati szinten évtizedek óta jelenlévő felfogás, amely a felsőoktatásban nem-termelő ágazatot lát, s azt a maradék-elv alapján támogatja. A mai súlyos helyzet nem előidézte, csupán felerősítette ezen folyamat követelményeit, a helyzetet a tarthatatlanságig súlyosbítva.

Ezen okok miatt követeljük a korábbi gyakorlat teljes felszámolását.

Mivel a felsőoktatás finanszírozására sem jelentős új források, sem számottevő belső tartalékok nincsenek, követeljük az új költségvetést, amely az oktatásra szerepéhez méltó, feladatainak ellátásához elégséges anyagi keretet biztosít. Ezzel egyidejűleg szűnjön meg a felsőoktatás állami támogatásának kizárólagos monopóliuma. Minden felsőoktatási intézmény korlátozásmentesen s jelentős adókedvezménnyel folytathasson önálló gazdasági tevékenységet, ha pedig anyagi segítséget kap, azt a szponzoráló írhasa le saját adóalapjából.

Követeljük, hogy az oktatás, azon belül a felsőoktatás anyagi helyzetét, a lehető legrövidebb időn belül, a Magyar Népköztársaság Országgyűlése végre megnyugtatóan rendezze.

1988. október 31.”

3. számú melléklet

Részlet a FIDESZ programjából: „A felsőfokú oktatás reformja”

„13. Az egyetemeket és a főiskolákat az oktatás és a tudományos kutatás központjaivá, és tényleges autonómiával rendelkező szervezetekké kell tenni;

a) a felsőoktatásban biztosítani kell a tanszabadságot ...;

b) a hallgatók közössége egyenlő súllyal legyen képviselve a döntéshozó testületekben, mint az oktatás többi résztvevője: a fenntartó (vagy képviselői) és az oktatói testület, szavazati joga mellett meghatározott ügyekben legyen vétőjoga, rendelkezzen a hallgatói pénzekkel stb.;

c) alakulhasson önálló országos hallgatói önkormányzati-érdekképviseleti szervezet, amely alanyi joggal képvisel minden hallgatót és rendelkezik az ehhez szükséges jogosítványokkal;

d) a felsőfokú oktatási intézményekben olyan kari és szakszintű érdekvédelmi fórumok létrehozása szükséges, amely a hallgatók oktatással kapcsolatos igényeit folyamatosan

képviseli. Ezeken a diákok és a tanárok közösen dönthetnék el az oktatás anyagát és módszereit;

e) alakulhasson országos felsőoktatási érdekvédelmi szervezet, amelynek tagjai választott oktatók és hallgatók legyenek;

f) az egyetemek és főiskolák rektorainak – főigazgatóinak kinevezése a fenntartó joga, de a hallgatói önkormányzat és az oktatók közössége kapjon javaslatvételi és egyetértési jogot;

g) a felsőfokú oktatási intézményekben működő öntevékeny csoportok fölött a rektor csak törvényességi felügyeletet gyakoroljon. A csoportok tevékenységükért maguk feleljenek;

h) szabadon működhessenek – a hallgatók és oktatók igényei szerint – politikai szervezetek a felsőoktatásban. A társadalmi és politikai szervezetek tagjai az egyetemi és főiskolai döntéshozó szervezetekbe csak választás útján kerülhessenek be;

i) az egyetemek és főiskolák, a hallgatók és oktatók szervezetei – az autonómia természetes részeként – rendelkezzenek szabad alapítási, kiadási és terjesztési joggal;...

k) ne legyen felvételi. Az első évben mindenki fizessen tandíjat, amit a hallgatók tanulmányi eredményeik alapján vagy visszakapnak, vagy folytatják fizetését;

l) tanulmányaira (pl. tandíjra stb.) mindenki kedvezményes kölcsönt vehessen fel, utólagos visszafizetési kötelezettséggel.” In: Magyarország politikai évkönyve 1988 (szerk.: Kurtán Sándor, Sándor Péter, Vass László), AULA-OMIK, Budapest, 1989, 726. o.

4. számú melléklet

Részletek az OFÉSZ Alapító Nyilatkozatából:

„Alapító Nyilatkozat

Az Országos Felsőoktatási Érdekvédelmi Szövetség társadalmi szervezet, amely a felsőoktatásban dolgozók (a hallgatók, az oktatók, a tudományos és adminisztratív személyzet) nevében kezdeményezi a felsőoktatásban érvényesülő igazgatási, politikai és pénzügyi döntési mechanizmusok demokratikus átalakítását, valamint folyamatos társadalmi kontrollt gyakorol a döntési folyamatok felett. A színvonalas szakmai-oktatási munka érdekében törekszik arra, hogy elérje a felsőoktatás egészének és intézményeinek autonómiáját. Ennek megfelelően a következő célok megvalósítására mozgósít.

1. Az 1949-es felsőoktatási reform negatív következményeinek, mindenekelött a felsőoktatás bürokratikus-miniszteriális függőségének és ágazati szétaprózásának felszámolásával helyre kívánja állítani a főiskolai és egyetemi

autonómiát...

2. ...meg kívánja szüntetni a tudomány, a kutatás és az oktatás egymástól való elszakítását...

3. ... az egyes intézmények vezetésében hiánytalanul érvényesüljön az önkormányzat elve, ... az intézmények korlátozott időre megválasztott és a rotáció elvének megfelelően cserélődő vezetői, az intézményi (kari, főiskolai, egyetemi) tanácsok csakis e testületeknek tartoznak felelősséggel.

4. Az intézmények oktatási és tudományos programjainak, diplomakövetelményeinek, munkáltatói és felvételi politikájának a társadalmi igények mérlegelésén alapuló kialakítását az önkormányzati testületek feladatának tekinti, s elvárja tőlük a tanszabadság és a tudományos szabadság érvényesítését.

5. Síkra száll egy átfogó, a teljesítményelv és a szociális esélyegyenlőség érvényesülését egyaránt garantáló tandíj- és ösztöndíjreform bevezetéséért.

6. ... felsőoktatási bérreform... Az oktatók alkalmazására, minősítésére vonatkozó elveket úgy kell átalakítani, hogy a szakmai megítélés, a hallgatói vélemények és a munkáltatói érdekek egyszerre átlátható mechanizmusokkal határozzák meg, ki lehessen oktató, milyen minősítést, anyagi megbecsülést kapjon.

7. Az államosított felsőoktatás helyett társadalmiasított felsőoktatást..., amely közvetlenül a társadalmi elvárásokra van tekintettel.

8. Követeli az oktatás társadalmi-módszertani kereteinek és szervezeti struktúráinak átfogó reformját, illetve igényt tart arra, hogy – a fenti programpontok következetes érvényesítésével bekapcsolódhasson a már megindult reformmunkálatokba.”

5. számú melléklet

A Művelődési és Köznevelési Minisztérium közleménye

„Az intézményeken belül tájékoztatás, az országos fórumok hiánya, az információk pontatlansága vagy félreértelmezése, mértékadó tanári és diákközösségek kialakulatlansága, valamint az egyetemeken és főiskolákon is zajló helyhatósági választások egyes intézményekben feszültségekhez, diákmegmozdulásokhoz vezettek.

... Az egyharmados diákképviselő jogát az intézményi tanácsokban a miniszteri levél nem vonja kétségbe, de azt rendeletben előírni a minisztérium nem kívánja, mint ahogy a vezető tanári és oktató-kutatói kar képviselői arányát sem. A lényeg, hogy választott

képviselők útján alapvetően az oktatók és a hallgatók közössége szabja meg az egyetemek és a főiskolák fejlődésének, működésének fő irányát...”

Budapest, 1990. szeptember 25.

Az idézett közlemény fordulata: „mértékadó tanári és diákközösségek kialakulatlansága” sokatmondóan jelzi a Minisztérium és a hallgatói önkormányzatok/OFÉSZ közötti viszonyt.

6. számú melléklet

Egyetemisták a tandíj ellen

„Az Országos Felsőoktatási Érdekvédelmi Szövetség a tandíj bevezetését nem tudja elfogadni, amíg nincs megfelelő felsőoktatási törvény, és nem változik meg a felsőoktatás finanszírozása. Ugyancsak elengedhetetlen a kompenzációs lehetőségek kidolgozása, mert enélkül nem is szabad a tandíjról beszélni szögezte le az OFÉSZ tegnapi sajtótájékoztatóján Gilly Gyula elnök.

Az egyetemisták másfél hónappal ezelőtt megállapodtak a művelődési tárca képviselőivel, hogy rövidesen tárgyalóasztalhoz ülnek tisztázni a kétezer forintos tandíj körüli vitákat. A találkozó azonban elmaradt a minisztériumi szakértők elfoglaltságai miatt. Pedig az OFÉSZ megkérdezte volna, hogy a tandíjából származó 644 millió forinttal az állami költségvetés számol, annak ellenére, hogy szüksége a tandíjra, hogy kifizethesse belőle – legalább ezt a pénzt az intézményeknek ígérték. A költségvetésnek vélhetőleg azért van szüksége a tandíjra, hogy kifizethesse belőle legalább részben a jövő évre ígért hallgatói normatíva emelést, amely fejenként ötszáz, összesen pedig 838 millió forint.

Az OFÉSZ kétségeit Bakos István minisztériumi osztályvezető nyilatkozata is csak megerősíteni tudta, hiszen ő úgy vélte: a tandíj bevezetését kezdetben nem is kell támogatásnak kísérnie, mert ez a kétezer forint igazán nem jelentős összeg. Ezzel szemben az egyetemisták legalább körvonalaiiban szeretnék megismerni azt a kompenzációs rendszert, mely továbbra is megőrzi az esélyegyenlőtlenséget a felsőoktatási intézményekben.

Biztos támpontokra szükségük lesz, mert januártól várhatóan megszűnik a lakhatási támogatás, és a hallgatóknak a kollégiumi díjakat önköltségi áron kell fizetniük. Ez a mai, maximálisan hatszáz forinttal szemben négyezret jelentene.

Az OFÉSZ a következő napokban hallgatói fórumokat szervez, melyre Andrásfalvy Bertalan minisztert és a parlamenti pártok képviselőit is meghívják. Gilly Gyula elnök azt is elmondta, hogy lassan megérik a helyzet egy diákdemonstrációra.” (Magyar Hírlap, 1992. november 20.)

7. számú melléklet

Megállapodás

Kiindulva az Érdekegyeztető Tanács 1992. november 20-21-ei ülésén kötött megállapodás vonatkozó részéből, mely szerint a magyar állami felsőoktatási intézményekben tandíjkötelezettség bevezetésére a felsőoktatási törvénnyel összhangban, és további tárgyalások során kialakítandó ösztöndíjrendszerrel, adó- és hitelkonstrukcióval együtt kerülhet sor, alulírottak megállapodnak abban, hogy a tandíj bevezetése folyamatának feltételei az alábbiak:

1. Az általános tandíj bevezetésével együtt, a Felsőoktatási Törvényben, vagy ehhez kapcsolódó jogszabályokban kell rögzíteni az általános elvi alapon senkit nem kizáró kompenzációs rendszer elemeit.

2. A hallgatói képviselettel a kompenzáció tárgyában létrejövő megegyezésig nem helyezhető hatályon kívül és nem módosítható a tandíj-kötelezettség és a kollégiumi térítésre vonatkozó jelenlegi jogi szabályozás. Ezeket a kérdéseket ugyanis csakis egységes rendszerben lehet a leghatékonyabb módon kezelni.

3. Törekedni kell arra, hogy az 1994. évi költségvetés tervezésének folyamatában konszenzussal alakuljon ki a majdani kompenzációs rendszer.

4. A befolyt tandíjak felhasználásáról a Felsőoktatási Törvényben és az ahhoz kapcsolódó jogszabályokban kell rendelkezni. A befolyt tandíjak pótlólagos (többször) bevételt képezve az intézményeknél kell maradniuk és kiszámítandó képzési költség fedezetének részét kell képezniük.

5. A befolyt tandíjak felhasználásának fenti elvétől semmilyen átmeneti időszakban nem lehet eltérni.

6. A hallgatók „megrendelői pozíciójának” erősítése érdekében a befolyt tandíjbevételek felhasználásának ellenőrzésében a hallgatói önkormányzatok a későbbi tárgyalások során kialakítandó meghatározó részvételt biztosítani kell.

7. Az új Felsőoktatási Törvény különös és átmeneti szabályai között külön paragrafusban kell rendelkezni arról, hogy tandíj csak a működő kompenzációs rendszerrel egyidőben vezethető be.

A fentiek alapján a tárgyalások a további témakörökben folytatódjanak:

- a Felsőoktatási Törvénybe a hallgatókat, hallgatói érdekképviseleteket közvetlenül érintő részei (pl. a megrendelői pozíció szempontjából is kulcsfontosságú hallgatói egyharmad kérdése.),

- A Törvényhez kapcsolódó végrehajtási utasításainak a hallgatókat közvetlenül érintő részei,
- Az új felsőoktatásban finanszírozási rendszer elemeire vonatkozó szabályok kidolgozása.
- A további tárgyalásokat a Felsőoktatási ÉT december 17-i ülésén folytatják, ahol a kormányzat a munkáltatói szervezetek (rektori, főigazgatói konferencia és a MERSZ), valamint a munkavállalói érdekképviseleti szervezetek és a hallgatói képviseletek vesznek részt.

Ezen a fórumon kerülnek kialakításra a későbbi megállapodás részletei és ütemezése.

Továbbá az érintett felek létrehoznak egy olyan konzultatív testületet, amin az érintett oldalak vezetői megvitatják az érdekegyeztetés során felmerült vitás kérdéseket.

Budapest, 1992. december 7.

Dr. Andrásfalvy Bertalan

Gilly Gyula

Dr. Kupa Mihály

8. számú melléklet

„1993. évi LXXX. törvény a felsőoktatásról

...16. Fejezet

A hallgatói önkormányzat

66. § (1) A hallgatói önkormányzat a felsőoktatási intézmény önkormányzatának részeként működik. A hallgatói önkormányzatnak tagja a felsőoktatási intézmény minden beiratkozott hallgatója, függetlenül attól, hogy tanulmányait milyen oktatási formában végzi.

(2) A hallgatói önkormányzat tisztségviselőit és képviselőit a hallgatók választják meg, ennek során minden hallgató választó, illetve választható. Érvényes a választás, ha azon legalább a hallgatók egynegyede részt vesz.

(3) A felsőoktatási intézmények Szabályzatukban határozzák meg azokat az ügyeket, amelyekben a hallgatói önkormányzat dönt, amelyekben egyetértése szükséges, illetőleg amelyekben véleményének kikérése kötelező. A hallgatók a hallgatói önkormányzat részére biztosított jogokat választott képviselőik útján - a hallgatói önkormányzat szervezeti és működési szabályzatában rögzített módon - gyakorolják.

(4) A hallgatói önkormányzat a Szabályzat alapján és keretei között saját szervezeti és működési szabályzatát maga alkotja meg, és azt bemutatja az intézményi tanácsnak. Az intézményi tanács kifogást emelhet törvény- vagy szabályzatellenes rendelkezés ellen, illetőleg azt megsemmisítheti. Az intézményi tanács ilyen rendelkezése ellen a hallgatói

önkormányzat panasszal fordulhat a felsőoktatási intézmény vezetőjéhez, ennek eredménytelensége esetén az oktatási miniszterhez.

(5) A hallgatói önkormányzat a felsőoktatási intézmény más szerveivel együttműködve látja el feladatait.

(6) A hallgatói önkormányzat működéséhez és a szabályzatban meghatározott feladatok elvégzéséhez a tárgyi és anyagi feltételeket az intézmény vezetése biztosítja, amelyek jogszerű felhasználását az intézmény vezetője ellenőrzi.

67. § (1) A hallgatói önkormányzat joga, különösen

a) a szabályzatában meghatározott választás alapján képviselők küldése az intézményi és a kari tanácsba, valamint más vezető testületekbe;

b) részvétel a felvételi bizottságok munkájában;

c) javaslat a szabadon választható tantárgyak, szemináriumok bevezetésére;

d) javaslat külső oktató (előadó) meghívására;

e) részvétel a tudományos és szakmai diákkörök szervezésében; a dolgozatok közzététele;

f) a szükséges feltételek megléte esetén a kulturális, szociális szervezeti egységek létesítése, megszüntetése,

irányítása;

g) a hallgatók hazai és külföldi oktatási, kulturális és tudományos képzési kapcsolatainak építése;

h) az oktatói munka hallgatói véleményezése;

i) a felsőoktatási intézmény sportlétesítményei hasznosításának véleményezése;

j) részvétel a kollégiumok (diákotthonok) vezetésében;

k) részvétel a hallgatók tanulmányi, ösztöndíj- és támogatási ügyeinek intézésében.

(2) A hallgatói önkormányzat más - elsősorban hallgatókat érintő - feladatok ellátására is felkérhető, döntési jogkörrel felruházható.

(3) A hallgatói önkormányzat egyetértést gyakorol:

a) a tanulmányi és vizsgaszabályzat elfogadásakor, illetve módosításakor;

b) az oktatás hallgatói véleményezésének rendjére alkotott intézményi szabályzat elfogadásakor, illetve módosításakor;

c) a Szabályzatban rögzített hallgatói jóléti, kulturális, sport célú ingatlanok és intézmények, szervezeti egységek, helyiségek (kollégiumok, diákotthonok, klubok, hallgatói

sportlétesítmények) rendeltetésszerű használatának megváltoztatásakor, megszüntetésekor és hasznosításával kapcsolatban.”

¹ Megemlítendő, hogy az OFÉSZ-től független események is zajlottak a főiskolai-egyetemi hallgatók körében: november 20-án az állami televízió vezetőjének intézkedései, november 26-án a *Magyar Televízió (MTV)* és a *Magyar Rádió* vezetése ellen tartottak tüntetést főiskolások és egyetemisták az MTV székháza előtt, jelentős sajtónyilvánosság mellett.

9. számú melléklet

A Magyar Rektori Konferencia Állásfoglalása 1995. március 16-i állásfoglalása

„A Magyar Rektori Konferencia 1995. március 15-i ülésén mélységes aggodalmát fejezi ki a Kormány 1995. március 12-i ülésén hozott, a felsőoktatást is súlyosan érintő határozataival kapcsolatban. Az MRK – amellet, hogy tisztában van az ország nehéz helyzetével – leszögezi, hogy a felsőoktatási intézményeknél további megszorítások bevezetése a működési képességet veszélyezteti.

- A tandíj bevezetésének indokolatlan előrehozatala mellett rendkívül veszélyesnek ítéli a személyi előirányzatok további csökkentését.
- Hasonlóan aggasztó az oktatói és egyéb létszám drasztikus csökkentésére irányuló kormányzati törekvés.
- Az államháztartás reformja keretében tervezett kincstári, állampénztári és közbeszerzési rendszer bevezetése teljességgel ellentétes a felsőoktatás szellemi autonómiáját erősíteni hivatott gazdasági autonómia megalapozásával. Meggyőződésünk, hogy a fentiek racionális elemei a gazdasági önállóság bizonyos fokán érvényesíthetők.

A fentiek szöges ellentétben állnak a felsőoktatás fejlesztési koncepciójával, amely nélkül nem képzelhető el az ország modernizációja és felzárkózása az európai országok közösségéhez.

Meggyőződésünk, hogy a társadalom nem áldozatot vállal a felsőoktatás fejlesztésével, hanem önmaga fenntartását és fejlődésének zálogát szabja meg.

Kérjük és elvárjuk, hogy a Kormány a fentiek értelmében vizsgálja felül döntéseit.”

10. számú melléklet

Rektori szünet a tandíj elleni mai tüntetés idejére

„A Hallgatói Önkormányzatok Országos Szövetsége (OFÉSZ) elhalaszthatatlannak tartja a mára meghirdetett egyetemista tüntetést, mivel a kormány stabilizációs csomagtervéből újabb részletekről is tudomást szerzett. Az OFÉSZ egyébként azért is elkerülhetetlennek tartja a tüntetést, mert az utóbbi napokban a stabilizációs program újabb részleteiről szerzett tudomást. Így most már nemcsak a kétezer forintos, szeptembertől esedékes tandíj, hanem a tervezett 15-25 százalékos oktatói létszámleépítések, illetve a hasonló méretű intézményi költségelvonások ellen is tiltakoznak. A jelek arra utalnak, hogy a tandíj nem plusz bevételi forrást jelent majd a felsőoktatási intézményeknek, hanem éppen ellenkezőleg: pénzt vonnak el az egyetemektől és főiskoláktól (...) Félelmek vannak annak kapcsán is, hogy a kabinet a hallgatói juttatásokról szóló kormányrendeleten belül kívánja szabályozni a tandíjat is, így annak mértékét a jövőben nem a parlament hagyja jóvá, hanem a kormány saját hatáskörében változtatná. Az OFÉSZ tegnap ismertette a miskolci egyetemisták által nemrégiben készített felmérést. Eszerint a hallgatók átlagos havi jövedelme 9.622 forint, mely döntő részben az ösztöndíjből és a 2.500 forintonál nem nagyobb szülői támogatásból jön össze.

A Doktoranduszok Országos Szövetsége tegnap nyilatkozatban tiltakozott a tandíj kompenzáció nélküli bevezetése ellen. A szervezet ígérete szerint minden törvényes eszközt megragad ahhoz, hogy a felsőoktatás fejlesztése a korábban megfogalmazott elvek szerint történjen.

A művelődési tárca és a Pénzügyminisztérium közötti tárgyalások eredményeként kedden megállapodás született arról, hogy a felsőoktatási tandíjbefizetések 30 százaléka leírható majd az adóból. A pénzügyi tárca a megbeszéléseken a havi 2.000 forintos tandíj bevezetése és a hallgatók mintegy 20 százaléka szociális alapon kiterjedő tandíjmentesség mellett érvelt. A PM ugyanakkor fogadóképességet mutatott arra, hogy megvizsgálja annak lehetőségét: az 1996-os költségvetésben a felsőoktatás fejlesztése külön előirányzatként jelenjen meg – mondta Szabó Zoltán a művelődési tárca politikai államtitkár. Az OFÉSZ mára meghirdetett tüntetéséről úgy nyilatkozott, hogy azt nem pusztán a tandíj bevezetése elleni, hanem a felsőoktatás fejlesztése melletti demonstrációnak tekinti...” (Magyar Hírlap, 1995. március 22., 1-4. o.)

11. számú melléklet

HÖKOSZ – DOSZ – FEKOSZ Nyilatkozat

„A felsőoktatásért felelősséget érző ifjúsági szervezetek, a Doktoranduszok Országos Szövetsége (DOSZ), a Felsőoktatási Kollégiumok Országos Szövetsége (FEKOSZ), a Hallgatói Önkormányzatok Országos Szövetsége (OFÉSZ), a március 22-i diákdemonstrációk eredményét értékelve az alábbiakat fogalmazzák meg:

Biztató jel számunkra a résztvevők nagy száma (országosan több mint 50.000 fő) és egységes fellépése, amely bizonyítja, hogy az egyetemi polgárság még nem vált érdektelenné a felsőoktatás jövője iránt.

Felháborítónak tartjuk, hogy az országos megmozdulás ellenére a kormány tisztségviselői figyelemre sem méltatják a jövő értelmiségének szakmai ellenérveit a tandíjnak a felsőoktatás átfogó fejlesztésétől különválasztott bevezetéséről.

Megbotránkoztató volt a pénzügyminiszter úr beszédének stílusa. Örömeinkre szolgál, hogy a tüntetők – önuralmukat megőrizve – nem alacsonyodtak le erre a szintre.

Várhatóan nem ez a megmozdulás volt az utolsó eszköz, amelyhez a diákság nyúlt az érdekei érvényesítéséért.

Kijelentjük, hogy számunkra kiemelten fontos a felsőoktatás fejlesztése és a felsőoktatásban az esélyegyenlőség biztosítása, cselekedeteink a jövőben is ezeket a célokat szolgálják.

Budapest, 1995. március 25.

dr. Gál András Levente

a DOSZ elnöke

Vetési István

a FEKOSZ elnöke

Szabó László

a HÖKOSZ elnöke”

12. számú melléklet

A HÖKOSZ Tüntetés Alapelvei

1. A tandíjat, mint intézményt elfogadjuk.
2. A tandíj csak egy megújult, a változások útjára lépett felsőoktatásban vezethető be.
3. A tandíj nem lehet országosan egységes, „adójellegű”.
4. A Tandíjrendszert csak a hallgatói önkormányzatokkal egyetértésben lehet bevezetni, a tanulmányi teljesítményt figyelembevevő differenciált módon.
5. A támogatásról és a tandíjról szóló intézményi Szabályzatokkal kapcsolatosan előterjesztési és egyetértési jogot kell adni a hallgatói önkormányzatoknak.

6. A tandíjrendszer bevezetésével egyidőben ki kell dolgozni azt a kompenzációs csomagot, mely a szegény tanulóknak is lehetővé teszi tanulmányaik folytatását. A csomag tartalmára javaslattal él a HÖKOSZ.

7. A tandíjak az azt beszedő felsőoktatási intézményekben kell maradniuk, többletforrást képezve az intézményi fejlesztésekhez.

8. A felsőoktatás modernizációs folyamatainak meg kell indulni a HÖKOSZ korábban lefektetett elvei alapján:

- Radikális hallgatói létszámemelés
- Normatív alapú intézményfinanszírozás
- Országos kreditrendszer
- A képzési szintek bővítése
- Intézményi integráció.

Budapest, 1995. szeptember 22.

13. számú melléklet

Ma diáktüntetések kezdődnek országszerte (Zappe Gábor)

„Ma kezdődnek országszerte a diáktüntetések a felsőoktatási tandíj bevezetésének módja ellen. A diákság az egyetemi központokban nagygyűlésekkel, utcai tüntetésekkel és sztrájjal tiltakozik az egységes kétezer forintos alaptandíj és a kiegészítő tandíj ellen. A demonstrációk első sorozata október ötödikéig tart, ha a kormány addig nem tesz eleget a követeléseknek, akkor a hallgatók tovább folytatják a tiltakozást.

A Hallgatói Önkormányzatok Országos Szövetsége múlt heti közgyűlése után bejelentette, hogy szeptember 25-től október negyedikéig mindennap valamilyen rendezvényen tiltakoznak a tandíj bevezetésének módja ellen. Ma tíz órától délig a diákság figyelmeztető sztrájkot tart az intézményekben, eközben tiltakozó nagygyűlések lesznek. Ezen a napon a HÖKOSZ és a Felsőoktatási Dolgozók Szakszervezet közös nagygyűlést tart Pécsen. Hétfőn kilenc órától október negyedikén délig felváltva tartanak ülősztrájkot a diákság képviselői a Parlament előtt. Erre az eseményre mindennap négy-öt egyetem vagy főiskola képviselőit várják.

A HÖKOSZ október negyedikén este hattól a diákok „Virrasztás a jövőért” címmel egész éjszakás megmozdulást terveznek szintén a Parlament előtt, ahová az ország összes felsőoktatási intézményének vezetőjét várják. Erre várhatóan különvonatok hozzák fel a diákokat. Az akciót azért tették erre a napra, hogy ébren várják a kormányülést. A Kossuth

térre a diákok négy gyülekezési pontról indulnak, ami várhatóan megbénítja a város közlekedését.

A tüntetéssorozat csúcspontját a diákok október ötödikére, csütörtökre tervezik. Erre mintegy ötvenezer diákot várnak.

Ide várják a tanárok jelentős részét és a különböző szakszervezetek képviselőit is. A HÖKOSZ korábban bejelentette, hogy amennyiben a kormány nem tesz eleget a követeléseiknek, akkor felszólítja a diákságot, hogy tagadja meg a tandíjfizetést.” (Népszava, 1995. szeptember 25., 1. o.)

14. számú melléklet

Az 1995. október 4-én aláírt megállapodás szövege:

1. A kormány üdvözli, hogy a HÖKOSZ elfogadja a havi 2.000 forintos tandíj bevezetését az 1995-96-os tanévben.

2. A kormány vállalja, hogy a tandíj összege 1996-ban nem változik.

3. A Miniszterelnök vállalja, hogy rövid időn belül tárgyalást kezdeményez a felsőoktatási intézmények vezetőivel, annak érdekében, hogy a kiegészítő tandíj az 1995-96-os tanévben ne kerüljön bevezetésre. A tárgyalásra meghívja a HÖKOSZ képviselőit. A tárgyalások eredményétől függően a kormány kész megtenni a maga részéről a szükséges jogszabály-módosító lépést.

4. A felsőoktatási és tandíjrendszer tervezett átalakításában érvényesíteni kell a tanulmányi eredményt és szociális szempontokat differenciáltan figyelembe vevő tandíjrendszer bevezetését.

5. A kormány támogatja a hallgatói egyéni és kollektív jogok újraszabályozását, különös tekintettel a hallgatói önkormányzatok jogainak erősítésére.

6. A kormány kész szorosán együttműködni az országos hallgatói érdekképviselőkkel.

7. A Művelődési és Közoktatási Minisztérium és az országos hallgatói érdekképviselők részvételével bizottság alakul, mely a hallgatók számára nyújtható, a felsőoktatási törvényben felsoroltakon kívül, esetlegesen fellelhető és támogatandó kompenzációs formákat áttekinti, összegyűjti, javaslatot készítve a kormánynak az e területen szükséges cselekvési program meghatározására és előkészíti a nyilvános adatbázis felépítését.

A miniszterelnök üdvözli a HÖKOSZ képviselőinek nyilatkozatát, melynek értelmében ezennel befejezettek tekintik a szeptember 25-én elindított tiltakozó megmozdulásokat. A további tárgyalásokat a résztvevők a fentiekben foglaltak szellemében kívánják lefolytatni.

Budapest, 1995. október 5.

*15. számú melléklet**Nagy feladat volt. Megcsináltuk. - Interjú Garamhegyi Ábel*

„A HÖKOSZ leköszönő ideiglenes elnöke nem kevés feladatot tűzött maga elé tavaly decemberben. Akkor azt nyilatkozta, ha a terveit sikerül megvalósítania, márciusban már nem indul az elnökségért. Garamhegyi Ábel a beszélgetés végén azt mondta, nagy feladat volt...

-Március végén nem szálltál ringbe a HÖKOSZ elnöki tisztért. Úgy érzed, hogy amit annak idején ígértél, azokat maradéktalanul sikerült megvalósítanod?

-Kis híján mindent. Új irodát ígértem. Mára a Professzorok Házában van a HÖKOSZ székhelye. Színvonalas irodai működést ígértem. A lehetőségekhez képest ma már ez is közel áll a tökéleteshez, sőt azt mondhatom, hogy költséghatékony is. Azt ígértem, hogy rendbe hozom a szövetség pénzügyeit. Megvalósult. A Student Fairból származó adósság a megfelelő tárgyalási stratégiának köszönhetően eltűnt. Az a minimális adósság, ami még terheli a HÖKOSZ-t, a későbbi működés következménye. Jó felsőoktatási törvényt ígértem, s a kormánnyal folytatott tárgyalások után valóban jónak ígérkezik, persze a parlamenten még sok múlhat. Azt ígértem, hogy törekedni fogok a tagokkal való jobb együttműködésre. Debrecen visszatérése és a nem kevés új tag jelzi, hogy a decemberben még meglévő széthúzást is mérsékelni tudtam. (...)

-A már majdnem kész Felsőoktatási Törvénynek milyen pozitívumait emelnéd ki?

-Például, hogy a törvény deklarálni fogja a hallgatói önkormányzatok intézményi szintű jogosítványait, azaz egyértelművé teszi, hogy a HÖK-öknek miben van egyeztetési joguk. Az országos hallgatói érdekképviselő is megjelenik a törvényben HÖÖK néven, ami lényegében a jelenlegi HÖKOSZ struktúra továbbvitelét jelenti. Az F.T. megszünteti a hallgatói érdekképviselői szerv anyagi bizonytalanságát is, hiszen a költségvetésnek eleve számolnia kell majd a támogatásával. Azt hiszem, az 1993-as törvényhez képest az új Felsőoktatási Törvény a hallgatói mozgalom erősödését jelenti. (...)" (HÖKOSZ Tükör 1996. május, 1-3. o.)

*16. számú melléklet**Az 1993. évi Felsőoktatási Törvény 67/A. paragrafusa*

(1) A felsőoktatási intézmények hallgatóinak országos képviselőt a Hallgatói Önkormányzatok Országos Konferenciája (a továbbiakban: HÖÖK) látja el. A testület

véleményt nyilváníthat, illetve javaslatot tehet a felsőoktatást irányító közigazgatási és egyéb szervek részére a felsőoktatást érintő bármely kérdésekben, továbbá ellátja a hallgatók képviselőit a felsőoktatás országos szervezeteiben.

(2) A HÖÖK a felsőoktatási intézményi hallgatói önkormányzatok küldötteiből álló testület, amely önmaga határozza meg szervezeti és működési szabályzatát. A szabályzatban rendelkezni kell az elnökség és az elnök megválasztásának rendjéről, feladatairól. A felsőoktatási intézményi hallgatói önkormányzatokat intézményenként, illetve karonként egy-egy küldött képviseli.

(3) A tíztagú elnökség nyolc tagja választással nyeri el megbízatását, két tagját a doktoranduszok országos képviselője delegálja a szabályzatban meghatározott időtartamra.

(4) A HÖÖK, illetve elnöksége döntéseinek meghozatala előtt köteles a felsőoktatási intézmények adott kérdésben érdekelt szakmai hallgatói rétegszervezetek véleményét kikérni.

(5) A HÖÖK működésének pénzügyi fedezésére az éves hallgatói normatíva országos keretösszegének egy ezrelékének megfelelő összeget kell előirányzatként biztosítani.

17. számú melléklet

A HÖÖK állásfoglalása a felsőoktatás szerkezetének átalakításáról

„A HÖÖK – mint a felsőoktatási politikában aktív szerepet vállaló felelős szervezet a felsőoktatás átalakítását célzó, integrációs kormányzati törekvéseket annak kezdeteitől fogva figyelemmel kísérte, a vonatkozó terveket a megfelelő fórumokon véleményezte.

A HÖÖK Választmánya reményét fejezi ki az iránt, hogy a tervezett intézményi integrációk megfelelő eszközként szolgálhatják majd hazánk felsőfokú oktatásának – mint stratégiai ágazatnak – eddig elért pozitív eredményeinek megtartását, a fiatal értelmiségképzés színvonalának és hatékonyságának emelését, valamint a felsőoktatás valamennyi résztvevőjének szakmai és anyagi gyarapodását.

A HÖÖK Választmánya szükségesnek tartja, hogy az átmeneti periódusban az új intézmények szervezeti és működési rendjének kialakításában az érintett hallgatói önkormányzatok egyharmados képviselői aránnyal vegyenek részt. Az integráció nem eredményezheti a hallgatók egyéni és kollektív jogainak csökkenését. Bízva abban, hogy a felmerült problémák minden fél számára megnyugtató és elfogadható módon rendeződni fognak, és az ezt célzó tárgyalások tapasztalatai az integráció sikeres és eredményes megvalósítását segítik elő, a HÖÖK Választmánya továbbra is támogatandónak tartja az integrációt.

Budapest, 1999. február 16.

A HÖÖK Választmánya nevében:

Kucsera Tamás Gergely elnök”

18. számú melléklet

Az Orbán-kormány az 1157/1998. (XII. 9.) Korm. határozatban foglalt állást a felsőoktatási integráció elveiről, amely szerint a kormányzati – többek között – célok: a képzési kínálat növelése és az oktatás színvonalának emelése, a racionálisabb intézményi struktúra, tehetséggondozás megerősítése voltak.

A kormányhatározatban foglaltak alapján az Országgyűlés 1999 nyarán elfogadta a felsőoktatási intézményhálózat átalakításáról (integrációjáról) szóló törvényt (*1999. évi LII. törvény a felsőoktatási intézményhálózat átalakításáról, továbbá a felsőoktatásról szóló 1993. LXXX. törvény módosításáról*). A 2000. január 1-jén életbe lépett átalakulás – amelynek rendszerváltozás utáni első tervezetei még az Antall-kormány ideje alatt születtek meg – legfőbb jellegzetessége, hogy a korábbi szerkezethez képest nagyságrendileg csökkent a felsőoktatási intézmények száma: az integráció előtt 57 állami fenntartású egyetem, főiskola működött a magyar felsőoktatási rendszerben, addig az összevonások után összesen 25 (13 állami egyetem és 12 főiskola) folytatta tevékenységét (a korábban önálló egyetemek, főiskolák az új intézmények kari egységeiként működtek tovább). Az átalakulás során a magyar felsőoktatás hallgatóinak 90 százaléka a struktúraváltás részesévé vált.

Az integráció – azaz az intézmények összevonása – azonban nem ment zökkenőmentesen. Az integrációval kapcsolatos leggyakrabban hangoztatott kifogás, hogy a folyamathoz a költségvetésben nem rendeltek külön forrásokat, így az intézmények lényegében ellenérdekeltek voltak a valódi átalakítás lebonyolításában. Több intézmény vezetése nem volt elégedett az eredményekkel, ezért 2000 óta több jelentősebb változás is zajlott az integrált intézmények hálózatában. 2000 óta egyébként összességében nem csökkent az oktatási intézmények száma, hanem évről évre újra növekedni kezdett (a 2000-es 62-ről a 2007/2008-as tanévben a 71-re). A 2002-es kormányváltást követően dezintegrációs és reintegrációs folyamatok indultak meg az állami felsőoktatási intézményhálózaton belül, valamint több nem állami, új alapítású intézmény is megkezdte tevékenységét. Erről bővebben: Csegényi Péter - Kákai László - Kern Tamás - Kucsera Tamás Gergely - Szabó Andrea: Sikerágazat?! Az állami felsőoktatás Magyarországon; HÖÖK, Budapest-Pécs, 2001.

19. számú melléklet

A HÖÖK 1999. október 14-i sajtónyilatkozata a 2000. évi költségvetés tervezetéről

„A Hallgatói Önkormányzatok Országos Konferenciája a felsőoktatási költségvetés jövő évi irányzatainak ismeretében aggodalmát fejezi ki a felsőfokú képzés működőképességét, fejlődési lehetőségeit, valamint a hallgatók tanulmányi és szociális körülményeit illetően. A közlemény szerint a felsőoktatásra fordítandó költségvetési tételek várhatóan nem emelkednek számottevően. A HÖÖK úgy véli, hogy a tapasztalt folyamat sajnálatos módon a hazai értelmiségi képzés fokozatos elszegényítéséhez vezet, s ez az amúgy is nehéz helyzetben lévő magyarországi felsőoktatás hagyományosan magas színvonalának rohamos csökkenését eredményezi. A szervezet arra kéri az Oktatási Minisztériumot, tegyen meg mindent annak érdekében, hogy a magyarországi felsőoktatás jelentőségének és fontosságának megfelelően mind az intézmények, mind a hallgatók tekintetében méltó, illetve előremutató anyagi körülmények között működhessen. A Hallgatói Önkormányzatok Országos Konferenciája felhívja az összes hallgatói rétegszervezetet, hogy csatlakozzon nyilatkozatához.”

20. számú melléklet

A felsőoktatás fejlesztésének irányelveiről szóló 107/1995. (XI. 4.) OGY határozat a hallgatószám növelésének egyik alapfeltételeként az átjárhatóságot és a tanulmányok folytathatóságának megteremtését nevezte meg, ezért tették kötelezővé a kreditrendszer bevezetését.

A felsőoktatási tanulmányi pontrendszer bevezetéséről¹ szóló 200/2000. (XI. 29.) Korm. rendelet kimondta, hogy a felsőoktatási intézményben folytatott tanulmányok során a tanulmányi követelmények teljesítését, az egyes tantárgyakhoz, tantervi egységekhez rendelt tanulmányi pontokban, kreditben fejezik ki. Az átjárhatóságot az biztosítja, hogy a hallgató a tanulmányaihoz tartozó tantárgyakat lényegében bármelyik felsőoktatási intézményben folyó képzésben felveheti.

A „kredit rendelet” már a Horn-kormány utolsó évében elkészült, hatálybaléptetését elhalasztották, majd ezt a következő oktatási tárcavezetés is többször megtette, végül új rendeletet alkottak 2000-ben, de ezt sem engedték hatályosulni, végül a Medgyessy-kormány alatt lépett hatályba, így azt is lehet mondani, hogy a kreditalapú tanulmányi számítás rendeleti szintű szabályozásának bevezetése Magyar Bálint művelődési és közoktatásügyi miniszter alatt indult el, és „megvárta” Magyar Bálint oktatási minisztert, csak éppen közte volt még egy kormányzati ciklus két tárcavezetővel, továbbá egy új

kormányrendelettel.

A PhD-képzés elindítása, továbbá a kreditrendszer előkészítése (majd elhalasztott bevezetése) hasonlóan az integrált felsőoktatási intézmények létrejötte az Orbán-kormány időszakában egyaránt előkészítője volt a 1999-ben hazánk által is aláírt keretegyezménynek, illetve a Bologna Folyamat kiteljesedésének.

21. számú melléklet

A HÖÖK nyilatkozata, 2002. április 16.

„A felsőoktatási intézmények hallgatói önkormányzatainak országos együttműködési fóruma közel 13 éves története során több nevet viselt. 1989-es alakulásától 1994-ig Országos Felsőoktatási Érdekképviselői Szövetség (OFÉSZ) néven, 1995 és 1997 között Hallgatói Önkormányzatok Országos Szövetsége (HÖKOSZ) néven, azóta Hallgatói Önkormányzatok Országos Konferenciája (HÖÖK) néven működött és működik, áll a nyilatkozatban. A szervezet – Magyarország legnagyobb ifjúsági szervezete – és vezetői céljai az elmúlt több mint egy évtizedben mindig azonosak voltak: elkötelezettek a magyar felsőoktatás minőségi fejlesztése, a magyar fiatalok mind nagyobb számának felsőoktatási részvétele mellett.

A szervezet mindig kiállt – felsőoktatási szakmai körökben, érdekegyeztetések során, de ha kellett, hallgatói demonstrációkkal és – a hallgatók és a minőségi felsőoktatás érdekei mellett folytatódik a nyilatkozat.

A 2002. évi országgyűlési képviselőválasztások kampányában szóba került a magyar felsőoktatás néhány fontos kérdése, ami jelzi, hogy a politika továbbra is nagy jelentőséget tulajdonít az egyetemnek, főiskolák ügyének.

Mi, az országos hallgatói önkormányzati együttműködési fórum volt és jelenlegi elnökei fontosnak tartjuk leszögezni: elkötelezettek vagyunk a hallgatói létszám növelése, a hallgatói támogatások szélesítése, a diákhitel rendszere mellett, elkötelezettek vagyunk ezzel összefüggésben is a képzési rendszer további fejlesztése, rugalmassá, hatékonyá tétele mellett, elkötelezettek vagyunk az egyetemi-főiskolai oktatók, a magyar kutatók munkájának anyagi és erkölcsi megbecsülése mellett, elkötelezettek maradtunk a hallgatói mozgalom azon évtizedes szakmai álláspontja mellett, hogy a hallgatói terhek végiggondolatlan növelése, a felsőoktatási tandíj koncepciótlan bevezetése soha nem szolgálta és nem is szolgálhatja a felsőoktatási intézményrendszer fejlesztését, áll a nyilatkozatban.

A hallgatói szervezet volt és jelenlegi elnökei kérik a választások második fordulójára készülődő politikai pártokat, hogy az elmúlt évtized értékállóan bizonyult felsőoktatás-fejlesztésének lépéseire építve gondolják végig felsőoktatási programjukat. A magyar felsőoktatás minőségi tradíciói, társadalmi feladatai nem engedik meg, hogy fejlődése a visszajára forduljon! Az erről való gondolkodásban felajánljuk tapasztalatainkat, partnerségünket.

Fábri György (az OFÉSZ elnöke 1989-1991)

dr. Schindler Árpád (az OFÉSZ elnöke 1991-1992)

Szabó László (a HÖKOSZ elnöke 1994-1995)

Skultéty Tamás (a HÖKOSZ és a HÖÖK elnöke 1996-1998)

Kucsera Tamás Gergely (a HÖÖK elnöke 1999-2000)

Almássy Kornél (a HÖÖK jelenlegi elnöke)”

22. számú melléklet

Nyelvvizsga nélkül nincs diploma – A hallgatói érdekképviselő haladékosan kér az oktatási tárcától (Varga Dóra)

„Egyes karokon a végzős évfolyamok 20-40 százalékának nincs nyelvvizsgálója, ezért a hallgatói érdekképviselő szeretné, ha továbbra is nyelvvizsga nélkül lehetne záróvizsgázni, s csak az oklevél kézhezvételét kötnék a nyelvvizsga-bizonyítványhoz. Az oktatási tárca szerint ez nem indokolt.

A Hallgatói Önkormányzatok Országos Konferenciája (HÖÖK) azzal a kéréssel fordult az oktatási tárcához, hogy a képesítési követelményekben előírt nyelvvizsga megszerzése ne a záróvizsgára bocsátás, hanem a diploma kiadásának feltétele legyen – tudtuk meg Almássy Kornéltól, a HÖÖK elnökétől. Egyes karokon, leginkább a műszaki felsőoktatásban ugyanis a hallgatók közel negyven százalékának nincs nyelvvizsga-bizonyítványa. Minthogy a tananyagok drasztikus ütemben változnak, néhány év alatt, míg a hallgató nyelvvizsgálója megszerzésére koncentrálna, megváltozhat a záróvizsga anyaga, s így a hallgatóktól olyan ismereteket kérhetnek majd számon, amelyekre nem készítették fel őket. A HÖÖK szerint a problémák oka az, hogy a felsőoktatási intézmények többsége jelenleg nem tudja finanszírozni a nyelvtanítást, a nyelvi képzés minősége és mennyisége pedig intézményenként eltérő, ugyanakkor a nyelvvizsgát egységes követelményként írják elő.

Az 1993-as felsőoktatási törvény még úgy fogalmazott, hogy a diploma kiadásának feltétele a nyelvvizsga. A jogszabály 1996-os módosítása után viszont a hallgatókat már nem lehetett záróvizsgára bocsátani nyelvvizsga nélkül. Később egy kormányrendelettel

2001. július 31-ig még haladékot adtak ennek érvényesítésére: vagyis egészen tavalyig intézményi döntéstől függően lehetett záróvizsgázni nyelvvizsga nélkül is. Az idén csak nyelvvizsga-bizonyítvány birtokában lesz erre mód. Almássy szerint legalább a kétszintű érettségi bevezetéséig kellene haladékot kapniuk a hallgatóknak. Ekkortól már a középiskolai tanulmányok lezárásának feltétele lesz valamely nyelv középszintű ismerete.

Az oktatási tárca álláspontja szerint, ha a hallgatók számára nem kötelező a záróvizsga előtti nyelvvizsga, akkor a sikeres vizsga kevésbé motiváltak a nyelvtanulásra és a nyelvvizsga letétele, illetve az oklevél kiadása szükségtelenül elhúzódik, hogy a hallgatókat intézményi döntés alapján a nyelvi követelmények teljesítése nélkül is záróvizsgára lehessen nem indokolt.” (Népszabadság, 2002. március 4., 5. o.)

23. számú melléklet

A HÖÖK 2003.évi sajtóközleménye

„A Hallgatói Önkormányzatok Országos Konferenciája (HÖÖK) megdöbbenéssel értesült az elmúlt hetekben a sajtóban megjelent, a hallgatókat alapvetően érintő kérdésekben történekről és tervezett vagy tervezettnak vélt kormányzati tervekről. A HÖÖK fő céljának a magyar felsőoktatás hosszú távú fejlődését tartja, hiszen az általa képviselt hallgatók érdeke is ezt kívánja. Különösen fontos ez ma, amikor a tudás alapú társadalmak kialakításában az oktatásnak – és ezen belül a felsőoktatásnak kulcsszerepet kell játszania.

A kialakult helyzetre való tekintettel a HÖÖK tájékoztatást kért a pénzügyi és az oktatási tárca vezetőjétől, illetve egyeztetést kezdeményez a miniszterelnökkel, mivel a kormányzat több részéről származó – és nem mindig koherens – információk alapján bizonytalannak érzi a magyar felsőoktatást és így a benne tanuló hallgatók jövőjét.

A HÖÖK meggyőződése szerint az alábbi kérdésekben lényeges a kormányzati szándék tisztázása, illetve a felsorolt témákban a felsőoktatás szereplőinek (oktatók, adminisztratív dolgozók és hallgatók) támogatását kéri a kormányzattól:

- a tervezett hosszú távú hallgatói létszám kérdése;
- a bolognai folyamat magyarországi tennivalóinak állása – jelen pillanatban különös tekintettel a kétciklusú képzés bevezetésére,
- a tervezett felsőoktatási intézményvezetési modell kérdései;
- kollégiumok helyzete;
- hallgatói térítési és juttatási rendszer kérdései;

- a diákhitel kamatának emelkedése, a kamat hosszú távú alakulásának kérdése, a garantált kamattámogatás mértéke;
- hallgatói utazási kedvezmények kérdése.

A HÖÖK ez úton is kijelenti, hogy kívánatosnak és elengedhetetlennek tartja az egyeztetést a felsőoktatási szektor szeplőivel és felajánlja segítségét minden, a felsőoktatást érintő jobbító szándékú kezdeményezéshez.

Budapest, 2003. szeptember 4.

Barthel-Rúzsza Zsolt (Elnök)”

24. számú melléklet

A hallgatói szervezetek szabályozottsága az új Ftv.-ben: „A hallgatók közösségei, a hallgatói önkormányzatok, a hallgatók országos képviselője

77. § (1) A felsőoktatási intézményekben a hallgatói érdekek képviselésére - a felsőoktatási intézmény részeként - hallgatói önkormányzat működik. A hallgatói önkormányzatnak minden hallgató tagja. A hallgatói önkormányzat tevékenysége a hallgatókat érintő valamennyi kérdésre kiterjed. Az e törvényben szabályozott eljárásokban a hallgató képviselőjében - megbízás alapján - a hallgatói önkormányzat is eljárhat. A hallgatói önkormányzat az e törvényben meghatározott jogosítványait akkor gyakorolhatja, ha megválasztotta tisztségviselőit, és jóváhagyta az alapszabályát.

(2) A hallgatói önkormányzat dönt saját működéséről, a hallgatói önkormányzat működéséhez biztosított anyagi eszközök felhasználásáról, hatáskörei gyakorlásáról, az intézményi tájékoztatási rendszer létrehozásáról és működtetéséről. A hallgatói önkormányzat részére érdekképviselői tevékenysége körében utasítás nem adható. A hallgatói önkormányzat megválasztja tisztségviselőit, ennek során minden érintett hallgató választó, illetve választható. Érvényes a választás, ha azon a hallgatók legalább húsz százaléka részt vett.

(3) A hallgatói önkormányzat alapszabálya határozza meg a hallgatói önkormányzat működésének a rendjét. Az alapszabályt a hallgatói önkormányzat küldöttgyűlése fogadja el, és a szenátus jóváhagyásával válik érvényessé. Az alapszabály jóváhagyása csak akkor tagadható meg, ha az jogszabálysértő vagy ellentétes a felsőoktatási intézmény szervezeti és működési szabályzatával. Az alapszabály jóváhagyásáról a szenátusnak legkésőbb a beterjesztést követő harmincadik nap eltelté utáni első ülésen nyilatkoznia kell. Az alapszabályt, illetve módosítását jóváhagyottnak kell tekinteni, ha a szenátus a meghatározott határidőn belül nem nyilatkozott.

(4) A hallgatói önkormányzat működéséhez és a feladatai elvégzéséhez a felsőoktatási intézmény biztosítja a feltételeket, amelynek jogszerű felhasználását jogosult ellenőrizni. A hallgatói önkormányzat feladatainak ellátásához térítésmentesen használhatja a felsőoktatási intézmény, kollégium helyiségeit, berendezéseit, ha ezzel nem korlátozza a felsőoktatási intézmény, kollégium működését.

(5) A hallgatói önkormányzat az e törvényben meghatározott jogainak megsértése esetén - beleértve azt is, ha az alapszabályának jóváhagyását megtagadják - a közléstől számított harminc napon belül jogszabálysértésre vagy intézményi szabályzatban foglaltakra ütközésre hivatkozással bírósághoz fordulhat.

(6) A bíróság nemperes eljárásban, soron kívül határoz. A határidő jogvesztő. A bíróság a döntést megváltoztathatja. Az eljárásra a Fővárosi Bíróság az illetékes. A kérelem benyújtásának a döntés végrehajtására halasztó hatálya van.

78. § (1) A hallgatói önkormányzat egyetértési jogot gyakorol a szervezeti és működési szabályzat elfogadásakor és módosításakor, az alábbi körben:

- a) tanulmányi és vizsgaszabályzat,
- b) térítési és juttatási szabályzat,
- c) az oktatói munka hallgatói véleményezésének rendje.

(2) A hallgatói önkormányzat közreműködik az oktatók oktatói tevékenységének hallgatói véleményezésében, továbbá egyetértési jogot gyakorol az ifjúságpolitikai és hallgatói célokra biztosított pénzeszközök felhasználásakor.

(3) A hallgatói önkormányzat tesz javaslatot a gazdasági tanács egy tagjára, továbbá egy képviselője részt vehet a gazdasági tanács ülésén.

(4) A hallgatói önkormányzat a szervezeti és működési szabályzatban meghatározott - a szenátus létszáma legalább egynegyedének, legfeljebb egyharmadának megfelelő - számú tagot delegálhat a szenátusba. Ha a hallgatói önkormányzat választásában a hallgatók legfeljebb egynegyede vett részt, a hallgatói önkormányzat egy tag delegálására jogosult a szenátusba. Amennyiben a hallgatói önkormányzat egynél több tag delegálására jogosult, egy tagot a doktoranduszhallgatók önkormányzata delegálhat.

(5) A hallgatói önkormányzat

- a) javaslattal élhet a szabadon választható tantárgyak, szemináriumok bevezetésére; külső oktató (előadó) meghívására;
- b) részt vesz a tudományos és szakmai diákkörök szervezésében; a dolgozatok közzétételében; a hallgatók hazai és külföldi oktatási, kulturális és tudományos képzési kapcsolatainak építésében;

c) a szervezeti és működési szabályzatban meghatározottak szerint részt vehet a szociális, kulturális, sport vagy más szabadidős tevékenység szervezésében, és gondoskodik az e célból rendelkezésére bocsátott helyiségek és eszközök rendeltetésszerű felhasználásáról és megóvásáról;

d) véleményezi a hallgatók rendelkezésére álló helyiségek, eszközök, felszerelések használatának rendjét;

e) gondoskodik a delegálásról, ha e törvény vagy más jogszabály, illetve a szervezeti és működési szabályzat szerint a hallgatói részvételt biztosítani kell;

f) dönt a térítési és juttatási szabályzatban meghatározott ügyekben, továbbá a térítési és juttatási szabályzatban meghatározottak szerint közreműködik a hallgatók tanulmányi ösztöndíj, szociális és más támogatási ügyeinek intézésében;

g) véleményezi a felsőoktatási intézmény sportlétesítményeinek hasznosítását;

h) a szervezeti és működési szabályzatban foglaltak szerint közreműködik a kollégium vezetésében.

(6) A hallgatói önkormányzat véleményt nyilváníthat, javaslattal élhet a felsőoktatási intézmény működésével és a hallgatókkal kapcsolatos valamennyi kérdésben. A felsőoktatási intézmény szervezeti és működési szabályzata határozza meg azokat a további ügyeket, amelyekben a hallgatói önkormányzat véleményét ki kell kérni, egyetértését be kell szerezni, illetve amely ügyekben dönt.

(7) A hallgatói önkormányzat a jogait az alapszabályában rögzített módon gyakorolja.

(8) Az intézkedésre jogosult személy vagy szervezet a hallgatói önkormányzat javaslatára harminc napon belül - a gazdasági tanács, illetve szenátus esetén a harmincadik napot követő első ülésen - érdemi választ köteles adni.

79. § (1) A hallgatók országos képviseletét - a (4)-(6) bekezdésben meghatározott kivétellel - a Hallgatói Önkormányzatok Országos Konferenciája látja el, amely véleményt nyilváníthat, illetve javaslatot tehet a felsőoktatást érintő bármely kérdésben. A Hallgatói Önkormányzatok Országos Konferenciája ellátja a hallgatók képviseletét a felsőoktatás országos szervezeteiben.

(2) A Hallgatói Önkormányzatok Országos Konferenciája jogi személy, székhelye Budapest, képviseletére az elnök jogosult. A Hallgatói Önkormányzatok Országos Konferenciája jogosult a Magyar Köztársaság címerének használatára. A Hallgatói Önkormányzatok Országos Konferenciáját a regisztrációs központ veszi nyilvántartásba. A Hallgatói Önkormányzatok Országos Konferenciája felett az ügyészség gyakorol törvényességi felügyeletet. A Hallgatói Önkormányzatok Országos Konferenciája

beszámolási és könyvvezetési kötelezettségére az egyéb szervezetekre vonatkozó szabályokat kell alkalmazni.

(3) A Hallgatói Önkormányzatok Országos Konferenciája a hallgatói önkormányzatokból álló testület, amely elfogadja alapszabályát. A Hallgatói Önkormányzatok Országos Konferenciájának alapszabálya határozza meg azt a rendet, amely alapján a hallgatói önkormányzatok képviseltetik magukat a Hallgatói Önkormányzatok Országos Konferenciáján.

(4) A felsőoktatási intézmények doktori képzésben részt vevő hallgatóinak képviselőjét a Doktoranduszok Országos Szövetsége látja el. A Doktoranduszok Országos Szövetsége a doktoranduszokat érintő kérdésekben gyakorolja az (1) bekezdésben meghatározott jogköröket.

(5) A Hallgatói Önkormányzatok Országos Konferenciája és a Doktoranduszok Országos Szövetsége üléseire tanácskozási joggal meg kell hívnia Magyar Rektori Konferencia képviselőjét.

(6) A tudományos diákköri tevékenységet végző hallgatók és az őket támogató oktatók szakmai szervezete az Országos Tudományos Diákköri Tanács. Az Országos Tudományos Diákköri Tanács feladata a felsőoktatási intézményekben folyó hallgatói tudományos és művészeti tevékenység, a diákköri mozgalom országos képviselője és összehangolása, valamint az országos jellegű tudományos és művészeti diákfórumok szervezése. Az Országos Tudományos Diákköri Tanács működését - az általa megalkotott - szervezeti és működési szabályzat határozza meg.”

25. számú melléklet

Az Oktatási és Kulturális Minisztérium 2006 október 26-i közleménye

„...Az Oktatási és Kulturális Minisztérium vezetése a HÖÖK-kal 9, a PDSZ-szel 12 alkalommal ült tárgyalóasztalhoz kétoldalú megbeszélések formájában vagy a nagyobb érdekegyeztető fórumok keretében.

Tájékoztatásul csatoltuk azoknak az alkalmaknak a listáját, amelyeken a két szakmai szervezet részt vehetett. Mindegyik alkalommal lehetőségük volt javaslataik megtételére, ellenvéleményük kifejtésére... A HÖÖK javaslatainak jelentős része megjelenik a felsőoktatási reform további lépéseiben:

A HÖÖK 2006. július 5-én juttatta el a minisztériumba javaslatait "Az egy hallgatóra eső forrás növelésére, illetve a felsőfokú tanulmányok megfelelő motivációs rendszerének kialakítására". Ebben kéri az államilag támogatott keretszámok csökkentését, a

felsőoktatásra fordított költségvetési támogatás változatlanul hagyása mellett. *A kormány jövő kedden tárgyalja a létszámkeretről szóló kormányhatározatot, amelyben az idei 62 ezerről 56 ezerre csökkenti a felvehető létszámkeretet 2007-ben. Ezen belül kismértékben megkezdődik a képzési szerkezet átalakítása is azzal, hogy a munkaerőpiacon nem keresett szakmákban csökken erőteljesebben a keretszám (pedagógusképzés, gazdasági képzés), míg a hiányszakmákban kis mértékben elkezdi emelkedni (természettudomány, informatika). Kérték, hogy egy oktatónak csak egy főállása legyen. A Felsőoktatási törvény márciustól hatályosan már azt tartalmazza, hogy egy oktatót csak két felsőoktatási intézményben akkreditálhatnak. Megkezdődött tehát a korlátozása a vándortanításnak, de ha ennél gyorsabb ütemben szigorítaná a tárca az átoltatásokat, akkor sok kisebb intézmény nem tudná működtetni a kézéseit. A tárca tehát kezeli a gondot - fokozatosan. Kérték, hogy a tárca szüntesse meg a normatív alapú finanszírozásai rendszerét, mert szerintük ebben a rendszerben az egyetemek abban érdekeltek, hogy megtartsák a rossz képességű diákokat is, és ez a minőség ellen hat. A tárca megkezdte a felsőoktatás új finanszírozási rendszerének kidolgozását. Az elkészült javaslatot az érdekképviselők bevonásával megvitatta, mielőtt azt a kormány elé terjesztené.*

A tandíj nem ösztönző erő, ugyanakkor elzárja a hátrányos helyzetű diákokat a továbbtanulás lehetőségétől. Kéri a juttatási rendszer átalakítását. *A Felsőoktatási Kerekasztal októberi ülésén a minisztérium letette az asztalra a hallgatói juttatási rendszer átalakításának koncepcióját. Arról megkezdődtek a szakértői szintű egyeztetések és a tervek szerint a novemberi kerekasztalon összesítik a véleményeket. Ezt követően kerülhet a javaslat a kormány elé. Mire tehát a 2007 szeptemberében tanulmányaikat megkezdő hallgatók 2008 őszén először fizetik be a fejlesztési részhozzájárulást, addigra a juttatások új rendszere már működik. Ebben a rendszerben a hátrányos vagy halmozottan hátrányos helyzetű és jól tanuló diákok egész biztosan több pénzt kapnak, mint eddig. A juttatások elosztásában a HÖÖK ma is aktív, sőt kizárólagos jogosítványokkal bír, és ez a jogosítványa ezután is megmarad.”*

26. számú melléklet

2007. szeptember 5-én – ismét – a tandíj bevezetésének visszavonására és a valódi felsőoktatási reform elindítására szólította fel a Kormányt Miskolczi Norbert Szegeden, a 2007. év első tandíjellenes demonstrációján. 2007-ben 24 ezerrel kevesebben jelentkeztek a felsőoktatásba, mert nem mertek belevágni abba, hogy havonta 10 ezer forintért tanulják

ugyanazt, amit eddig ingyen tehettek – mondta az elnök a Szegedi Tudományegyetem rektori hivatala előtt rendezett tüntetésen.

2007. szeptember 10-én a Tessedik Sámuel Főiskola Gazdasági Karának hallgatói folytatták Békéscsabán a HÖÖK által korábban meghirdetett tandíj ellenes tüntetéssorozatot. A főiskola diákjai este nyolc órakor, kezükben fáklyákkal indultak el a városszéli intézménytől Békéscsaba belvárosába, majd vissza. Miskolczi Norbert, a HÖÖK elnöke a fáklyás felvonulás előtti rövid beszédében egyebek mellett elmondta: a tandíj bevezetése azt eredményezi, hogy nem a tehetséges diákok, hanem a tehetős szülők gyermekei kerülhetnek be a felsőoktatásba, majd hozzátette: bízik abban, hogy a kormány visszavonja a tandíjat, mindazonáltal jelezte, hogy a hallgatói önkormányzatok mindaddig tiltakozni fognak, amíg ez nem történik meg.

2007. szeptember 12-én 120-140 diák tiltakozott a fejlesztési részhozzájárulás, a tandíj ellen a Tessedik Sámuel Főiskola szarvasi pedagógiai és mezőgazdasági, valamint a gyulai egészségügyi karán az országos hallgatói képviselő akciójához kapcsolódva. A szarvasi és gyulai főiskolai karokon tanuló hallgatók az este folyamán csendes fáklyás felvonulással adtak nyomatékot a települések belvárosában követeléseiknek.

2007. szeptember 19-én fáklyás felvonuláson tiltakozott mintegy ezer egyetemi hallgató a tandíj ellen Debrecenben. Az egyetemisták az Egyetem központi épülete elől vonultak fáklyáikkal a belvárosba, majd a *Déri Múzeum* előtti téren tartottak nagygyűlést. A HÖÖK elnöke szerint a kormány a tandíjjal társadalmi szakadékot, katasztrófát okozott.

Ugyanebben az időben a nyíregyházi hallgatók étláncot alkotva tiltakoztak a tandíj bevezetése ellen a főiskolai campuson.

2007. szeptember 20-án a *Kecskeméti Főiskola* diákjai is csatlakoztak a tandíj bevezetése ellen tiltakozó országos akcióhoz. Az összegyűlt több mint száz diák a Főiskola Műszaki Kara előtt gyülekezett, innen vonultak fáklyákat gyűjtve a város központjába, a Piaristák terére. 2007. szeptember 25-én a Dunaújvárosi Főiskola Hallgatói Önkormányzata csatlakozva a HÖÖK tandíj ellenes tüntetéseéhez demonstrációt tartott a Dunaújvárosi Főiskola előtti Dr. Molnár László emlékparkban; ugyanezen a napon Veszprém belvárosában közelítőleg ötszáz helyben tanuló főiskolai és egyetemi hallgató fáklyás felvonulással tiltakoztak a fejlesztési részhozzájárulás bevezetése ellen. 2007. szeptember 26-án az akcióhoz csatlakozva a tandíj ellen demonstráltak egyetemi és főiskolai hallgatók a Miskolci Egyetemen, a protestálók egyebek mellett azt hangoztatták: a tandíj egyszerűen forrásteremtést jelent, egyfajta adóbevétel, ezért nem tandíj, hanem gazdasági reform kell a felsőoktatásban. A Miskolci Egyetem parkjában több mint ezer hallgató skandalta: „Nem

akarunk tandíjat”! A miskolci egyetemisták demonstrációjához az egri Eszterházy Károly Főiskola tanulói is csatlakoztak. Az egri tüntetés szónokai kiemelték: a társadalomnak nagy felelőssége van abban, hogy finanszírozza azon orvosok, pedagógusok, mérnökök, ácsok, kőművesek, cipészek tanulmányait, akik tanulmányaik után majd a társadalmat fogják szolgálni. 2007. október 2-án a Pécsi Tudományegyetem hallgatói képviselője is csatlakozott a felhívásához, a baranyai megyeszékhelyen is tüntettek a tandíj bevezetése ellen.

27. számú melléklet

A Művelődési és Közoktatási Minisztérium Közleményének részlete

„... A Művelődési és Közoktatási Minisztérium új vezetése az elmúlt év szűkös költségvetési keretei és az inflációs nyomás között egyrészt az intézmények működőképességének fenntartására, másrészt a mélyreható, strukturális reformok megalapozására törekszik. Ennek egyik vonatkozása a hazai és a modern európai tapasztalatok nyomán megalkotandó új egyetemi és főiskolai alkotmányok és a felsőoktatási törvény, a másik az intézmények önálló gazdálkodásnak, gazdasági autonómiájának kialakítása.

A hallgatói támogatások ez év őszén bevezetett új rendszerét a hallgatói önkormányzatok javaslatára, képviselőik közreműködésével dolgoztuk ki. Ennek lényege, hogy az eddig különböző jogcímenek nyújtott állami támogatást egy összevont országos normatíva alapján átlagolva (fő/hó/Ft), együtt kapják meg az intézmények, s az összeg elosztásáról saját kritériumrendszerük alapján a hallgatók gondoskodnak. Ezt indokolja az is, hogy ez évben megszűnt a szülői jövedelemigazolások bekérése.

Az egy hallgatóra havonta jutó támogatási összeg 1989-ben 2.260 Ft volt, amely 1990-ben 2.650 Ft-ra emelkedett, s a minisztérium kezdeményezésére ezt az összeget emelte a kormány 500 Ft-tal 3.150 Ft-ra, hogy a megélhetési gondokat és a normatív finanszírozásra való áttérés feszültségeit enyhítse. 1989-1990 között tehát mintegy 40%-kal növekedett a hallgatói ösztöndíjak átlagösszege. A normatív finanszírozás új rendszere lehetővé teszi, hogy az állam által eddig különböző jogcímenek (ösztöndíj, szociális támogatás, jövedelempótlék, étkezési támogatás) differenciáltan nyújtott átlagos hallgatói támogatás, amit az eddigi elosztási rendszer elfedett intézményenként megjelenjen, s ott azt valóban a hallgatók tanulmányainak ösztönzésére használják, kompenzálva a szociális helyzetből fakadó különbségeket is.

A normatív finanszírozás új rendszere ugyanakkor felszínre hozta az intézmények közötti különbségeket, egyes intézmények előnyösebb, mások hátrányosabb helyzetét,

pozícióit, amit a jelenlegi meghatározás kiegyensúlyoz, de ezzel új feszültségeket is gerjeszt. A hallgatók elégedetlensége ugyanis ott lenne érthető, ahol az egy főre jutó normatív támogatás összege nominálisan is kevesebb most, mint az elmúlt évben vagy félévben volt. Erre viszont példa nincs...”

Budapest, 1990. szeptember 25.

28. számú melléklet

Ki bírja majd kifizetni a tandíjat?

„A felsőoktatási törvény tervezete szerint az egyetemi és főiskolai hallgatóknak a jövőben tandíjat kell majd fizetniük, ha felvételt nyernek valamelyik intézménybe. Vasárnap este elhangzott a televízióban, hogy ennek összege várhatóan a képzési költség 5-10 százaléka. Az Országos Felsőoktatási Érdekvédelmi Szövetség (OFÉSZ) hét végi, Szombathelyen tartott kongresszusán a következő állásfoglalás született: A tandíj bevezetése a felsőoktatás jelenlegi struktúrájában semmiféle pozitív eredménnyel nem járna, viszont rengeteg új feszültséget okozna. Ezért az OFÉSZ csak azután lát lehetőséget tandíjrendszer bevezetésére, miután a felsőoktatásban megindultak azok a pozitív folyamatok, illetve tartósságukhoz megteremtődtek a garanciák, amelyek a mainál lényegesen rugalmasabb, átjárhatóbb felsőoktatást teremtenek.

A szövetség elnöke, Schindler Árpád a tegnapi sajtótájékoztatón elmondta: őt is meglepte az, hogy a diákok milyen nagy ellenállást mutattak a konferencián a tandíj bevezetésével kapcsolatos kérdésekben.

Félő, hogy ha a diákok kéréseit nem fogják teljesíteni, akkor spontán hallgatói megmozdulások is lehetnek a tandíj bevezetését követően jelentette ki Gilly Gyula, az OFÉSZ elnökségi tagja. A továbbiakban elmondta, hogy számításaik szerint a tervezett tandíj, amely az egy hallgatóra jutó éves költségek 5-10 százaléka lenne, havonta átlagosan 3.000 forintot jelentene. Megkérdeztünk néhány felsőoktatási intézményt, hogy végeztek-e már arra vonatkozóan felmérést, hogy mennyibe kerül egy hallgató éves képzése. A válasz egyöntetűen az volt, hogy ilyen konkrét adataik nincsenek, és a törvényt sem fogadta még el a parlament. Annyi bizonyos, hogy idén szeptembertől nem lesz tandíj azokon az egyetemeken, illetve főiskolákon, ahol eddig sem volt.

Bakos István, a Művelődési és Közoktatási Minisztérium osztályvezetője kérdésünkre elmondta, hogy az OFÉSZ által kiszámított 3.000 forint nem helytálló adat, hiszen a tandíjak kiszámításánál nagyon sokféle szempontot kell figyelembe venni. (...)

A tandíjak bevezetése szükségszerű, erre a bevételre rá vannak szorulva a felsőoktatási intézmények állítja Pokorni Zoltán, a Pedagógusok Demokratikus Szakszervezetének (PDSZ) ügyvivője. Személyes véleménye szerint a tandíjrendszer megfelelő jogalapot szolgál ahhoz, hogy a hallgatók valódi használóként érvényesíthessék követeléseiket és elvárásaikat a felsőoktatással szemben. Ugyanakkor olyan pénzügyi szolgáltatási, illetve a majdani munkáltatóval való szerződéses rendszer megfelelően juthatnak kölcsönhöz a hallgatók.

„A tandíj- és hitelrendszernek egy időben együtt kell megkezdnie a működést!”- hangsúlyozta Pokorni. Ám megítélése szerint még ezt a pénzügyi rendszert is ki kell egészíteni egy szociális érzékenységet is megtestesítő mentességi-támogatási szisztémával. – A tandíjrendszer bevezetésével semmiképpen nem romolhat az esélyegyenlőség elve – szögezi le dr. Kiss Papp László docens, a Felsőoktatási Dolgozók Szakszervezetének elnöke. Ezt egyrészt hitelek biztosításával látja megoldhatónak. A hiteleket vagy valamely alapítvány vagy maga az állami költségvetés folyósítsa a szociális helyzetüknél fogva a rászorultaknak, még hozzá olyan feltételekkel, hogy a már végzett, saját egzisztenciájú egyén kezdje azt visszafizetni a hitelezőknek. Másik lehetőségként említi azt, hogy adókedvezmény formájában lehetne a tandíjat a személyi jövedelemadóba beépíteni.

Személy szerint egyetért a tandíjak bevezetésével, ám ezt nagy körültekintéssel, valamennyi érdekelt véleményének figyelembevételével kell megejteni. Mint mondja, az FDSZ szolidáris az OFÉSZ-szel, amelynek leginkább a tandíjak mértékével vannak problémái. A humán képzésben évente átlagosan két-háromszázezer forint között vannak a költségek hallgatónként, míg a nehéz veretű” képzés terén (mérnök-, agrármérnök-, orvosképzés) a hatszázezer forintot közelíti. Nem vitás, hogy ilyen összegek 5-10 százaléka, mint tandíj, irreálisnak tűnik bárki előtt.” (Népszava, 1992. április 1., 1-3. o.)

29. számú melléklet

A HÖKOSZ sajtóközleménye a tandíj bevezetésével kapcsolatban

„A Kormány 1995. június 22-i ülésén elfogadta a hallgatói juttatásokról és térítési díjakról szóló rendeletét, és rendelkezett a tandíj szeptemberi bevezetéséről.

A Hallgatói Önkormányzatok Országos Szövetsége megállapítja, hogy a Kormány a sorozatos ígéretések ellenére nem vette figyelembe a HÖKOSZ javaslatait, elutasította a lehetséges kompromisszumos megoldásokat. A HÖKOSZ a Kormány magatartását és a tegnapi döntését elutasítja, a megalkotott szabályozás elfogadhatatlan és végrehajthatatlan.

Mindaddig, amíg meg nem születik a hallgatók számára elfogadható szabályozás, a HÖKOSZ mindent megtesz a rendelet végrehajtása ellen.

A döntéssel a szaktárca vezetői bizonyították felelőtlenségüket, hozzá nem értésüket, ezért a HÖKOSZ Elnöksége számára egyértelművé vált, hogy dr. Fodor Gábor miniszter és dr. Papp Lajos helyettes államtitkár alkalmatlan posztja betöltésére, lemondásra szólítjuk fel őket.

A közélet nem játék. A március 22-i tüntetésen több, mint harmincezer hallgató, a civil társadalom jelentős része az utcán fejezte ki egyet nem értését a tandíj ilyen bevezetésével. Ők és a HÖKOSZ vezetése akkor és azóta is hangsúlyozta: csak felsőoktatási modernizációval együtt tudja elképzelni a tandíj bevezetését. Mi nem vagyunk hajlandók több tízezer hallgató véleményével, szociális helyzetével, a hallgatók és – meggyőződésünk szerint – az ország jövőjével játszani. Ezt tegyék a „nagypolitika” szereplői, akik a tandíj kérdésében tehetségtelenek, felelőtlenek, szakmailag képzetlenek bizonyultak.

A tegnapi kormánydöntést csak egyféleképpen tudjuk értelmezni: kihívásként. Kihívás arra, hogy demonstrálhassuk, az egyetemista-főiskolás hallgatókat képviselő HÖKOSZ minden nyomásgyakorló eszközt fel tud használni. Ezt meg is fogjuk tenni, de szeretnénk leszögezni: mindez akaratunk és szándékaink ellenére történik így!

A HÖKOSZ Elnöksége felkéri a HÖKOSZ Választmányának hétfői, rendkívüli ülését, hogy kezdje meg az őszi demonstrációk előkészítését.

További lépéseinkről 1995. június 26-án a HÖKOSZ rendkívüli választmányi ülése, 1995. szeptemberének első napjaiban a HÖKOSZ rendkívüli közgyűlése fog dönteni.

Budapest, 1995. június 23. A HÖKOSZ Elnöksége nevében Szabó László, a HÖKOSZ elnöke”

30. számú melléklet

Sajtóközlemény

„A Hallgatói Önkormányzatok Országos Konferenciája (HÖÖK) örömmel vette tudomásul, hogy a sajtóban és kormányzati egyeztetéseken hangoztatott aggályai és követelése a diákhitel kamatával kapcsolatban meghallgatásra találtak.

A pénzügyi tárca bejelentése a diákhitel 9 1/2 %-os kamatáról elfogadhatóan alacsonynak tűnik a HÖÖK számára. A HÖÖK reméli, hogy a Diákhitel Központtal kapcsolatos, diákhitelről szóló kormányrendeletet is érintő– változások ellenére a hallgatók szeptembertől zökkenőmentesen folyamodhatnak hitelért.

A HÖOK továbbiakban is azt reméli, hogy hamarosan forrásbevonásra kerül sor a hallgatói ellátórendszer (hallgatói normatíva, lakhatási támogatás, Bursa Hungarica) területén is, mely elengedhetetlenül szükséges a jelenlegi hallgatói juttatási rendszer minimális szinten tartásához.

Budapest, 2001. augusztus 10.

Almássy Kornél HÖOK elnök”

31. számú melléklet

A HÖOK sajtónyilatkozata a Bursa Hungarica ösztöndíj ügyében, 2001. február 5.

„A Hallgatói Önkormányzatok Országos Konferenciája (HÖOK) aggályosnak tartja a bevezetés előtt álló Bursa Hungarica Felsőoktatási Önkormányzati Ösztöndíjrendszer számos elemét. Álláspontunk szerint az új támogatási forma a már meglévő szociális keretek forrását vonja el. Ez a hallgatók ösztöndíjának csökkenéséhez vezethet. A HÖOK elnöksége a problémák súlyosságára való tekintettel tárgyalásokat kezdeményezett az Oktatási Minisztériummal.

Vasa László HÖOK alelnök”

32. számú melléklet

Az MRK, az FFK és a HÖOK közös állásfoglalása, 2005. november 07.

„A Magyar Rektori Konferencia, a Főiskolai Főigazgatói Konferencia és a Hallgatói Önkormányzatok Országos Konferenciája (...) elítéli az összes olyan intézményi gyakorlatot, amelynek során a hatályos jogszabályokat megsértve, a hallgatókat olyan szolgáltatási díjak megfizetésére kötelezik, amelyek nem tartoznak a tanulmányaikhoz közvetlenül kapcsolódó köteleességeik teljesítéséhez. A konferenciák ugyanakkor egyetértenek abban, hogy az előforduló esetek kialakulásához elsősorban a felsőoktatási intézmények gazdasági nehézségei vezethettek, ezért azt kérik az országgyűlési képviselőktől, hogy a 2006. évi költségvetés vitájakor a felsőoktatás finanszírozását kiemelt területként kezeljék...”

33. számú melléklet

A HÖOK elnökének levele a HÖOK és HÖK tisztviselők felé, az OKM-ben lefolytatott egyeztetésről, 2006. június 29.

„Kedves Kollégák!

A HÖÖK delegációja ma 13 órakor találkozott az Oktatási Minisztérium Hiller István vezette csapatával. A tárgyalás témája - természetesen - a "fer" névre keresztelt tandíj volt. A kérdés horderejéhez képest a megbeszélés korrekt hangnemben zajlott, mindkét fél szakmai érvekre alapozva próbálta meg bizonyítani álláspontja helyességét.

Hiller miniszter úr annak ösztönző (általa ösztönzőnek vélt) volta miatt ragaszkodott a "fer" koncepciójához, mi ezzel szemben tartottuk magunkat a Közgyűlésnek a tandíjat elutasító határozatához, illetve ahhoz az álláspontunkhoz, hogy a felsőoktatás finanszírozásának elemi átalakítása nélkül nem tartjuk elfogadhatónak a támogatott hallgatók által fizetendő hozzájárulásnak a legkisebb mértékét sem.

A több mint egyórás megbeszélés végén a következőkben állapodtunk meg:

1. A HÖÖK és az OM partneri szerepet vállal a felsőoktatás minőségének javításában, a minél magasabb színvonalú képzési rendszer finanszírozási alapjainak kialakításában.

2. Az OM 2006. július 10-ig elküldi a HÖÖK-nak azt az anyagot, amelyben a felsőoktatás-finanszírozás reformjának a következő években megvalósuló, a miniszter által vállalt és végrehajtani szándékozott lépéseit írja le. A HÖÖK ennek a "menetrendnek" a megismerése után hozza meg végleges döntését a "fer"-rel kapcsolatban.

3. A HÖÖK 2006. július 5-ig kialakít egy alternatív javaslatot, amely ösztönző és pénzügyi szempontból is megfelelőbben szolgálja a minőségi felsőoktatás ügyét, s ezt a minisztérium elé tárja.

A tárgyaláson megbeszéltek alapján a következő lépéseket látom indokoltnak:

Az UKH-s, tandíjas kérdéskörrel megbízott ad hoc bizottság a hétvégén összeül, hogy kialakítsa a vállalatunkban szereplő javaslatot. Jövő hét keddre össze fogom hívni a Választmány ülését, s a testület elé fogom

terjeszteni a koncepciót, amelyet elfogadását követően beküldök a miniszternek.

Július 10-ig megérkezik a tárcától az ígért menetrend, amelyet megtárgyalandó ismét összeül majd a Választmány. Ezen az ülésen - már a megismert koncepció tükrében - tudunk majd dönteni a HÖÖK további, a tárgyalásokon adott esetben túlmutató lépéseiről.

A HÖÖK koncepciójának kialakításához természetesen szívesen fogadunk minden véleményt, ötletet; bízom benne, hogy minél többen érzitek majd szükségét annak, hogy megosszátok velünk gondolataitokat.

A fejleményekről természetesen folyamatosan tájékoztatunk Titeket.

Üdvözlettel:

Ekler Gergely

elnök”

34. számú melléklet

Részlet a *MISZOT Alapszabályából*: „Magyarországi Ifjúsági Szervezetek Országos Tanácsa

1. Név: MISZOT

2. Elfogadva: 1988. november 27-én az alakuló közgyűlésen, a Parlamentben.

Hitelesítve: 1988. december 19-én az első közgyűlésen.

3. MAGYARORSZÁGI IFJÚSÁGI SZERVEZETEK ORSZÁGOS TANÁCSA ALAPSZABÁLYA

A Magyarországi Ifjúsági Szervezetek Országos Tanácsa (MISZOT) a magyar ifjúsági szervezetek, mozgalmak, öntevékeny csoportok önkéntes tömörülése, amelyben részt vesznek országosan működő ifjúsági szervezetek, mozgalmak és egyéb társadalmi szervezetek ifjúsági tagozatai, bizottságai, hogy önállóságuk fenntartása mellett együttműködjenek, kialakítsák a tagok egyeztetett véleményét és közös érdekeiket a nyilvánosság előtt kifejezésre juttassák.

Az együttműködés alapja a tagszervezetek önállósága, politikai és világnézeteik kölcsönös tisztelete, s a közös álláspontok – párbeszéd útján történő – kialakításának szándéka.

A MISZOT keretében együttműködő szervezetek elfogadják az ifjúságnak az alkotmányos keretek tiszteletben tartásával történő politikai, etnikai, vallási, kulturális, szakmai és egyéb szerveződésben való jogát. Ennek értelmében elutasítanak és a politikai szabadságjogokat sértőnek tekintenek minden, a hatalom kizárólagos birtoklására irányuló törekvést és gyakorlatot.

A MISZOT törekszik az ifjúságon belüli közmegegyezés kialakítására, annak folyamaton megújítására. Ennek során:

1. A MISZOT – mint önálló társadalmi szerveződés – a tagok konzultatív és koordinációs egyeztető fórumaként működik.

2. Kifejezésre juttatja a tagszervezetei közös álláspontját az állami, kormányzati, valamint a politikai szervek előtt.

3. Elősegíti a kapcsolattartást, információáramlást, koordinációt a tagszervezetek között.

4. A tagszervezeteket ért jogsérelem esetén segítséget nyújt azok érdekvédelméhez.

5. Tevékenységével segíteni igyekszik a hatalomgyakorlás társadalmi ellenőrzésének gyakorlatát.

6. Közös megállapodás alapján a MISZOT nemzetközi képviseleti feladatokat lát el...”, in: *Magyarország politikai évkönyve 1988* (szerk.: Kurtán Sándor, Sándor Péter, Vass László), AULA-OMIK, 746. o.

35. számú melléklet

Részlet az 1994. szeptember 16-án megtartott Ifjúságpolitikai tanácskozáson született állásfoglalásból, annak felsőoktatásra vonatkozó része, amelyet az OFÉSZ képviselőinek javaslatára emeltek a végleges szövegbe:

„A mai körülmények között semmilyen feltétellel sem tartjuk elfogadhatónak az általános tandíjfizetési kötelezettség e1995 szeptemberétől történő bevezetését. Az Európai Unió országainak felsőoktatásban mutatkozó tendenciáknak is megfelelően a lehető leghatározottabban a magyar felsőoktatási hallgatók szociális terheit jelentősen növelő, általános tandíjfizetési kötelezettség ellen foglalunk állást. Elfogadhatatlannak tartjuk, hogy a társadalom akár legkisebb rétege is a tandíj által reá rótt terhek miatt a felsőfokú tanulmányok lehetőségéből kiszoruljék.

Fontosnak tartjuk a kreditrendszer mint oktatási forma elterjedését, fejlesztését a megindult kreditrendszerű képzések elemzésével, a hallgatói önkormányzatok és a hallgatók véleményének megjelenítésével. A felsőoktatási intézmények átjárhatósága, a párhuzamos képzési és áthallgathatósági lehetőségek bővítése elemi hallgatói érdek. Folytatni kell az országos kreditrendszer rendszerének kidolgozását.”

36. számú melléklet

A Magyar Ifjúsági Konferencia Alapító Nyilatkozatban részlete: „... Közös munkánk alapja az a felismerés, hogy a felelős magyar fiatalok és szervezeteik azonos értékek mentén dolgoznak, függetlenül attól, hogy melyik régióban fejtik ki tevékenységüket. Ezen értékek: a magyar nemzethez való tartozásuk tudata, a szülőföldön való megmaradás, hagyományaik megtartása és ápolása, a közösségek értékteremtő munkája, a tudás, a képzettség tisztelete valamint a szabadidő értékes és hasznos eltöltése...” Budapest, 1999. november 27.

37. számú melléklet

A GYISM–ICSSZEM 2002-2006 közötti ifjúsággal kapcsolatos gyakorlati tevékenységéről megállapítható, hogy: A gyermek és ifjúsági ügyek esetében a magyarországi szervezetekkel korábban kialakított párbeszédrendszer megszüntetése, a határon túli magyar fiatalokat képviselő együttműködési fórummal szemben a tudatos és következetes „súlytalanító”

politika volt a jellemző. Ilyen módon megállapítható, hogy a civilekkel folytatott és a civilekről szóló – a kormányprogramban megjelölt – kormányzati politikával is ellentétes volt a GYISM minden egyeztetési eljárása – tartalmában és stílusában egyaránt. A korábban 2002 utolsó harmadára ígért *Nemzeti Életpálya Modell*, a 2003-as év tavaszára tervezett *Nemzeti Gyermek és Ifjúsági Stratégia*, illetve az utóbbinak ifjúsági turizmus programja, a Batyu-program – kedvezményekre jogosító ifjúsági kártyával – megvalósítása elmaradt.

A gyermekkel szemben elkövetett erőszak ellen létrehozni tervezett Gyermekmosoly-program – amely nem más, mint korábbi pályázati lehetőségek és programok „csokorba szedése” –, és a beharangozott hasonló nevű klubhálózat, amely „hálózat” a sajtóhírek szerint egyetlen, 2003 májusában alapított klubból állt, megállapíthatóan sem szakmai szempontból, sem a valóság felől tekintve nem létező valóság; ugyanúgy, mint a gyermekjogi ombudsman, a gyermek és ifjúsági közösségeket segítő Inkubátorház-program, a Vidámpark-fejlesztési támogatás, vagy akár az ingyenes ECDL-tanfolyam, továbbá vezetői engedély, amelyek a kormányprogram és a kormányzati kommunikáció részei voltak.